

สภาพการเมืองจีนที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนในยุคขุนศึก ค.ศ.1916-1928

สารนิพนธ์
ของ
นายประจักษ์ แป๊ะสกุล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย

พฤษภาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๑๕๑.๐๔๑
ป ๒๒๓๔
ร.๓

สภาพการเมืองจีนที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนในยุคขุนศึก ค.ศ.1916-1928

116 ส.ค. 2548

บทคัดย่อ
ของ
นายประจักษ์ เป๊ะสกุล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย
พฤษภาคม 2548

๒ ๒๗๗๑๒๙

ประจักษ์ เป๊ะสกุล. (2548). *สภาพการเมืองจีนที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนใน ยุคขุนศึก ค.ศ.1916-1928*. สารนิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์มลินี ประเสริฐธรรม.

สารนิพนธ์นี้มุ่งศึกษาเรื่องสภาพการเมืองจีนที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนใน ยุคขุนศึก ค.ศ.1916-1928 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จีนเกิดความแตกแยกภายในประเทศจากการทำสงคราม ของขุนศึก ปัญญาชนจีนเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากความอ่อนแอของระบอบการปกครอง จึงได้ส่งเสริมแนวความคิดประชาธิปไตย และทำการปฏิวัติทางภูมิปัญญา เพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย การที่จีนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการประชุมสันติภาพที่ปารีส ทำให้ปัญญาชนจีนเสื่อมศรัทธาที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยและออกมาเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 พร้อมกับความต้องการสร้างจีนใหม่ ซึ่งนำไปสู่การแสวงหาลัทธิการเมืองใหม่ ปัญญาชนจีนมีความนิยมลัทธิมาร์กซ์จนมีการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้น จากการที่ ชุน ยัตเซ็น ต้องการให้จีนเป็นเอกภาพจึงปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋งและรับเอาสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าเป็น สมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋ง โดยได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต พรรคกั๋วหมินต๋งกับ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ร่วมกันปราบปรามขุนศึกและรวมประเทศได้สำเร็จทำให้ยุคขุนศึกสิ้นสุดลง แต่ด้วยความคิดเห็นไม่ตรงกันประกอบกับความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ทั้งสองพรรคจึงเป็นศัตรูกัน เป็นเหตุให้พรรคกั๋วหมินต๋งต้องต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่ง พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้รับชัยชนะและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ.1949

**The Impact of China Politics on The Chinese Scholar Movement
in The Warlord Era, 1916-1928**

**AN ABSTRACT
BY
MR. PRAJAK PAEHSAKUL**

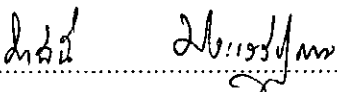
**Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Asia History
MAY 2005**

Prajak Paehsakul. (2005). *The Impact of China Politics on The Chinese Scholar Movement in The Warlord Era, 1916-1928*. Master's Project, M.A. (Asian History).
Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor :
Assist. Prof. Malinee Praserttham.

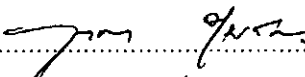
This Master's Project studies The Impact of China Politics on The Chinese Scholar Movement in The Warlord Era, 1916-1928. During this time, China was disintegration with Warlord's war. The Chinese Scholar viewed their mind all problems came from the weakness of political system, So that they found the democracy way and intellectual revolution for the new culture to consisted of democracy. The result of Peace Conference of Paris, China had no Right, So that their faithlessness to democracy. The Chinese Scholar demonstrated on May Fourth Movement 1919 for new ideological faith. Marxism was favorite and establish Chinese Communist Party. Sun Yatsen want china unity, he reorganized Guomindang and let The Chinese Communist Party member as The Guomindang member. Guomindang Party and Chinese Communist Party dethrone the warlords while supported by U.S.S.R. After dethrone the warlord, both parties had a lot of conflict by work, then they fought together for many years as the animosity. The Communist Party was victory and establish The People's Republic of China in 1949.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

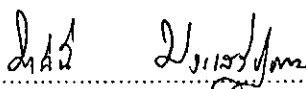
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

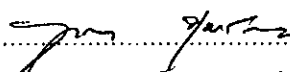

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลินี ประเสริฐธรรม)

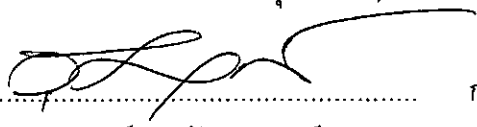
ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชاکริต ชุ่มวัฒนะ)

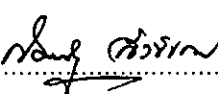
คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลินี ประเสริฐธรรม)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชاکริต ชุ่มวัฒนะ)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มุลศิลป์)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติมา สังข์เกษม)

วันที่ 13 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2548

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยการได้รับความกรุณาเป็นอย่างดีจาก คณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลินี ประเสริฐธรรม ประธานควบคุมสารนิพนธ์ รวมทั้ง รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาคริต ชุ่มวิณะ ที่กรุณา เป็นกรรมการสอบสารนิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อนัธ แปะสกุล และ คุณแม่กรรณิการ์ มธุรส ที่ให้ความรัก เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน เป็นกำลังใจ และให้การสนับสนุนการศึกษาของลูกมาโดยตลอด รวมทั้งขอขอบคุณ พี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายพิชัย ทรรพนันท์ นางกาญจนา ทรรพนันท์ นางเอี่ยมพร สุวรรณไตรย์ นายสมหวัง วงศ์คุณ นางสาวปติดา ชูติมากรณ์ นายประเสริฐ แปะสกุล ที่ช่วยเหลือและให้กำลังใจในการทำ สารนิพนธ์จนกระทั่งสำเร็จสมบูรณ์

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชา แต่บิดามารดา คณะครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนผู้วิจัยมา

ประจักษ์ แปะสกุล

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ.....	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	จ
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	จ
ความสำคัญของการวิจัย.....	ฉ
ขอบเขตของการวิจัย.....	ฉ
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	ฉ
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	ฉ
แหล่งข้อมูล.....	ฉ
1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ก่อนยุคนุศิภ.....	1
สภาพทั่วไปของจีนสมัยราชวงศ์ชิง.....	2
ด้านการปกครอง.....	3
ด้านเศรษฐกิจ.....	6
ด้านสังคม.....	8
ด้านการทหาร.....	10
ปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชิง.....	11
ปัญหาด้านการปกครอง.....	11
ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ.....	13
ปัญหาด้านการทหาร.....	16
ปัญหาด้านเศรษฐกิจ.....	17
ปัญหาด้านสังคม.....	19
การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงประเทศ.....	20
แนวทางการทำตนให้เข้มแข็ง.....	21
แนวทางการปฏิรูป.....	28
แนวทางการปฏิวัติ.....	32
สาธารณรัฐจีน ค.ศ.1912-1916.....	36

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	สภาพการเมืองจีนและการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนค.ศ.1916-1919	43
	ปัญญาภายในรัฐบาลกลาง	43
	ปัญหาความแตกแยกกับขุนศึกทางใต้.....	50
	การเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนจนถึงเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919.....	53
	การปฏิวัติทางวัฒนธรรม	58
	การต่อต้านลัทธิขงจื้อ	59
	การปฏิวัติทางภูมิปัญญา	61
	การปฏิวัติทางวรรณกรรม	62
	การเสนอปรัชญาชีวิตแบบใหม่	64
	เหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919	66
3	สภาพการเมืองจีนและการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนค.ศ.1919-1924	73
	สภาพการเมืองจีนภายหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 จนถึง	
	ค.ศ.1920.....	73
	ความขัดแย้งทางความคิดของปัญญาชนจีนภายหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม	
	ค.ศ.1919.....	76
	กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตย	77
	กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดมาร์กซ์	78
	กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดเดิมของจีน	80
	กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดวิทยาศาสตร์.....	83
	การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน.....	85
	การก่อตั้งระบบสหพันธรัฐในจีน	89
	ระบบสหพันธรัฐในมณฑลทางใต้	91
	ระบบสหพันธรัฐในมณฑลทางเหนือ	94
	การปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋ง	97
	ปัญญาภายในรัฐบาลเป่ย์จิงและสงครามระหว่างขุนศึกทางเหนือ	
	ค.ศ.1921-1924	104

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 สภาพการเมืองจีนและการเคลื่อนไหวในการรวมประเทศ ค.ศ.1924-1928.....	111
ปัญหาภายในจีนจากการปกครองของขุนศึก.....	111
- การเจรจาเพื่อกำหนดอนาคตของชาติ	115
การปราบปรามขุนศึกทางใต้และปัญหาภายในพรรคก๊กมินตั๋ง	117
การปราบปรามขุนศึกทางใต้.....	117
ปัญหาภายในพรรคก๊กมินตั๋ง	118
สถานการณ์ของขุนศึกทางเหนือ.....	124
การทำสงครามเพื่อรวมประเทศและความแตกแยกระหว่างพรรคก๊กมินตั๋ง ..	..
กับพรรคคอมมิวนิสต์จีน	126
5 บทสรุป.....	141
บรรณานุกรม	144
ประวัติย่อผู้วิจัย	151

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ผังการปกครองส่วนกลางของราชวงศ์ชิง	4
2 แผนที่เขตการปกครองส่วนภูมิภาคของราชวงศ์ชิง.....	5
3 พระนางฉือซี	27
4 สมาชิก อี้ เหว่ ถาน	31
5 แผนที่เมืองอู่ฮั่น.....	34
6 การตัดผมเปียที่เป็นสัญลักษณ์การปกครองของราชวงศ์ชิง	35
7 หยวน ซื่อไช่ กับนายทหารคนสนิทที่ทำเนียบประธานาธิบดี	39
8 หวง ชิง หนึ่งในผู้นำปฏิวัติคนสำคัญ.....	39
9 บุคคลสำคัญในรัฐบาลเป่ย์จิงช่วงต้นของยุคขุนศึก.....	49
10 ปัญญาชนคนสำคัญในยุคขุนศึก.	57
11 การชุมนุมของชาวจีนเพื่อฉลองการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1	71
12 การชุมนุมของนักศึกษาที่จัตุรัสเทียน อัน เหมิน ในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919..	71
13 แผนที่แสดงการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ในเมืองต่างๆ....	72
14 เหมา เจ๋อตง.....	88
15 โจว เอ็นไหล กับนักศึกษาจีนในปารีส.....	88
16 แผนที่แสดงการครอบครองจีนของขุนศึก ค.ศ.1922.....	96
17 แผนที่แสดงการครอบครองจีนของขุนศึก ค.ศ.1924.....	110
18 ซุน ยัตเซ็น และ ช่ง ชิงหลิง ภรรยา ขณะเดินทางไปเจรจากับขุนศึกที่เป่ย์จิง.....	114
19 แผนที่แสดงการครอบครองจีนของขุนศึก ค.ศ.1926.....	127
20 เส้นทางเดินทัพเพื่อรวมประเทศ.....	128
21 ขุนศึกทางเหนือคนสำคัญ.....	129
22 ผู้นำในการรวบรวมประเทศ	136
23 กองกำลังคนงานติดอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ช่างไห่.....	136
24 เครื่องบินรบจางชาน และรถหุ้มเกราะจางชาน	137

บทนำ

การที่รัฐบาลราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty, ค.ศ. 1644-1912) ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของชาวจีนได้ ทำให้ชาวจีนก่อการปฏิวัติเพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิงและสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นที่เมืองหนานจิง (Nanjing) ใน ค.ศ.1912 โดยมี ซุน ยัตเซ็น (Sun Yatsen, ค.ศ.1866-1925)¹ เป็นประธานาธิบดีชั่วคราว ฝ่ายปฏิวัติได้ตกลงให้ หยวน ชื่อไช่ (Yuan Shikai, ค.ศ. 1859-1916)² โค่นล้มราชวงศ์ชิงโดยจะได้รับตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นการตอบแทน หลังจากโค่นล้มราชวงศ์ชิงและเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี หยวน ชื่อไช่ ได้สร้างอำนาจให้แก่ตนเองด้วยวิธีการติดสินบน ใช้กำลังทหาร การลอบสังหาร การข่มขู่รัฐสภา การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และพยายามฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิ³ รวมทั้งยอมรับข้อเรียกร้อง 21 ประการของญี่ปุ่น (The Twenty-one Demands)⁴ ทำให้นายทหารส่วนภูมิภาคหลายมณฑลไม่พอใจและประกาศเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง รวมทั้งนายทหารในกองทัพเป่หยาง (Beiyang Army)⁵ ที่ หยวน ชื่อไช่ ไร้ความไว้วางใจ ต่อมาบรรดานายทหารได้เสนอให้ หยวน ชื่อไช่ ลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี เมื่อประสบกับความอับยศและถูกผู้ใต้บังคับบัญชาทอดทิ้ง หยวน ชื่อไช่ เสียใจอย่างหนักจนอาการโลหิตเป็นพิษกำเริบและเสียชีวิตในวันที่ 6 มิถุนายน ค.ศ. 1916⁶

ภายหลังมรณกรรมของ หยวน ชื่อไช่ รองประธานาธิบดี หลี่ หยวนหง (Li Yuanhong, ค.ศ. 1864-1928) ได้เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี โดยการสนับสนุนของนายทหารในกองทัพเป่หยางคนสำคัญ ได้แก่ เฟิง กั๋วจาง (Feng Guozhang, ค.ศ.1859-1919)⁷ จาง ซุ่น (Zhang Xun,

¹ซุน ยัตเซ็น ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งสาธารณรัฐจีน ชื่อเดิมคือ ซุน เหวิน (Sun Wen) ชื่ออื่นๆ เช่น ซุน จงซาน (Sun Zhongshan) ซุน อี้เซียน (Sun Yixian) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการปฏิวัติและสถาปนาสาธารณรัฐจีน.

²หยวน ชื่อไช่ เป็นขุนนางที่มีอำนาจมากที่สุดก่อนสิ้นสุดราชวงศ์ชิง เป็นประธานาธิบดีสาธารณรัฐจีน ในช่วง ค.ศ.1912-1916.

³วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). จีน: การต่อสู้เพื่อมหาอำนาจ. หน้า 181.

⁴ข้อเรียกร้อง 21 ประการ เป็นการเรียกร้องผลประโยชน์จากจีนของญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นฉวยโอกาสส่งทหารเข้ายึดครองมณฑลซานตงแทนที่เยอรมนีในขณะที่ชาติในยุโรปกำลังทำสงครามโลกครั้งที่ 1 และได้ยื่นข้อเรียกร้องที่มีสาระสำคัญให้จีนยอมรับสิทธิของญี่ปุ่นในมณฑลซานตง (Shandong) แมนจูเรีย (Manchuria) มองโกเลียใน (Inner Mongolia) และการให้ญี่ปุ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการภายในของจีน.

⁵ภายหลังจีนพ่ายแพ้ญี่ปุ่นในค.ศ.1895 หลี่ หงจาง (Li Hongzhang, ค.ศ.1823-1901) ได้เสนอให้มีการจัดตั้งกองทัพสมัยใหม่ขึ้นโดยมอบหมายให้ หยวน ชื่อไช่ เป็นผู้ดำเนินการ ต่อมากองทัพนี้ได้ชื่อว่า กองทัพเป่หยางในค.ศ.1901. วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 177-179.

⁶Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *The Rise of Modern China*. p. 481-482.

⁷เฟิง กั๋วจาง เป็นรองประธานาธิบดีสาธารณรัฐจีน ในช่วงค.ศ.1916-1917 และเป็นประธานาธิบดีสาธารณรัฐจีน ในช่วงค.ศ.1917-1918.

ค.ศ.1854-1923)¹ และ ด่วน จีรุย (Duan Qirui, ค.ศ.1865-1936)² ถึงแม้ว่ารัฐบาลกลางพยายามสร้างความเป็นเอกภาพของประเทศ โดยการเรียกประชุมรัฐสภาและก่อตั้งสมาคมผู้ว่าการทหาร (ตู่จุนถวน = Dujuntuan)³ แต่สมาชิกรัฐสภาและขุนศึก (Warlord)⁴ จากมณฑลทางใต้จำนวนหนึ่งประกาศไม่รับรองรัฐบาลกลางที่เป่ย์จิง (Beijing) และจัดตั้งรัฐบาลขึ้นที่เมืองกวางโจว (Guangzhou) ทำให้จีนแตกแยกเป็นสองส่วน คือ ภาคเหนือกับภาคใต้ และภายในรัฐบาลทั้งสองแห่งมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารอยู่ตลอดเวลาทำให้รัฐบาลไม่มั่นคง บรรดาขุนศึกที่ปกครองมณฑลต่างๆ ได้แยกตัวเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง และเกิดสงครามระหว่างขุนศึกเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์และอำนาจการปกครองกันอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งขุนศึกทั้งหลายยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลางที่หนานจิงในค.ศ.1928 ในช่วง ค.ศ.1916-1928 ชาวจีนต้องอยู่ใต้การปกครองของบรรดาขุนศึก ทำให้ช่วงเวลานี้ในประวัติศาสตร์จีนจึงมีชื่อว่า “ยุคขุนศึก” (Warlord Era)⁵

จากความแตกแยกภายในประเทศ การทำสงครามของขุนศึก ความไม่มั่นคงทางการเมืองได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการขึ้นในจีน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ความไม่เป็นเอกภาพของประเทศ รัฐบาลกลางไม่สามารถควบคุมรัฐบาลส่วนภูมิภาคได้ ทำให้รัฐบาลส่วนภูมิภาคแยกตัวเป็นอิสระเกิดความแตกแยกขึ้นในประเทศ
2. รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพ ทั้งรัฐบาลกลางและรัฐบาลส่วนภูมิภาคต่างมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารอยู่บ่อยครั้ง ทั้งนี้เป็นผลจากการแย่งชิงอำนาจกันภายในรัฐบาลต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา
3. ทหารได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมืองและใช้การปกครองระบอบเผด็จการทหาร ระบบพรรคการเมืองถูกลดบทบาทลง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนาทางการเมืองของจีน

¹ โจว ซุ่น นายทหารอาวุโสที่ได้เป็นประธานสมาคมผู้ว่าการทหาร เป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อราชวงศ์ชิง ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1917 ได้ทำการฟื้นฟูการปกครองของราชวงศ์ชิงแต่ล้มเหลว.

² ด่วน จีรุย เป็นผู้นำของขุนศึกกลุ่มอานฮุย (Anhui Clique) และกลุ่มการเมืองอานฟู (Anfu Club) ได้เป็นนายกรัฐมนตรีสาธารณรัฐจีน 2 สมัยในช่วง ค.ศ.1916-1920 และเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารชั่วคราวของรัฐบาลที่เป่ย์จิง ในช่วงค.ศ.1924-1926.

³ สมาคมผู้ว่าการทหาร เป็นการรวมตัวกันของผู้ว่าการทหารของมณฑลทางตอนเหนือกับบริเวณลุ่มแม่น้ำฉางเจียง (Changjiang) หรือ แม่น้ำแยงซีเจียง. Jean Chesneaux, et al. (1977). *China from the 1911 Revolution to Liberation*. p. 35.

⁴ คำว่า “ขุนศึก” ในภาษาไทยตรงกับคำว่า “Warlord” ในภาษาอังกฤษ และคำว่า “ตู่จุน” (Dujun) ในภาษาจีน หมายถึงผู้ว่าการทหารประจำมณฑล. หวีป วรติลก. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. หน้า 803. แต่คำว่าขุนศึกในยุคขุนศึกมีความหมายครอบคลุมถึงบรรดานายทหารระดับใดก็ตามที่มีกองทัพและดินแดนเป็นของตนเองไม่ว่าจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กก็ตาม โดยพิจารณาจากความเป็นอิสระของกองทัพและดินแดนเป็นสำคัญ. Jame E Sheridan. (1975). *China in Disintegration*. p. 58.

⁵ ยุคขุนศึกเริ่มนับตั้งแต่มรณกรรมของ หยวน ซื่อไช้ และสิ้นสุดเมื่อ เจียง ไคเชก (Chiang Kaishek, หรืออีกชื่อคือ เจียง เจี๋ยสือ = Jiang Jieshi, ค.ศ.1887-1975) ทำให้ขุนศึกในส่วนต่างๆ ของจีนยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลางที่หนานจิง ในค.ศ.1928.

4. การแทรกแซงและเรียกร้องผลประโยชน์จากจีนของต่างประเทศ เนื่องจากบรรดาขุนศึกต้องการเงินไปใช้ในการทำสงคราม จึงทำข้อตกลงขอกู้เงินจากต่างประเทศโดยยอมเสียผลประโยชน์ของชาติเป็นการแลกเปลี่ยน จีนในช่วงเวลานี้จึงไม่มีอำนาจต่อรองกับนานาประเทศและถูกต่างชาติเข้าแทรกแซงโดยง่าย

5. ปัญหาทางเศรษฐกิจ นอกจากจีนจะเสียผลประโยชน์จากการแทรกแซงของต่างชาติแล้ว สงครามระหว่างขุนศึกได้สร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ชาวนาถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงาน ที่ดินและเครื่องมือเครื่องถูกยึด พื้นที่เกษตรถูกนำไปใช้ปลูกฝิ่น ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหารในหลายมณฑล นอกจากนี้บรรดาขุนศึกยังเรียกเก็บภาษีอย่างชู้ตริตและตั้งด่านจัดเก็บภาษีขึ้นหลายแห่ง

6. ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม และบ่อยครั้งที่ทหารของขุนศึกเป็นโจรปล้นประชาชน

แม้ว่าในยุคขุนศึกจีนจะต้องประสบกับปัญหามากมายหลายด้าน แต่ยังมีปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาของชาติเกิดขึ้นในช่วงเวลานี้อยู่หลายประการ ได้แก่

การพัฒนาด้านการศึกษาซึ่งเป็นผลงานของปัญญาชนจีนที่เดินทางกลับจากการศึกษาที่ต่างประเทศ ปัญญาชนเหล่านี้ได้เข้ามาเป็นผู้บริหารและอาจารย์สอนตามสถานศึกษาต่างๆ เป็นผู้นำความรู้ใหม่ๆ เข้ามาเผยแพร่ในจีน และยังได้ส่งเสริมกระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์ (Sciences) ประชาธิปไตย (Democracy) และเสรีภาพ (Liberty) ในสังคมจีน

การพัฒนาด้านกิจการสิ่งพิมพ์ การที่ชาวจีนได้ให้ความสำคัญต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในจีนและส่วนต่างๆ ของโลก ทำให้จีนมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับ นอกจากนี้ยังมีสิ่งพิมพ์ประเภทวารสารเกิดขึ้นมากมาย สื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้มีความสำคัญต่อการเผยแพร่แนวความคิดจากปัญญาชนจีนไปสู่ชาวจีนในสังคม โดยเฉพาะวารสารรายเดือน ซิน ชิงเหียน (Xin Qingnian) หรือเยาวชนใหม่ (New Youth)

จากสภาพปัญหาและปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาได้ทำให้ปัญญาชนจีนออกมาเคลื่อนไหวในหลายๆ ด้าน ดังนี้

1. การต่อต้านลัทธิขงจื้อ (Anti-Confucianism) โดย เฉิน ดูซิว (Chen Duxiu, ค.ศ.1880-1942) ได้สรุปว่า ลัทธิขงจื้อ (Confucianism) เป็นหลักการที่ส่งเสริมสถาบันการเมืองแบบเก่า ส่งเสริมอภิสิทธิ์ชนตามระบบศักดินา ซึ่งไม่เหมาะสมต่อสังคมใหม่ที่เป็นสังคมอุตสาหกรรมและทุนนิยม คำสอนของขงจื้อควรหายไปจากวิถีชีวิตของชาวจีนเหมือนกับระบอบราชาธิปไตย¹

2. การส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตยและแนวคิดวิทยาศาสตร์ โดย ไช่ หยวนเพย (Cai Yuanpei, ค.ศ.1868-1940) อธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิง (Beijing National University) หรือ เป่ย์ต้า (Beida) ได้กำหนดหลักปฏิบัติในการเรียนการสอนที่ส่งเสริมแนวคิด

¹วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน เล่ม 5*. แปลโดย จำนง ทองประเสริฐ. หน้า 311-317.

ประชาธิปไตยและแนวคิดวิทยาศาสตร์มาใช้ที่เป่ย์ต้า¹ เจิน ตู๋ซัว ได้สนับสนุนโดยมีความคิดเห็นว่าประชาธิปไตยและวิทยาศาสตร์จะสามารถแก้ไขความอ่อนแอของจีนได้² และได้ส่งเสริมการมีเสรีภาพของปัจเจกชน³

3. การปฏิวัติวรรณกรรม โดย หู ชื่อ (Hu Shi, ค.ศ.1891-1962) ซึ่งส่งเสริมการใช้ภาษาไป๋ฮว่า (Baihua)⁴ ในการเขียนแทนภาษาเหวินเหียน (Wenyan)⁵ และ โจว ชู่เหริน (Zhou Shuren, ค.ศ.1881-1936) ผู้ใช้นามปากกาว่า “หลู่ ซุน” (Lu Xun) ได้ริเริ่มการเขียนเรื่องสั้นโดยใช้ภาษาไป๋ฮว่าซึ่งได้รับความนิยมมาก⁶

4. การเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ (Marxism) โดย หลี่ ต้าเจา (Li Dazhao, ค.ศ. 1889-1927) ซึ่งเขียนเรื่องสั้นและบทความเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์เผยแพร่ในวารสารเยาชนใหม่ ซึ่งไม่ได้รับความนิยมในระยะแรก แต่ภายหลังการเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม (The May Fourth Movement) จึงได้รับความนิยมจากปัญญาชนจีน

5. การเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม โดย นักเรียนนักศึกษาจีนกว่า 3,000 คน ได้เดินขบวนในกรุงเป่ย์จิงในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 เพื่อต่อต้านผลการประชุมสันติภาพที่กรุงปารีส (Peace Conference of Paris) เกี่ยวกับสิทธิในมณฑลซานตงของญี่ปุ่น การเดินขบวนครั้งนี้ได้ขยายไปสู่การเดินขบวนของนักเรียนนักศึกษาและคนงาน มีการนัดหยุดงานและคว่ำบาตรสินค้าญี่ปุ่นในกรุงเป่ย์จิงและเมืองสำคัญอื่นๆทั่วประเทศ ทำให้รัฐบาลยอมทำตามข้อเรียกร้องต่างๆของนักศึกษาและปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ

6. การเผยแพร่แนวคิดทางการเมืองใหม่ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ปัญญาชนจีนพยายามค้นหารูปแบบการปกครองที่สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับจีน ระบบการเมืองใหม่ๆเช่นระบบสังคมนิยม (Socialism) ระบบคอมมิวนิสต์ (Communism) ระบบสหพันธรัฐ (Federalism) ฯลฯ

7. การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Chinese Communist Party) โดยปัญญาชนจีนส่วนหนึ่งที่ผิดหวังจากประเทศเสรีนิยมได้หันไปศึกษาลัทธิมาร์กซ์ ซึ่งต่อมาองค์การคอมมิวนิสต์สากล (Communist International) หรือองค์การคอมินเทิร์น (Comintern) ได้ช่วยเหลือในการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยดำเนินการตามแนวทางการก่อตั้งพรรคบอลเชวิค (Bolshevik Party)⁷

¹Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 498-499.

²Jean Chesneaux, et al. (1977). *op.cit.* p. 57.

³วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). *เล่มเดิม*. หน้า 339-342.

⁴ภาษาไป๋ฮว่า เป็นร้อยแก้วภาษาพูดที่นิยมใช้กันในสังคมจีน.

⁵ภาษาเหวินเหียน เป็นร้อยกรองภาษาวรรณคดีดั้งเดิมของจีน.

⁶จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่ เล่ม 3*. หน้า 835-836.

⁷ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 846-847.

8. การปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋ง (Guomindang = พรรคชาตินิยมหรือพรรคคณะชาติ) สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เข้าร่วมในการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋ง โดยมีสหภาพโซเวียตและองค์การคอมมิวนิสต์สากลให้การสนับสนุน ทำให้ปัญญาชนในพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีโอกาสเผยแพร่อุดมการณ์และเคลื่อนไหวทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานในการขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์จีนจนสามารถปกครองประเทศในเวลาต่อมา พรรคกั๋วหมินต๋งได้เปลี่ยนแปลงระเบียบของพรรคและจัดตั้งวิทยาลัยการทหารของพรรคขึ้นที่หวงผู่ (Huangpu) ซึ่งนำไปสู่การมีกองทัพของพรรคกั๋วหมินต๋งซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการรวบรวมประเทศ การมีสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนในพรรคกั๋วหมินต๋งได้ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในพรรคกั๋วหมินต๋งซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจนภายหลังการอสัญกรรมของ ซุน ยัตเซ็น

ภายหลังการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋ง ซุน ยัตเซ็น ได้เดินทางไปเจรจากับขุนศึกทางเหนือเพื่อรวมประเทศอย่างสันติแต่ไม่สำเร็จ ต่อมาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1926 เจียง ไคเชค ได้นำกองทัพปฏิวัติแห่งชาติ (The National Revolutionary Army)¹ บุกขึ้นเหนือและสามารถรวบรวมแผ่นดินจีนในส่วนต่าง ๆ ให้อยู่ใต้การบริหารของรัฐบาลกลางที่หนานจิง² ได้สำเร็จใน ค.ศ.1928 ซึ่งถือว่าเป็นการสิ้นสุดยุคขุนศึก

แม้ว่าในช่วง ค.ศ.1916-1928 จีนยังไม่สามารถที่จะจัดตั้งระบบการเมืองที่เหมาะสมได้ แต่หลายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ได้เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาทางการเมืองของจีน สิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์จีนในช่วงเวลานี้คือ รายละเอียดของเหตุการณ์ แนวคิดและแนวทางการดำเนินการของบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญต่อการเมืองจีน เพื่อที่เราจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ในช่วง ค.ศ.1916-1928 และช่วงเวลาที่ยืบต่อมาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง สภาพการเมืองจีนที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนในยุคขุนศึก ค.ศ.1916-1928 ปรากฏว่ายังไม่มีเอกสารและงานวิจัยภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพทางการเมืองจีนซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนในช่วงค.ศ.1916-1928
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและบทบาทของปัญญาชนจีนในช่วงค.ศ.1916-1928
3. เพื่อศึกษาผลการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนที่มีต่อสภาพทางการเมืองจีน

¹ กองทัพปฏิวัติแห่งชาติเกิดจากการปฏิรูปกองทัพของพรรคกั๋วหมินต๋งในค.ศ.1925.

² รัฐบาลกลางที่หนานจิงจัดตั้งขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ.1927 โดยมี เจียง ไคเชค เป็นผู้นำรัฐบาล.

ความสำคัญของการศึกษาวิจัย

1. ทำให้ทราบสภาพทางการเมืองจีนในช่วงค.ศ.1916-1928
2. ทำให้ทราบแนวความคิดและบทบาทของปัญญาชนจีนในช่วงค.ศ.1916-1928
3. ทำให้ทราบผลการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนที่มีต่อสภาพทางการเมืองจีน

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า โดยศึกษาเฉพาะเรื่องราวของสภาพทางการเมืองจีน แนวคิดและบทบาทของปัญญาชนจีนในยุคขุนศึก ค.ศ.1916-1928

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

สารนิพนธ์นี้ใช้การศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์แบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการวิจัยข้อมูลเอกสารชั้นรองเป็นหลัก เช่น หนังสือภาษาไทยและหนังสือภาษาอังกฤษ สำหรับคำเฉพาะภาษาจีนใช้เกณฑ์การถอดเสียงจากภาษาจีนแมนดารินของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทย ในเอกสารภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี โดยอาศัยสัญลักษณ์อักษรโรมันในระบบ Pinyin Romanization ประกอบกับการออกเสียงภาษาจีนจาก พจนานุกรมจีน-ไทย ฉบับ พ.ศ.2545 ของ เขียวชัย เอี่ยมวรเมธ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ขุนศึก	ในงานวิจัยนี้หมายถึง นายทหารจีนที่มีอิสระในการควบคุมกองทัพและดินแดนของตน
ยุคขุนศึก	ในงานวิจัยนี้หมายถึง ช่วงเวลาในประวัติศาสตร์จีนระหว่าง ค.ศ.1916-1928 ที่จีนถูกปกครองโดยขุนศึก ซึ่งรัฐบาลกลางไม่มีเสถียรภาพและไม่สามารถควบคุมนายทหารส่วนภูมิภาคได้
ปัญญาชนจีน	ในงานวิจัยนี้หมายถึง ชาวจีนผู้มีการศึกษาและมีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางแนวคิดและการเคลื่อนไหวทางการเมือง

แหล่งข้อมูล

สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 หอสมุดปรีดี พนมยงค์ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 หอสมุดสยามสมาคม

บทที่ 1

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ก่อนยุครุขุนศึก

การปกครองของจีนในสมัยโบราณ กษัตริย์ราชวงศ์โจว (Zhou Dynasty, 1027-256 ปีก่อนคริสตกาล) ได้อ้างถึง “เทียนมิ่ง” (Tianming) หรืออาณัติแห่งสวรรค์ (The Mandate of Heaven) ซึ่งอธิบายถึงอำนาจที่สวรรค์มอบให้แก่พวกเขาในการปกครองชนเผ่าต่าง ๆ¹ และยังกำหนดว่าโลกนี้มีรัฐบาลเดียวคือรัฐบาลของราชวงศ์โจว ใครก็ตามที่ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของราชวงศ์โจวคือ “คนป่าเถื่อน” แนวความคิดนี้เป็นรากฐานให้ชาวจีนเรียกประเทศของตนว่า “จงกั๋ว” (Zhongguo) หรือ อาณาจักรกลาง (The Middle Kingdom) โดยถือว่าเป็นศูนย์กลางของโลกทั้งทางภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ และวัฒนธรรม² สมัยปลายราชวงศ์โจวรัฐต่าง ๆ ได้ทำสงครามแย่งชิงอำนาจกัน ในช่วงเวลานี้ได้เกิดแนวคิดปรัชญาการเมืองจีนขึ้นมากมายเพื่อแสวงหาการปกครองที่ดีที่สุดสำหรับจีน จนกระทั่ง จักรพรรดิฉินสื่อหวงตี้ (Qin Shihuangdi, 221-210 ปีก่อนคริสตกาล) แห่งราชวงศ์ฉิน (Qin Dynasty, 221-206 ปีก่อนคริสตกาล) ได้รวบรวมจีนเป็นเอกภาพและสร้างระบอบจักรพรรดิใช้ในการปกครองโดยอำนาจสูงสุดในการปกครองอยู่ที่จักรพรรดิ ต่อมาในสมัยราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty, 206 ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. 220) จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (Han Wudi, 141-87 ปีก่อนคริสตกาล) ได้มีพระบรมราชโองการให้รวบรวมปรัชญาการเมืองต่าง ๆ ของจีนให้เป็นเอกภาพตามคำกราบบังคมทูลของ ต่ง จ้งชู (Dong Zhongshu, 179-104 ปีก่อนคริสตกาล)³ ซึ่งลัทธิขงจื๊อที่ได้ดัดแปลงคำสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางโดยมีจักรพรรดิเป็น ผู้มีอำนาจสูงสุดได้รับความเห็นชอบจาก จักรพรรดิในการนำมาใช้เป็นปรัชญาหลักของทางราชการ ส่วนปรัชญาการเมืองอื่นของจีนและปัญญาชนในสำนักปรัชญาอื่น ๆ ถูกกีดกันไม่ให้เข้ามามีส่วนในระบบราชการ⁴ ทำให้ลัทธิขงจื๊อมีความสำคัญต่อระบบราชการของจีน แนวความคิดเรื่องเทียนมิ่งและจงกั๋ว ระบบจักรพรรดิ และ ลัทธิขงจื๊อ ได้กลายเป็นแนวความคิดทางการเมืองจีนที่ราชวงศ์ต่าง ๆ ใช้ในการปกครองจีนเรื่อยมา

¹อ่านรายละเอียดใน วิลเลียม ท็อดด์ เดอ แบริ์ และคณะ. (2510). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน เล่ม 1*. แปลโดย จ่านง ทองประเสริฐ. หน้า 15.

²เขียน ชีระวิทย์. (2517). *วิวัฒนาการการปกครองจีน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. หน้า 9-10.

³ต่ง จ้งชู เป็นปัญญาชนคนสำคัญของลัทธิขงจื๊อที่ได้แก้ไขคำสอนของขงจื๊อให้สอดคล้องกับระบบการปกครองของราชวงศ์ฮั่น โดยสร้างทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง (จักรพรรดิ) กับผู้ถูกปกครอง (ประชาชน) ขึ้น และยังวางกรอบความคิดในสังคมจีนว่าด้วยหลักชั้นนำ 3 ประการ ได้แก่ จักรพรรดิชั้นนำประชาชน บิดาชั้นนำบุตร สามีนชั้นนำภรรยา. ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 182.

⁴แหล่งเดิม.

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชิง จีนเกิดความขัดแย้งกับชาติตะวันตก จนนำไปสู่สงครามระหว่างจีนกับชาติตะวันตก ซึ่งจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และต้องทำสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่างๆ การเข้ามาของชาติตะวันตกและสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่างๆก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในจีนทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ชาวจีนจำนวนมากไม่สามารถปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ และได้รับความเดือดร้อนอันเป็นผลมาจากภัยสงคราม การทุจริตของทางราชการ และผลจากสนธิสัญญาที่จีนทำไว้กับชาติตะวันตก ทำให้ชาวจีนได้ก่อกบฏขึ้นในดินแดนต่างๆ ทางรัฐบาลได้ดำเนินการปราบกบฏและหาทางต่อต้านอำนาจของชาติตะวันตกด้วยวิธีการทำตนเองให้เข้มแข็งและการปฏิรูป แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆได้ ทำให้ชาวจีนก่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบสาธารณรัฐ ระบอบจักรพรรดิจึงสิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1912

รัฐบาลสาธารณรัฐจีนภายใต้การบริหารของ หยวน ซื่อไข่ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆประกอบกับเกิดความขัดแย้งภายในรัฐบาลเนื่องจาก หยวน ซื่อไข่ ได้ใช้อำนาจทางทหารของตนปราบปรามฝ่ายตรงข้ามและพยายามนำระบอบจักรพรรดิกลับมาใช้อีก เป็นเหตุให้นายทหารหลายคนได้ทำการต่อต้านและนำไปสู่ความแตกแยกภายในประเทศ เหตุการณ์ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นภายหลังมรณกรรมของ หยวน ซื่อไข่ จนทำให้สภาพการเมืองของจีนได้เข้าสู่ยุคขุนศึก

สภาพทั่วไปของจีนสมัยราชวงศ์ชิง

ราชวงศ์ชิงเป็นราชวงศ์ของชาวแมนจูที่เข้าปกครองจีนด้วยความเข้มแข็งทางการทหาร แม้ว่าจะเป็นชาวต่างชาติแต่เนื่องจากจักรพรรดิในช่วงก่อตั้งราชวงศ์ได้รับการศึกษาแบบจีนและมีชาวจีนเป็นที่ปรึกษา¹ ทำให้รับเอาวัฒนธรรมและแนวคิดทางการเมืองของจีนมาใช้ในการปกครองจีนแต่ยังคงรักษาประเพณีเดิมของชาวแมนจูเอาไว้เพื่อไม่ให้พวกตนถูกดูดกลืนทางวัฒนธรรม ทำให้ระบบการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมในสมัยราชวงศ์ชิงไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากสมัยการปกครองของราชวงศ์ของชาวจีนมากนัก ภายหลังพ่ายแพ้ในสงครามฝิ่น (The Opium War, ค.ศ. 1839-1842)² ได้แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอทางการทหารของราชวงศ์ชิงและความด้อยประสิทธิภาพในการบริหารประเทศที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามฝิ่นได้ แม้ว่ารัฐบาลราชวงศ์ชิงจะพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการทำตนให้เข้มแข็งและการปฏิรูป แต่การกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อการรักษาอำนาจของราชวงศ์จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวจีนได้

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 21.

² ดูรายละเอียดเรื่องสงครามฝิ่นจาก ทวีป วรดิกล. (2524). *ประวัติศาสตร์จีน จากสงครามฝิ่นถึงปฏิวัติซินไฮ่*. หน้า 60-76.

ด้านการปกครอง

ราชวงศ์ชิงใช้การปกครองระบบจักรพรรดิที่รวมอำนาจไว้ที่องค์จักรพรรดิ โดยมีกรุงเป่ย์จิงเป็นนครหลวงและศูนย์กลางการปกครอง มีการแต่งตั้งขุนนางชาวจีนและชาวแมนจูในตำแหน่งสำคัญต่างๆ ในอัตราเท่าเทียมกันแต่อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ขุนนางชาวแมนจู การปกครองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การปกครองส่วนกลางและการปกครองส่วนภูมิภาค การปกครองส่วนกลางมีองค์การบริหารหลัก (Principal Offices) เป็นองค์การสำคัญในการบริหารประเทศ ประกอบด้วยสภาเสนาบดี (Grand Secretariat) สภาองคมนตรี (Grand Council) ทำหน้าที่ถวายคำปรึกษาให้แก่องค์จักรพรรดิ และมีกระทรวงทั้งหก (Six Boards) ดูแลกิจการด้านต่างๆ นอกจากนี้ยังมีองค์การประสานงานและสำนักราชเลขาธิการองค์จักรพรรดิ¹

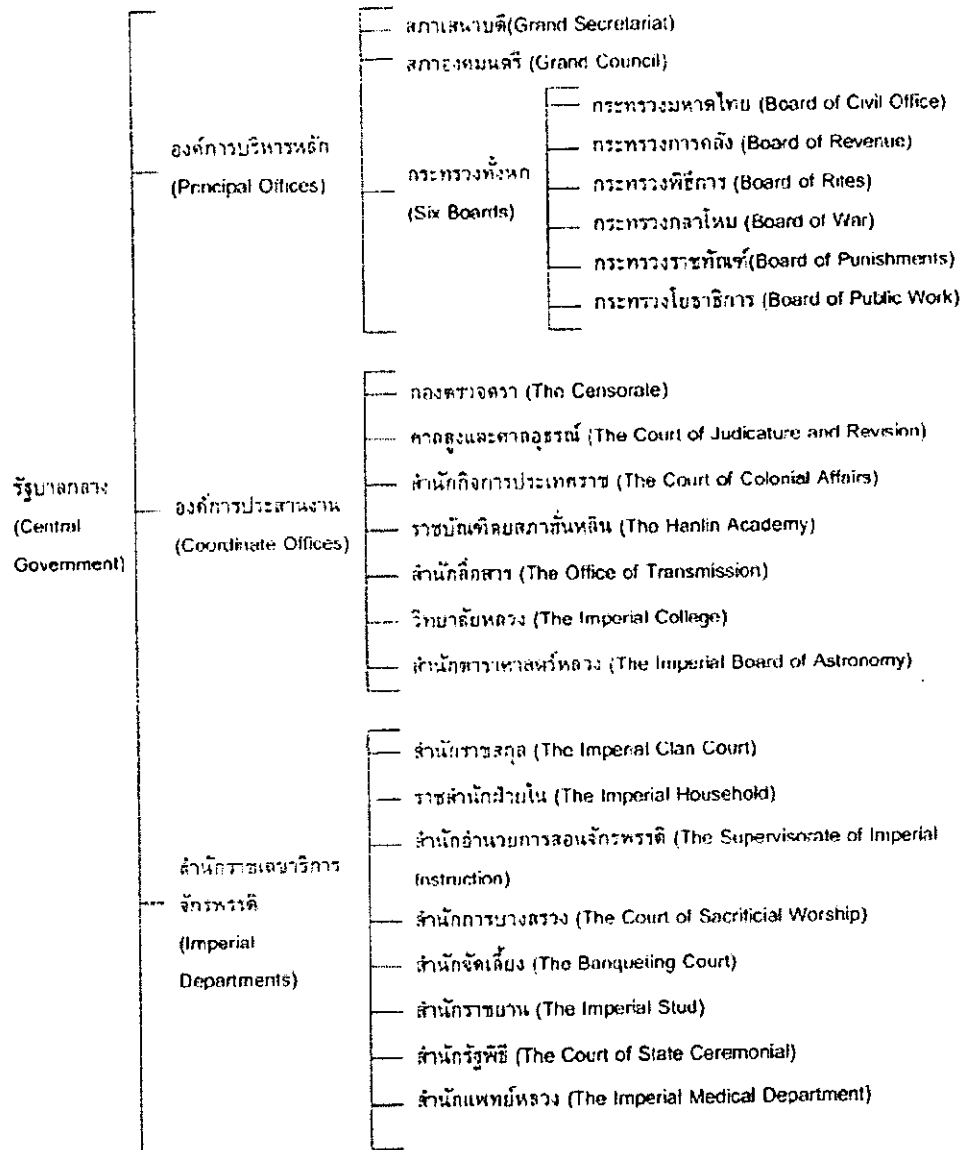
ในระยะแรกราชวงศ์ชิงได้แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 18 มณฑล² 92 เขต 185 เมือง และประมาณ 1,500 อำเภอ และจัดให้เขตมองโกเลีย (Mongolia) แมนจูเรีย (Manchuria) ซินเจียง (Xinjiang) ทิเบต (Tibet) และชิงไห่ (Qinghai) เป็นเขตปกครองพิเศษ³ จักรพรรดิจะแต่งตั้งข้าราชการไปเป็นข้าหลวงปกครองมณฑลต่างๆ มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ดัดสนคดี ดูแลเรื่องการเงิน การศึกษาและภารกิจต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากองค์จักรพรรดิ นอกจากนี้ยังมีข้าหลวงใหญ่ทำหน้าที่ตรวจตราการบริหารงานของข้าหลวงมณฑลต่างๆ โดยข้าหลวงใหญ่หนึ่งคนจะควบคุมข้าหลวง 2-3 มณฑล แตกต่างกันไป⁴

¹อ่านรายละเอียดใน Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 47-55.

²มณฑลทั้ง 18 ประกอบด้วย มณฑลจี๋หลิน (Zhili) มณฑลเหอหนาน (Henan) มณฑลซานตง (Shandong) มณฑลซานซี (Shanxi) มณฑลส่านซี (Shaanxi) มณฑลหูเป่ย์ (Hubei) มณฑลหูหนาน (Hunan) มณฑลอานฮุย (Anhui) มณฑลเจียงซู (Jiangsu) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) มณฑลเจียงซี (Jiangxi) มณฑลฝูเจี้ยน (Fujian) มณฑลยูนหนาน (Yunnan) มณฑลสื้อชวน (Sichuan) มณฑลกานซู (Gansu) มณฑลกุ้ยโจว (Guizhou) มณฑลกวางซี (Guanxi) มณฑลกวางตุ้ง (Guandong).

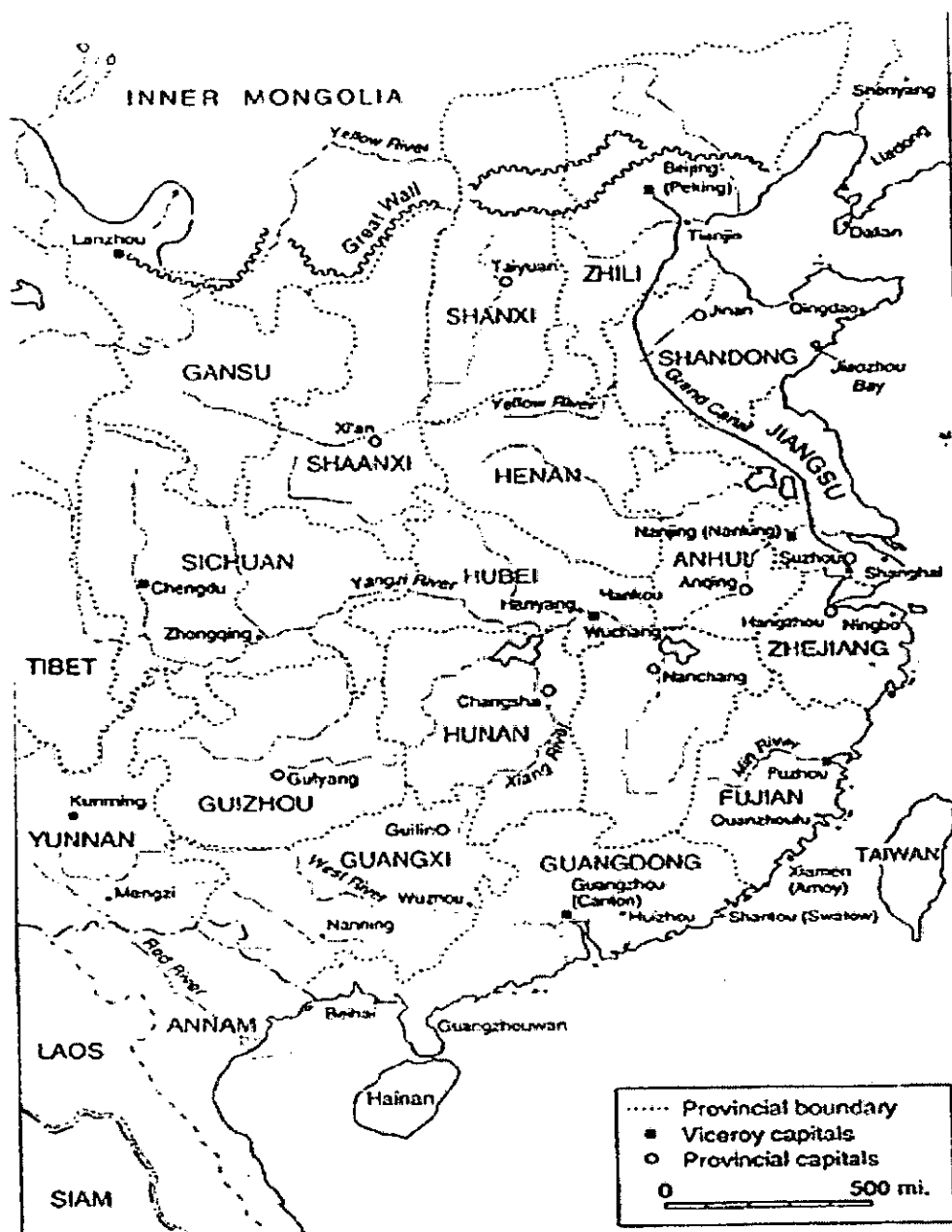
³Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 55.

⁴ตำแหน่งข้าหลวงและข้าหลวงใหญ่ในมณฑลต่างๆแตกต่างกันดังนี้ มณฑลเหอหนาน ซานซี ซานตง มีแต่ตำแหน่งข้าหลวงไม่มีข้าหลวงใหญ่ มณฑลจี๋หลิน กับ มณฑลสื้อชวน มีแต่ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ ส่วนมณฑลอื่นๆ มีข้าหลวงใหญ่ควบคุมข้าหลวงปกครอง ดังนี้ ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่เหลียงกวาง (Liangguang) ควบคุมข้าหลวงมณฑลกวางตุ้งและมณฑลกวางซี ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่เหลียงหู (Lianghu) ควบคุมข้าหลวงมณฑลหูเป่ย์และมณฑลหูหนาน ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่หมินเจ้อ (Minzhe) ควบคุมข้าหลวงมณฑลฝูเจี้ยนและมณฑลเจ้อเจียง ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ยูนกั๋ว (Yungui) ควบคุมข้าหลวงมณฑลยูนหนานและมณฑลกุ้ยโจว ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ส่านกาน (Shaangan) ควบคุมข้าหลวงมณฑลส่านซีและมณฑลกานซู ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่เหลียงเจียง (Liangjiang) ควบคุมข้าหลวงมณฑลเจียงซู มณฑลเจียงซีและมณฑลอานฮุย. Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement Vol.I.* p.12.

ภาพประกอบ 1 ผังการปกครองส่วนกลางของราชวงศ์ชิง

ปรับปรุงจาก : Immauel C.Y. Hsu. (1995). The Rise of Modern China. p. 56.

ภาพประกอบ 2 แผนที่เขตการปกครองส่วนภูมิภาคของราชวงศ์ชิง

ที่มา : Marie-Claire Bergere. (1998). *Sun Yat-sen*. p.15.

ด้านเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจของจีนเป็นระบบเศรษฐกิจเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเอง รายได้สำคัญของรัฐบาลมาจากภาษีที่ดิน และภาษีรัชชูปการ (ภาษีรายบุคคล) และรายได้เพิ่มเติมจากภาษีเกลือ ภาษีใบชา ภาษีโรงเรือน ใบอนุญาตทางการค้าและอื่นๆ¹ รายจ่ายสำคัญของรัฐบาลจีนคือรายจ่ายด้านการทหาร การให้เงินเดือนข้าราชการ การพัฒนาระบบชลประทาน และการสร้างสาธารณูปโภคด้านต่างๆ เช่น ถนน สะพาน เนื่องจากเกษตรกรรมมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของจีน ทำให้รัฐบาลจีนให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบชลประทาน ระบบจัดสรรที่ดินเพื่อการเพาะปลูกให้แก่ประชาชน และระบบจัดเก็บภาษีที่ดิน²

ระบบการผลิตของจีนส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อการบริโภค ด้านการเกษตรมีการทำนาข้าว ปลูกผลไม้ ปลูกต้นชา เลี้ยงสัตว์ การทำประมงเพื่อใช้เป็นอาหาร การปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม ด้านอุตสาหกรรม มีการทำภาชนะเครื่องปั้นดินเผา กระดาษ ทำเหมืองถ่านหิน ทองแดง ดีบุก ซึ่งล้วนแต่เป็นการผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ

ระบบการค้าของจีนเป็นระบบการค้าแร่เป็นส่วนใหญ่ โดยพ่อค้า (หาง=Hang)³ จะเป็นผู้แทนการค้าที่ได้จดทะเบียนกับทางราชการซึ่งต้องรับผิดชอบเก็บภาษีข้าวและภาษีอื่นๆให้ทางราชการด้วยการทำการค่านั้นพ่อค้าจะเดินทางไปยังชนบทหรือเมืองต่างๆเพื่อซื้อสินค้าจากที่หนึ่งไปขายยังอีกที่หนึ่ง ศูนย์การค้าที่สำคัญคือตลาดในเมือง สินค้าสำคัญส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าจำเป็น เช่น เกลือ โลหะ กระดาษ และสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น ผ้า ใบชา เครื่องประดับ กระเบื้องเคลือบ นอกจากนี้ยังมีสินค้าเกษตรบางประเภทที่ผลิตเกินความต้องการในแหล่งผลิต⁴

ระบบขนส่งของจีนส่วนใหญ่ใช้การขนส่งทางน้ำเพราะสามารถขนส่งสินค้าได้มากและสะดวกกว่าการขนส่งทางบก เส้นทางขนส่งที่สำคัญได้แก่ การขนส่งในแม่น้ำฉางเจียงและแม่น้ำสาขาสาย การขนส่งในคลองหลวง (Grand Canal) และการขนส่งริมชายทะเล ส่วนการขนส่งทางบกจะขนส่งในลักษณะของกองคาราวาน

ระบบการค้าต่างประเทศของจีนเป็นการค้าใน “ระบบบรรณาการ” (Tribute System) ที่มีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น เนื่องจากรัฐบาลจีนไม่สนับสนุนการทำการค้ากับต่างประเทศ ชาวต่างชาติที่จะทำการค้ากับจีนต้องถวายเครื่องบรรณาการให้กับจักรพรรดิจีน หลังจากนั้นจักรพรรดิจีนจะทรงอนุญาตให้

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.59.

² อ่านรายละเอียดการพัฒนาาระบบที่ดินและการจัดเก็บภาษีที่ดินจาก เขียน ชีระวิทย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 70-75.

³ ชาวตะวันตกเรียกค่านี้ว่า Hong (Hong).

⁴ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2518). *เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 1*. แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร. หน้า 104.

พ่อค้าที่มากับคณะทูตทำการค้ากับพ่อค้าจีนได้และพระราชทานสิ่งตอบแทนที่มีมูลค่ามากกว่าเครื่องบรรณาการให้กับคณะทูต¹ เดิมทีระบบบรรณาการใช้กับดินแดนในเอเชียกลางเป็นส่วนใหญ่โดยอาศัยเส้นทางบก แต่ในสมัยราชวงศ์หมิง ดินแดนต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ส่งบรรณาการให้กับจีนเป็นจำนวนมาก ทำให้การติดต่อกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญมากขึ้น และต่อมาชาติตะวันตกได้เข้ามาติดต่อกับจีนทางทะเล เช่นเดียวกับชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้² ในสมัยราชวงศ์ชิงมีการก่อตั้งสมาคมพ่อค้าของทางการในการผูกขาดการค้ากับต่างประเทศที่เรียกว่า “หวงซาง” (Huangshang) หรือ พ่อค้าขององค์จักรพรรดิ (Emperor’s Merchants) ใน ค.ศ. 1702 ที่เมืองกว่างโจว เซี่ยเหมิน (Xiamen)³ และจูซาน (Zhushan) เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการค้าทางทะเล โดยแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ทำการค้ากับชาติยุโรปและอเมริกา เรียกว่า “ไหวหยางหาง” (Waiyang hang) กลุ่มที่ทำการค้ากับชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรียกว่า “เป็งก่างหาง” (Benggang hang) และกลุ่มที่ทำการค้าชายฝั่งญี่ปุ่นกับเจียวโจว (Jiaozhou) เรียกว่า “เจียวฝูหาง” (Jiao-Fu hang)⁴ โดยกลุ่มพ่อค้าทั้งหมดอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ตรวจการศุลกากรซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงจากเป่ย์จิงที่ชาวตะวันตกเรียกว่า “ฮอบโป” (Hoppo)⁵

ใน ค.ศ. 1720 พ่อค้า 16 คนได้รวมกลุ่มกันเป็นสมาคมพ่อค้า (กงหาง = Gonghang) หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่า โคฮง (Cohong) เพื่อร่วมกันกำหนดราคาสินค้าและข้อปฏิบัติทางการค้า⁶ ต่อมาใน ค.ศ. 1757 จีนได้ประกาศจำกัดการค้าต่างประเทศไว้ที่กว่างโจวเพียงแห่งเดียว⁷ พ่อค้าฮองและฮอบโปที่กว่างโจวได้ร่วมมือกันในการกำหนดข้อปฏิบัติทางการค้ากับต่างประเทศที่เรียกว่า “ระบบการค้าที่กว่างโจว” (The Guangzhou Trade System) ซึ่งสร้างผลประโยชน์ให้แก่พ่อค้าฮองและฮอบโปมาก ทำให้ชาวตะวันตกผู้เสียผลประโยชน์พยายามยกเลิกระบบการค้าที่กว่างโจว โดยเจมส์ ฟลินท์ (James Flint) ได้เดินทางไปยังเทียนจิน (Tianjin) ใน ค.ศ. 1759 ยื่นคำร้องแจ้งการกดขี่ของเจ้าหน้าที่จีนที่กว่างโจวต่อจักรพรรดิ แต่จักรพรรดิเฉียนหลง (Qianlong, ค.ศ. 1735-1796) ทรงสั่งประหารล่ามชาวจีนที่มากับฟลินท์และให้คุมขังฟลินท์ไว้ที่มาเก๊า (Macao)⁸ ต่อมาทรงประกาศข้อจำกัดทางการค้ากับ

¹ ฐมาภรณ์ พุมพิง. (2547). การตอบสนองของจีนต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ระหว่าง ค.ศ. 1895-1912. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ประวัติศาสตร์เอเชีย). หน้า 6-7.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2518). เล่มเดิม. หน้า 83.

³ เมืองเซี่ยเหมิน ในบางเอกสารเรียกว่า เมืองเอ๋หมิง (Amoy).

⁴ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.142-145.

⁵ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2518). เล่มเดิม. หน้า 83.

⁶ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.145.

⁷ Li Chien-nung. (1956). *The Political History of China 1840-1928.* p.13.

⁸ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2518). เล่มเดิม. หน้า 84-85.

ชาวต่างชาติซึ่งชาวจีนถือว่าเป็นพวกป่าเถื่อนในค.ศ.1760 โดยมีสาระสำคัญดังนี้ ห้ามเรือรบต่างชาติเข้ามาที่ป้อมหู่เหมิน (Humen) ห้ามนำผู้หญิงและอาวุธเข้ามาในสถานีการค้า คนนำร่องและนายหน้าของเรือต่างชาติต้องจดทะเบียนที่มาเก่า จำกัดจำนวนชาวจีนที่ทำงานให้กับชาวต่างชาติ ห้ามชาวต่างชาติยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่จีนแต่ต้องยื่นเอกสารนั้นต่อพ่อค้าเอง จำกัดให้ชาวต่างชาติอาศัยอยู่เพียงบริเวณสถานีการค้าของตนและอยู่ได้เฉพาะในเวลาที่กำหนดเมื่อพ้นเวลาต้องเดินทางไปอยู่ที่มาเก่าแทน¹ ระบบการค้าที่กว้างไกลได้สร้างความเดือนร้อนให้แก่ชาวต่างชาติมากและเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้อังกฤษทำสงครามกับจีน

ด้านสังคม

ในสมัยราชวงศ์ชิง ชาวจีนยังคงยึดถือหลักความเชื่อสามประการได้แก่ การบูชาบรรพบุรุษ การเชื่อถือวิญญาณ และความเชื่อเรื่องสวรรค์² หลักความสัมพันธ์ทั้งห้าของขงจื้อ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน สามีกับภรรยา พ่อกับลูก พี่กับน้อง เพื่อนกับเพื่อน เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน จักรพรรดิชิงในระยะแรกให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบสังคมมาก ในค.ศ. 1670 จักรพรรดิคางซี (Kangxi, ค.ศ.1661-1722) ทรงออกประกาศ "คำประกาศอันศักดิ์สิทธิ์ 16 ข้อ" ซึ่งให้ประกาศทุกวันที่ 1 และ 15 ของทุกเดือนให้ประชาชนรับทราบและนำไปปฏิบัติ ต่อมาใน ค.ศ.1724 จักรพรรดิหย่งเจิ้ง (Yongzheng, ค.ศ. 1723-1735) ทรงขยายความคำประกาศทั้ง 16 ข้อเพิ่มเติม³ คำประกาศทั้ง 16 ข้อนี้โดยสรุปคือการใช้หลักขงจื้อสร้างความจงรักภักดีในหมู่ประชาชนต่อจักรพรรดิ

คำสอนของขงจื้อให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไว้สูงสุดและถือว่ารัฐเปรียบเสมือนครอบครัวใหญ่ที่มีกษัตริย์เป็นบิดาโดยมีประชาชนเป็นบุตร บิดาหรือผู้ปกครองมีความรับผิดชอบใหญ่หลวงในการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและยังต้องชี้แนะบุคคลในครอบครัวหรือรัฐให้ประพฤติตนตามระเบียบแบบแผนที่ดีงาม ขงจื้อถือว่าการที่ครอบครัวหนึ่งสามารถให้สมาชิกในครอบครัวรุ่นต่าง ๆ มาอยู่รวมกันได้มากที่สุดถือว่าเป็นครอบครัวในอุดมคติ ซึ่งแสดงถึงความสามัคคีและการมีระเบียบแบบแผนที่ดีของครอบครัว⁴ ทำให้ครอบครัวของชาวจีนมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายที่มีสมาชิกในครอบครัวหลายรุ่นอยู่รวมกัน โดยมีหลักการอยู่รวมกันที่ยึดหลักเรื่องผู้น้อยต้องเคารพผู้ที่อาวุโสกว่าตน และผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง ก่อให้เกิดความสามัคคี ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.15.

² ดูรายละเอียดจาก พรรณี ฉัตรพลรักษ์. (2542). แนวความคิดดั้งเดิมของชาวจีน. ใน *อารยธรรมตะวันออก*. หน้า 205-207.

³ ดูรายละเอียดจาก จอห์น เค. แฟร์แบงก์และ. (2518). *เล่มเดิม*. หน้า 96-97.

⁴ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์. (2542). ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า. ใน *อารยธรรมตะวันออก*. หน้า 219.

ความจงรักภักดีและการยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของบุคคล ซึ่งเป็นฐานรองรับระบบการปกครอง และการแบ่งชนชั้นในสังคมจีน

ชนชั้นในสังคมจีนโดยทั่วไปมี 4 ชนชั้น ได้แก่ ผู้ดีหรือผู้มีการศึกษา (ชื่อ=Shi) ขาวนา (หนง=Nong) ข่างฝีมือ (กง=Gong) และพ่อค้า (ซาง=Shang) นอกจากนี้ยังมีที่สังคมจีนไม่ยอมรับเช่น โสเภณีและคนรับใช้¹ การแบ่งชนชั้นในสังคมนี้แสดงถึงความคิดในการแบ่งหน้าที่ในสังคมดังกล่าวของ ชุ่นจื่อ (Xunzi, 298-238 ปีก่อนคริสตกาล) ที่ว่า “ถ้าไม่มีความแตกต่างระหว่างอาชีพเสียแล้ว คนจะพบปัญหาในการทำงานให้สำเร็จลุล่วง”² การทำตามหน้าที่ในชนชั้นของตนและปฏิบัติตามหลักความสัมพันธ์ทั้งห้า เป็นสิ่งสำคัญที่ขงจื้อต้องการให้เกิดขึ้นในสังคมจีนเพราะถือว่าเป็นวิถีทางที่จะสามารถทำให้สังคมจีนดำรงอยู่ได้ แต่ในทางปฏิบัติชาวจีนสามารถเปลี่ยนแปลงชนชั้นของตนเองไปเป็นชนชั้นผู้ดีซึ่งเป็นชนชั้นสูงในสังคมได้ด้วยวิธีการสอบคัดเลือก³ ในสมัยราชวงศ์ซิงการเป็นชนชั้นผู้ดีนั้นมีหลายประเภท เช่น ได้จากการสอบคัดเลือกกระต๊อบต่างๆ การบริจาการเงิน ได้รับการแต่งตั้งจากการเสนอแนะของขุนนางผู้ใหญ่และการได้รับสืบทอดจากบรรพบุรุษ⁴

ชนชั้นผู้ดีได้รับการยกย่องจากสังคมเนื่องจากเป็นชนชั้นที่สร้างสรรค์สร้างความเจริญให้แก่สังคม ขุนนางข้าราชการผู้ปกครองล้วนมาจากชนชั้นผู้ดี นอกจากการได้รับการยกย่องจากสังคมและสิทธิในการเข้ารับราชการแล้ว ชนชั้นผู้ดียังได้รับสิทธิพิเศษทางสังคมเหนือกว่าชนชั้นอื่นๆ เช่น ได้รับยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงาน ได้รับการลดหย่อนภาษี ไม่ต้องไปเป็นพยานในศาล ไม่ต้องถูกลงโทษในความผิดเล็กน้อย และที่สำคัญคือไม่ถูกกดขี่ข่มเหงจากคนของทางราชการ ซึ่งสิทธิเหล่านี้ยังส่งผลถึงบุคคลในครอบครัวอีกด้วย ทำให้ชาวจีนปรารถนาที่จะให้ตนหรือลูกหลานสอบคัดเลือกเพื่อที่จะเป็นชนชั้นผู้ดี และเนื่องจากข้อสอบแข่งขันมาจากตำราขงจื้อ ดังนั้นชาวจีนจึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาหลักขงจื้อมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “การยกย่องให้แก่มูลกหลาน ไม่ดีเท่าการสอนให้เขาเรียนรู้คำสอนของขงจื้อ”⁵ แนวคิดนี้ทำให้หลักขงจื้อมีความสำคัญต่อสังคมจีนอย่างมาก

ชนชั้นขาวนาในทางทฤษฎีถือว่าเป็นชนชั้นอันดับสองในสังคมเพราะเป็นชนชั้นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบ้านเมืองในฐานะผู้ผลิตและแรงงานที่สำคัญ แต่ในความเป็นจริงชนชั้นขาวนากลบอยู่ในฐานะต่ำสุดในสังคม เพราะเป็นชนชั้นที่ทำงานหนักที่สุดทั้งด้านการเพาะปลูก เป็นแรงงานสาธารณะ ถูกเกณฑ์ทหาร มีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับการศึกษาที่เป็นแบบแผนอันเป็นพื้นฐานในการเปลี่ยนเป็นชนชั้นผู้ดีและยังต้องเสียภาษีให้แก่รัฐจำนวนมาก อีกทั้งยังถูกกดขี่จากข้าราชการ ชนชั้นผู้ดี พ่อค้าและ

¹ ฐมาภรณ์ พุ่มพิจ. (2547). เล่มเดิม. หน้า 8.

² ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์. (2542). เล่มเดิม. หน้า 221.

³ ฎรายละเอียดยจาก เขียน วีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 62-68.

⁴ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2518). เล่มเดิม. หน้า 97.

⁵ เขียน วีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 65.

เจ้าของที่ดิน

ชนชั้นช่างฝีมือเป็นชนชั้นอันดับที่สามเนื่องจากมีความสำคัญด้านการผลิต แต่เนื่องจากมีความสำคัญน้อยกว่าชาวนาจึงถูกจัดให้อยู่ต่ำกว่าชนชั้นชาวนา ส่วนชนชั้นพ่อค้านั้นถือว่าเป็นชนชั้นต่ำสุดในสังคมเนื่องจากไม่ได้ผลิตสินค้าเอง แต่แจกจ่ายผลประโยชน์จากผู้อื่นด้วยการล่อลวงเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นในสังคมเพื่อผลประโยชน์ของตน เป็นชนชั้นที่ทำลายศีลธรรมอันดีงามในสังคม

สังคมจีนยังมีการแบ่งสังคมเมืองและสังคมชนบทออกจากกันอย่างชัดเจน โดยสังคมเมืองคือกลุ่มทางสังคมที่อาศัยอยู่ภายในกำแพงเมือง ส่วนใหญ่เป็นพวกข้าราชการ ผู้ดี พ่อค้าและช่างฝีมือ ความเจริญและการเปลี่ยนแปลงต่างๆจะเกิดขึ้นในสังคมเมืองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนสังคมชนบทหรือสังคมของชาวนาเป็นสังคมที่เสมือนว่าถูกตัดขาดจากโลกภายนอก ต้องใช้ชีวิตไปตามยถากรรม ความเปลี่ยนแปลงในด้านความเจริญหรือการพัฒนาไม่ส่งผลถึงสังคมชนบท แต่ถ้าเกิดวิกฤตการณ์ภายในบ้านเมืองสังคมชนบทจะได้รับผลกระทบอย่างมากเพราะต้องแบกรับภาระจากวิกฤตการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น และเมื่อไม่สามารถทนต่อแรงบีบคั้นได้ มักจะก่อการที่เรียกว่า “กบฏชาวนา” ซึ่งจะสร้างความหายนะใหญ่หลวงต่อการปกครองของราชวงศ์ต่างๆ

ด้านการทหาร

ด้านการทหารราชวงศ์ชิงใช้กองทัพแปดกองธง (ปาฉี = Ba Qi)¹ เป็นกองกำลังหลักในการป้องกันประเทศและปราบปรามกบฏในที่ต่างๆ ซึ่งอยู่ใต้การบังคับบัญชาของเชื้อพระวงศ์และข้าราชการชาวแมนจู ต่อมาเมื่อเกิดกบฏบัวขาว (White Lotus Rebellion ค.ศ. 1796-1804) กองทัพแปดกองธงไม่สามารถปราบปรามกลุ่มกบฏได้ ทำให้รัฐบาลต้องหันไปใช้กองทหารชาวจีนที่เรียกว่า ลวี่อิง (Lu Ying) หรือ กองทัพธงเขียว (Green Standard Army) ซึ่งเป็นอิสระจากกองทัพแปดกองธง โดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของข้าหลวงและข้าหลวงใหญ่ประจำมณฑลต่างๆ การปราบปรามกบฏในครั้งนี้ได้แสดงถึงความอ่อนแอของกองทหารแมนจู แต่เพิ่มความสำคัญของกองทหารชาวจีนมากขึ้น ดังนั้นเพื่อป้องกันภัยจากกองทหารจีน รัฐบาลราชวงศ์ชิงได้ใช้นโยบายจำกัดอาวุธและกระจายกำลังของกองทหารจีนที่มีอยู่ประมาณ 6 แสนคนไปยังชนบทต่างๆ²

¹ ดูรายละเอียดจาก เทพรัตน์ราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ และ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2538). การควบคุมกำลังคนในระบบปาฉีหรือระบบกองธงทั้งแปดของพวกแมนจู. *รวมบทความประวัติศาสตร์*. หน้า 1-7.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2518). *เล่มเดิม*. หน้า 157-158.

ปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้การปกครองของราชวงศ์ซิง

การบริหารประเทศของราชวงศ์ซิงได้ก่อให้เกิดปัญหามากมายแก่จีนทั้งด้านการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ และสังคม ดังต่อไปนี้

ปัญหาด้านการปกครอง

ราชวงศ์ซิงได้นำแนวคิดทางการเมืองจีนในอดีตมาใช้ในการปกครองจีน โดยมีลัทธิขงจื้อเป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครองที่เน้นการรักษาธรรมเนียมประเพณีเดิมเอาไว้ และต่อต้านความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆที่เกิดขึ้น จึงทำให้ไม่อาจปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆได้อีกทั้งปัญหาพื้นฐานหลายอย่างไม่ได้รับการแก้ไข ทำให้การปกครองของราชวงศ์ซิงมีปัญหามากมายพอสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากพื้นฐานปรัชญาการเมืองของจีน โดยราชวงศ์ซิงนำลัทธิขงจื้อมาใช้ในการปกครองเน้นที่จะรักษาธรรมเนียมประเพณีเดิมเอาไว้ ขาดการพัฒนาและต่อต้านความเปลี่ยนแปลง การเสนอความคิดและการปฏิบัติสิ่งใหม่ๆจะถูกคัดค้านอย่างรุนแรงและอาจร้ายแรงถึงขั้นถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ ทำให้การปกครองจีนขาดการพัฒนาและไม่อาจปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเข้ามาของชาติตะวันตก จนทำให้จีนต้องเสียเปรียบชาติตะวันตกและเกิดปัญหาภายในประเทศมากมาย ซึ่งรัฐบาลราชวงศ์ซิงไม่อาจแก้ไขปัญหาดังกล่าวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

2. ปัญหาด้านประสิทธิภาพในการทำงานของข้าราชการ จากหลักการกษัตริย์ขึ้นนำประชา ผู้ใหญ่ขึ้นนำผู้น้อยตามลำดับชั้น ก่อให้เกิดระบบการรอคอยคำสั่งในหมู่ข้าราชการ ซึ่งหากไม่มีพระบรมราชโองการจากจักรพรรดิหรือคำสั่งจากข้าราชการผู้ใหญ่ พวกข้าราชการทำเพียงแต่ปฏิบัติงานไปวันๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการแย่งชิงอำนาจในระดับสูง แม้ว่าจะมีพระบรมราชโองการจากจักรพรรดิหรือคำสั่งจากข้าราชการผู้ใหญ่ พวกข้าราชการยังคงเฝ้าดูเหตุการณ์ก่อนปฏิบัติตาม ทำให้ต้องมีการประกาศพระบรมราชโองการหรือคำสั่งในเรื่องสำคัญช้าเดือนอยู่เสมอโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ห่างไกลจากส่วนกลาง ดังนั้นพระบรมราชโองการและนโยบายต่างๆที่ส่งถึงข้าราชการจึงไม่แน่ว่าจะถูกนำไปปฏิบัติใช้ทั่วทั้งประเทศ

3. ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง เนื่องจากการปกครองระบบจักรพรรดิเป็นการปกครองที่รวมอำนาจการบริหารไว้ที่บุคคลเพียงผู้เดียว ซึ่งในการปฏิบัติจักรพรรดิไม่สามารถที่จะดูแลอาณาจักรที่กว้างใหญ่ของจีนที่มีประชากรนับล้านคนได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยข้าราชการผู้ใหญ่ในการบริหารประเทศ ซึ่งเป็นผู้ถวายรายงานความเป็นไปของบ้านเมืองและเสนอแนะการบริหารด้านต่างๆให้จักรพรรดิทรงตัดสินใจตามคำแนะนำ ทำให้กลุ่มข้าราชการผู้ใหญ่มีโอกาสมากที่จะดักดวงผลประโยชน์ของประเทศชาติมาเป็นของตน และสามารถเรียกร้องเอาผลประโยชน์จากข้าราชการระดับรองลงไป

บ่อยครั้งที่ข้าราชการกลุ่มนี้ทำการฉ้อราษฎร์บังหลวงและก่อให้เกิดขบวนการฉ้อราษฎร์บังหลวงไปทั่วประเทศ การฉ้อราษฎร์บังหลวงสร้างความหายนะอย่างใหญ่หลวงให้แก่ราชวงศ์ เป็นผลให้รายได้ของรัฐบาลลง ประชาชนเดือดร้อน เกิดการจลาจลหรือกบฏ จนนำไปสู่การสิ้นสุดของราชวงศ์

4. ปัญหาการปกครองท้องถิ่น การปกครองท้องถิ่นของจีนแบ่งออกได้ประมาณ 1,500 อำเภอ ซึ่งน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่และจำนวนประชากรของจีน นายอำเภอเป็นตำแหน่งข้าราชการระดับล่างของจีนแต่ต้องรับผิดชอบดูแลพื้นที่ประมาณ 300 ตารางไมล์¹ ดูแลประชาชนประมาณ 250,000 คน ต้องดูแลทั้งเรื่องความสงบเรียบร้อย การตัดสินคดี การควบคุมนักโทษ การทหาร การเก็บภาษี ดูแลทรัพย์สินของทางราชการ จัดทำเอกสารต่างๆ และหน้าที่พิเศษอื่นๆ โดยทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ได้แก่ พวกเสมียน ตำรวจ ผู้คุมนักโทษ คนรับใช้และผู้ช่วยอื่นๆ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นชนชั้นผู้ดีในท้องถิ่นหรือคนของชนชั้นผู้ดีในท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับข้าราชการส่วนกลางและเป็นผู้รายงานการทำงานของข้าราชการท้องถิ่นให้ส่วนกลางรับทราบ ทำให้ในทางปฏิบัติกลุ่มชนชั้นผู้ดีในท้องถิ่นเป็นผู้ควบคุมข้าราชการท้องถิ่นที่สับเปลี่ยนกันมารับตำแหน่งทุกๆ 3 ปี² ซึ่งชนชั้นผู้ดีเหล่านี้มักใช้อิทธิพลแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน โดยที่ข้าราชการท้องถิ่นไม่สามารถควบคุมคนกลุ่มนี้ให้อยู่ในอำนาจได้และมักเข้าร่วมเป็นพวกเดียวกัน ทำให้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในท้องถิ่นไม่ได้รับการแก้ไข

5. ปัญหาการลุกฮือต่อต้านรัฐบาล ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการฉ้อราษฎร์บังหลวงของข้าราชการและการกดขี่ของพวกชนชั้นผู้ดีท้องถิ่น ได้ลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาลโดยนำแนวคิด "เทียนมิ่ง" มารับรองความชอบธรรมของตนในการล้มล้างการปกครองที่ชั่วร้ายเพื่อก่อตั้งราชวงศ์ใหม่ จัดการปกครองที่ดีงาม โดยรวมตัวกันเป็นสมาคมลับ (secret society)³ ที่มีสมาชิกจำนวนมาก ในสมัยราชวงศ์ชิงมีการก่อกบฏของประชาชนที่สำคัญอยู่ 2 ช่วงคือ ระหว่าง ค.ศ.1795-1820 มีกบฏบัวขาวเป็นกบฏสำคัญในช่วงเวลานี้ และช่วงหลังสงครามฝิ่นซึ่งรัฐบาลราชวงศ์ชิงได้ใช้การขูดรีดประชาชนมาขัดแย้งผลประโยชน์ของรัฐบาลที่สูญเสียไปจากการทำสนธิสัญญากับชาติตะวันตก ทำให้ชาวจีนลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาลในหลายแห่งทั่วประเทศ โดยกบฏที่สำคัญคือ กบฏไท่ผิง (Taiping Rebellion, ค.ศ.1850-1864) มี หง ซิวฉวน (Hong Xiuquan, ค.ศ.1814-1864) เป็นผู้นำซึ่งมีอุดมการณ์ในการสร้างอาณาจักรที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ต่อต้านระบบการเมืองและสังคมเดิมของจีน เช่น ลัทธิขงจื้อ

¹ เท่ากับประมาณ 7,680 ตารางกิโลเมตร หรือเทียบได้กับพื้นที่โดยรวมในปัจจุบันของกรุงเทพมหานคร ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสาคร.

² แหล่งเดิม. หน้า 112-113.

³ สมาคมลับในภาคเหนือของจีน เรียกว่า เจี้ยว (Jiao) แปลว่าลัทธิ ส่วนสมาคมลับทางใต้ เรียกว่า ฮุย (Hui) แปลว่า สมาคม ซึ่งสมาคมลับมีระบบความร่วมมือระหว่างสมาชิกเป็นเสมือนพี่น้องมีการใช้สัญลักษณ์ที่รู้จักเฉพาะสมาชิก สมาชิกส่วนใหญ่ ได้แก่ คนเร่ร่อน พ่อค้าเร่ คนงาน เจ้าหน้าที่ระดับล่าง พวกชนของหนี่ภาซีและโจรผู้ร้าย.

การแบ่งชนชั้น การสอบเข้ารับราชการ กบฏไท่ผิงเริ่มก่อการจากมณฑลกว่างซีและบุกขึ้นเหนือประกาศว่าพวกตนได้รับบัญชาจากสวรรค์ให้มากำจัดปีศาจร้าย (ราชวงศ์ชิง) เรียกกรังให้ชาวจีนร่วมกันโค่นล้มราชวงศ์ชิงกวาดล้างพวกข้าราชการและเจ้าของที่ดิน ตลอดเส้นทางเดินทัพขึ้นเหนือกบฏไท่ผิงได้แจกจ่ายข้าวของให้แก่ผู้ยากจนและได้ประกาศงดเก็บภาษีในเขตยึดครอง 3 ปี¹ จึงได้รับความสนับสนุนจากชาวนาที่เข้าร่วมลุกฮือขึ้นสังหารข้าราชการและเจ้าของที่ดิน ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1853 กบฏไท่ผิงสามารถยึดหนานจิงได้และเปลี่ยนชื่อเป็น “เทียนจิง” (Tianjing=นครหลวงสวรรค์) ต่อมาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1853 ได้ส่งกองทัพบุกไปตีเป่ย์จิง ทำให้รัฐบาลต้องประกาศกฎอัยการศึก เตรียมการอพยพจักรพรรดิเสียนเฟิง (Xianfeng, ค.ศ.1850-1861) ไปยังเรอเหอ (Rehe)² และส่งกองทหารที่ดีที่สุดไปสกัดพวกกบฏที่เทียนจิง ต่อมาในช่วงฤดูหนาวกบฏไท่ผิงที่มีกำลังน้อยกว่าต้องประสบกับปัญหาขาดแคลนอาหารและเสื้อกันหนาว อีกทั้งกองหนุนไม่สามารถยกมาช่วยเหลือได้จึงถูกฝ่ายรัฐบาลปราบปราม³ แม้ว่าจะล้มเหลวในการบุกตีเป่ย์จิงแต่กบฏไท่ผิงยังคงยึดครองดินแดนในมณฑลเจ้อเจียง หูเป่ย์ หูหนาน อานฮุย ฝูเจี้ยน เจียงซี เจียงซู และเหอหนาน ส่วนกบฏอื่นๆ เช่น กบฏเหนียน (Nien Rebellion, ค.ศ.1853-1868) กบฏเหมียว (Miao Rebellion, ค.ศ.1854-1868) กบฏมุสลิม (Moslem Rebellion, ค.ศ.1855-1873) ราชวงศ์ชิงต้องเสียค่าใช้จ่ายในการปราบกบฏเป็นจำนวนมาก ทำให้มีผลต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของราชวงศ์

ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ราชวงศ์ชิงได้นำแนวคิดเรื่อง “จงกั๋ว” มาใช้ทำให้ต่อต้านต่างชาติในเชิงดูถูกดูแคลนไม่ยากติดต่อด้วยมาโดยตลอด กำหนดให้ชาวต่างชาติที่มาติดต่อกับจีนต้องทำตามธรรมเนียมจีนและอยู่ภายใต้การควบคุมของจีน และจีนมักใช้กำลังแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งกับต่างชาติ ซึ่งส่งผลให้จีนต้องทำสงครามกับต่างชาติหลายครั้ง เช่น

สงครามฝิ่น เป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างจีนกับอังกฤษหนึ่งในสาเหตุของความขัดแย้งคือจีนถือว่าตนเองเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่มีฐานะเหนือกว่าชาติอื่น ทุกชาติที่มาติดต่อกับจีนต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของจีนหากไม่ปฏิบัติตามถือว่าเป็นการลบหลู่ศักดิ์ศรีของจีน ส่วนอังกฤษเคารพในความเท่าเทียมกันของรัฐต่างๆตามข้อตกลงในสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย (Treaty of Westphalia, ค.ศ.1648)⁴ ถือว่าการปฏิบัติตามข้อกำหนดของจีนเป็นการลดศักดิ์ศรีของตน ทำให้การส่งทูตมาเจรจา

¹ทวีป วรดิolk. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 93.

²ปัจจุบันชื่อว่าเมืองเฉิงเต๋อ (Chengde).

³เล่มเดิม. หน้า 99-100.

⁴ธมาภรณ์ พุมพิจ. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 11.

กับจีนของอังกฤษทั้ง 3 ครั้งประสบความล้มเหลว¹ หลังจากนั้นอังกฤษได้ตัดสินใจที่จะใช้กำลังทหารกับจีนและใช้การที่จีนปราบปรามการค้าฝิ่นเป็นข้ออ้างในการทำสงครามด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า “จีนล่อลวงเมล็ดเสีรภาพในชีวิตรและทรัพย์สินของพลเมืองอังกฤษ และดูหมิ่นเชื้อชาติอังกฤษ”²

สงครามฝิ่นสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของจีน โดยจีนต้องยอมลงนามในสัญญาสงบศึกที่ต่อมาเรียกว่า “สนธิสัญญาหนานจิง” (Treaty of Nanjing, ค.ศ. 1842) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ ให้จีนจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามซึ่งรวมทั้งค่าฝิ่นที่จีนทำลายด้วย ยกเลิกระบบการค้าผูกขาด เปิดเมืองท่า 5 แห่ง ได้แก่ กวางโจว เซี่ยเหมิน ฝูโจว หนิงโป (Ningbo) และเซี่ยงไฮ้เพื่อให้ชาวอังกฤษทำการค้าและพักอาศัย ยกเกาะฮ่องกง (Hong Kong) ให้เป็นที่พักและคลังสินค้าของอังกฤษ ให้มีการติดต่อโดยเท่าเทียมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของทั้งสองฝ่าย และให้มีการกำหนดอัตราภาษีศุลกากรที่ชัดเจน³ ต่อมาอังกฤษและจีนได้ทำสนธิสัญญาฮูเหมินไช่ (Treaty of Humen Chai, ค.ศ. 1843)⁴ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมข้อตกลงในสนธิสัญญาหนานจิง ดังนี้ ให้พ่อค้าอังกฤษทำการค้าเสรีตามที่ตนต้องการ ชาวอังกฤษสามารถเข้าบ้านและที่ดินอาศัยอยู่ร่วมกับชาวท้องถิ่นได้ หากเกิดปัญหากับชาวจีนให้กงสุลอังกฤษเป็นผู้พิจารณาตัดสินตามกฎหมายอังกฤษเท่านั้น เรือของทางการอังกฤษสามารถทอดสมอตามเมืองท่าในสนธิสัญญาได้ให้อังกฤษเป็นชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง (most favoured nation) โดยอังกฤษจะได้รับสิทธิที่จีนให้แก่ชาติอื่นโดยอัตโนมัติ⁵ และกำหนดภาษีศุลกากรในอัตราที่แน่นอนคือ ร้อยละ 5 (อัตราสูงสุด) แต่ชาวต่างชาติจ่ายจริงเพียงร้อยละ 2-4⁶ ต่อมาจีนต้องทำสนธิสัญญาหวังเซี่ย (Treaty of Wangxia) กับสหรัฐอเมริกา และสนธิสัญญาวัมเปา (Treaty of Whampao) กับฝรั่งเศส

สงครามฝิ่นครั้งที่ 2 สาเหตุมาจากความไม่พอใจในสนธิสัญญาที่ทำไว้ โดยต่างชาติต้องการผลประโยชน์จากจีนเพิ่มขึ้น ในขณะที่จีนไม่พอใจที่ต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญาโดยเฉพาะปัญหาการค้าฝิ่นที่อังกฤษถือว่าตนสามารถค้าขายฝิ่นในจีนเพราะไม่ได้ระบุเป็นข้อห้ามในสนธิสัญญาได้ ทำให้การค้าฝิ่นขยายตัวมากยิ่งขึ้น ซึ่งจีนยังคงถือว่าการค้าฝิ่นเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายของจีนจึงดำเนินการปราบปรามการค้าฝิ่นต่อไป อีกปัญหาหนึ่งคือเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่ไม่มีความชัดเจน

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1856 จีนจับกุมลูกเรือชาวจีนของเรือแอโรว์ (Arrow) 12 คน ในข้อหาโจรสลัดและลักลอบขนส่งสินค้าหนีภาษี ทางอังกฤษถือว่าเรือแอโรว์จดทะเบียนที่ฮ่องกงและกัปตันเรือ

¹ ดูรายละเอียดการส่งทูตมาเจรจากับจีนของอังกฤษและการตอบโต้ระหว่างกันจาก Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p. 16-24

² ทวีป วรดิลง. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 64.

³ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.190.

⁴ รู้จักกันในชื่อภาษาอังกฤษว่า สนธิสัญญาโบก (Treaty of Bogue).

⁵ Hu Sheng. (1991). *op.cit.* p.190.

⁶ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.191.

เป็นชาวอังกฤษ รวมทั้งเรือสำเภาอังกฤษด้วย ดังนั้นจึงถือว่าเรือสำเภาอยู่ภายใต้การคุ้มครองของอังกฤษและให้จีนส่งลูกเรือคืนและขอขมาต่ออังกฤษ จีนยอมส่งลูกเรือคืนแต่ไม่ยอมขอขมา อังกฤษจึงใช้กำลังทหารกับจีน ต่อมาฝรั่งเศสได้ใช้กรณีมิชชันนารีฝรั่งเศสที่เผยแพร่ศาสนาออกเดินแดนที่ระบุไว้ในสนธิสัญญาจึงถูกทางการจีนประหารชีวิตเป็นสาเหตุในการเข้าร่วมสงครามกับอังกฤษ โดยอังกฤษและฝรั่งเศสได้ส่งกองทัพบุกยึดป้อมที่ต้ากู่ (Dagu) จีนแพ้สงครามและต้องทำสนธิสัญญาเทียนจิน (Treaty of Tianjin, ค.ศ.1858) กับอังกฤษและฝรั่งเศส มีสาระสำคัญดังนี้ อังกฤษมีสิทธิส่งทูตมาประจำที่เป่ย์จิง โดยจีนมีสิทธิส่งทูตไปประจำที่ลอนดอน (London) จีนต้องเปิดเมืองท่าเพิ่ม 5 แห่งที่ หนิวจวุง (Niuzhaung) เต็งโจว (Dengzhou) ไต้หวัน (Taiwan) ซานโถว (Shantou) และเจิ้งโจว (Zhengzhou) ชาวอังกฤษมีสิทธิเดินทางได้ทุกแห่งในจีน จีนต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม และหากว่าปราบกบฏไท่ผิง สำเร็จจีนต้องเปิดเมืองท่าบริเวณลุ่มแม่น้ำฉางเจียงอีก 3 เมือง ได้แก่ ฮั่นโข่ว (Hankou) จิวเจียง (Jiujiang) และ จินเจียง (Jinjiang) ส่วนฝรั่งเศสต้องการให้จีนเปิดเมืองท่าที่หนานจิงกับตันสุย (Dunshui) ให้มิชชันนารีฝรั่งเศสเดินทางเผยแพร่ศาสนาได้ทุกแห่งในจีนและมีสิทธิอื่นๆเท่าเทียมกับอังกฤษ¹ หลังทำสนธิสัญญาเทียนจินจีนพยายามถ่วงเวลาในการทำสัตยาบันรับรองสนธิสัญญาและพยายามแก้ไขข้อตกลงในสนธิสัญญา พร้อมทั้งได้ทำการซ่อมแซมป้อมที่ต้ากู่ ทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสถือว่าเป็นการเตรียมการต่อต้านพวกตนจึงส่งกองทัพบุกเข้ายึดกรุงเป่ย์จิง ทำการปล้นและเผาพระราชวังฤดูร้อนหยวนหมิงหยวน (Yuan Ming Yuan) จักรพรรดิเสียนเฟิงเสด็จหนีไปเรือเหอ ทรงให้พระอนุชาคือเจ้าชายกง (Gong หรือ อี้ซิน = YiXin, ค.ศ.1833-1898) เจริญสติกับอังกฤษและฝรั่งเศส จีนยอมลงนามในอนุสัญญาเป่ย์จิง (The Convention of Beijing, ค.ศ.1860) ที่ระบุให้จีนรับรองสนธิสัญญาเทียนจิน จ่ายค่าปฏิกรรมสงครามเพิ่มเติม เปิดเมืองท่าเทียนสิน ยกชายฝั่งเกาหลุน (Gaolun) หรือเกาลูน (Kowloon) ให้อังกฤษและให้มิชชันนารีฝรั่งเศสสามารถซื้อที่ดินและก่อสร้างโบสถ์ในจีนได้

นอกจากสงครามฝิ่นทั้งสองครั้ง จีนต้องทำสงครามกับต่างชาติที่เข้ามาคุกคามจีนอีก เช่น สงครามจีน-ฝรั่งเศส (Sino-France War, ค.ศ.1884-1885) และสงครามจีน-ญี่ปุ่น (Sino-Japanese War, ค.ศ.1894-1895) ซึ่งจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม นอกจากนี้จีนต้องทำสนธิสัญญาเสียเปรียบชาติต่างๆอีกมากมาย เช่น สนธิสัญญาเป่ย์จิง (Treaty of Beijing, ค.ศ.1860) กับรัสเซีย ที่จีนยอมยกดินแดนทางตอนเหนือของแม่น้ำเฮยหลงเจียง (Heilongjiang River) ให้แก่รัสเซีย สนธิสัญญาลิวเวีย (Treaty of Livadia, ค.ศ.1879) กับรัสเซีย ที่จีนยอมยกดินแดนส่วนใหญ่ของอีลี (Yili) ให้รัสเซีย สนธิสัญญาเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก (Treaty of St.Petersburg, ค.ศ.1881) กับรัสเซีย ที่จีนยอมจ่ายเงินให้แก่รัสเซียเพื่อขอคืนแดนอีลีคืน ซึ่งต่อมาจีนได้รวมอีลีเป็นส่วนหนึ่งของซินเจียง สนธิสัญญาเทียนจิน

¹ทวีป วรดิลก. (2524). เสริมเติม. หน้า 114-115.

(Treaty of Tianjin, ค.ศ.1885) กับฝรั่งเศส ที่จีนยอมรับอำนาจอของฝรั่งเศสในดินแดนอินโดจีน สนธิสัญญาชิโมโนเซกิ (Treaty of Shimonoseki, ค.ศ.1895) กับญี่ปุ่น ที่จีนต้องยอมให้เกาหลีเป็น เเอกราชและจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่ญี่ปุ่น

ปัญหาด้านการทหาร

การที่จีนพ่ายแพ้ในสงครามฝิ่นทั้งสองครั้ง ได้แสดงถึงความอ่อนแอทางการทหารของ ราชวงศ์ชิง ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการทหารของราชวงศ์ชิง ระบบการทหารของราชวงศ์ชิงใช้นโยบาย กระจายกำลังทหารเป็นกองเล็กกองน้อย เพื่อป้องกันการก่อกบฏของนายทหาร ทำให้กองทหารของ ราชวงศ์ชิงที่ประจำการอยู่ตามสถานที่ต่างๆมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอในการต่อสู้กับกองทัพต่างชาติหรือ กองทัพของฝ่ายกบฏ จึงมักเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต่อศัตรู
2. ปัญหาขาดความสามัคคีของกองทัพต่างๆ จากปัญหาในข้อแรก การที่กองทัพราชวงศ์ชิงจะ มีจำนวนเพียงพอในการทำสงครามกับศัตรู ต้องอาศัยการระดมพลจากกองทัพต่างๆมาช่วยเหลือกัน แต่ในทางปฏิบัติ กองทัพราชวงศ์ชิงที่ถูกเรียกระดมพลเข้าสู่สงครามมักนึ่งดูดาต่อการทำสงครามของ กองทัพอื่น โดยไม่ส่งกองทัพเข้าช่วยเหลือหรือจะเคลื่อนทัพล่าช้า หากสงครามครั้งใดมีที่ท่าว่าฝ่าย ราชวงศ์ชิงจะได้รับชัยชนะจะรีบเข้าทำสงครามเพื่อแย่งชิงความชอบ แต่หากสงครามครั้งใดที่มีที่ท่าว่า ฝ่ายราชวงศ์ชิงจะแพ้จะถอยทัพกลับ จึงทำให้ในการทำสงครามของราชวงศ์ชิง กองทัพต่างๆจึงอยู่ใน ฐานะต้องพึ่งพาตนเองมากกว่าการคาดหวังความช่วยเหลือจากกองทัพอื่น
3. ปัญหาการทุจริตในกองทัพ นายทหารในกองทัพจะหารายชื่อคนมาลงบัญชีเป็นทหารใน กองทัพ เพื่อขอรับงบประมาณทางการทหาร เช่น ค่าอาหาร ค่าอาวุธ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ทำให้ใน หลายกองทัพมีจำนวนทหารน้อยกว่าจำนวนทหารในบัญชี เมื่อเกิดสงครามจึงไม่มีทหารเพียงพอที่จะ ต่อสู้กับศัตรู
4. ปัญหาขาดระเบียบวินัยในกองทัพ นายทหารบางคนบังคับใช้ทหารเยี่ยงทาส ขาดการดูแล ระเบียบวินัยในกองทัพ ทำให้ทหารมักก่อความวุ่นวายหรือหนีทัพ บางส่วนเป็นพวกติดฝิ่นหรือลักเล็ก ขโมยน้อย เมื่อทำสงครามมักถอยหนีศัตรู แต่กล้าหาญในการปล้นชิงและกดขี่ข่มเหงประชาชน
5. ปัญหาขาดการพัฒนากองทัพ กองทัพราชวงศ์ชิงขาดการฝึกฝนทหารหรือหากฝึกก็ฝึกเพียง ทำจิบใช้อาวุธพอเป็นพิธีเท่านั้น ซึ่ง จั๋ว จงถัง (Zuo Zongtang, ค.ศ.1812-1885) ได้กล่าวถึงกองทัพ ราชวงศ์ชิงว่า “ทหารบกไม่สามารถขี่ม้าหรือยิงปืนได้ ทหารเรือไม่สามารถแล่นเรือหรือยิงปืนได้ นายทหารทำเป็นแต่คิดบัญชีเท่านั้น”¹ รวมทั้งขาดการพัฒนาด้านอาวุธและกองเรือรบ

¹จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2518). เล่มเดิม. หน้า 158.

จากปัญหาด้านการทหารของราชวงศ์ชิง ทำให้กองทัพราชวงศ์ชิงอ่อนแอเปิดโอกาสให้เกิด การลุกฮือก่อกบฏของประชาชนและต่างชาติส่งกองทัพเข้ามารุกราน เป็นผลให้ราชวงศ์ชิงต้อง ทำสงครามปราบปรามกบฏและทำสงครามกับต่างชาติหลายครั้ง ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เศรษฐกิจของชาติตกต่ำอย่างรวดเร็ว

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

การที่จีนมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองทำให้ไม่มีความต้องการซื้อสินค้าจากชาติตะวันตก ในขณะที่ชาติตะวันตกมีความต้องการสินค้าจากจีน โดยเฉพาะอังกฤษที่ต้องการใบชาจากจีนมาก ทำให้ชาติตะวันตกขาดดุลการค้ากับจีนมาโดยตลอด จนกระทั่งชาติตะวันตกนำฝิ่นมาขายในจีน ซึ่งปัญหาการค้าฝิ่นในจีนของชาติตะวันตก ทำให้จีนทำสงครามฝิ่นกับอังกฤษ เมื่อจีนเป็นฝ่ายแพ้และ ต้องสนธิสัญญานานจิงและสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมอื่นๆ จีนต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจมากมาย สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาการค้าฝิ่น หลังจากชาติตะวันตกนำฝิ่นมาขายในจีน จีนต้องเสียเงินเป็นจำนวนมาก ในการซื้อฝิ่นสินค้าที่ให้โทษต่อร่างกาย ทำให้ทางการจีนได้ออกกฎหมายห้ามสูบฝิ่นและห้ามการค้าฝิ่น แต่พ่อค้าต่างชาติโดยเฉพาะพ่อค้าอังกฤษยังคงลักลอบค้าฝิ่นและเพิ่มจำนวนฝิ่นที่นำไปขายในจีน มากขึ้น ในที่สุดจีนจึงดำเนินการปราบปรามการค้าฝิ่นขั้นเด็ดขาด ทำให้พ่อค้าอังกฤษเดือดร้อนมาก และนำไปสู่สงครามฝิ่นระหว่างจีนกับอังกฤษ แต่ทางอังกฤษใช้ระบบผูกขาดการค้าของพวกเขาที่ไม่ เป็นธรรมต่อพ่อค้าอังกฤษเป็นสาเหตุสำคัญในการทำการสงครามกับจีน ดังที่ลอร์ดพาลเมอร์ตัน (Lord Palmerston, ค.ศ.1784-1865) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษได้กล่าวว่า “จะพยายามทำสัญญาการค้าที่เท่าเทียมกับจีนแม้ว่าต้องใช้กำลัง”¹ การค้าฝิ่นขยายตัวเพิ่มขึ้นภายหลัง จีนแพ้สงคราม ทำให้จีนขาดดุลการค้าจากการซื้อฝิ่นเป็นจำนวนมาก

2. ปัญหาการแลกเปลี่ยนเงินตราภายในประเทศ ภายหลังสงครามกับฝิ่น จีนต้องสูญเสีย เงินแท่งเป็นจำนวนมากในการชดเชยค่าปฏิกรรมสงครามและจ่ายเป็นค่าฝิ่นที่ชาติตะวันตกนำมาขาย มากกว่าช่วงก่อนสงคราม การสูญเสียเงินแท่งเป็นจำนวนมากในช่วงเวลานี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราภายในประเทศของจีน ระหว่างเหรียญทองแดงหรืออีแปะที่เป็นหน่วยเงินสำคัญ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของชาวจีนกับเงินแท่งซึ่งเป็นหน่วยเงินมาตรฐานในการเก็บภาษีของทางราชการ โดยอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างอีแปะกับเงินแท่งใน ค.ศ.1840 อยู่ที่ 1,000 อีแปะต่อ 1 ตำลึง แต่ภายหลัง สงครามฝิ่นอัตราแลกเปลี่ยนสูงขึ้น ในค.ศ.1850 การแลกเปลี่ยนเงิน 1 ตำลึง ต้องใช้ถึง 2,200 หรือ 2,300 อีแปะ ชาวนาและช่างฝีมือได้รับเงินจากผลผลิตหรือค่าแรงของตนเป็นเงินอีแปะในอัตราเดิม

¹เขียน วีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 83.

แต่เมื่อจ่ายภาษีต้องนำเงินอีแปะไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินแท่งหรือจ่ายในอัตราแลกเปลี่ยนเป็นเงินแท่ง ซึ่งอัตราแลกเปลี่ยนสูงกว่าเดิม และผู้เก็บภาษีมักกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนสูงขึ้นไปอีกจนถึง 10,000 อีแปะต่อ 1 ตำลึง¹ ทำให้ชาวนาและคนงานต้องจ่ายภาษีสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว และยังต้องจ่ายภาษีและค่าธรรมเนียมอื่นๆเพิ่มเติมอีก สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนอย่างหนัก

3. ปัญหาการเก็บภาษีศุลกากร การเปิดเมืองท่าหลายแห่งและเปิดโอกาสให้ชาติตะวันตกนำสินค้ามาขายในจีนได้อย่างเสรีโดยจ่ายภาษีศุลกากรในอัตราต่ำและบางส่วนได้ลักลอบนำสินค้ามาขายโดยไม่เสียภาษีศุลกากร ทำให้จีนขาดรายได้ที่พึงจะได้รับเป็นจำนวนมาก

4. ปัญหาอุตสาหกรรมในครัวเรือนของจีน การที่ชาติตะวันตกนำสินค้ามาขายในจีนเป็นจำนวนมากโดยเสียภาษีศุลกากรในอัตราต่ำ ส่งผลให้สินค้าตะวันตกเข้ามาแย่งตลาดการค้าของสินค้าภายในประเทศ แม้ว่าจะมียอดจำหน่ายไม่เกินไปตามที่พ่อค้าตะวันตกคาดหวังไว้ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองของจีนที่นิยมใช้ผ้าที่ทอเองและเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำเอง แต่สำหรับชาวจีนที่ไม่ได้ทอผ้าและผลิตสินค้าใช้เองต่างหันไปนิยมใช้สินค้าจากชาติตะวันตกที่มีราคาถูกและมีคุณภาพที่ดีกว่าแทนการซื้อสินค้าอุตสาหกรรมครัวเรือนของจีนซึ่งเป็นรายได้พิเศษของชาวนาชนบท ทำให้เกิดการจลาจลและคว่ำบาตรสินค้าตะวันตกของชาวนาชนบทผู้ได้รับความเดือดร้อน² เนื่องจากรายได้จากอุตสาหกรรมครัวเรือนเป็นรายได้สำคัญในการดำรงชีวิตของชาวนาชนบทควบคู่กับรายได้จากการทำเกษตรกรรม

5. ปัญหาสงครามกับต่างชาติ การที่จีนทำสงครามกับต่างชาติซึ่งจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามเป็นจำนวนมาก ส่งผลต่อฐานะเศรษฐกิจของจีนอย่างมาก

6. ปัญหาสงครามภายในประเทศ ความเดือดร้อนของประชาชนจากการต้องชำระภาษีเพิ่มขึ้นจากการขูดรีดของทางราชการและสูญเสียรายได้จากอุตสาหกรรมครัวเรือน ทำให้ชาวนาและคนงานก่อการจลาจลขึ้น ในระยะแรกเป็นไปเพื่อต่อต้านการขูดรีดภาษีของทางราชการและต่อต้านสินค้าตะวันตก แต่ต่อมาได้ขยายกลายเป็นกบฏเพื่อล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิงโดยมีกบฏไท่ผิงเป็นผู้นำที่ก่อให้เกิดกบฏและการจลาจลอื่นๆตามมาอีกมากมาย การต้องทำสงครามปราบปรามกบฏที่มีจำนวนมากและยืดเยื้อหลายปี ทำให้ราชวงศ์ชิงต้องเสียค่าใช้จ่ายทางทหารเป็นจำนวนมากต่อเนื่องกันหลายปี

7. ปัญหาที่ดินในการเพาะปลูก จากการก่อกบฏและการปราบปรามกบฏที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ เป็นวงกว้างและยืดเยื้อหลายปี ส่งผลให้ที่ดินจำนวนมากกลายเป็นสมรภูมิรบหรือถูกใช้ประโยชน์ใน

¹ ทวีป วรดิลก. (2524). เล่มเดิม. หน้า 77.

² เฟรเดอริก เวคแมน จูเนียร์. (2525). กบฏและปฏิวัติ: การศึกษาขบวนการมวลชนในประวัติศาสตร์จีน. ใน กบฏชาวนา. แปลโดย ทิพยมณฑา วีระพาณิชย์. หน้า 228.

การทำสงคราม นอกจากนี้การที่ชาวนาละทิ้งการทำเกษตรกรรมมาเข้าร่วมเป็นทหารในกองทัพกบฏ ทำให้ขาดแรงงานในการทำเกษตรกรรม ส่งผลให้ที่ดินในบริเวณที่เกิดสงครามไม่ได้ถูกนำไปใช้ในการเพาะปลูก ทำให้จีนต้องประสบการปัญหาขาดแคลนอาหารอย่างมากโดยเฉพาะบริเวณที่เกิดสงคราม

ปัญหาด้านสังคม

การเข้ามาติดต่อกับจีนของชาติตะวันตกและสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่างๆ ที่จีนทำไว้กับต่างชาติ ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมภายในจีนมากมาย พอสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาการเผยแพร่คริสต์ศาสนาของมิชชันนารีตะวันตก ซึ่งบทบาทของมิชชันนารีตะวันตก นอกจากการเผยแพร่ศาสนาแล้วยังดำเนินการพัฒนาทางด้านสังคม เช่น การจัดตั้งโรงเรียนสมัยใหม่ การจัดตั้งสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า รวมทั้งยังเผยแพร่ความรู้แบบตะวันตกให้แก่ชาวจีน คำสอนทางศาสนา ความรู้แปลกๆ และพฤติกรรมที่น่าสงสัยของมิชชันนารี รวมทั้งการที่มีชาวจีนหันไปนับถือศาสนาใหม่นี้ นับแสนคน ก่อให้เกิดความไม่พอใจให้แก่ชนชั้นปกครองและชนชั้นผู้ดีของจีนที่ต้องการให้สังคมจีนยังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมตามแนวทางของลัทธิขงจื้อเอาไว้ และหวั่นเกรงว่าพวกมิชชันนารีจะเข้ามาครอบงำความคิดของชาวจีนเพื่อเปิดโอกาสให้ชาติตะวันตกเข้ามาปกครองจีนในภายหลัง จึงเกิดการต่อต้านมิชชันนารีในสังคมจีน พร้อมกับความเชื่อที่ว่าพวกมิชชันนารีเป็นพวกพอมดหมอผีที่จับเด็กไปทำพิธีไสยศาสตร์ จึงเกิดการสังหารมิชชันนารีและชาวจีนที่นับถือคริสต์ศาสนา

2. ปัญหาการนำสิทธิสภาพนอกอาณาเขตมาใช้ในจีน จากสนธิสัญญาที่จีนทำไว้กับชาติตะวันตกที่ระบุถึงการให้ความคุ้มครองมิชชันนารีและสิทธิในการเช่าซื้อที่ดินและเผยแพร่ศาสนาได้ทั่วทั้งประเทศ ทำให้การเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารีขยายตัวออกไปพร้อมกับการสร้างปัญหาความแตกแยกในสังคมจีน พวกชาวจีนที่นับถือคริสต์ศาสนาได้อาศัยสิทธิคุ้มครองจากมิชชันนารีในการรอดพ้นจากกฎหมายจีนแสวงหาผลประโยชน์และสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวจีนด้วยกันเอง ทำให้ชาวจีนไม่พอใจพวกมิชชันนารีมากยิ่งขึ้น จนก่อการสังหารพวกมิชชันนารีและชาวจีนที่นับถือคริสต์ศาสนา เช่น การสังหารหมู่ที่เทียนจินและการลุกฮือของพวกนักมวย

3. ปัญหาความแตกแยกทางชนชั้นในสังคม ในช่วงที่รัฐบาลราชวงศ์ชิงทำสงครามกับชาติตะวันตกและปราบปรามกบฏ รัฐบาลได้สนับสนุนการจัดตั้งกองกำลังที่ถูกกฎหมายของชนชั้นผู้ดี ซึ่งมีมาตั้งแต่การต่อต้านอังกฤษของประชาชนในช่วงสงครามฝิ่น กองกำลังเหล่านี้ได้ถูกใช้เพื่อใช้ป้องกันทรัพย์สินของตนและช่วงชิงทรัพย์สินของผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับทางราชการและชนชั้นสูง ส่วนตระกูลที่ยากจนได้จัดตั้งกองกำลังของตนขึ้นมาต่อต้านกลุ่มแรกโดยจะร่วมมือกับกลุ่มสมาคมลับ

ต่าง ๆ¹ กองกำลังทั้งสองนี้ได้สร้างความแตกแยกระหว่างชนชั้นทางสังคมจีนยิ่งขึ้น โดยกองกำลังของชนชั้นผู้ดีเป็นเสมือนกองกำลังของฝ่ายรัฐบาล ในขณะที่กองกำลังของประชาชนที่ยากจนเป็นเสมือนกองกำลังของฝ่ายต่อต้านรัฐบาล

4. ปัญหาการศึกษาแบบตะวันตกในจีน การศึกษาแบบตะวันตกไม่สามารถเข้าแทนที่การศึกษาขงจื้อแบบเดิมของจีนได้ ชาวจีนยังคงนิยมในการศึกษาแบบเดิมเพราะเป็นหนทางในการเลื่อนชนชั้นทางสังคมและการเข้ารับราชการ ในขณะที่การศึกษาแบบตะวันตกไม่ได้ช่วยให้ฐานะทางสังคมของชาวจีนดีขึ้น ภายหลังการปฏิรูปจีนให้ความสำคัญต่อการศึกษาแบบตะวันตกมากขึ้น ในค.ศ.1901 ได้จัดตั้งโรงเรียนของรัฐบาลขึ้นตามที่ต่าง ๆ เปิดสอนวิชาสมัยใหม่และลัทธิขงจื้อควบคู่กันไป แต่ชาวจีนยังคงนิยมการศึกษาแบบเดิมมากกว่า ทำให้ จาง จื่อตง (Zhang Zhidong, ค.ศ.1837-1909) เสนอความเห็นให้ยกเลิกระบบการสอบเข้ารับราชการแบบเดิม จนนำไปสู่การยกเลิกระบบสอบรับราชการแบบเดิม ในค.ศ.1905 ต่อมาค.ศ.1906 ได้จัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการควบคุมการสอนของโรงเรียนรัฐบาลแบบใหม่ ซึ่งเป็นการศึกษาแบบเดียวของรัฐบาล แต่โรงเรียนแบบใหม่ของรัฐบาลมีคู่แข่งสำคัญคือโรงเรียนของมิชชันนารีที่มีอยู่หลายพันแห่งในประเทศ โรงเรียนของมิชชันนารีไม่ให้นักเรียนของตนปฏิบัติพิธีกรรมการบูชาต่าง ๆ ที่บังคับปฏิบัติในโรงเรียนรัฐบาล ทางรัฐบาลจึงตอบโต้โดยการไม่รับนักเรียนที่จบจากโรงเรียนของมิชชันนารีเข้ารับราชการ การจัดการศึกษาของรัฐบาลยังประสบกับปัญหาขาดครูที่ได้รับการศึกษาแบบใหม่ ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างอาคารเรียนและจัดซื้ออุปกรณ์การสอน ซึ่งรัฐบาลขาดแคลนเงินทุน²

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชิงได้สั่นคลอนความมั่นคงของราชวงศ์ และสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ชาวจีนอย่างยิ่ง จนทำให้รัฐบาลราชวงศ์ชิงต้องดำเนินการเปลี่ยนแปลงประเทศเพื่อรักษาความอยู่รอดของราชวงศ์และประเทศชาติ ในขณะที่ชาวจีนส่วนหนึ่งพยายามเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงประเทศเพื่อรักษาความอยู่รอดของชาติและหาหนทางแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน

การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงประเทศ

จากปัญหาการคุกคามของต่างชาติและความเดือดร้อนของชาวจีน ทำให้ชนชั้นปกครองและปัญญาชนจีนเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงประเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางการทำตนให้เข้มแข็ง (จื่อเจียง=Ziqiang) แนวทางการปฏิรูป และแนวทางการปฏิวัติ

¹ แหล่งเดิม. หน้า 236-237.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 772-774.

แนวทางการทำตนให้เข้มแข็ง

แนวคิดการทำตนให้เข้มแข็งมีหลักฐานว่าเกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ.1842 จากหลักฐานจดหมายที่ หลิน เจ้อซวี (Lin Zexu, ค.ศ.1785-1850) เขียนถึงเพื่อนกล่าวถึงความจำเป็นที่จีนต้องซื้อและผลิต เรือรบและปืนที่ทันสมัยเช่นเดียวกับชาติตะวันตก ซึ่งมีข้าราชการจีนจำนวนมากมีความคิดเช่นเดียวกัน¹ แต่ไม่มีใครกล้าแสดงความคิดของตนต่อสาธารณะ จนกระทั่ง เว่ย หยวน (Wei Yuan, ค.ศ. 1794-1856) ได้เปิดเผยความคิดของเขาในการต่อสู้กับชาติตะวันตกใน ค.ศ. 1842 ดังนี้ ให้ใช้พวกป่าเถื่อนต่อสู้กับ พวกป่าเถื่อน คือให้ใช้รัสเซีย ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา ต่อสู้กับอังกฤษ และล่อให้กองทัพอังกฤษเข้ามาใน เขตแม่น้ำของจีน แล้วจึงใช้ทัพบกจีนบดขยี้กองทัพอังกฤษ ที่สำคัญคือเรียนรู้เทคนิคต่างๆที่เหนือกว่า ของพวกป่าเถื่อน เพื่อใช้เทคนิคนั้นควบคุมพวกป่าเถื่อน² แต่รัฐบาลราชวงศ์ชิงไม่ได้สนใจนำความคิด ของ เว่ย หยวน มาปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นเพราะจีนในขณะนั้นยังไม่เห็นภัยอันตรายจากชาติตะวันตกเท่ากับ ภัยที่เกิดจากการจลาจลภายในประเทศ และที่สำคัญคือข้าราชการระดับสูงส่วนใหญ่ปฏิเสธที่จะยอมรับ ความเจริญของชาติตะวันตกทุกประการ³

ราชวงศ์ชิงไม่ได้สนใจต่อการเปลี่ยนแปลงประเทศจนกระทั่งพ่ายแพ้ในสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 และ ต้องทำสนธิสัญญาเทียนจินและอนุสัญญาเป่ย์จิง ซึ่งการทำสนธิสัญญากับชาติตะวันตกครั้งนี้ได้ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มผู้นำระดับสูงของราชวงศ์ชิง ระหว่างเจ้าชายกงผู้แทนจักรพรรดิเสียนเฟิง ที่ทำสัญญากับชาติตะวันตกกับฝ่ายคัดค้านการทำสนธิสัญญาที่นำโดยซูซุ่น (Sushun, ค.ศ.1816-1861) ภายหลังจักรพรรดิเสียนเฟิงสวรรคตในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1861 ซูซุ่นได้ร่วมมือกับเจ้าชายอี้ (Yi หรือ ใจ์หยวน = Zaiyuan) และเจ้าชายเจิ้ง (Zheng หรือ ด่วนหว่า = Duanhua) กับข้าราชการระดับสูงอีก 5 คนทำการรัฐประหาร และแต่งตั้งพวกตนเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนเจ้าชายไจ่จุ่น (Zaichun เมื่อครองราชย์ทรงพระนามว่าจักรพรรดิดงจื่อ=Tongzhi, ค.ศ.1861-1875)⁴ ต่อมาเจ้าชายกงได้ร่วมมือ กับมเหสีของจักรพรรดิเสียนเฟิง 2 พระองค์คือพระนางฉืออาน (Cian, ค.ศ.1833-1881) และ พระนางฉือซี (Cixi, ค.ศ.1835-1908) ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากกลุ่มซูซุ่นได้สำเร็จ จากนั้นทั้ง 3 พระองค์ ได้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนจักรพรรดิดงจื่อ ส่วนกลุ่มซูซุ่นถูกตัดสินประหารชีวิต⁵

ภายหลังรัฐประหารเจ้าชายกงได้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศ พระองค์มี ความคิดว่า พวกกบฏที่เกิดขึ้นในแผ่นดินเป็นอันตรายถึงชีวิตส่วนชาวตะวันตกเป็นอันตรายเพียง

¹เขียน ชีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 93-94.

²วุฒิชัย มุลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 21.

³เขียน ชีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 94.

⁴Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.263.

⁵ทวีป วรดิถก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 637.

แขนง การปราบกบฏมีความสำคัญมากกว่าการขับไล่ต่างชาติ¹ ที่ผ่านมามีจีนต้องเสียเปรียบชาติตะวันตกเพราะว่าจีนไม่เข้าใจธรรมเนียมของชาติตะวันตก และที่พ่ายแพ้ชาติตะวันตกมาโดยตลอดนั้นเป็นเพราะเทคโนโลยีสู้ชาติตะวันตกไม่ได้ ดังนั้นพระองค์จึงเปลี่ยนนโยบายหันไปมีไมตรีกับชาติตะวันตกเพื่อหวังขอความช่วยเหลือจากชาติตะวันตกในการปราบกบฏภายในประเทศและเรียนรู้วิทยาการจากชาติตะวันตก ดังนั้นจีนจึงเริ่มดำเนินการฟื้นฟูประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านต่าง ๆ ให้เทียบเท่าหรือดีกว่าชาติตะวันตก จำแนกการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการต่างประเทศ เจ้าชายกง และ เหวินเสียง (Wenxiang, ค.ศ.1818-1876) ได้ดำเนินการจัดตั้งสำนักงานติดต่อกับต่างประเทศขึ้นชื่อว่า “จงหลี่ หย่าเหมิน” (Zongli Yamen) ขึ้นตรงต่อสภาองคมนตรี² ใน ค.ศ.1861 จัดตั้งวิทยาลัยสอนภาษาต่างประเทศขึ้นชื่อว่า “ตงเหวิน ก่วน” (Tongwen Guan)³ ใน ค.ศ.1862 เพื่อสร้างนักการทูตชาวจีน ต่อมาในค.ศ.1864 ได้ตีพิมพ์กฎหมายระหว่างประเทศออกเผยแพร่และใช้ในจงหลี่ หย่าเหมิน เพื่อให้ข้าราชการจีนเข้าใจระเบียบพิธีการทูตและกฎหมายสากล ช่วง ค.ศ.1868-1870 ได้ส่งแอนสัน เบอร์ลิงเกม (Anson Burlingame, ค.ศ.1820-1870) เป็นหัวหน้าคณะทูตจีนเดินทางไปแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับชาติตะวันตกแต่ประสบความล้มเหลว⁴ และใน ค.ศ.1877 ได้ส่ง กั๋ว ซ่งเตา (Guo Songdao, ค.ศ.1818-1891) เป็นทูตจีนคนแรกไปประจำที่สถานทูตจีนในกรุงลอนดอน⁵

2. ด้านเศรษฐกิจ ในค.ศ.1861 จีนได้จัดตั้งกองภาษีท่าเรือ (The Maritime Customs Service) ด้วยความช่วยเหลือของโฮราติโอ เนลสัน เลย์ (Horatio Nelson Lay, ค.ศ.1832-1898) ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ตรวจการภาษีทั่วไป และโรเบิร์ต ฮาร์ท (Robert Hart, ค.ศ.1835-1911) ผู้รับตำแหน่งแทนใน ค.ศ.1863 กองภาษีท่าเรือเป็นหน่วยงานข้าราชการพลเรือนที่ทันสมัยแห่งแรกของจีน ทำหน้าที่จัดเก็บภาษีศุลกากรให้แก่รัฐบาลจีนให้รัดกุมและเป็นสากลยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถต่อต้านการลักลอบขนส่งสินค้าและการทุจริตของเจ้าหน้าที่ ทำให้ชาติตะวันตกยอมปฏิบัติตามระบบภาษีของจีน นอกจากนี้ยังจัดทำ

¹ John K. Fairbank, et al. (1965). *East Asia: The Modern Transformation*. p. 174.

² ต่อมาองคมนตรีได้เสียชีวิตลงพร้อมๆกัน 3 คน ใน ค.ศ.1862 เจ้าชายกงจึงได้เข้าควบคุมสำนักงานนี้ แต่เพียงผู้เดียวได้สร้างความไม่พอใจให้แก่พระนางฉือซีเป็นอันมาก เนื่องจากสำนักงานนี้มีความสำคัญต่อการติดต่อกับชาติตะวันตก จนเกิดความพยายามที่จะทำให้เจ้าชายกงพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองในเวลาต่อมา. Ranbir Vohra. (1987). *China's Path to Modernization*. p. 72.

³ วิทยาลัยสอนภาษาต่างประเทศต่อมาได้เปิดสอนวิทยาการด้านอื่นๆของชาติตะวันตก เช่น ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ต่อมาได้จัดตั้งขึ้นในส่วนภูมิภาค ได้แก่ ที่ซางไห่ ในค.ศ.1863 กว่างโจว ใน ค.ศ.1864 และ ฝูโจว ใน ค.ศ.1866 และได้จัดตั้งโรงพิมพ์ของวิทยาลัยใน ค.ศ.1873. Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.270-271.

⁴ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.296.

⁵ อองคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). เล่มเดิม. หน้า 60.

แผนที่ขายฝิ่นทะเลจีน สร้างประกาศาร ติดตั้งสัญลักษณ์ต่างๆที่ช่วยในการเดินเรือตามชายฝั่งและในลุ่มแม่น้ำฉางเจียง จัดระบบนำร่องให้แก่เรือขนาดใหญ่ ตั้งด่านกักกันโรคติดต่อ จัดพิมพ์สถิติราคาสินค้า และรายงานทางการค้าและวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เสมือนทูตทางการค้าของจีนเป็นตัวกลางทางการค้าระหว่างรัฐบาลจีนกับพ่อค้าต่างชาติการดำเนินการของกองภาษีท่าเรือได้ช่วยให้การค้าต่างประเทศมีความสะดวกยิ่งขึ้นและรัฐบาลจีนยังสามารถเก็บภาษีศุลกากรได้เพิ่มขึ้นด้วย รวมทั้งเป็นแหล่งกักเก็บเงินให้แก่รัฐบาลจีนอีกด้วย¹

รัฐบาลราชวงศ์ชิงได้แต่งตั้งตำแหน่งข้าหลวงตรวจการการค้า (The Superintendents of Trade) เพื่อติดต่อการค้ากับต่างประเทศโดยตรงแทนรัฐบาล² และดูแลการค้ากับต่างประเทศ มี 2 ตำแหน่ง ได้แก่ ข้าหลวงตรวจการการค้าทะเลเหนือ (The High Commissioner for The Northern Ocean) หรือเป่ย์หยาง ต้าเฉิน (Beiyang Dachen) มีที่ทำการอยู่ที่เทียนจินดูแลการค้าที่เมืองท่าทางเหนือทั้งหมด ข้าหลวงตรวจการการค้าทะเลใต้ (The High Commissioner for The Southern Ocean) หรือหนานหยาง ต้าเฉิน (Nanyang Dachen) มีที่ทำการอยู่ที่เซี่ยงไฮ้ดูแลการค้าที่เมืองท่าทางใต้ มณฑลซานตงและเมืองท่าในลุ่มแม่น้ำฉางเจียงทั้งหมด ซึ่งข้าหลวงตรวจการการค้านี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจจีนตามแบบอย่างตะวันตก³

ในค.ศ.1872 หลี่ หงจาง ได้รับตำแหน่งผู้ตรวจการการค้าทะเลเหนือ และได้เริ่มพัฒนาเศรษฐกิจจีนตามแบบอย่างตะวันตก ภายใต้หลักการดำเนินการที่ว่า รัฐเป็นผู้อุดหนุนและให้คำแนะนำ พ่อค้าเป็นผู้ดำเนินการ เงินทุนมาจากเอกชนซึ่งรัฐอุปถัมภ์เงินทุนในระยะแรก โดยเอกชนต้องใช้คืนในภายหลัง ถ้าไรหรือขาดทุนทั้งหมดจะเป็นความรับผิดชอบของพ่อค้าแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่เกี่ยวกับรัฐบาล⁴ ต่อมาข้าราชการส่วนภูมิภาคคนอื่นได้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจจีนตามแบบอย่างตะวันตก เช่น จั๋ว จงถิง หลิว คุณอี้ (Lui Kunyi, ค.ศ.1830-1903) และจาง จื่อตง ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นกิจการด้านอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ทอผ้า การขนส่งและคมนาคม⁵

การพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนและความเจริญทางการค้าต่างประเทศ มีผลให้ระบบเศรษฐกิจภายในประเทศของจีนต้องเปลี่ยนไปหลายประการ การเปลี่ยนสถานภาพทางเศรษฐกิจของเจ้าของที่ดินในชนบทไปเป็นนายทุนเงินกู้ในเมืองหรือลงทุนในอุตสาหกรรมใหม่ๆ ซึ่งสร้างรายได้สูงกว่าค่าเช่าที่ดิน ทำให้เจ้าของที่ดินให้ความสำคัญกับการเก็บค่าเช่าที่ดินลดลง การทำสัญญาเช่าที่ดินกับชาวนามักทำในลักษณะกึ่งถาวรที่สืบทอดไปถึงลูกหลานโดยค่าเช่าอัตราตายตัว ทำให้ชาวนาบางส่วนที่ติดตามดู

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2520). *เล่มเดิม*. หน้า 404-406.

² Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.270.

³ Hu Sheng. (1991). *op.cit.* p.406.

⁴ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 25-26.

⁵ รวบรวมละเอียดจาก Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.285-287.

การขึ้นลงของราคาสินค้าเกษตร และเลือกเพาะปลูกพืชผลตามกลไกราคา แล้วนำไปขายในตลาดมีรายได้มากขึ้น นำเงินส่วนหนึ่งมาขยายพื้นที่เช่าของตนออกไปเพื่อเพาะปลูกพืชเพิ่มขึ้นหรือ แบ่งให้ชาวนาคนอื่นเช่าต่อ¹ สร้างความร่ำรวยให้แก่ชาวนาเหล่านี้ สำหรับอุตสาหกรรมในครัวเรือนของจีนถูกอุตสาหกรรมใหม่ๆทำลายลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอุตสาหกรรมทอผ้า ช่วง ค.ศ.1875-1905 การปั่นด้ายในครัวเรือนลดลงในอัตราร้อยละ 40 ต่อปี² ระบบขนส่งแบบเดิมของจีนถูกแทนที่ด้วยเส้นทางรถไฟและเรือกลไฟ

3. ด้านการทหาร การทำตนให้เข้มแข็งด้านการทหารส่วนใหญ่บทบาทของข้าราชการส่วนภูมิภาคที่ปราบกบฏ เจิง กั๋วฝาน (Zeng Guofan, ค.ศ.1811-1872) และ หลี่ หงจาง แม่ทัพในการปราบกบฏไท่ผิงต่างมีความชื่นชมในอาวุธของชาติตะวันตกและคิดจะใช้อาวุธแบบตะวันตกในกองทัพของตน จึงได้ยื่นหนังสือไปทางราชสำนักเพื่อให้กองทัพของตนได้มีอาวุธแบบตะวันตกมาใช้ ต่อมาได้รับสิทธิพิเศษในการเก็บส่วยข้าว ภาษีทางน้ำ ภาษีการค้าและภาษีเกลือ โดยนำเงินที่ได้ไปซื้ออาวุธตะวันตกมาใช้ในกองทัพ ทำให้ผลงานการรบดีกว่ากองทัพจีนอื่นๆ³ ในการปราบปรามกบฏไท่ผิง เจิง กั๋วฝาน ได้จัดตั้งกองอาสาสมัครผู้กล้ามณฑลหูหนาน (The Hunan Braves) ขึ้น และต่อมา หลี่ หงจาง ได้จัดตั้งกองทัพอานฮุย (Anhui Army) ขึ้นเพื่อช่วยเหลือรัฐบาลปราบปรามกบฏไท่ผิง กองกำลังเหล่านี้มีความจงรักภักดีต่อผู้นำของตนเป็นการส่วนตัว มีความสัมพันธ์กันแบบลูกโซ่ลดหลั่นกันไป ซึ่งต่อมาเป็นเสมือนกองทัพส่วนตัวของข้าราชการส่วนภูมิภาค ก่อให้เกิดความรู้สึกภูมิภาคนิยม (Regionalism) ที่สนับสนุนข้าราชการส่วนภูมิภาคในขณะที่รัฐบาลกลางอ่อนแอ⁴ ข้าราชการส่วนภูมิภาคที่มีบทบาทสำคัญในการปราบกบฏ-เช่น เจิง กั๋วฝาน หลี่ หงจาง จั๋ว จงถิง และจาง จื่อตง ได้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้านการทหาร ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการมีอาวุธและเรือรบที่ทันสมัยใช้ในกองทัพ สามารถผลิตอาวุธและเรือรบที่ทันสมัยใช้เองได้ และจัดตั้งโรงเรียนการทหารสมัยใหม่ โดยมีการว่าจ้างชาวต่างชาติมาฝึกสอนชาวจีนและส่งชาวจีนไปศึกษาตุงานที่ต่างประเทศ⁵

4. ด้านการศึกษาในช่วงการทำตนให้เข้มแข็งผู้นำจีนบางส่วนเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาแบบตะวันตกนอกจากการจัดตั้ง ถงเหวิน ก้วน สอนวิทยาการใหม่ๆจากตะวันตกแล้วยังได้ส่งนักเรียนจีนไปศึกษาในยุโรปและสหรัฐอเมริกา แต่พวกผู้ตีส่วนใหญ่ไม่ยอมให้ลูกหลานศึกษาวิชาการของชาติตะวันตก ทำให้ หย่ง หวิง (Yung Wing, ค.ศ.1828-1928) ผู้รับผิดชอบส่งนักเรียนไปยังสหรัฐอเมริกาต้องคัดเลือกเด็กยากจนจากกวางตุ้งไปแทน ใน ค.ศ.1872 จีนได้ส่งนักเรียนไปศึกษาที่

¹เฟรเดอริก เวคแมน จูเนียร์. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 222-223.

²แหล่งเดิม. หน้า 228.

³จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2518). *เล่มเดิม*. หน้า 194.

⁴วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 177-179.

⁵Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.282-287.

สหรัฐอเมริกา 120 คนพร้อมด้วยครูผู้มีความรู้ในคำสอนของขงจื้อ 4 คน เพื่อคอยปลูกฝังคำสอนของขงจื้อมิให้นักเรียนไปรับเอาแนวคิดของชาติตะวันตก ต่อมาได้มีการจัดส่งนักเรียนจีนไปยังประเทศต่างๆ เพิ่มเติมอีกโดยใช้วิธีเดียวกันนี้ แต่เมื่อเห็นว่าเป็นการยากที่จะควบคุมไม่ให้นักเรียนจีนรับเอาแนวคิดของชาติตะวันตก ใน ค.ศ.1881 นักเรียนที่ไปศึกษาในต่างประเทศทั้งหมดจึงถูกเรียกตัวกลับประเทศ เพราะรัฐบาลเห็นว่านักเรียนเหล่านี้จะเลยต่อการศึกษาดูแบบจีน แม้แต่ หลี่ หงจาง ผู้สนับสนุนการส่งนักเรียนไปศึกษาในต่างประเทศยังมีความคิดเห็นเช่นนี้¹ ต่อมาได้นิยมส่งนักเรียนจีนไปศึกษาต่างประเทศญี่ปุ่นแทน เพราะญี่ปุ่นมีวัฒนธรรมใกล้เคียงกับจีน

แม้ว่าแนวทางการทำตนให้เข้มแข็งจะช่วยพัฒนาจีนในด้านต่างๆ ขึ้นมาในระดับหนึ่ง แต่เนื่องจากการทำตนให้เข้มแข็งถูกต่อต้านจากกลุ่มข้าราชการอนุรักษนิยม เช่น หว่อ เหวิน (Wo Ren, ค.ศ.1804-1871) ผู้เป็นพระอาจารย์ของจักรพรรดิฉินจื่อ และหัวหน้าราชบัณฑิตในราชบัณฑิตยสภาอันหลิน ผู้ที่ยึดมั่นในลัทธิขงจื้อและคัดค้านการเลียนแบบชาติตะวันตก โดยเสนอความคิดและถวายฎีกาให้มีการฟื้นฟูลัทธิขงจื้อเพื่อสร้างจีนให้เข้มแข็งแทนการเลียนแบบตะวันตก และทำการโจมตีการดำเนินการของเจ้าชายกง ดังคำกล่าวที่ว่า “หนทางการสร้างชาตินั้นขึ้นอยู่กับความสำคัญในเรื่องความประพฤติและคุณธรรมที่ถูกต้อง ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับอำนาจและอุปาย”²

ใน ค.ศ.1865 เจ้าชายกงถูกราชบัณฑิตในราชบัณฑิตยสภาอันหลินกล่าวว่า รับสินบน ช้องสุ่มผู้คน ช่วยเหลือคนใกล้ชิดและอื่นๆ ซึ่งใกล้เคียงกับข้อหาเป็นกบฏ จนทำให้เจ้าชายกงถูกปลดจากตำแหน่งทางราชการทุกตำแหน่ง พระนางฉือซีได้เข้ามากุมอำนาจในรัฐบาลทั้งหมดแทน และแต่งตั้งเจ้าชายพระองค์อื่น เช่น เจ้าชายจุน (Jun หรือ อี้หวน=Yihuan, ค.ศ.1840-1891)³ เจ้าชายตัน (Dun) เจ้าชายหลี่ (Li) เข้ามาทำหน้าที่แทนเจ้าชายกง⁴ แม้ว่าภายหลังเจ้าชายกงจะได้กลับมารับราชการแต่ไม่มีอำนาจเหมือนเดิม

ใน ค.ศ.1867 กงเหวิน ก่วน เปิดเรียนอย่างเป็นทางการที่เป่ย์จิง คนหนุ่มที่มีสติปัญญาดีจากหน่วยงานต่างๆ ถูกส่งให้มาเรียนภาษาต่างประเทศ ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ การต่อเรือ การสร้างเครื่องจักรและอื่นๆ⁵ หว่อ เหวิน ยอมตกม้าจนได้รับบาดเจ็บเพื่อใช้เป็นข้ออ้างไม่เข้ารับตำแหน่งผู้อำนวยการกงเหวิน ก่วน และยังได้ถวายฎีกากล่าวโทษว่าการศึกษาความรู้ตะวันตกทำให้สมดุลทาง

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 30-31.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 30.

³ เจ้าชายจุนเป็นพระอนุชาราชโอรสของจักรพรรดิเต้ากวง (Daoguang, ค.ศ.1820-1850) เป็นพระอนุชาของจักรพรรดิเสียนเฟิงและเจ้าชายกง เป็นน้องชายของพระนางฉือซี และเป็นพระบิดาของจักรพรรดิฉินจื่อ (Guangxu, ค.ศ.1875-1908).

⁴ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.307-308.

⁵ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.105.

ธรรมชาติถูกรบกวนจนทำให้เกิดภัยแล้ง การคัดค้านการศึกษาแบบตะวันตกซึ่งได้รับความสนับสนุนจากข้าราชการและปัญญาชนจำนวนมาก จนเกิดการโจมตี จงหลี หย่าเหมิน และ ถงเหวิน ก่วน ว่าเป็นสำนักงานของพวกกบฏ ซึ่งเจ้าชายกงไต้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ตั้งแต่ หว่อ เหริน ได้ถวายฎีกาคัดค้านการศึกษาแบบใหม่ ไม่มีใครกล้ามาศึกษาที่ถงเหวิน ก่วน เพื่อการสอบเข้าทำงานในโครงการใหม่”¹ กลุ่มข้าราชการและปัญญาชนในส่วนกลางที่สนับสนุนการศึกษาแบบตะวันตกจึงไม่สามารถแสดงบทบาทของตนได้

ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เจ้าชายจุ่น ซึ่งเป็นผู้นำของกลุ่มต่อต้านการทำตนให้เข้มแข็งภายหลัง หว่อ เหริน เสียชีวิตในค.ศ.1871 ได้ถวายฎีกาให้ราชสำนักเลิกใช้สิ่งของจากชาติตะวันตกเป็นแบบอย่างให้แก่ประชาชนในการละทิ้งสิ่งไร้ประโยชน์ของชาติตะวันตก² เช่นเดียวกับกลุ่มข้าราชการและชนชั้นสูงส่วนใหญ่เห็นว่ากิจการที่เกี่ยวกับต่างชาติและการลงทุนแบบตะวันตกเป็นสิ่ง “สกปรก” และ “ต่ำช้า”³

ด้านการพัฒนาทางทหารบทบาทส่วนใหญ่เป็นของข้าราชการสำคัญเพียงไม่กี่คน และการดำเนินงานส่วนใหญ่ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามแข่งขันกันสร้างอำนาจของบรรดาข้าราชการเหล่านั้น โดย หลี่ หงจาง สร้างฐานอำนาจของตนขึ้นตามชายฝั่งทะเลทางตอนเหนือของจีนโดยมีเทียนจินเป็นศูนย์กลางอำนาจ จ้าว จงถิง ใช้ฝูโจวเป็นศูนย์กลางอำนาจ จาง จื้อตง ใช้กวางโจวเป็นศูนย์กลางอำนาจ ทั้งหมดนอกจากไม่ได้ร่วมมือกันในการพัฒนาทางการทหารแล้วยังไม่ร่วมมือกันในการทำสงครามกับต่างชาติอีกด้วย เมื่อเกิดสงครามกับฝรั่งเศส กองเรือเป่ย์หยางและกองเรือหนานหยาง ไม่ให้ความช่วยเหลือแก่กองเรือฝูเจี้ยน และในสงครามกับญี่ปุ่น กองเรือหนานหยางไม่ช่วยกองเรือเป่ย์หยางสู้กับญี่ปุ่น⁴

การทำตนให้เข้มแข็งไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างจริงจัง ทำให้เป็นการดำเนินการของขุนนางเพียงไม่กี่คน ขาดการดำเนินการที่เป็นเอกภาพ ถูกต่อต้านจากข้าราชการกลุ่มอนุรักษนิยม ขาดแคลนเงินทุน และที่สำคัญคือไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความรู้และเทคโนโลยีของชาติตะวันตก ทำให้การเปลี่ยนแปลงประเทศตามแนวทางการทำตนเองให้เข้มแข็งไม่ประสบความสำเร็จ

¹ อนุชฌา มานิตพิสิฐกุล. (2543). เล่มเดิม. หน้า 64-65.

² แหล่งเดิม. หน้า 56.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 34.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 31-32.

ภาพประกอบ 3 พระนางเจ๋อซี ผู้มีอำนาจสูงสุดในจีนช่วงค.ศ.1861-1908.

ที่มา : Immanuel Hsu. (1995). *The Rise of Modern China* 5th ed. pp. 294-295.

แนวทางการปฏิรูป

ในขณะที่จีนทำสงครามกับญี่ปุ่น ค.ศ.1894-1895 ในช่วงเวลานี้ได้มีปัญญาชนเสนอความคิดปฏิรูปประเทศและการปฏิวัติ ซึ่งจักรพรรดิหงชวี่ทรงให้การสนับสนุนการปฏิรูปเพื่อหวังใช้เป็นหนทางในการต่อต้านอำนาจของพระนางฉือ ผู้นำในการปฏิรูปคนสำคัญคือ คัง โหย่วเว่ย (Kang Youwei, ค.ศ.1858-1927) ซึ่งมีผู้ช่วยสำคัญคือ ถาน ซื่อถง (Tan Sitong, ค.ศ.1865-1898) และเหลียง ฉีเซา (Liang Qichao, ค.ศ.1873-1929) ได้ใช้การตีความลัทธิขงจื้อสร้างให้ขงจื้อเป็นนักปฏิรูป เพื่อใช้อ้างให้ข้าราชการที่นิยมลัทธิขงจื้อเห็นว่าการดำเนินการของตนเป็นไปตามหลักการและคำสอนของขงจื้อ เนื่องจากจักรพรรดิหงชวี่และคัง โหย่วเว่ย ไม่มีอำนาจทำให้การปฏิรูปต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและอ้างลัทธิขงจื้อสนับสนุนการดำเนินการอยู่ตลอดเวลา

จักรพรรดิหงชวี่ทรงประกาศปฏิรูปประเทศในวันที่ 11 มิถุนายน ค.ศ.1898 โดยใช้การปฏิรูปประเทศของญี่ปุ่นเป็นแบบอย่าง การปฏิรูปประเทศนี้เป็นแต่เพียงการประกาศพระบรมราชโองการของจักรพรรดิ¹ ไม่มีผลการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากพระนางฉือผู้มีอำนาจคัดค้านการปฏิรูปทำให้ข้าราชการไม่กล้าดำเนินการปฏิรูปประเทศตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิหงชวี่ ต่อมากลุ่มปฏิรูปได้วางแผนทำรัฐประหารยึดอำนาจจากพระนางฉือ โดย คัง โหย่วเว่ย ติดต่อขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ส่วน ถาน ซื่อถง ได้ติดต่อกับ หยวน ซื่อไช้ ผู้บังคับบัญชากองทัพนั้ใหม่ (New Army)² ที่มีท่าทีสนับสนุนการปฏิรูปให้นำทหารเข้าจับกุม หรงลู่ (Ronglu, ค.ศ.1836-1903) คนสนิทของพระนางฉือและเป็นผู้บัญชาการทหารที่เป่ย์จิง พร้อมทั้งล้อมพระราชวังฤดูร้อน อี้ เหว หยวน (Yi He Yuan) ของพระนางฉือ แต่ หยวน ซื่อไช้ กลับนำแผนรัฐประหารไปแจ้งแก่ หรงลู่ ซึ่งทำให้กลุ่มปฏิรูปถูกจับกุมในวันที่ 21 กันยายน ค.ศ.1898³ การปฏิรูปจึงสิ้นสุดลงหลังดำเนินการได้เพียง 103 วัน ต่อมาจึงเรียกการปฏิรูปครั้งนี้ว่า "การปฏิรูปร้อยวัน" (The Hundred Day's Reform, ค.ศ.1898) พระนางฉือกลับมารับบริหารประเทศในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนจักรพรรดิหงชวี่ที่ถูกควบคุมตัว ถาน ซื่อถงและผู้นำกลุ่มปฏิรูปบางส่วนถูกประหารชีวิต การปฏิรูปประเทศทั้งหมดถูกยกเลิก

ในช่วงปลายทศวรรษ 1890 ชาวจีนซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการเผยแพร่คริสต์ศาสนา การสร้างทางรถไฟ การทำเหมืองแร่ และการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ได้ลุกฮือขึ้นก่อความไม่สงบในมณฑลซานตง ภายใต้ชื่อ "อี้ เหว ฉวน" (Yi He Quan)⁴ หรือที่ชาติตะวันตกเรียกว่า "พวกนักมวย"

¹ดูพระบรมราชโองการปฏิรูปประเทศจาก ธรรมนูญ พุมพิง. (2547). เล่มเดิม. หน้า 52-53.

²ต่อมากองทัพนั้ได้ชื่อว่า กองทัพเป่ย์หยาง ใน ค.ศ.1901.

³Hu Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement Vol.II.* p.173-175.

⁴มาจากการประสมคำ อี้ เหว (ความยุติธรรมและความสามัคคี) กับ คำว่า ฉวน (ชกมวย).

(Boxer) ต่อมาในค.ศ.1899 อี้ เซียน (Yi Xian) ข้าหลวงมณฑลซานตงสามารถปราบปรามและจับกุมพวกนักมวยได้ แต่กลับอภัยโทษให้พวกนักมวยและสนับสนุนให้พวกนักมวยต่อต้านชาวคริสต์และชาวต่างชาติแทนการต่อต้านรัฐบาล และยังจัดให้พวกนักมวยเป็นกองกำลังอาสาสมัครท้องถิ่น (ถวน= Tuan) อีกด้วย ทำให้พวกนักมวยค่อยๆ เลิกต่อต้านรัฐบาล และเปลี่ยนไปใช้ชื่อว่า อี้ เหอ ถวน (Yi He Tuan)¹ ทำการโจมตีชาวต่างชาติและชาวจีนที่นับถือคริสต์ศาสนาแทน

ต่างชาติพยายามกดดันให้รัฐบาลจีนปลด อี้ เซียน ออกจากตำแหน่งและให้ดำเนินการปราบปรามพวกนักมวย พระนางฉือซีมีความคิดเห็นว่าควรปล่อยให้พวกนักมวยดำเนินการต่อไป เพราะเป็นประโยชน์ต่อราชวงศ์ชิง² แต่ได้ย้าย อี้ เซียน ไปเป็นข้าหลวงมณฑลซานซีแทน เพื่อลดแรงกดดันของต่างชาติ และออกประกาศมีสาระสำคัญว่า “สมาคมเกี่ยวกับการสอนศาสนามีหลายแบบแตกต่างกัน บางสมาคมจัดทำเป็นกองทหารอาสาสมัครเพื่อจุดหมายที่เป็นประโยชน์ในการสังเกตการณ์ร่วมกันและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เจ้าหน้าที่ที่จะปราบพวกนักมวยต้องแยกให้ออกระหว่างฝ่ายที่ดีและฝ่ายที่ชั่ว”³

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1900 พวกนักมวยได้บุกเข้าเป่ย์จิงและเทียนจินเข้าเผาทำลายสิ่งก่อสร้างของต่างชาติ ปิดล้อมสถานทูตและสังหารชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากรวมทั้งการสังหารทูตของเยอรมนี ทำให้ต่างชาติจัดตั้งกองทัพพันธมิตร 8 ชาติ ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย สหรัฐอเมริกา อิตาลี เยอรมนี ญี่ปุ่น และออสเตรีย-ฮังการี ทำการปราบปรามพวกนักมวย แต่ถูกทหารจีนและพวกนักมวยโจมตีจนต้องล่าถอยในระยะแรก ช่วงเวลาเดียวกันนั้นพวกข้าราชการสำนักที่สนับสนุนพวกนักมวยได้กุข่าวว่า ต่างชาติเรียกร้องให้จักรพรรดิทรงชวี่ปกครองประเทศแทนพระนางฉือซี ทำให้พระนางฉือซีทรงประกาศสงครามกับต่างชาติในวันที่ 21 มิถุนายน ค.ศ.1900 ด้วยเหตุผลที่ว่า “ประเทศจีนอยู่ในสภาพอ่อนแอ สิ่งเดียวที่เราจะสามารถพึ่งพาได้ คือจิตใจของประชาชน หากเราสูญเสียจิตใจของประชาชนไปเสียแล้ว เราจะธำรงรักษาประเทศของเราไว้ได้อย่างไรกัน”⁴

เมื่อสงครามมีแนวโน้มว่าชาติมหาอำนาจจะเป็นฝ่ายชนะ พระนางฉือซีและจักรพรรดิทรงชวี่ รวมทั้งข้าราชการสำนักได้ลี้ภัยไปยังซีอัน (Xian) และเรียกตัว หลี่ หงจาง เจรจาสงบศึกกับชาติมหาอำนาจ โดยพยายามทำให้ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำของพวกกบฏไม่ได้เกิดจากความเห็นชอบของรัฐบาล เพราะในมณฑลส่วนใหญ่รัฐบาลจีนได้ทำการปราบปรามพวกนักมวยอย่างจริงจัง เช่น การปราบปรามพวกนักมวยของ หยวน ซื่อไช ในมณฑลซานตง จีนต้องยอมลงนามในพิธีสารนักมวย

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2520). เล่มเดิม. หน้า 480.

² ธมาภรณ์ พุ่มพิจ. (2547). เล่มเดิม. หน้า 65.

³ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2520). เล่มเดิม. หน้า 482.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 483.

(Boxer Protocol, ค.ศ.1901) ซึ่งจีนต้องประหารชีวิตข้าราชการชั้นสูงที่สนับสนุนพวกนักมวย 10 คน และชาวจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ระบุการสอบไล่ใน 45 เมือง ยอมให้สถานทูตมีการสร้างป้อมปราการอย่างถาวร แต่จีนต้องทำลายป้อมของตนเอง 25 แห่ง และให้ทหารต่างชาติเข้าควบคุมเส้นทางรถไฟ และจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม¹

ในช่วงที่ประทับอยู่ที่ซีอาน พระนางฉือซีได้ประกาศให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศ ด้วยนโยบายที่จะรับเอาข้อดีของต่างชาติมาแก้ไขข้อบกพร่องของจีน ซึ่งหย่งลู่ และข้าราชการส่วนภูมิภาคให้การสนับสนุน จาง จื่อตง และ หลิว คุนอี้ ได้ร่วมกันถวายฎีกาเสนอโครงการปฏิรูป 3 ฉบับ² เน้นการปฏิรูปด้านการศึกษา การทหาร และระบบราชการ ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นรบชนะรัสเซีย ในค.ศ.1905 เกิดกระแสเรียกร้องรัฐธรรมนูญในหมู่ปัญญาชนอย่างกว้างขวาง ทำให้รัฐบาลต้องดำเนินการเพื่อให้มีรัฐธรรมนูญโดยจัดส่งข้าราชการระดับสูงไปศึกษาไปศึกษารัฐธรรมนูญในประเทศต่างๆ ในยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ในค.ศ.1905 และ 1907 ซึ่งข้าราชการชุดแรกขึ้นชมรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นมากที่สุด ชุดที่สองลงความเห็นว่ารัฐธรรมนูญญี่ปุ่นและรัสเซียเท่านั้นที่เหมาะสมกับจีน³

ในค.ศ.1906 รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกกระทรวงทั้ง 6 แบบเดิม และจัดการปกครองใหม่มี 11 กระทรวง⁴ ต่อมาในค.ศ.1908 ได้ประกาศหลักการ 9 ปี เพื่อเตรียมการให้มีการปกครองในระบบรัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดให้มีการประชุมสภาในมณฑลต่างๆ ในค.ศ.1909 และให้มีการประชุมสภาแห่งชาติในค.ศ.1910 แต่การปฏิรูปประเทศของราชวงศ์ชิงต้องประสบกับปัญหาการสวรรคตของจักรพรรดิฉินเฉิงและการสิ้นพระชนม์ของพระนางฉือซี ในค.ศ.1908 ผู่อี๋ (Puyi, ค.ศ.1906-1967) ขึ้นครองราชย์ด้วยพระชนมายุเพียง 3 พรรษา มีพระนามว่าจักรพรรดิซวนตง (Xuantong, ค.ศ.1909-1912) โดยมี พระบิดาคือเจ้าชายฉุน (Jun หรือ ใจเฟิง=Zaifeng, ค.ศ.1883-1951) เป็นผู้สำเร็จราชการ

เจ้าชายฉุนมุ่งดำเนินการช่วงชิงอำนาจในการบริหารประเทศจากเจ้าชายชิง (Qing, หรือ อี้ควง=Yikuang, ค.ศ.1836-1916) จาง จื่อตง หยวน ซื่อไช่ และข้าราชการคนอื่น โดยการแต่งตั้งพระญาติพระวงศ์เข้าดำรงตำแหน่งแทน และใช้นโยบายดึงอำนาจจากข้าราชการส่วนภูมิภาคเข้าสู่ศูนย์กลางที่เป่ย์จิง คณะบริหารประเทศที่เต็มไปด้วยเชื้อพระวงศ์ที่ขาดประสบการณ์ในการบริหารประเทศไม่มีความสามารถที่จะดำเนินการปฏิรูปประเทศให้เป็นไปตามกระแสเรียกร้องของประชาชนได้ จนนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในค.ศ.1911

¹ แหล่งเดิม. หน้า 487.

² ตูรายละเอียดยกจาก ฆมาภรณ์ พุมพิจ. (2547). เล่มเดิม. หน้า 74-76.

³ เขียน ธีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 99.

⁴ ตูรายละเอียดยกจาก ฆมาภรณ์ พุมพิจ. (2547). เล่มเดิม. หน้า 115-116.

ภาพประกอบ 4 สมาชิก อี้ เทอ ถวน

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 228-229.

แนวทางการปฏิวัติ

ซุน ยัตเซ็น เป็นบุคคลแรกที่เสนอแนวทางปฏิวัติให้ล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิง จากนั้นจัดตั้งการปกครองในระบอบสาธารณรัฐขึ้น แต่เนื่องจากการปราบปรามของรัฐบาลและชาวจีนส่วนใหญ่ในขณะนั้นไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติ ทำให้ ซุน ยัตเซ็น ต้องดำเนินการเผยแพร่แนวคิดปฏิวัติของตนในต่างประเทศ โดย จัดตั้งสมาคม ซิง จง ฮุย (Xing Zhong Hui) หรือสมาคมฟื้นฟูจีน (Society for the Revival of China) ที่โฮโนลูลู (Honolulu) ฮังกง และโยโกฮาม่า (Yokohama) หลังจากนั้นซุน ยัตเซ็นได้เดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่แนวคิดของตนและหาเงินทุนสนับสนุนจากชาวจีนในต่างประเทศ ในขณะเดียวกันได้พยายามก่อการปฏิวัติหลายครั้งในมณฑลกว่างตง มณฑลกว่างซี และมณฑลยูนหนานแต่ประสบความล้มเหลว

ในขณะที่ ซุน ยัตเซ็น และกลุ่มปฏิวัติพยายามก่อการปฏิวัติ กระแสชาตินิยมของชาวจีนที่เพิ่มขึ้นนับตั้งแต่การลุกฮือของพวกนักมวย และความล้มเหลวในการปฏิรูปของราชวงศ์ชิงที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้ อีกทั้งยังถูกต่างชาติคุกคามและแสวงหาผลประโยชน์จากจีนเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวจีนหันไปสนับสนุนแนวทางการปฏิวัติเพิ่มขึ้น และเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งเรื่องเส้นทางรถไฟระหว่างรัฐบาลราชวงศ์ชิงกับประชาชน กลุ่มปฏิวัติจึงมีโอกาสดำเนินการขึ้นอีกครั้ง

ปัญหาเรื่องทางรถไฟนั้นเป็นผลมาจากนโยบายสร้างทางรถไฟของรัฐบาลราชวงศ์ชิงที่หลีกเลี่ยงการกู้เงินจากต่างชาติ ทำให้การสร้างทางรถไฟของจีนเป็นไปอย่างล่าช้า แต่เมื่อถูกต่างชาติคุกคาม รัฐบาลต้องยอมให้สัมปทานสร้างทางรถไฟแก่ต่างชาติ ซึ่งชาติที่ได้รับสัมปทานสร้างเส้นทางรถไฟในจีนได้เข้าครอบครองดินแดนและทรัพยากรของจีนตลอดเส้นทางรถไฟที่ตนได้รับสัมปทาน แม้ว่าจีนจะมีเส้นทางรถไฟเพิ่มขึ้น แต่ผลประโยชน์ต่าง ๆ กลับเป็นของต่างชาติ ชาวจีนที่ร่ำรวยในมณฑลหูเป่ย์ มณฑลยูนหนาน และมณฑลกว่างตง ได้ซื้อสัมปทานเส้นทางรถไฟสาย อันโขว่-กว่างโจว จากสหรัฐอเมริกาในค.ศ.1898 แต่ในค.ศ.1911 รัฐบาลซึ่งมีนโยบายสร้างทางรถไฟสายอันโขว่-กว่างโจว และสายอันโขว่-เฉิงตู (Chengdu) จากการกู้เงินต่างชาติ และมีพระบรมราชโองการเรียกคืนสิทธิในการสร้างทางรถไฟ ทำให้ประชาชนในมณฑลที่มีทางรถไฟผ่านคือ มณฑลหูเป่ย์ มณฑลยูนหนาน มณฑลกว่างตง และมณฑลสือชวน ไม่พอใจและลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาล จัดตั้งสมาคมพิทักษ์ทางรถไฟ (The Railway Protection Society) ต่อต้านรัฐบาลซึ่งในมณฑลสือชวน มีการชุมนุมของประชาชนจำนวนมาก ดำเนินการปิดร้านค้าและโรงเรียน งดเสียภาษีให้รัฐและระดมกำลังสนับสนุนจากชาวนาด้วยคำขวัญ "สือชวนสำหรับชาวสือชวน"¹ รัฐบาลมีคำสั่งให้ปราบปรามขึ้นเด็ดขาดและส่งกำลังทหารจากมณฑลหูเป่ย์ไปช่วยปราบจลาจลในสือชวน กลุ่มปฏิวัติในมณฑลหูเป่ย์จึงใช้โอกาสดังกล่าวเพื่อก่อการปฏิวัติขึ้น

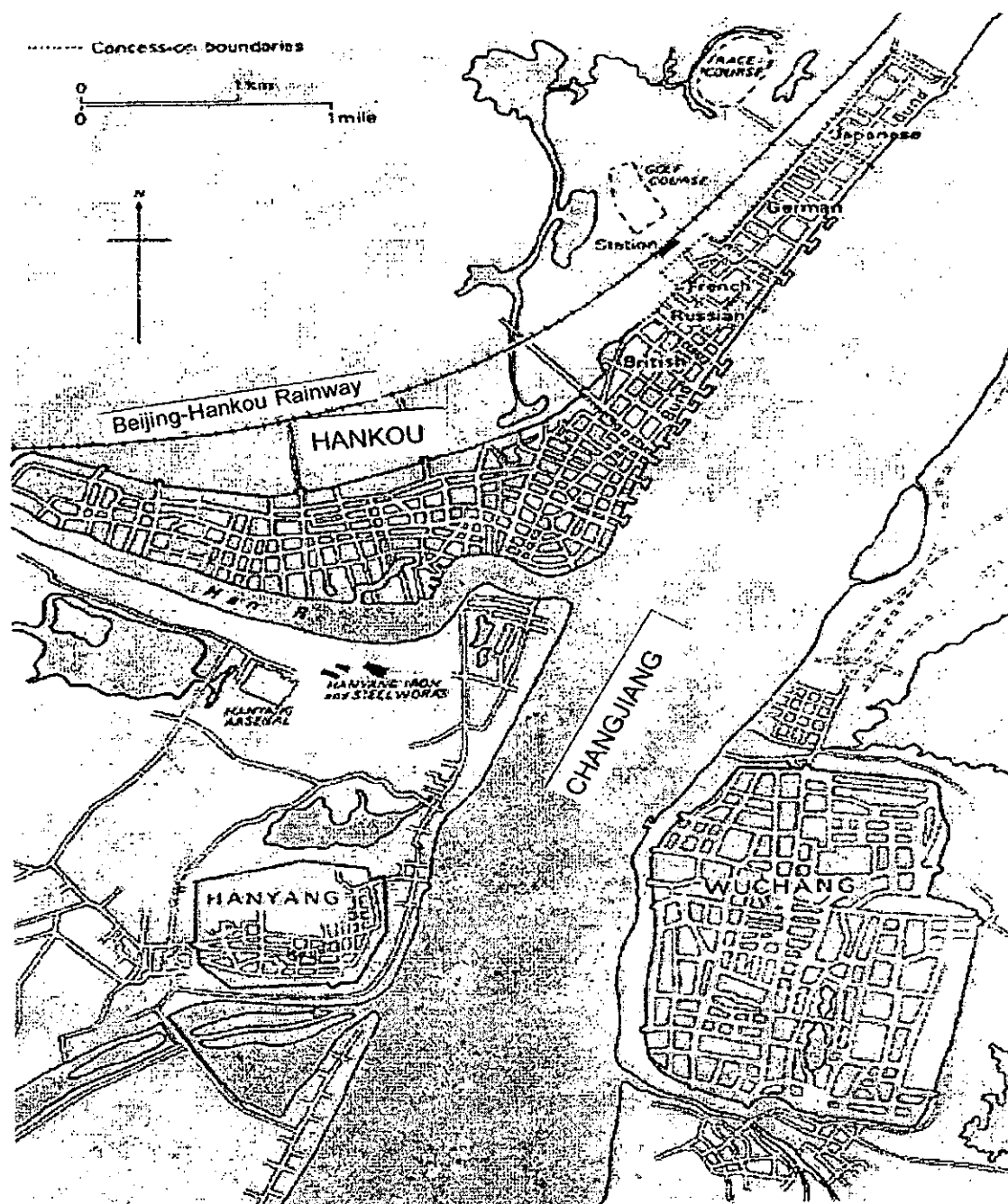
¹ จอห์น เค. แพร่เบงค์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 791.

ในวันที่ 9 ตุลาคม ค.ศ.1911 การลักลอบทำระเบิดของกลุ่มปฏิวัติในเขตสัมปทานของรัสเซียที่อันโหวเกิดระเบิดขึ้น ตำรวจรัสเซียและเจ้าหน้าที่จีนได้เข้าจับกุมพวกปฏิวัติและตรวจค้นพบรายชื่อสมาชิกของกลุ่มปฏิวัติซึ่งมีทหารในกองทัพใหม่รวมอยู่ด้วย มีการออกจับกุมพวกปฏิวัติของรัฐบาล กลุ่มปฏิวัติในกองทัพใหม่ซึ่งกลัวจะถูกจับกุมไปประหารชีวิตจึงลงมือทำการปฏิวัติในคืนวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1911 ที่อู่ซาง (Wuchang) ทำการยึดคลังแสง โจมตีที่ทำการของข้าหลวงปกครองและข้าหลวงฝ่ายทหาร ต่อมาได้ขอร้องเชิงบังคับให้ หลี่ หยวนหง ผู้บัญชาการของพวกตนมาเป็นผู้นำในการปฏิวัติและฝ่ายปฏิวัติสามารถยึดอู่ซางได้อย่างง่ายดาย

ในวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ.1911 ฝ่ายปฏิวัติสามารถยึดอันโหวและอันหยาง (Hanyang) ได้สำเร็จ ซึ่งเท่ากับว่ายึดอู่ฮั่น (Wuhan) เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ไว้ได้ จากนั้นได้จัดตั้งรัฐบาลทหารชั่วคราวขึ้นและประกาศเป็นอิสระจากการปกครองของรัฐบาลราชวงศ์ชิง พร้อมทั้งส่งโทรเลขให้มณฑลอื่นๆ เข้าร่วมในการปฏิวัติด้วย ต่อมามณฑลต่างๆได้ประกาศเป็นอิสระจากการปกครองของราชวงศ์ชิง รัฐบาลได้ส่งกองทัพไปปราบฝ่ายปฏิวัติ แต่นายทหารที่ถูกส่งไปกลับไม่ตั้งใจรบและพ่ายแพ้ฝ่ายปฏิวัติ ทำให้รัฐบาลต้องจำใจเรียกตัว หยวน ชื่อไช่ ที่เจ้าชายฉุนเคยกดดันให้ลาออกจากราชการในค.ศ.1909 กลับมาควบคุมกองทัพเพื่อปราบปรามฝ่ายปฏิวัติ

หยวน ชื่อไช่ ได้ยื่นข้อเรียกร้องในการกลับเข้ารับราชการ 6 ประการ ให้ ซูวี ชื่อซาง (Xu Shichang, ค.ศ.1855-1939) คนสนิทของตนนำไปแจ้งแก่รัฐบาล ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ ให้มีการประชุมสภาแห่งชาติในหนึ่งปี จัดตั้งคณะรัฐมนตรี อภัยโทษแก่ฝ่ายปฏิวัติ สนับสนุนพรรคการเมือง ให้ตนมีอำนาจเต็มที่ในการบัญชาการกองทัพบกและกองทัพเรือ และรับประกันในการมีเงินทุนสำหรับการทหารที่พอเพียง ในวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ.1911 หยวน ชื่อไช่ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งคนสนิทของตนเป็นรัฐมนตรีเข้าบริหารประเทศแทนเจ้าชายฉุนผู้สำเร็จราชการ จากนั้นได้ส่งเฟิง กังจาง และ ต้วน ฉีรู่ย ไปปราบฝ่ายปฏิวัติ

ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1911 ฝ่ายปฏิวัติได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวและสถาปนาหนานจิงเป็นเมืองหลวง ในวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ.1911 ได้เลือก ชุน ยัดเชิน ให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ต่อมาในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1912 ได้ประกาศเริ่มการปกครองของสาธารณรัฐจีนอย่างเป็นทางการ และในการรวมชาติฝ่ายปฏิวัติได้เลือกให้การเจรจากับ หยวน ชื่อไช่ แทนการทำสงครามกลางเมือง โดยเสนอตำแหน่งประธานาธิบดีสาธารณรัฐจีนให้ หยวน ชื่อไช่ หากหยวน ชื่อไช่ สามารถทำให้จักรพรรดิขวณถสละราชสมบัติ และแจ้งให้นานาชาติทราบถึงการสละราชสมบัติของจักรพรรดินอกจากนี้ ชุน ยัดเชิน ยังได้กำหนดเงื่อนไขว่าประธานาธิบดีคนใหม่ต้องเดินทางมารับตำแหน่งที่หนานจิง และใช้หนานจิงเป็นเมืองหลวงในการบริหารประเทศ รวมทั้งปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัด

ภาพประกอบ 5 แผนที่เมืองอู่ฮั่น ซึ่งประกอบด้วยเมืองอันโหว อันหยาง และอู่ซาง ตั้งอยู่เมืองละฝั่งแม่น้ำ

ที่มา : John K. Fairbank & Liu Kwang-ching. (ed.). (1983). *The Cambridge History of China* Vol.12. p. 140.

ภาพประกอบ 6 การตัดผมเปียที่เป็นสัญลักษณ์การปกครองของราชวงศ์ชิงของทหารปฏิวัติ แสดงถึง
การสิ้นสุดของการปกครองของราชวงศ์ชิง
ที่มา : Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 228-229.

หยวน ชื่อไช่ ได้เกลี้ยกล่อมให้พระนางหลงอวี่ (Longyu, ค.ศ.1868-1913) พระมเหสีหม้ายของ จักรพรรดิฉวนซวี่ผู้มีอำนาจสูงสุดในราชสำนักยอมรับการสละราชสมบัติเพื่อแลกกับอภิสิทธิ์ของ เชื้อพระวงศ์ที่จะได้รับ เช่น การพักอาศัยในพระราชวังโดยมีทหารองครักษ์คุ้มกัน การได้รับเงิน ค่าใช้จ่ายจากสาธารณรัฐจีนปีละ 4 ล้านดอลลาร์อเมริกัน การให้การคุ้มครองพระราชวงศ์และสุสานอดีต จักรพรรดิ ฯลฯ ในที่สุดพระนางหลงอวี่ได้ประกาศการสละราชสมบัติของจักรพรรดิฉวนหลงในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1912 ซึ่งเป็นการสิ้นสุดการปกครองของราชวงศ์ชิงและระบอบจักรพรรดิ

สาธารณรัฐจีน ค.ศ.1912-1916

ภายหลังการสละราชสมบัติของจักรพรรดิฉวนหลง หยวน ชื่อไช่ ได้ปฏิเสธที่จะเดินทางไปเข้ารับ ตำแหน่งประธานาธิบดีที่หนานจิง และเสนอให้ไช่เปยจิงเป็นเมืองหลวงโดยให้เหตุผลว่า เปยจิงเป็น เมืองหลวงของประเทศมากกว่า 6 ศตวรรษ แต่ ชุน ยัดเซิน ยืนยันในเจอนไช่เดิมของตน ช่ง เจียวเหริน (Song Jiaoren, ค.ศ.1882-1913) วาง จิงเว่ย (Wang Jingwei, ค.ศ.1883-1944) ไช่ หยวนผย และคนอื่น ๆ ของฝ่ายปฏิวัติได้เดินทางไปเปยจิงเพื่อเชิญ หยวน ชื่อไช่ ให้เดินทางไปหนานจิง หยวน ชื่อไช่ จึงใช้โอกาสนี้ให้ เซ่า คุ่น (Cao Kun, ค.ศ.1862-1938) นำทหารไปวางเพลิงในย่านการค้า และที่พักอาศัยในเปยจิง จากนั้นได้สั่งให้ทหารจากเทียนจินและเป่าต๋ง (Baoding) จำนวนมากเข้ามา ควบคุมสถานการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้น ทำให้ ไช่ หยวนผย และ วาง จิงเว่ย ส่งโทรเลขไปถึงรัฐบาล ที่หนานจิงอธิบายถึงความจำเป็นที่จะต้องตั้งรัฐบาลที่เปยจิง เพื่อควบคุมการจลาจลของทหาร จำนวนมาก ซึ่งฝ่ายปฏิวัติส่วนใหญ่เห็นด้วยในการให้เปยจิงเป็นเมืองหลวง และ หยวน ชื่อไช่ ได้เข้ารับ ตำแหน่งประธานาธิบดีสาธารณรัฐจีนในวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ.1912 โดยจัดตั้งคณะรัฐบาลที่มี ถัง เส้าอี้ (Tang Shaoyi, ค.ศ.1861-1937)¹ เป็นนายกรัฐมนตรี เจ้า ปิงจุ่น (Zhao Bingjun) เป็นรัฐมนตรี มหาดไทย ต้วน ฉีรู่ย เป็นรัฐมนตรีกลาโหม ลู่ เจิงเสียง (Lu Zhengxiang, ค.ศ.1871-1949) เป็น รัฐมนตรีต่างประเทศ ไช่ หยวนผย เป็นรัฐมนตรีศึกษาธิการ หวาง ฉงฮุย (Wang Chonghui) เป็น รัฐมนตรียุติธรรม หวาง เจิงถิง (Wang Zhengting) เป็นรัฐมนตรีเกษตรกรรมและป่าไม้²

ฝ่ายปฏิวัติได้เลือก หวาง จื่อเสียง (Wang Zhixiang) เป็นผู้ว่าการทหารมณฑลจื่อลี่ เพื่อหวังให้ หวาง จื่อเสียง ใช้ตำแหน่งของตนควบคุม หยวน ชื่อไช่ ที่เปยจิง ซึ่ง ถัง เส้าอี้ ได้ลงนามรับรอง

¹ ถัง เส้าอี้ เป็นหนึ่งในนักเรียนจีนที่ถูกส่งไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกาในค.ศ.1872 เคยร่วมงานกับหยวน ชื่อไช่ มาก่อน ทำให้หยวน ชื่อไช่เลือกมาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ถัง เส้าอี้ ต้องการบริหารประเทศตามกฎหมาย ในขณะที่ หยวน ชื่อไช่ มักใช้อำนาจของตนในทางที่ผิดกฎหมาย ทำให้ทั้งคู่ต้องขัดแย้งกัน.

² Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.269-272.

การแต่งตั้ง แต่ หยวน ซื่อไช้ ไม่ยอมแต่งตั้งกลับมีคำสั่งให้ หวาง จื่อเสียง ไปปลดอาวุธทหารกองทัพ ปฏิวัติจำนวน 50,000 นาย ที่หวง ซิง (Huang Xing, ค.ศ.1874-1916)¹ บังคับบัญชา รวมทั้งนายทหาร ในกองทัพเป่ย์หยางได้ประกาศไม่เห็นชอบกับคำสั่งแต่งตั้ง หวาง จื่อเสียง ของ ถัง เส้าอี้ ทำให้ ถัง เส้าอี้ ได้ยื่นใบลาออกเป็นการประท้วงคำสั่งของหยวน ซื่อไช้พร้อมกับรัฐมนตรีอีก 6 คน หลังจากนั้น หยวน ซื่อไช้ ได้แต่งตั้งคนของตนเข้ารับตำแหน่งแทนโดยการส่งข้อความข่มขู่สมาชิกรัฐสภาให้ยอมรับ การแต่งตั้งมีฉะนั้นจะถูกลบล้างหรือถูกสังหาร² ลู่ เจิงเสียง ได้เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ต่อมา เจ้า ปิงจุ่น ได้เป็นนายกรัฐมนตรีแทนในวันที่ 24 กันยายนค.ศ.1912

การกระทำของ หยวน ซื่อไช้ สร้างความไม่พอใจให้แก่ฝ่ายปฏิวัติอย่างมาก และเพื่อระงับ กระแสต่อต้านจากฝ่ายปฏิวัติ หยวน ซื่อไช้ จึงได้เชิญ ชุน ยัตเซ็น และ หวง ซิง ไปเป่ย์จิง³ หยวน ซื่อไช้ ต้อนรับบุคคลทั้งสองอย่างดีและมีท่าทีสนใจในข้อเสนอของ ชุน ยัตเซ็น เรื่องโครงการสร้างทางรถไฟ ยาว 200,000 ไมล์ ต่อมาจึงได้แต่งตั้ง ชุน ยัตเซ็น เป็นผู้อำนวยการการรถไฟ สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ ชุน ยัตเซ็น ว่า หยวน ซื่อไช้ เป็นคนมีความสามารถและจริงใจ⁴ และหยวน ซื่อไช้ ยอมรับข้อเสนอของ หวง ซิง ที่เสนอให้พัฒนาอุตสาหกรรมและดำเนินการตามระบบรัฐสภา รวมทั้ง หยวน ซื่อไช้ ยังแต่งตั้ง บุคคลที่พรรคกั๋วหมินต๋งสนับสนุนให้เป็นรัฐมนตรีกลาโหมและรัฐมนตรีทหารเรือตามคำแนะนำของ หวง ซิง ผู้ซึ่งเชื่อว่าพรรคกั๋วหมินต๋งกับกองทัพเป่ย์หยางสามารถร่วมมือกันได้⁵

ในการเลือกตั้งครั้งแรกของสาธารณรัฐจีน⁶ ผลปรากฏว่า พรรคกั๋วหมินต๋ง ซึ่งมี ช่ง เจียวเหริน เป็นผู้นำ สามารถเอาชนะพรรคการเมืองอื่นๆและได้เสียงข้างมากในรัฐสภา โดยในสภาล่างได้ 269 ที่นั่ง จากทั้งหมด 596 ที่นั่ง ในสภาสูงได้ 123 ที่นั่ง จากทั้งหมด 274 ที่นั่ง ซึ่งมากกว่าพรรคการเมืองอื่นๆ เช่น พรรคถงอี้ต๋ง (Tongyidang หรือ พรรคสหภาพ = Unification Party) พรรคกงเหอต๋ง (Gonghedang หรือ พรรคสาธารณรัฐ = Republican Party) พรรคหมินจูต๋ง (Minzhudang หรือ พรรคประชาธิปไตย = Democratic Party) และพรรคจินบูต๋ง (Jinbudang หรือ พรรคก้าวหน้า = Progressive Party) ของ เหลียง ฉีเซา ที่หยวน ซื่อไช้ ให้การสนับสนุน ทำให้ ช่ง เจียวเหรินมีโอกาส

¹ หวง ซิง เป็นผู้นำอันดับสองของฝ่ายปฏิวัติรองจากชุน ยัตเซ็น เป็นผู้นำคนสำคัญในการก่อการปฏิวัติใน ระยะแรกและเป็นรัฐมนตรีกลาโหมของฝ่ายปฏิวัติ.

² *Ibid.* p.281-283.

³ ชุน ยัตเซ็น และ หวง ซิง ไม่ยอมเดินทางไปพร้อมกัน เพราะหากเป็นแผนลวงไปสังหารของ หยวน ซื่อไช้จะ ได้รอดคนหนึ่ง โดย ชุน ยัตเซ็นเดินทางไปก่อน. ทวีป วรดิolk. (2542). เล่มเดิม. หน้า 782.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.284-285.

⁶ ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งต้องเป็นชายอายุ 21 ปีขึ้นไป จบการศึกษาชั้นดําระดับประถมศึกษา และต้อง มีทรัพย์สินมากกว่า 500 เหรียญหรือจ่ายภาษีเกิน 2 เหรียญ.

ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาล ทำให้ หยวน ซื่อไข่ พยายามติดสินบน ช่ง เจียวเหริน แต่ไม่สำเร็จ เป็นเหตุให้ ช่ง เจียวเหริน ถูกฆาตกรรมที่สถานีรถไฟช่วงไห่ในวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ.1913 เมื่อมีการจับกุมผู้ต้องหาและผลการสอบสวนบ่งชี้ว่า เจ้า ปิงจัน และหยวน ซื่อไข่ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฆาตกรรม ต่อมาผู้ต้องหาเกี่ยวกับคดีนี้ถูกฆาตกรรมรวมทั้ง เจ้า ปิงจันที่เสียชีวิตเพราะถูกวางยาพิษ ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1914¹

ขณะที่สมาชิกพรรคกั๋วหมินตั๋งกำลังเรียกร้องให้หาตัวผู้บงการในคดีฆาตกรรม ช่ง เจียวเหริน แต่ หยวน ซื่อไข่ กลับให้รัฐมนตรีคลังรายงานเรื่องสัญญาเงินกู้กับธนาคารต่างประเทศจำนวน 25 ล้านปอนด์² ที่นำเงินภาษีเกลือของรัฐบาลมาค้ำประกัน สมาชิกรัฐสภาได้ประณามรัฐบาลอย่างรุนแรง ทำให้ ต้วน ฉีรู่ย นำทหารเข้าล้อมอาคารรัฐสภาเพื่อควบคุมสถานการณ์ ต่อมาผู้ว่าการทหารมณฑลเจียงซู มณฑลกว่างตง และมณฑลอานฮุย ซึ่งเป็นฝ่ายกั๋วหมินตั๋ง ได้ส่งโทรเลขประณามการกู้เงินของ หยวน ซื่อไข่ ว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทำให้ หยวน ซื่อไข่ สั่งปลดผู้ว่าการทหารเหล่านั้น³

ในวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ.1913 ผู้ว่าการทหารมณฑลเจียงซูประกาศเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง ต่อมา มณฑลเจียงซี มณฑลอานฮุย มณฑลกว่างโจว มณฑลฝูเจี้ยน มณฑลหูหนาน และมณฑลสือชวน ประกาศเป็นอิสระเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ที่เรียกว่า “การปฏิวัติครั้งที่ 2” (The Second Revolution, ค.ศ.1913) แต่เนื่องจากผู้นำฝ่ายปฏิวัติเกิดการขัดแย้งกันเอง โดยที่ ชุน ยัตเซ็น ยินกรานให้ทำสงคราม แต่ หวง ชิง กลับต้องการเจรจาและใช้วิธีทางกฎหมาย ส่วน หลี หยวนหง กลับเข้าร่วมกับ หยวน ซื่อไข่ รวมทั้งฝ่ายปฏิวัติไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่ต้องการสันติภาพมากกว่าสงคราม ทำให้ หยวน ซื่อไข่ สามารถปราบปรามมณฑลต่างๆที่ประกาศแยกตัวเป็นอิสระได้สำเร็จภายใน 2 เดือน ทำให้ ชุน ยัตเซ็น หวง ชิง และผู้นำฝ่ายปฏิวัติคนอื่นๆ ต้องหลบหนีไปญี่ปุ่น

หยวน ซื่อไข่ ได้สนับสนุนให้พรรคกั๋วหมินตั๋งจัดตั้งรัฐบาลโดยมี ชย่ง ซิหลิง (Xiong Xiling) เป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 11 กันยายน ค.ศ.1913 ต่อมารัฐสภาได้ทำการเลือกตั้งประธานาธิบดีในวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ.1913 เหลียง ซื่ออี้ (Liang Shiyi) คนสนิทของหยวน ซื่อไข่ ได้จัดตั้งกองกำลังพลเมืองปิดล้อมรัฐสภาขู่ว่าจะสนับสนุน หยวน ซื่อไข่ เป็นประธานาธิบดีและตะโกนข่มขู่สมาชิกรัฐสภาว่า “ถ้าไม่เลือก หยวน ซื่อไข่ เป็นประธานาธิบดีตามที่เรต้องการ อย่างหวังว่าจะออกมาได้”⁴ ทำให้ หยวน ซื่อไข่ ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดี

¹Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.477.

²จีนจะได้รับเงินจริงเพียง 21 ล้านปอนด์แต่ต้องจ่ายเงินคืนรวมทั้งดอกเบี้ยร้อยละ 5 จนถึงปีค.ศ.1960 เป็นเงินประมาณ 68 ล้านปอนด์. จอห์น เค. แฟร์แบงค์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 810.

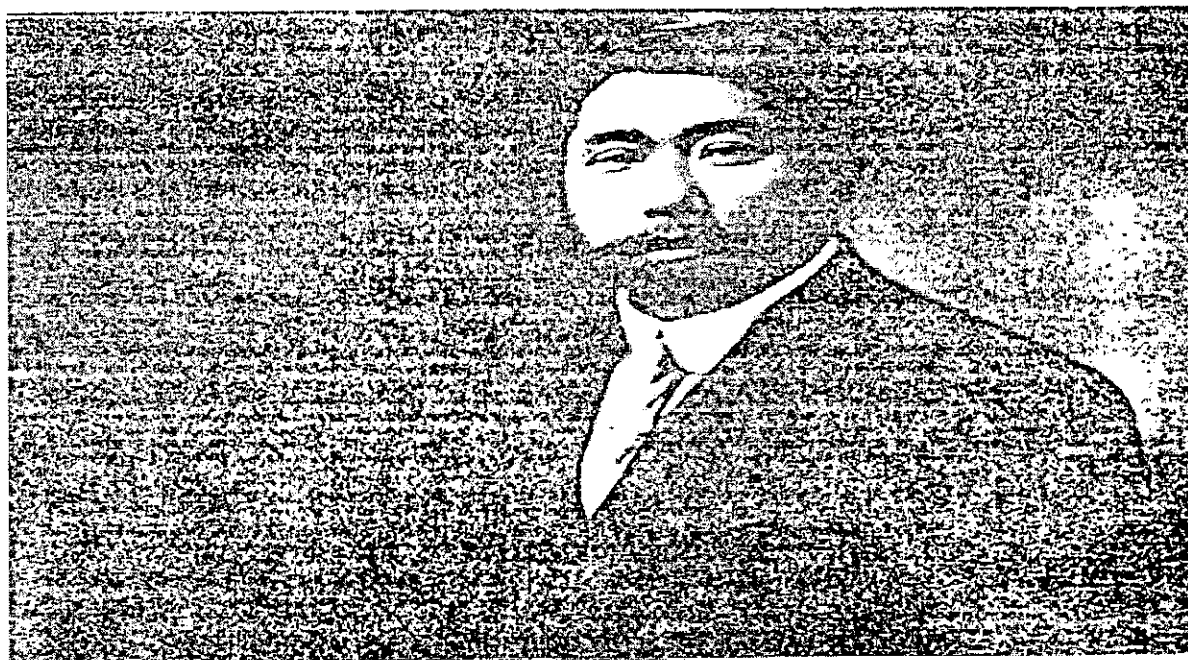
³ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 785.

⁴Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.478.

ภาพประกอบ 7 หยวน ซื่อไข่ กับนายทหารคนสนิทที่ทำเนียบประธานาธิบดี

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 228-229.

ภาพประกอบ 8 หวง ซิง หนึ่งในผู้นำปฏิวัติคนสำคัญ

ที่มา : Immanuel Hsu. (1995). *The Rise of Modern China* 5th ed. pp. 418-419.

หยวน ซื่อไช้ เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1913 จากนั้นได้ประกาศยุบพรรคกั๋วหมินต๋ง ในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1913 โดยอ้างว่า "เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ"¹ ต่อมาได้สั่งยุบสภาและให้ทำการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ในวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ.1914 ได้มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ที่ต่อมาเรียกว่า "รัฐธรรมนูญหยวน ซื่อไช้" ซึ่งทำให้หยวน ซื่อไช้ สามารถบริหารประเทศด้วยระบบเผด็จการ โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้ประธานาธิบดีมีอำนาจในการบริหารประเทศแต่เพียงผู้เดียว มีอำนาจในการประกาศสงคราม ลงนามในสนธิสัญญา แต่งตั้งข้าราชการ และออกกฎหมายแทนกฎหมายในกรณีฉุกเฉินได้ อยู่ในตำแหน่งได้ 10 ปี และสามารถเป็นได้ต่อไปเรื่อยๆ และตำแหน่งนี้ยังสามารถสืบทอดไปสู่ทายาทได้อีกด้วย ส่วนรัฐสภามีหน้าที่ให้คำปรึกษาเท่านั้น ทำให้หยวน ซื่อไช้ มีความคิดที่จะสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิแต่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 มาขัดขวางการดำเนินการ

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ขึ้นในยุโรป จีนได้ประกาศความเป็นกลาง แต่ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1914 ญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามกับเยอรมนีและสั่งทหารเข้ายึดเมืองท่าชิงเตา-(Qingdao) ของเยอรมนีในดินแดนจีนและเข้ายึดครองเขตอิทธิพลทั้งหมดของเยอรมนีในจีนได้สำเร็จในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1914 จากนั้นญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเรียกร้อง 21 ประการเป็นความลับต่อ หยวน ซื่อไช้ ซึ่งมีสาระสำคัญในข้อเรียกร้องคือ การให้จีนรับรองสิทธิของญี่ปุ่นในมณฑลซานตง แมนจูเรียใต้และมองโกเลียในทางตะวันออก ไม่ให้จีนยอมให้ชาติอื่นมีสิทธิในเกาะหรือดินแดนชายฝั่งทะเลจีนเพิ่มจากที่เป็นอยู่ ให้จีนและญี่ปุ่นร่วมมือกันในบริษัทถ่านหินและเหล็กฮั่นเย่ผิง (The Hanyeping coal and iron complex) และให้ญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในกิจการภายในของจีน หยวน ซื่อไช้ ได้นำข้อเรียกร้องดังกล่าวไปเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ต่างประเทศเพื่อหวังความช่วยเหลือจากชาติมหาอำนาจ แต่ไม่มีชาติใดช่วยเหลือ ทำให้ หยวน ซื่อไช้ ต้องยอมลงนามรับข้อเสนอนี้ในวันที่ 25 พฤษภาคม ค.ศ.1915 ยกเว้นในประเด็นการให้ญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในกิจการภายในของจีนซึ่งจะมีการเจรจกันภายหลังอีกครั้ง

หลังจากเสร็จสิ้นปัญหาข้อเรียกร้อง 21 ประการของญี่ปุ่น การเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิได้เริ่มดำเนินการเป็นรูปธรรมขึ้นโดยมี หยวน เค่อถิง (Yuan Keting) บุตรชายคนโตของหยวน ซื่อไช้เป็นแกนนำซึ่งเขาได้แสดงความเห็นของตนว่า "ระบบสาธารณรัฐไม่เหมาะสมต่อประเทศทำให้ประชาชนประสบกับเหตุการณ์กบฏและปัญหาต่างๆในช่วงเวลาสองปีที่ผ่านมา ซึ่งได้พิสูจน์ว่าการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นไม่อาจจะรักษาความอยู่รอดของประเทศได้"² เช่นเดียวกับความเห็นของ แฟรงค์ เจ. กู๊ดโนว (Frank J. Goodnow, ค.ศ.1859-1939) ที่ปรึกษาพิเศษด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญของรัฐบาลจีนที่ว่า เขาเห็นด้วยกับการฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิในจีนซึ่งสอดคล้องกับภูมิหลัง

¹ทวีป วรติลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 788.

²Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.309.

ทางการเมืองของจีน ความเห็นดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดตั้งโชอันฮุย (Chouanhui หรือสมาคมวางแผนเพื่อสันติภาพ=Peace-Planning Society) โดยมี เหลียง ซื่ออี้ เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่ง หยวน ซื่อไช่ ได้ให้เงินสนับสนุนการดำเนินการกว่าสองล้านหยวน เหลียง ซื่ออี้ ได้ดำเนินการให้มีการส่งโทรเลขจากมณฑลต่างๆขอร้องให้ หยวน ซื่อไช่ เป็นจักรพรรดิตามคำเรียกร้องของประชาชน ต่อมาในวันที่ 21 พฤศจิกายน ค.ศ.1915 หยวน ซื่อไช่ ได้เปิดประชุมรัฐสภาเพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบจักรพรรดิ รวมทั้งสร้างเรื่องการขูดพบกะดุกมังกรที่อี้ชาง (Yichang) เพื่อมาสนับสนุนการสถาปนาราชวงศ์ใหม่¹

การต่อต้านการฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิมีขึ้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1915 โดย หวาง จานหยวน (Wang Zhanyuan) ผู้บัญชาการกองพลที่ 2 ในมณฑลเหอเป่ย์ ประกาศไม่ยอมอยู่ใต้การบังคับบัญชาของ หยวน ซื่อไช่ อีกต่อไป หยวน ซื่อไช่ ได้ส่งกองทัพไปปราบปราม แต่นายทหารส่วนใหญ่ที่ต้องการสืบต่ออำนาจจาก หยวน ซื่อไช่ ไม่พอใจในการฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิที่จะทำให้บุตรชายหยวน ซื่อไช่ เป็นผู้รับช่วงอำนาจ จึงไม่ได้ทำการปราบปราม หวาง จานหยวน อย่างจริงจัง² นายทหารหลายคนได้เริ่มมีความคิดที่จะแยกตัวเป็นอิสระแต่ยังคงสงวนท่าทีในการแสดงออกของตนไว้ เพราะยังคงต้องการรักษาความสัมพันธ์กับ หยวน ซื่อไช่ เนื่องจากสถานการณ์ในขณะนั้นยังไม่มี ความชัดเจน ทำให้ หยวน ซื่อไช่ ยังคงรักษาความสัมพันธ์กับกองทหารส่วนภูมิภาคเอาไว้ได้

การต่อต้านการฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อเหลียง ฉีเซา ได้ร่วมมือกับ ไช่ เอ๋อ (Cai E, ค.ศ.1882-1916)³ โดยเหลียง ฉีเซา เผยแพร่งานเขียนของตนโจมตีการฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิของ หยวน ซื่อไช่ ส่วน ไช่ เอ๋อ ไปจัดตั้งกองกำลังต่อต้านหยวนซื่อไช่ที่มณฑลหูหนานร่วมกับ ถึง จี้เหยา (Tang Jiyao, ค.ศ.1882-1927) ผู้ว่าการทหารมณฑลหูหนานในขณะนั้น และในวันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ.1915 ทั้งสองได้ยื่นคำขาดให้หยวน ซื่อไช่ ยกเลิกการฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิภายในเวลา 4 วันของวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ.1915 มิฉะนั้นมณฑลหูหนานจะประกาศเป็นอิสระ เมื่อครบกำหนด หยวน ซื่อไช่ไม่ยอมยกเลิกการฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิ ถึง จี้เหยา จึงประกาศให้มณฑลหูหนานเป็นอิสระ จากนั้นได้จัดตั้งกองทัพพิทักษ์ชาติ (The National Protection Army) ขึ้น โดยที่ ไช่ เอ๋อ ได้ยกทัพบุกมณฑลสือชวน หยวน ซื่อไช่ มีคำสั่งให้ เฟิง กั๋วจาง ไปปราบกบฏแต่ได้รับการปฏิเสธ จึงต้องส่ง เซ้า คุณ และ จาง จิงเหยา (Zhang Jingyao) ไปปราบกบฏแทนแต่ถูกต่อต้านจนต้องถอยทัพกลับ⁴

¹ Jean Chesneaux, et al. (1977). *op.cit.* p.19.

² Edward A. McCord. (1993). *The Power of the Gun.* p. 208-210.

³ ไช่ เอ๋อ เคยเป็นลูกศิษย์ของเหลียง ฉีเซา จบวิชาการทหารจากญี่ปุ่น ได้เป็นอาจารย์สอนวิชาการทหารที่มณฑลหูหนาน และเป็นผู้ก่อการปฏิวัติในหูหนานในช่วงปฏิวัติค.ศ.1911 ต่อมาได้เป็นผู้ว่าการทหารมณฑลหูหนาน แต่หยวน ซื่อไช่ไม่ไว้วางใจและเรียกตัวให้ไปอยู่เป่ย์จิง ไช่ เอ๋อ ต้องแกล้งทำตัวสำมะเลเทเมาให้หยวน ซื่อไช่ ดายใจ จากนั้นจึงหนีไปญี่ปุ่นและหลบเข้ามณฑลหูหนานทางเวียดนาม.

⁴ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.328-330.

ภายหลังการประกาศเป็นอิสระของมณฑลหยุนหนานและนายทหารหลายคนยังปฏิเสธคำสั่งของ หยวน ซื่อไช้ รวมทั้งผู้ว่าการทหารมณฑลต่างๆได้ประกาศเป็นอิสระเพิ่มขึ้น เช่น มณฑลกุ้ยโจว มณฑลกว่างซี มณฑลกว่างตง มณฑลเจ้อเจียง ต่อมาในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ.1916 ฝ่ายต่อต้าน หยวน ซื่อไช้ ได้จัดตั้งสภาทหารและได้ประกาศไม่รับรองฐานะประธานาธิบดีของ หยวน ซื่อไช้ โดย คัง โห่ยเว่ย ยังได้เสนอให้ หยวน ซื่อไช้ ลาออกและเดินทางออกนอกประเทศ รวมทั้งบรรดานายทหารที่นำโดยเฟิง กั๋วจาง ได้แนะนำให้ หยวน ซื่อไช้ ลาออกเช่นเดียวกัน ต่อมาผู้ว่าการทหารมณฑลส่านซี มณฑลสือชวน มณฑลหูหนาน ซึ่งล้วนเป็นนายทหารในกองทัพเป่ย์หยางที่ หยวน ซื่อไช้ ไร้ความไว้วางใจต่างประกาศเป็นอิสระ เมื่อ หยวน ซื่อไช้ ต้องประสบกับความอับยศและถูกลูกน้องทอดทิ้ง ทำให้ หยวน ซื่อไช้ เสียใจอย่างหนักจนอาการโลหิตเป็นพิษกำเริบและเสียชีวิต ในวันที่ 6 มิถุนายน ค.ศ.1916¹ หลังจากนั้นไม่มีรัฐบาลใดสามารถรวบรวมมณฑลต่างๆที่ประกาศเป็นอิสระให้มาอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกลางได้ ดังนั้นในช่วงค.ศ.1916-1928 จีนจึงเข้าสู่ยุคขุนศึกที่ความมั่งคั่งของประเทศชาติและประชาชนต้องตกอยู่ภายใต้การดำเนินการของบรรดาขุนศึกทั้งหลาย

จากความล้มเหลวในการปรับปรุงประเทศของราชวงศ์ชิง ทำให้ชาวจีนก่อการปฏิวัติแต่เนื่องจากข้อจำกัดทางการทหาร ทำให้ฝ่ายปฏิวัติต้องอาศัย หยวน ซื่อไช้ ในการดำเนินการให้จักรพรรดิราชวงศ์ชิงสละราชสมบัติและสร้างเอกภาพให้แก่ประเทศ โดยยกตำแหน่งประธานาธิบดีให้แก่ หยวน ซื่อไช้ ซึ่งต่อมาหยวน ซื่อไช้ ได้ใช้การข่มขู่ การติดสินบน การลอบสังหาร และใช้กำลังทหารกำจัดฝ่ายตรงข้าม ด้วยหลักการที่ว่า "มนุษย์กลัวอาวุธและรักทองคำ"² ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นหลักการบริหารของผู้นำจีนในสมัยสาธารณรัฐจีน ความล้มเหลวของการฟื้นฟูระบอบจักรพรรดิของ หยวน ซื่อไช้ ได้เป็นการยืนยันว่าการสืบทอดอำนาจตามสายเลือดนั้นไม่เป็นที่ยอมรับในจีนอีกต่อไป ตำแหน่งผู้นำประเทศจึงเปิดกว้างสำหรับผู้มีอำนาจจนนำไปสู่การแย่งชิงอำนาจกันในเวลาต่อมา

ความแตกแยกภายในประเทศและปัญหาต่างๆที่ หยวน ซื่อไช้ ทิ้งไว้ให้แก่ชาวจีนก่อนเสียชีวิต ผู้นำจีนในเวลาต่อมาไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหเหล่านี้ได้กลับทำให้เกิดปัญหาต่างๆที่ความรุนแรงยิ่งขึ้น ปัญญาชนจีนผู้รักชาติจำนวนมากจึงออกมาดำเนินการเคลื่อนไหวด้านต่างๆ เพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหาของประเทศแทนการหวังพึ่งผู้นำอย่างในอดีต ซึ่งทำให้ปัญญาชนเหล่านี้เข้ามามีบทบาทต่อการเมืองของประเทศในเวลาต่อมา

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.481-482.

² Jean Chesneaux, et al. (1977). *op.cit.* p.18.

บทที่ 2

สภาพการเมืองจีนและการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีน ค.ศ.1916-1919

ภายหลังมรณกรรมของ หยวน ซื่อไช้ รองประธานาธิบดี หลี่ หยวนหง ได้เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีและพยายามสร้างเอกภาพให้แก่ประเทศโดยการนำรัฐธรรมนูญค.ศ.1912 และระบบรัฐสภากลับมาใช้ โดยมี ต้วน จีรู่ย เป็นนายกรัฐมนตรีและพยายามที่จะเข้าควบคุมประธานาธิบดีและรัฐสภา ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประธานาธิบดีกับนายกรัฐมนตรี จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ จาง ชุน เข้ายึดอำนาจที่เป่ย์จิงและดำเนินการฟื้นฟูการปกครองของราชวงศ์ชิงอีกครั้งแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนทางใต้ของจีนสมาชิกรัฐสภาจากมณฑลทางใต้ได้ให้การสนับสนุน ชุน ยัดเซิน ทำการจัดตั้งรัฐบาลที่กว้างใจ ทำให้จีนแตกแยกเป็นสองส่วนคือภาคเหนือมีรัฐบาลอยู่ที่เป่ย์จิง และภาคใต้มีรัฐบาลอยู่ที่กว้างใจ นอกจากนั้นภายในรัฐบาลทั้งสองแห่งยังได้เกิดการแย่งชิงอำนาจกัน ทำให้จีนยิ่งแตกแยกกันยิ่งกว่าเดิม จากปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นนี้ ทั้งปัญหาความแตกแยกภายในรัฐบาลกลางที่เป่ย์จิงและปัญหาความแตกแยกกับรัฐบาลทางใต้ ปัญญาชนจีนเห็นว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะชาวจีนยังคงยึดถือในค่านิยมธรรมเนียมประเพณีเก่าๆ และไม่เข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทำให้ปัญญาชนที่กลับจากการศึกษาที่ต่างประเทศจึงดำเนินการปฏิวัติทางภูมิปัญญาต่อต้านค่านิยมธรรมเนียมประเพณีเดิมของจีนและสนับสนุนให้ชาวจีนมีความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์และแนวคิดประชาธิปไตย ซึ่งการปฏิวัติทางภูมิปัญญานี้ได้แพร่หลายในหมู่นักเรียนนักศึกษาจีน และได้กระตุ้นให้นักเรียนนักศึกษาจีนมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของจีนในภายหลัง

ปัญหาภายในรัฐบาลกลาง

การเสียชีวิตของ หยวน ซื่อไช้ โดยไม่ได้เลือกให้ใครเป็นประธานาธิบดีสืบต่อจากตน ทำให้เกิดปัญหาว่าใครสมควรที่จะได้รับเลือกให้เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ซึ่งในช่วงเวลานั้นได้เกิดกระแสสนับสนุนบุคคลต่างๆ เช่น หยวน เก่อถึง บุตรชาย หยวน ซื่อไช้ หรือให้ฟื้นฟูการปกครองของราชวงศ์ชิง แต่ ชวี ซื่อซาง บุคคลที่หยวน ซื่อไช้ ฝากฝังครอบครัวยุ่ก่อนตาย กลับเชื่อว่ามีเพียง ต้วน จีรู่ย ผู้กุมอำนาจทหารในเป่ย์จิงเท่านั้นที่สามารถควบคุมความสงบเรียบร้อยได้ จึงได้ร่วมมือกับ ต้วน จีรู่ย ส่งโทรเลขไปยังมณฑลต่างๆในวันที่ 6 มิถุนายน ค.ศ. 1916 แจ้งการเสียชีวิตของ หยวน ซื่อไช้ และประกาศคำสั่ง ตามมาตราที่ 29 ในรัฐธรรมนูญค.ศ.1914 ที่กำหนดให้รองประธานาธิบดีเข้ารับตำแหน่งแทนประธานาธิบดีในกรณีที่ตำแหน่งประธานาธิบดีว่างหรือ

ประธานาธิบดีพ้นจากตำแหน่งหรือไม่สามารถปฏิบัติงานได้ ทำให้รองประธานาธิบดี หลี หยวนหง ได้เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี โดยให้คำสัตย์สาบานว่าจะนำรัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1912 มาใช้และจะเป็นประธานาธิบดีภายใต้รัฐธรรมนูญ¹ แต่ ต้วน ฉีรู่ย ยังคงต้องการให้ใช้รัฐธรรมนูญค.ศ. 1914 ต่อไป

ปัญหาเรื่องรัฐธรรมนูญ ทำให้ผู้นำทางใต้ของจีนและสมาชิกรัฐสภาทางใต้ของจีนประกาศไม่ยอมรับการเข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของ หลี หยวนหง ตามรัฐธรรมนูญค.ศ.1914 โดยให้เหตุผลว่า รัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้โดย หยวน ชื่อไซ ในค.ศ.1914 นั้น เกิดจากความคิดส่วนตัวของ หยวน ชื่อไซ ซึ่งพวกเขาไม่ยอมรับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ แต่ควรนำเอารัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1912 ที่ใช้ตั้งแต่การสถาปนาสาธารณรัฐจีนมาใช้ดำเนินการ ซึ่งจะทำให้ หลี หยวนหง สามารถเป็นประธานาธิบดีได้ตามมาตราที่ 5 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ และดำรงตำแหน่งจนถึงเดือนตุลาคม ค.ศ.1918 ตามกำหนดการพ้นตำแหน่งของหยวน ชื่อไซ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากรัฐสภาในเดือนตุลาคม ค.ศ.1913 แต่ ต้วน ฉีรู่ย ยังคงยืนยันให้ใช้รัฐธรรมนูญค.ศ.1914 ไประยะหนึ่งก่อนกลับไปใช้รัฐธรรมนูญค.ศ.1912 ทำให้ ถึง เส้าอี้ เหลียง ฉีเซา และผู้นำคนอื่นได้ส่งโทรเลขคัดค้านความคิดของ ต้วน ฉีรู่ย แต่ ต้วน ฉีรู่ย และผู้สนับสนุนยังคงยืนยันที่จะดำเนินการตามความคิดของพวกเขา จนกระทั่ง หลี ฉิงชิน (Li Dingxin) ได้ประกาศให้กองทัพเรือเป็นอิสระจากรัฐบาลกลางในวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ.1916 และประกาศเข้าร่วมกับกองทัพพิทักษ์ชาติ ซึ่งนำโดย ถึง จี้เหยาพร้อมทั้งยื่นข้อเสนอในการสนับสนุนประธานาธิบดีให้นำรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1912 และระบบรัฐสภากลับมาใช้ปกครองประเทศ ทำให้ เฟิง กั๋วจาง เกรงว่าความร่วมมือกันของกองทัพพิทักษ์ชาติกับกองทัพเรือจะเป็นภัยคุกคามต่ออำนาจของตนในลุ่มแม่น้ำฉางเจียง จึงได้ส่งโทรเลขเร่งให้ ต้วน ฉีรู่ย ยอมรับข้อเสนอของหลายฝ่ายที่ต้องการให้นำรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1912 และระบบรัฐสภากลับมาใช้ปกครองประเทศ เพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ ซึ่ง ต้วน ฉีรู่ย ต้องยอมรับในที่สุด

ในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ.1916 หลี หยวนหง ได้เรียกประชุมรัฐสภาและประกาศรายชื่อคณะรัฐมนตรีที่มี ต้วน ฉีรู่ย เป็นนายกรัฐมนตรี ถึง เส้าอี้ เป็นรัฐมนตรีกิจการต่างประเทศ ซวี ชื่อหยิง (Xu Shiying) เป็นรัฐมนตรีกิจการภายในประเทศ เฉิน จินเตา (Chen Jintao) เป็นรัฐมนตรีการคลัง จาง เหยาเจิง (Zhang Yaozeng) เป็นรัฐมนตรียุติธรรม ซุน หงอี้ (Sun Hongyi) เป็นรัฐมนตรีศึกษาธิการ จาง กั๋วกาน (Zhang Guogan) เป็นรัฐมนตรีการค้าและเกษตรกรรม หวาง ต้าซี (Wang Taxi) เป็นรัฐมนตรีคมนาคม เฉิน ปีกวาง (Chen Biguang, ค.ศ.1859-1918) เป็นรัฐมนตรีทหารเรือ ต้วน ฉีรู่ย เป็นรัฐมนตรีทหารบก แต่ ถึง เส้าอี้ ซุน หงอี้ จาง เหยาเจิง หวาง ต้าซี และ จาง กั๋วกาน ปฏิเสธตำแหน่ง จึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนของซุนคีกเป่ยหยางเข้ารับตำแหน่งแทน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเข้ากุมอำนาจในรัฐบาลของ ต้วน ฉีรู่ย เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ความแตกแยกกันของสมาชิก

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.352-353.

พรรคการเมือง โดยเฉพาะพรรคใหญ่อย่างพรรคกั๋วหมินต๋องที่เกิดการแตกแยกทางความคิดออกเป็นสมาคมวิจัยสำหรับเรื่องยุโรป (Research Society for European Affairs) ซึ่งนิยมแนวคิดตะวันตก มี เฉิน ฉุนซวน (Chen Chunxuan) เป็นผู้นำ กับสมาคมสำหรับพิจารณาธรรมนูญการปกครอง (Society for the Discussion of Constitutional Government) ซึ่งนิยมแนวคิดญี่ปุ่น มี จาง จี้ (Zhang Ji) เป็นผู้นำ ส่วนพรรคจีนปู้ตังได้แบ่งออกเป็นสมาคมพิจารณาธรรมนูญ (The Constitution Discussion Society) มี ถัง หัวหลง (Tang Hualong) เป็นผู้นำ กับสมาคมวิจัยรัฐธรรมนูญ (The Constitution Research Association) มี เหลียง ฉีเซา เป็นผู้นำ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มการเมืองเล็กๆอีกมากมาย ความแตกแยกกันของพรรคการเมืองที่เป็นสมาชิกรัฐสภาทำให้อำนาจในการควบคุมรัฐบาลของรัฐสภาลดลง ทำให้ ต้วน ฉีรู่ย สามารถเข้ากุมอำนาจในรัฐสภาจากการสนับสนุนของสมาคมสำหรับพิจารณาธรรมนูญการปกครองและสมาคมวิจัยรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ในรัฐสภา นอกจากนี้ ต้วน ฉีรู่ย ยังสนับสนุน ซูว์ ชู่เจิง (Xu Shuzheng, ค.ศ.1880-1925) เป็นหัวหน้าเลขาธิการประธานาธิบดีเพื่อเข้าควบคุมประธานาธิบดี หลี หยวนหง

ทางด้านการทหาร ต้วน ฉีรู่ย ได้พยายามรวบรวมอำนาจทางการเมืองของขุนศึกทางใต้ 6 มณฑลที่ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของขุนศึกเป่ย์หยาง ได้แก่ มณฑลหยุนหนาน มณฑลกุ้ยโจว มณฑลกว่างตง มณฑลกว่างซี มณฑลสือชวน และมณฑลหูหนาน โดยการแต่งตั้งผู้ว่าการมณฑลและผู้นำทหารประจำมณฑลเหล่านั้นใหม่ เพื่อให้บรรดาขุนศึกทางใต้ขัดแย้งกันเอง นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุน จาง ชุ่น ในการจัดการประชุมผู้ว่าการทหารมณฑลต่างๆที่ซูโจว (Xuzhou) ในวันที่ 21 กันยายน ค.ศ.1916 ซึ่งได้มีการก่อตั้งสมาคมระหว่างมณฑล (The Interprovincial Association)¹ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการร่วมกันป้องกันประเทศ สนับสนุนรัฐบาลกลาง ปราบปรามกบฏ และสร้างความสงบให้แก่ประเทศ จาง ชุ่น ได้รับเลือกเป็นประธานของสมาคม แต่สมาชิกคนสำคัญส่วนใหญ่เป็นคนของ ต้วน ฉีรู่ย เช่น นี ซื่อชง (Ni Sichong, ค.ศ. 1871-1919) ซูว์ ชู่เจิง และ จิน หยุนเฟิง (Jin Yunpeng)

ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1916 เฟิง กั๋วจาง ได้รับเลือกให้เป็นรองประธานาธิบดี โดยที่ หลี หยวนหง หวังว่า เฟิง กั๋วจาง จะสามารถช่วยตนคานอำนาจ ต้วน ฉีรู่ย ในกรณีสงครามโลกครั้งที่ 1 หลี หยวนหง และเฟิง กั๋วจาง มีความเห็นร่วมกันที่จะไม่ให้จีนเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เช่นเดียวกับ ชุน ยัตเซ็น ถึง เส้าอี้ องค์การการค้าและองค์การประชาชนต่างๆ แต่ ต้วน ฉีรู่ย และ เหลียง ฉีเซา ต้องการให้จีนประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี โดยใช้เหตุการณ์ที่เรือดำน้ำเยอรมนีจมเรือฝรั่งเศสชื่อ “เอโธส” (Athos) ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เป็นเหตุให้ชาวจีนที่โดยสารมากับเรือ 543 คน

¹บางแห่งเรียกว่าสมาคมผู้ว่าการทหารประจำมณฑล (Dujuntuan) เพราะสมาชิกเป็นผู้ว่าการทหารประจำมณฑลต่างๆ.

เสียชีวิต เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1917 เป็นเหตุผลในการประกาศสงคราม¹ และยังได้จัดตั้งกลุ่มประชาชนกดดันให้สมาชิกรัฐสภาสนับสนุนการประกาศสงครามกับเยอรมนี

ในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ.1917 ดัวน ฉีรู่ย ได้นำคณะรัฐมนตรีเดินทางไปยังที่ทำการประธานาธิบดีเพื่อมอบโทรเลขที่ จาง จงเสียง (Zhang Zhongxiang, ค.ศ.1879-1962) ทูตจีนในญี่ปุ่น เรียกร้องให้ หลี่ หยวนหง ลงนามตัดความสัมพันธ์กับเยอรมนีตามข้อเสนอของญี่ปุ่น โดยจีนจะได้รับผลประโยชน์ 3 ประการเป็นการตอบแทน คือ 1.การยกเลิกการจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามตามพิธีสารนักมวยให้แก่เยอรมนีและออสเตรีย รวมทั้งได้เลื่อนการจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามตามพิธีสารนักมวยให้แก่ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรไปอีก 10 ปี 2.จีนได้รับสิทธิปรับภาษีศุลกากรจากร้อยละ 5 เป็นร้อยละ 7.5 ถึงร้อยละ 12.5 หรือในอัตราที่เหมาะสม และ 3.ยกเลิกข้อจำกัดทางการทหารของจีนที่กำหนดไว้ในพิธีสารนักมวย² แต่ หลี่ หยวนหง ไม่ยอมลงนามเพราะเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะให้ต่างชาติมาตัดสินเรื่องสำคัญของจีนก่อนรัฐสภาให้ความเห็น ทำให้เกิดการโต้เถียงกับ ดัวน ฉีรู่ย อย่างรุนแรง

ในวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ.1917 รัฐบาลได้นำเสนอรายงานนโยบายการทูตของรัฐบาลให้รัฐสภาลงมติประกาศสงครามกับเยอรมนี ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนน 331 ต่อ 82 และผ่านความเห็นชอบจากวุฒิสภาด้วยคะแนน 158 ต่อ 72 แต่ประธานาธิบดี หลี่ หยวนหง ไม่ยอมลงนามเพื่อประกาศสงครามกับเยอรมนีเพราะถือว่าการลงมติของสมาชิกรัฐสภาที่ถูกข่มขู่เช่นนั้นไม่ชอบโดยกฎหมาย จนทำให้ ดัวน ฉีรู่ย โกรธมากและลาออกจากตำแหน่งพร้อมทั้งเดินทางกลับไปเทียนจิน เฟิง กั้วจาง จึงเดินทางมาเป่ย์จิงเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทำให้ทั้งสองฝ่ายคืนดีกันชั่วคราว ดัวน ฉีรู่ย จึงเดินทางกลับมาเป่ย์จิงและแจ้งนโยบายทางการทูตของจีนให้เยอรมนีรับทราบในนามของรัฐบาลและรัฐสภาของจีน แม้ว่าจะไม่ได้มีการลงนามรับรองโดยประธานาธิบดีก็ตาม

ในวันที่ 26 มีนาคม ค.ศ.1917 หลี่เสียง ฉีเซา ได้เสนอข้อเขียนของตนสนับสนุนการเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 ของจีน โดยยกตัวอย่างผลประโยชน์ที่อิตาลีได้รับจากการเข้าร่วมสงครามไครเมีย (Crimean War, ค.ศ.1853-1856)³ เป็นตัวอย่าง แต่ เฟิง กั้วจาง และคนอื่นอีกจำนวนมากไม่เห็นด้วยและได้ส่งโทรเลขต่อต้านการเข้าร่วมสงครามของรัฐบาล แต่ ดัวน ฉีรู่ย กลับติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทหารญี่ปุ่นเพื่อหวังความช่วยเหลือทางการเงินและอาวุธจากญี่ปุ่นในการทำสงครามกับฝ่ายตรงข้ามในจีน ต่อมาในวันที่ 25 เมษายน ค.ศ.1917 ดัวน ฉีรู่ย ได้เรียกประชุมผู้ว่าการทหารประจำมณฑลที่เป่ย์จิง เพื่อให้

¹เขียน ชีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 122.

²Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.364.

³สงครามไครเมียเป็นสงครามระหว่างจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) อังกฤษ และฝรั่งเศส กับรัสเซีย ต่อมาในเดือนมกราคม ค.ศ.1855 ราชอาณาจักรปiedmont-ซาร์ดิเนีย (Kingdom of Piedmont-Sardinia) ที่ต้องการให้อังกฤษและฝรั่งเศสสนับสนุนการรวมชาติอิตาลี ได้ส่งทหารเข้าร่วมสงคราม และสามารถรวมชาติอิตาลีได้สำเร็จภายหลังชนะสงครามไครเมีย.

ร่วมกันลงนามสนับสนุนการทำสงคราม นอกจากนี้ จิน หยุนผิง และนายทหารคนอื่นๆ ได้จัดให้มีกลุ่มประชาชนประมาณ 3,000 คนเรียกร้องให้จีนเข้าร่วมสงคราม เพื่อกดดันให้ประธานาธิบดี หลี หยวนหง ลงนามประกาศสงครามกับเยอรมนีอย่างเป็นทางการ

ในขณะที่ หลี หยวนหง ได้รับแรงกดดันจากหลายฝ่าย เม้ง เอินหยวน (Meng Enyuan) และ หวาง จานหยวน คนของ เฟิง กั๋วจาง ได้เสนอให้ หลี หยวนหง ปลด ด้วน ฉีรู่ย ออกจากตำแหน่งเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหา ประกอบกับในวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ.1917 หนังสือพิมพ์ชื่อ เป่ย์จิงเดลี (Beijing Daily) ได้ตีพิมพ์การติดต่อกันอย่างลับๆ ของ ด้วน ฉีรู่ย กับญี่ปุ่น ในเรื่องการค้า ด้วน ฉีรู่ย ยืมเงิน 100 ล้านดอลลาร์จากญี่ปุ่น และการส่งเจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นมาช่วยฝึกทหารในกองทัพของตนเพื่อเตรียมทำสงครามกับฝ่ายตรงข้าม หลี หยวนหง ได้ใช้ข้อมูลนี้เป็นเหตุผลในการปลด ด้วน ฉีรู่ย ออกจากทุกตำแหน่งในรัฐบาล ในวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ.1917 และแต่งตั้ง อู๋ ถึงฟาง (Wu Tingfang) เป็นนายกรัฐมนตรีแทน ซึ่ง หลี หยวนหง เชื่อว่าถ้า ด้วน ฉีรู่ย ใช้กำลังทหารโจมตีเป่ย์จิง ตนจะได้รับความช่วยเหลือจากขุนศึกคนอื่นๆที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของ ด้วน ฉีรู่ย เช่น เฟิง กั๋วจาง เช่า คุณ หวาง จานหยวน และหวาง ชือเจิน (Wang Shizhen) ผู้ว่าการทหารมณฑลจี๋ลี่

ด้วน ฉีรู่ย ได้ตอบโดยให้ นี ชือซง ประกาศตัดความสัมพันธ์กับรัฐบาลกลางและให้ผู้ว่าการทหารมณฑลต่างๆในสังกัดของตนประกาศเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง เช่น จาง จั๋วหลิน (Zhang Zuolin, ค.ศ.1873-1928) ขุนศึกมณฑลเฟิงเทียน จาง หวยจื่อ (Zhang Huaizhi) ขุนศึกมณฑลซานตง หลี ไหวจี (Li Houji) ขุนศึกมณฑลฝูเจี้ยน และขุนศึกอื่นๆรวม 8 มณฑล ทางด้านจาง ชุ่น ได้เรียกร้องในนามของสมาคมระหว่างมณฑล 13 มณฑล ให้ หลี หยวนหงลาออก ทำให้ หลี หยวนหง ขอให้ ชวี ชือซาง ช่วยประนีประนอมความขัดแย้ง แต่ ชวี ชือซาง ได้เรียกร้องให้ หลี หยวนหง ยุบสภาเป็นการแลกเปลี่ยน ซึ่ง หลี หยวนหง ไม่ยอมรับจึงหันไปขอให้ เหลียง ฉีเซา และ ถัง หัวหลง ให้ช่วยประนีประนอม แต่ทั้งคู่ประกาศวางมือทางการเมืองเป็นการแสดงตนว่าไม่ข้องเกี่ยวกับปัญหานี้ เช่นเดียวกับ เฟิง กั๋วจาง ที่ไม่ให้ความช่วยเหลือ หลี หยวนหง เพราะหวังจะได้เป็นประธานาธิบดีคนต่อไปถ้า หลี หยวนหง ลาออก

ในวันที่ 2 มิถุนายน ค.ศ. 1917 จาง ชุ่น ได้ส่ง หลี เซิงตั้ว (Li Shengduo) เดินทางมาเป่ย์จิง เพื่อแจ้งการเสนอตัวของ จาง ชุ่น ที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาความขัดแย้ง ซึ่ง หลี หยวนหง ยอมรับ จาง ชุ่น จึงได้เดินทางสู่เป่ย์จิงพร้อมกองทหาร 5,000 นายของตน ทางด้าน ด้วน ฉีรู่ย ได้ชักชวนให้ จาง ชุ่น เข้าร่วมกับพวกตน แต่ จาง ชุ่น กลับให้ ด้วน ฉีรู่ย เข้าร่วมกับตนในการฟื้นฟูการปกครองของราชวงศ์ชิงซึ่งเป็นจุดประสงค์ที่แท้จริงในการเสนอตัวเข้ามาไกล่เกลี่ยปัญหาของ จาง ชุ่น เมื่อ จาง ชุ่น เข้าสู่เป่ย์จิงได้เสนอให้ หลี หยวนหง ยุบสภา ซึ่งหลี หยวนหง ไม่มีทางเลือกจึงประกาศยุบสภา ในวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ.1917

จาง ชุ่น ได้จัดตั้งรัฐบาลใหม่ในวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ.1917 แต่งตั้ง หลี่ จิงซี (Li Jingxi) เป็นนายกรัฐมนตรี และ หวาง ชื่อเจิน เป็นรัฐมนตรีทหารบก จากนั้นได้ดำเนินการฟื้นฟูการปกครองของราชวงศ์ชิง โดยมี คัง ไห่หว่เว่ย เป็นที่ปรึกษา และในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ.1917 ได้ัญเชิญจักรพรรดิซวนตงกลับขึ้นครองราชสมบัติ พร้อมทั้งแต่งตั้งบุคคลสำคัญเช่น หลี่ หยวนหง เฟิง กั้วจาง ลู่ หรงถิง (Lu Rongting, ค.ศ.1859-1928) ชวี ชื่อซาง หวาง ชื่อเจิน ให้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ และแต่งตั้งผู้ว่าการทหารมณฑลต่างๆเป็นข้าหลวงประจำมณฑล เพื่อหวังเอาใจบุคคลเหล่านี้ในการสนับสนุนตน แต่ไม่มีชื่อ ต้วน ฉี่รู่ย ในรัฐบาลใหม่ ส่วน หลี่ หยวนหง ได้หลบหนีไปญี่ปุ่นและได้ฝากฝังให้ เฟิง กั้วจาง เป็นผู้ฟื้นฟูสาธารณรัฐจีน โดยส่งโทรเลขมีใจความสำคัญให้ เฟิง กั้วจาง เป็นประธานาธิบดีแทนตนและแต่งตั้งให้ ต้วน ฉี่รู่ย เป็นนายกรัฐมนตรี

บรรดาขุนศึกมณฑลต่างๆและบุคคลสำคัญได้ส่งโทรเลขประณาม จาง ชุ่น พร้อมกันนั้น จาง เซ่าเจิง (Zhang Shaozeng) เฟิง อวี๋เสียง (Feng Yuxiang, ค.ศ.1882-1948) และ เซ่า คุณ ได้ส่งทหารบุกโจมตีเป่ย์จิง รวมทั้ง ต้วน ฉี่รู่ย ที่ได้ตั้งตนเองเป็นผู้บัญชาการกองทัพต่อต้านการฟื้นฟูราชวงศ์ชิงและนำทหารจากเทียนจินโจมตีเป่ย์จิงในวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ.1917 กองทหารของ จาง ชุ่น มีเพียง 20,000 นาย และส่วนใหญ่อยู่ที่ซูโจว ทำให้ไม่สามารถรักษาเป่ย์จิงจากการโจมตีของขุนศึกคนอื่นได้ เป็นเหตุให้ในวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ.1917 จาง ชุ่น ต้องหลบหนีออกจากเป่ย์จิงโดยผ่านทางสถานทูตเนเธอร์แลนด์ ส่วน คัง ไห่หว่เว่ย ได้หลบหนีไปยังสถานทูตญี่ปุ่น¹ ซึ่งเป็นการสิ้นสุดการฟื้นฟูการปกครองของราชวงศ์ชิง หลังจากการเข้ายึดเป่ย์จิง ต้วน ฉี่รู่ย ไม่ต้องการให้ หลี่ หยวนหง กลับมาเป็นประธานาธิบดีอีกจึงสนับสนุนให้ เฟิง กั้วจาง เป็นประธานาธิบดี

ในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ.1917 เฟิง กั้วจาง ได้เดินทางไปเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีที่เป่ย์จิง และได้สร้างแนวร่วมทางการเมืองร่วมกับ เซ่า คุณ ขุนศึกมณฑลจี๋ลี่ เพื่อคานอำนาจ ต้วน ฉี่รู่ย ซึ่งต่อมารู้จักกันในชื่อขุนศึกกลุ่มจี๋ลี่ (Zhili Clique) โดยมีมีฐานอำนาจอยู่ในมณฑลจี๋ลี่และมณฑลในแถบลุ่มแม่น้ำฉางเจียง ส่วนเหลียง จี๋เซา และถัง หัวหลง ได้กลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง และได้ดำเนินการปฏิรูปพรรคจีนปู้ตั้งร่วมกับกลุ่มการเมืองนิยมญี่ปุ่นจากมณฑลฝูเจี้ยนและขุนศึกกลุ่มอานฮุย (Anhui Clique) ที่มี นี๋ ชื่อซง ขุนศึกมณฑลอานฮุยเป็นผู้นำ ก่อให้เกิดกลุ่มการเมืองใหม่ที่รู้จักกันในชื่อ “กลุ่มอานฝู” (Anfu Club = กลุ่มสันติภาพและความสุข) ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะทำให้นโยบายทางการเมืองและนโยบายทางการเมืองทหารสอดคล้องกัน เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับทหาร โดยกลุ่มอานฝูเป็นฐานอำนาจทางการเมืองที่สำคัญของ ต้วน ฉี่รู่ย รัฐบาลจีนที่เฟิง กั้วจาง และ ต้วน ฉี่รู่ย ร่วมกันบริหารได้ประกาศสงครามกับเยอรมนีในวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ.1917 หลังจากนั้นได้มุ่งปราบปรามขุนศึกทางใต้ที่ได้ประกาศเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง

¹เขียน ชีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 122.

ภาพประกอบ 9 บุคคลสำคัญในรัฐบาลเป่ย์จิงช่วงต้นของยุคขุนศึก หลี หยวนหง (ซ้ายบน) ต้วน ฉีรู่ย (ขวาบน) เฝิง กั๋วจาง (ซ้ายล่าง) จาง ชุ่น (ขวาล่าง)

ที่มา : *A Pictorial History of the Republic of China*. pp. 199-200.

ปัญหาความแตกแยกกับขุนศึกทางใต้

ในขณะที่กำลังเกิดปัญหาในรัฐบาลกลาง ชุน ยัดเซิน ได้เดินทางกลับจีนในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1917 และได้ร่วมประชุมกับอดีตสมาชิกรัฐสภาประมาณ 250 คน ที่ซางไห่ ต่อมา ถึง จี้เหยา และ ลู่ หรงถิง ซึ่งได้ประกาศตนเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง ได้เชิญ ชุน ยัดเซินและสมาชิกรัฐสภาทำการจัดตั้งรัฐบาลที่กว้างโจว ซึ่ง ชุน ยัดเซิน ได้ตอบรับและเดินทางไปกว้างโจว โดย เงิน ปีกวง ได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีกองทัพอาวของรัฐบาลเป่ย์จิงและได้นำกองทัพอาวไปสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลของ ชุน ยัดเซิน ในวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1917 การเปิดประชุมรัฐสภาที่กว้างโจวมียุทธศาสตร์ของ มณฑลทางใต้เข้าร่วมประชุมกว่า 250 คน เพื่อพิจารณาการจัดตั้งรัฐบาล และในวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1917 ที่ประชุมมีมติเห็นชอบในการจัดตั้งรัฐบาลทหารโดยมีจอมพล 1 คนและนายพล 2 คน ต่อมาในวันที่ 3 กันยายน ค.ศ.1917 ชุน ยัดเซินได้รับเลือกเป็นจอมพล ส่วน ลู่ หรงถิง และถึง จี้เหยา ได้รับเลือกเป็นนายพล จากนั้น ในวันที่ 10 กันยายน ค.ศ.1917 ชุน ยัดเซิน ได้ประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี แต่รัฐบาลของ ชุน ยัดเซิน ไม่มีอำนาจในการบริหารเพราะกิจการต่างๆถูกควบคุมโดย ลู่ หรงถิง และ เงิน ปีกวง ผู้มีอำนาจทางการเมืองในกว้างโจว

ตัวน ฉี่รู่ย และ เฟิง กั้วจาง มีความเห็นที่แตกต่างกันในการแก้ไขปัญหาการแยกตัวของมณฑลทางใต้ โดย ตัวน ฉี่รู่ย ต้องการให้สงครามขึ้นเด็ดขาดกับขุนศึกทางใต้ด้วยการส่งทหารเข้าโจมตีมณฑลหูหนานเพื่อเปิดทางเข้าโจมตีมณฑลกว่างตงและมณฑลกว่างซีต่อไป อีกทางหนึ่งส่งทหารเข้าโจมตีมณฑลสือชวนเพื่อเปิดทางเข้าโจมตีมณฑลหยุนหนานและมณฑลกุ้ยโจวต่อไป แต่ เฟิง กั้วจาง ต้องการให้การเจรจา เนื่องจากหากทำสงครามกันย่อมกระทบกระเทือนถึงอำนาจทางการเมืองของตน ในมณฑลหูเป่ย์และมณฑลเจียงซีซึ่งเป็นมณฑลที่ติดต่อกับมณฑลหูหนานและสือชวน และ เฟิง กั้วจาง ยังต้องการใช้สมาชิกรัฐสภาของมณฑลทางใต้ช่วยคานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มอำนาจในรัฐสภา

ตัวน ฉี่รู่ย ได้เริ่มแผนการบุกโจมตีมณฑลทางใต้โดยการแต่งตั้ง ฝู เหลียงจั่ว (Fu Liangzuo) เป็นขุนศึกหูหนานแทน ถาน เหยียนไช่ (Tan Yankai, ค.ศ.1879-1930) ขุนศึกหูหนานที่ ลู่ หรงถิง ให้การสนับสนุน กองทัพของ ฝู เหลียงจั่ว และกองทัพของ ถาน เหยียนไช่ ปะทะกัน ในวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ.1917 ซึ่งเป็นการเริ่มสงครามระหว่างรัฐบาลเป่ย์จิงกับรัฐบาลกว้างโจว ในช่วงต้นของสงคราม กองทัพ ฝู เหลียงจั่ว สามารถผลักดันให้กองทัพของ ถาน เหยียนไช่ ถอยร่นลงได้ ตัวน ฉี่รู่ย ได้ส่ง หวาง รู่เสียน (Wang Ruxian) และ ฟาน กั้วจาง (Fan Guozhang) นำกองทัพทางเหนือเข้าช่วยเหลือ ฝู เหลียงจั่ว แต่ เฟิง กั้วจาง กลับแนะนำให้ทั้งคู่ไม่ทำสงคราม ทำให้ ฝู เหลียงจั่ว ไม่ได้รับความช่วยเหลือทางการเมือง ตรงกันข้ามกับ ถาน เหยียนไช่ ที่ได้รับความช่วยเหลือจากกองทัพของรัฐบาลกว้างโจวอย่างเต็มที่และสามารถได้รับชัยชนะในที่สุด

ทางด้านมณฑลสือชวน ตัวน ฉี่รู่ย ได้วางแผนยุยงให้ หลิว ชุนโหว (Liu Cunhou) และ ลั่ว เป่ย์จิน (Luo Peijin) ขุนศึกท้องถิ่นทำสงครามกันเองเพื่อตัดกำลังของทั้งคู่ จากนั้นได้แต่งตั้ง

ไต้ กาน (Dai Kan) ให้เป็นขุนศึกสื่อชว่นเพื่อทำการกวาดล้างขุนศึกท้องถิ่นในมณฑลสื่อชว่น แต่ไต้ กาน เสียชีวิตในการรบ ต้วน ฉีรู่ย จึงแต่งตั้ง อู่ กวงชิน (Wu Guangxin) เป็นขุนศึกสื่อชว่นคนใหม่ และนำกองทัพบุกมณฑลสื่อชว่น แต่ ชยง เค่ออู่ (Xiong Kewu, ค.ศ.1881-?) ขุนศึกอีกคนหนึ่งในมณฑลสื่อชว่นได้ติดต่อขอการสนับสนุนทางทหารจากรัฐบาลกว้างโจว จนสามารถเข้ายึดฉงชิ่ง (Chongqing)¹ และขับไล่กองทัพของ อู่ กวงชิน ได้สำเร็จ

ในวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ.1917 หวาง รู่เสียน และ ฟาน กั้วจาง ได้รับโทรเลขจากขุนศึกมณฑลจื่อลี่ มณฑลหูเป่ย์ มณฑลเจียงซี และมณฑลเจียงซู ให้ยุติสงครามและถอนทหารกลับ จึงเป็นการสิ้นสุดสงครามกับขุนศึกทางใต้ ด้วยความพ่ายแพ้ของขุนศึกทางเหนือ ทำให้ ต้วน ฉีรู่ย ได้ยื่นใบลาออกเพื่อเป็นการรับผิดชอบต่อความพ่ายแพ้ของรัฐบาลเป่ย์จิง พร้อมกับประณาม เฟิง กั้วจาง ว่าเป็นผู้ยุยง หวาง รู่เสียน และ ฟาน กั้วจาง ไม่ให้ความช่วยเหลือกองทัพรัฐบาลเป่ย์จิงจนต้องพ่ายแพ้ต่อกองทัพรัฐบาลกว้างโจว ความขัดแย้งระหว่าง ต้วน ฉีรู่ย กับ เฟิง กั้วจาง ได้นำไปสู่ความแตกแยกในหมู่ขุนศึกเป่ย์หยาง ซึ่งจะนำไปสู่สงครามระหว่างขุนศึกกลุ่มจื่อลี่และขุนศึกกลุ่มอานฮุยในเวลาต่อมา

ในวันที่ 22 พฤศจิกายน ค.ศ.1917 เฟิง กั้วจาง ได้ประกาศการลาออกของ ต้วน ฉีรู่ย และบุคคลสำคัญคนอื่น ๆ เช่น เหลียง ฉีเซา ถึง หั่วหลง พร้อมทั้งให้ หวาง ฉ่าซี รักษาการแทนนายกรัฐมนตรี ต่อมาในวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ.1917 เฟิง กั้วจาง ได้ประกาศรายชื่อคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ โดยมี หวาง ซื่อเจิน เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีทหารบก ซึ่งเฟิง กั้วจาง ได้พยายามเจรจากับฝ่ายรัฐบาลกว้างโจว แต่ได้รับการต่อต้านจากขุนศึกกลุ่มอานฮุย โดย นี่ ซื่อชง ได้ยื่นผลการประชุมของผู้ว่าการทหารที่เทียนจินที่เรียกร้องให้ใช้กำลังทหารแก้ไขปัญหามณฑลทางใต้ ทำให้รัฐบาลกว้างโจวไม่เชื่อว่า เฟิง กั้วจาง จะสามารถแก้ไขปัญหาด้วยการเจรจาได้ จึงปฏิเสธนโยบายสันติวิธีของเฟิง กั้วจาง และได้เคลื่อนกองทัพเข้ายึดเป่ย์หยาง (Yueyang) ที่มั่นสุดท้ายของขุนศึกทางเหนือในมณฑลหูหนานได้ในวันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1918

ในปลายเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1918 จาง จั๋วหลิน ได้เคลื่อนทหารจากมณฑลเฟิงเทียนเข้าคุกคามมณฑลจื่อลี่ และในวันที่ 19 มีนาคม ค.ศ.1918 ขุนศึกกลุ่มอานฮุยยังได้ส่งโทรเลขข่มขู่เฟิง กั้วจาง ซึ่งขณะนั้นกองทัพส่วนใหญ่ของ เฟิง กั้วจางถูกส่งไปมณฑลหูเป่ย์เพื่อทำสงครามกับกองทัพรัฐบาลกว้างโจว ทำให้ เฟิง กั้วจาง ไม่มีกำลังทหารเพียงพอในการป้องกันมณฑลจื่อลี่จากการคุกคามของกองทัพเฟิงเทียน จึงยอมแต่งตั้ง ต้วน ฉีรู่ย เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1918 ในวันที่ 18 เมษายน ค.ศ.1918 กองทัพของ เซ่า คุณ สามารถยึดมณฑลหูหนานได้สำเร็จ ต้วน ฉีรู่ย จึงได้แต่งตั้งให้ เซ่า คุณ เป็นผู้บัญชาการใหญ่ควบคุมมณฑลหูหนาน มณฑลเจียงซี มณฑลกว้างตง และมณฑลกว้างซี พร้อมกับสัญญาว่าจะมอบตำแหน่งรองประธานาธิบดีให้ในภายหลังเพื่อหวังให้ เซ่า คุณ

¹คนไทยรู้จักในชื่อเมืองจุงกิง (Chungking).

สนับสนุนตน และแต่งตั้ง จาง จิงเหยา เป็นขุนศึกมณฑลหูหนานคนใหม่

ทางด้านรัฐบาลกว้างโจว เฉิน ปีกวง ซึ่งเป็นผู้สนับสนุน ชุน ยัดเซิน ที่สำคัญได้ถูกฆาตกรรมในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1918 ทำให้ ลู่ หรงถิง ได้เข้าควบคุมรัฐบาลกว้างโจว และได้ใช้การสูญเสียมณฑลหูหนานเป็นเหตุผลในการโจมตีรูปแบบรัฐบาลทหารที่มี ชุน ยัดเซินเป็นจอมพล หลังจากนั้นในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1918 ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่มีคณะกรรมการ 7 คนเป็นผู้มีอำนาจในการบริหาร ซึ่งเท่ากับเป็นการลดบทบาทของ ชุน ยัดเซิน ต่อมาในวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ.1918 ลู่ หรงถิง ได้เสนอให้มีการประชุมสันติภาพกับรัฐบาลเป่ย์จิง ชุน ยัดเซิน ซึ่งผิดหวังกับการกระทำของขุนศึกทางใต้ได้เดินทางกลับช่วงในวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ.1918 ถือเป็นการสิ้นสุดบทบาทของ ชุน ยัดเซิน กับรัฐบาลกว้างโจว หลังจากนั้นรัฐบาลกว้างโจวได้กลายเป็นเพียงชื่อที่ขุนศึกทางใต้ใช้เป็นข้ออ้างในการเป็นอิสระจากรัฐบาลเป่ย์จิงเท่านั้น เพราะขุนศึกทางใต้ต่างมุ่งสร้างอำนาจของตนในมณฑลที่ตนยึดครองมากกว่าร่วมมือกัน

ทางตอนเหนือ ต้วน ฉีรู่ย ต้องการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองและการทหารของตนให้เข้มแข็งก่อนใช้กำลังทหารปราบปรามขุนศึกทางใต้ และเพื่อหลีกเลี่ยงความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้นเหมือนครั้งก่อน จึงได้กู้เงินจำนวน 145 ล้านเยนจากญี่ปุ่นซึ่งรู้จักกันในชื่อ เงินกู้ชิฮาร่า (Nishihara)¹ เพื่อนำมาใช้เป็นทุนในการซื้ออาวุธและใช้สนับสนุนกลุ่มอานผู้ในการเลือกตั้ง ซึ่งเงินกู้ดังกล่าวได้มีการติดต่อกันระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ.1917 ซึ่งเหลียง ฉีเซา ในฐานะรัฐมนตรีการคลังได้มีส่วนในการเจรจากับเงินดังกล่าว แม้ว่าโดยส่วนตัวไม่ต้องการให้จีนต้องพึ่งพาญี่ปุ่นมากนัก เพราะอาจเปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นเข้าครอบงำจีนได้ แต่เพราะ เหลียง ฉีเซา เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องใช้เงินเพื่อเป็นทุนในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ของจีน ต่อมาในวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ.1918 หนังสือพิมพ์ไต้ตีพิมพ์เกี่ยวกับการที่รัฐบาลยอมให้ญี่ปุ่นเข้ามาควบคุมกิจการการเงินของจีนผ่านทางกลุ่มธนาคารของญี่ปุ่น กิจการเหมืองแร่และป่าไม้ เส้นทางรถไฟทางตะวันออกเฉียงเหนือ การจัดเก็บภาษีในคลองหลวง ภาษีแสตมป์และโทรเลข² ทำให้ เหลียง ฉีเซา ถอนตัวจากการเมืองด้วยความผิดหวังและเดินทางไปยุโรปในเวลาต่อมา

ในการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาครั้งใหม่ในวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1918 ผลปรากฏว่ากลุ่มอานผู้ที่มี หวาง อี้ถิง (Wang Yitang) เป็นผู้นำ ได้รับการเลือกตั้งมากกว่า 330 คน ในขณะที่กลุ่มการเมืองอื่นซึ่งมี เหลียง ซื่ออี้ เป็นผู้นำ ได้รับเลือกเพียง 100 กว่าคน ซวี ซื่อซาง ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีคนใหม่และเข้ารับตำแหน่งในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1918 โดยมี เฉียน เหนิงซุน (Qien Nengxun) เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนตำแหน่งรองประธานาธิบดีที่ ต้วน ฉีรู่ย สัญญาว่าจะยกให้แก่ เซ่า คุน นั้นกลับไม่มี

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.484.

² Jean Chesneaux, et al. (1977). *op.cit.* p. 41-42.

การแต่งตั้งเพราะจะเก็บไว้ให้กับผู้นำของมณฑลทางใต้เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการที่ทางใต้ยอมรับในการรวมประเทศ¹ ซึ่งทำให้ เซ้า คุณ ไม่พอใจ

หลังจากสร้างฐานอำนาจของตนทางเหนือได้มั่นคงแล้ว ต้วน ฉีรู่ย ได้เริ่มแผนการรวมมณฑลทางใต้โดยจัดการประชุมระหว่างผู้นำฝ่ายเหนือกับผู้นำฝ่ายใต้เพื่อรวมประเทศอย่างเป็นทางการขึ้นที่ชางไห่ ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1919 ถึง เส้าอี้ ผู้แทนของฝ่ายใต้ได้เรียกร้องให้รัฐบาลเป่ยจิงยกเลิกข้อตกลงต่างๆที่ทำไว้กับญี่ปุ่นเป็นเงื่อนไขในการรวมชาติ ซึ่ง จู ฉีเฉิน (Zhu Qichen) ผู้แทน ฝ่ายเหนือได้ตอบตกลงและส่งโทรเลขแจ้งผลการประชุมถึงรัฐบาลเป่ยจิง แต่ไม่ได้คำตอบตกลงจากรัฐบาลเป่ยจิง ถึง เส้าอี้ จึงยื่นคำขาดให้รัฐบาลเป่ยจิงยอมรับตามข้อเรียกร้องภายใน 48 ชั่วโมง มิฉะนั้นจะถือว่ารัฐบาลเป่ยจิงไม่ต้องการสันติภาพ ซึ่งรัฐบาลเป่ยจิงปฏิเสธข้อเรียกร้องดังกล่าว ทำให้ในวันที่ 2 มีนาคม ค.ศ.1919 ถึง เส้าอี้ ได้ประกาศผลการประชุมสันติภาพและการปฏิเสธที่จะรับรองผลการประชุมสันติภาพของรัฐบาลเป่ยจิง ทำให้การเจรจาเพื่อรวมประเทศสิ้นสุดลง

การเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนจนถึงเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919

การเผยแพร่แนวคิดตะวันตกในหมู่ปัญญาชนจีนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้ส่งผลให้ปัญญาชนจีนส่วนหนึ่งออกมาเคลื่อนไหวในแนวทางการปฏิรูปและการปฏิวัติ ซึ่งทั้งสองกลุ่มต้องประสบกับปัญหาการต่อต้านจากกลุ่มอนุรักษนิยมและการแข่งขันกันเอง แม้ว่าการปฏิวัติประสบความสำเร็จในการล้มล้างการปกครองระบอบจักรพรรดิของราชวงศ์ชิง แต่ฝ่ายปฏิวัติกลับไม่สามารถนำแนวคิดของพวกเขาไปใช้ในการปกครองประเทศได้ตามเป้าหมาย เพราะอำนาจในการปกครองประเทศอยู่ในมือของกลุ่มขุนศึก ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงยึดติดกับแนวคิดอนุรักษนิยมและได้รับการสนับสนุนจากปัญญาชนฝ่ายปฏิรูปที่ต้องการให้จีนมีรูปแบบการปกครองอย่างตะวันตกแต่ต้องสอดคล้องกับพื้นฐานทางการปกครองของจีน และฝ่ายปฏิวัติที่นำโดย ชุน ยัตเซ็นพยายามเคลื่อนไหวเพื่อให้แนวคิดการปฏิวัติได้ถูกนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ในขณะเดียวกันนั้นปัญญาชนจีนกลุ่มใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศได้เดินทางกลับสู่จีนพร้อมกับนำแนวคิดใหม่ๆจากต่างประเทศมาเผยแพร่ในหมู่ปัญญาชนจีนผ่านทางสถานศึกษาสมัยใหม่และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆที่มีอยู่มากมายในจีน ซึ่งการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนกลุ่มนี้มุ่งส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในการเปลี่ยนแปลงจีนโดยอาศัยพลังมวลชนมากกว่าการเสนอแนวคิดอย่างปัญญาชนในอดีต ซึ่งได้กระตุ้นให้ปัญญาชนจีนร่วมกันเคลื่อนไหวแสดงพลังมวลชนในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ปัญญาชนจีนเหล่านี้ประกอบไปด้วยบุคคลสำคัญดังต่อไปนี้

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.389.

เงิน ตู๋ซิว

เงิน ตู๋ซิว เกิดในครอบครัวที่มีฐานะมั่งคั่งในมณฑลอานฮุย ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี และได้มีโอกาสเดินทางไปญี่ปุ่นในค.ศ.1902 และ ค.ศ.1906 ต่อมาได้เดินทางไปศึกษาทางด้านวรรณกรรมและการเมืองที่ฝรั่งเศส ทำให้ได้รับแนวคิดทางการเมืองและวรรณกรรมจากฝรั่งเศส ใน ค.ศ.1910 ได้เดินทางกลับจีนและมีส่วนร่วมในการปฏิวัติค.ศ.1911 และการปฏิวัติครั้งที่ 2 ในค.ศ.1913 เมื่อพ่ายแพ้ในการปฏิวัติครั้งที่ 2 ได้หลบหนีไปญี่ปุ่น¹ เขาได้เดินทางกลับจีนอีกครั้งในค.ศ.1915 พร้อมกับตีพิมพ์วารสารรายเดือนชื่อว่า “ซิน ชิงเหียน” (Xin Qingnian หรือ เยาวชนใหม่= New Youth) ที่ช่างไห่ในเดือนกันยายน ค.ศ.1915 เรียกร้องให้นักเรียนจีนในญี่ปุ่นกลับประเทศเพื่อร่วมกันต่อต้านข้อเรียกร้อง 21 ประการของญี่ปุ่น²

เงิน ตู๋ซิว ได้ใช้วารสารซิน ชิงเหียน เป็นสื่อปลุกกระดมให้เยาวชนจีนลุกขึ้นต่อสู้กับวัฒนธรรมเก่า โจมตีคำสอนของขงจื้อว่าเป็นสิ่งกีดขวางความเจริญก้าวหน้าของระบบสาธารณรัฐ สนับสนุนให้เยาวชนจีนมุ่งศึกษาแนวคิดวิทยาศาสตร์และประชาธิปไตยแทน นอกจากนี้ยังสนับสนุนการดำเนินการของปัญญาชนจีนคนอื่นๆในการเผยแพร่แนวคิดใหม่ๆไปสู่เยาวชนจีน

ไซ่ หยวนผย

ไซ่ หยวนผย เป็นชาวมณฑลเจ้อเจียง ใน ค.ศ.1892 สอบได้จิ้นซือและเป็นสมาชิกราชบัณฑิตฮั่นหลิน ในค.ศ.1907 เขาได้เดินทางไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยไลป์ซิก (University of Leipzig) ประเทศเยอรมนี ต่อมาได้เป็นรัฐมนตรีศึกษาธิการในรัฐบาลของ ชุน ยัตเซ็น และได้ลาออกเมื่อ หยวน ซื่อไช่ได้เป็นประธานาธิบดี เขาได้เดินทางกลับไปเยอรมนีอีกครั้งในค.ศ.1912 จากนั้นได้เดินทางไปฝรั่งเศส เพื่อช่วยเหลือโครงการเรียนและทำงานของนักเรียนจีนในฝรั่งเศส ในค.ศ.1916 ได้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิง (National University of Beijing หรือ เป่ย์ต้า=Beida) หลังจากปฏิเสธตำแหน่งผู้ว่าการมณฑลเจ้อเจียง³

ไซ่ หยวนผย ได้ให้ความสำคัญต่อเสรีภาพทางการศึกษาบนพื้นฐานของเหตุผลและกระตุ้นให้ปัญญาชนจีนสร้างองค์ความรู้และวัฒนธรรมใหม่ๆให้เกิดขึ้นในสังคมจีน ทำให้มหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิงกลายเป็นศูนย์กลางของการศึกษาความรู้ในแขนงวิชาต่างๆและเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ความรู้และวัฒนธรรมใหม่ๆให้แก่สังคมจีน

¹ทวีป วรดิolk. (2542). เล่มเดิม. หน้า 827.

² Jean Chesneaux, et al. (1977). *op.cit.* p. 56-57.

³ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.496-497.

หู ซื่อ

หู ซื่อ เกิดในครอบครัวขุนนางในมณฑลอานฮุย เนื่องจากเป็นผู้มีผลการเรียนดี ดังนั้นหลังจากจบการศึกษาชั้นสูงของจีนใน ค.ศ.1909 จึงได้รับทุนจากรัฐบาลให้ไปศึกษาต่อยังประเทศสหรัฐอเมริกา ในสาขาวิชาปรัชญา ได้รับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) ในค.ศ.1915 และปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ในค.ศ.1917 ขณะศึกษาที่สหรัฐอเมริกา หู ซื่อ ได้รับอิทธิพลแนวคิดจาก จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, ค.ศ.1859-1952) และโทมัส ฮักซ์เลย์ (Thomas Huxley, ค.ศ.1825-1895) ทำให้เขามีความเชื่อมั่นในหลักปฏิบัตินิยม (pragmatism)¹ การคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ และความเจริญของสังคมแบบวิวัฒนาการ นอกจากนี้เขายังได้รับเอาแนวความคิดจากการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางวรรณกรรมและสังคมอเมริกันในขณะนั้น ซึ่งกำลังนิยมสิ่งใหม่ต่างๆ ได้แก่ มนุษย์นิยมแบบใหม่ ชาตินิยมแบบใหม่ ประวัติศาสตร์แบบใหม่ ศิลปะแบบใหม่ วรรณกรรมแบบใหม่ และการใช้ชีวิตแบบใหม่ของสตรี โดยที่ หู ซื่อ ได้ให้ความสนใจในงานเขียนของแอร์เรียด มอนโร (Harriet Monroe, ค.ศ.1860-1936) ที่สนับสนุนการใช้ภาษาง่ายๆ ในการเขียน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ หู ซื่อ ที่ต้องการใช้ภาษาพูดในงานเขียนแทนภาษาวรรณกรรม และ หู ซื่อ ได้นำมาใช้กับเพื่อนนักศึกษาจีนที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล²

หู ซื่อ ได้เดินทางกลับจีนใน ค.ศ.1917 และได้เป็นผู้นำในการปฏิวัติวรรณกรรมของจีน โดยการส่งเสริมการใช้ภาษาพูดในงานเขียนและเสนอให้ปัญญาชนเปลี่ยนแปลงการเขียนของตนโดยการยกเลิกวิธีเขียนแบบเก่า ใช้วิธีเขียนแบบใหม่ที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน จากประสบการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน และให้ความสำคัญกับหลักไวยากรณ์ รวมทั้งเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน นอกจากนี้เขายังเป็นผู้นำในการนำเอาแนวคิดปฏิบัตินิยม และแนวคิดใหม่ๆ จากสหรัฐอเมริกามาเผยแพร่ในจีน

โจว ชู่เหริน

โจว ชู่เหริน ผู้ใช้นามปากกาว่า “หลู่ ชุ่น” ที่ต่อมาได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งวรรณกรรมสมัยใหม่ของจีนเป็นชาวมณฑลเจ้อเจียง เขาได้รับทุนไปศึกษาวิชาแพทย์ที่ประเทศญี่ปุ่นในค.ศ.1902 และขณะที่เป็นนักศึกษาวิชาแพทย์อยู่นั้นเขาได้ชมภาพเหตุการณ์ประหารชีวิตชาวจีนโดยทหารญี่ปุ่นในข้อหาการกรรมาให้รัสเซียในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (Russo-Japanese War, ค.ศ.1904-1905) ซึ่งทำให้โจว ชู่เหริน สะเทือนใจมากจนหันไปศึกษาด้านวรรณกรรมแทน โดยได้ให้เหตุผลว่า “... วิชาแพทย์ไม่มีความสำคัญอย่างที่คิดไว้เลย ในเมื่อเป็นประชาชนของประเทศที่อ่อนแอและล้าหลังแล้ว ไม่ว่าร่างกายจะ

¹ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ได้นำทฤษฎีปฏิบัตินิยมของ จอห์น ดิวอี้ มาเผยแพร่ในประเทศไทย ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

² Ibid. p.497.

สมบูรณ์แข็งแรงเพียงใด จะเป็นได้ก็แต่แบบอย่างในการถูกตัดหัวเสียประจานต่อผู้ชมที่ปราศจากความหมายเท่านั้นเอง และไม่ว่าจะตายลงไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บมากสักเพียงใด ก็ไฉนจะเป็นเรื่องที่น่ายินดี... สิ่งสำคัญที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงจิตใจพวกเขา...วรรณกรรมคือปัจจัยที่ดีที่สุดในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว”¹

โจว ชูเหริน ได้ศึกษาวรรณกรรมของประเทศต่างๆมากมาย หลังจากนั้นได้เดินทางกลับมาเป็นอาจารย์สอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในมณฑลเจ้อเจียงในค.ศ.1909 ต่อมาเขาได้เข้ารับราชการในกระทรวงศึกษาธิการในสมัยที่ ไซ่ หยวนผย เป็นรัฐมนตรีศึกษาธิการ ค.ศ.1912 และได้เข้าร่วมในการปฏิวัติทางภูมิปัญญาโดยเขียนเรื่องสั้นเป็นภาษาพูด ในลักษณะเยาะเย้ยถากถางสภาพสังคมจีนและและประณามความทารุณโหดร้ายและการทรยศต่อชาติของพวกเขาชนชั้น เรื่องสั้นที่มีชื่อเสียงมากคือเรื่อง “บันทึกประจำวันของคนบ้า” และ “เรื่องจริงของอาคิว” งานเขียนของโจว ชูเหริน ได้รับความนิยมจากปัญญาชนจีนเป็นอย่างมากและงานเขียนของโจว ชูเหริน ได้กลายเป็นแบบอย่างให้แก่งานวรรณกรรมของจีนในเวลาต่อมา

หลี่ ต้าเจา

หลี่ ต้าเจา เกิดในครอบครัวชาวนาในมณฑลหูเป่ย์ ในช่วงค.ศ.1907-1913 เขาได้เข้าศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและวิชากฎหมายที่วิทยาลัยเป่ย์หยางในเมืองเทียนจิน จากนั้นได้เดินทางไปศึกษาต่อด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ญี่ปุ่น ใน ค.ศ.1915 และได้เดินทางกลับจีนเพื่อร่วมประท้วงข้อเรียกร้อง 21 ประการของญี่ปุ่น ต่อมาเขาได้เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสินจงเป่าของพรรคจีนปู้ตังที่กำลังต่อต้านระบบจักรพรรดิ แต่นโยบายอื่นยังคงเป็นอนุรักษนิยม ทำให้ หลี่ ต้าเจา ลาออก จากนั้นใน ค.ศ.1918 เขาได้เป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์และเป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดของ มหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิง หลี่ ต้าเจา ได้เผยแพร่แนวคิดมาร์กซ์สู่ปัญญาชนจีนโดยผ่านทางวารสาร ชิน ชิงเหนียน และมีความชื่นชมต่อการปฏิวัติรัสเซียมากถึงกับแสดงความเห็นว่า “การปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ.1917 ได้นำมาซึ่งการปฏิวัติในศตวรรษที่ 20 และโลกในอนาคตจะเป็นโลกแห่งธงแดง”²

นอกจากปัญญาชนข้างต้นแล้วยังมีปัญญาชนคนอื่นๆที่เข้าร่วมในการปฏิวัติทางภูมิปัญญา อาทิ อู่ จื่อฮุย (Wu Zhihui, ค.ศ.1865-1953) เกา อี้หาน (Gao Yihan) หลิว ฝู (Liu Fu) ติง เหวินเจียง (Ding Wenjiang, ค.ศ.1888-1936) กัว โม่ว (Guo Moruo) เจียง โม่วหลิน (Jiang Moulin) ซึ่งได้ร่วมกันนำเสนอหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตแบบใหม่ให้แก่สังคมจีน เพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่แทนที่วัฒนธรรมดั้งเดิมของจีนที่ถูกมองว่าไม่สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

¹ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 829.

²James C.V. (1989). Information China Vol.1. p.211.

ภาพประกอบ 10 ปัญญาชนคนสำคัญในยุคขุนศึก เฉิน ตูชี่ว (ซ้ายบน) หู ชี้อ (ขวาบน) ไช่ หยวนผย (กลาง) หลี่ ต้าเจา (ซ้ายล่าง) โจว ชูเหริน (ขวาล่าง)

ที่มา : Immanuel Hsu. (1995). *The Rise of Modern China* 5th ed. pp. 492-493.

การปฏิวัติทางวัฒนธรรม (The Culture Revolution)

ความพยายามพัฒนาประเทศของจีนโดยการรับเอาวิทยาการจากชาติตะวันตกมาใช้นั้น ทำให้ปัญญาชนจีนซึมซับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในแนวคิดของตน และเมื่อปัญญาชนเหล่านี้ได้เปรียบเทียบความอ่อนแอและล้าหลังของจีนกับความเจริญก้าวหน้าของชาติตะวันตกแล้ว ทำให้เกิดข้อสงสัยมากมายว่าอะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จีนแตกต่างจากชาติตะวันตก แน่นอนว่าปัญญาชนจีนย่อมให้คำตอบที่ต่างกันไปและต่างเคลื่อนไหวเพื่อพิสูจน์คำตอบเหล่านั้นด้วยความหวังที่ว่า หากพบว่ามีอะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จีนแตกต่างจากชาติตะวันตกแล้ว และจีนสามารถพัฒนาสิ่งนั้นให้เท่าเทียมกับชาติตะวันตก จีนย่อมจะมีความเจริญก้าวหน้าเท่าเทียมกับชาติตะวันตก คำตอบต่างๆ ได้พิสูจน์ตนเองและแสดงผลลัพธ์ที่น่าผิดหวังออกมา เช่น ความล้าหลังด้านเทคโนโลยีทางยุทธศาสตร์ทั้งเรือและปืน ในสมัยกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงความล้มเหลวของรัฐธรรมนูญและระบบสาธารณรัฐในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 สิ่งเหล่านั้นไม่อาจช่วยให้จีนหลุดพ้นจากความอ่อนแอและล้าหลังได้ ดังนั้นความหวังที่จะเจริญก้าวหน้าได้เท่าเทียมกับชาติตะวันตกจึงยังคงอยู่อีกห่างไกล

การที่ปัญญาชนจีนมีความคิดในการแสวงหาคำตอบที่ต่างกันไปนั้น เนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญคือ การศึกษาที่ต่างกันระหว่างปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาแบบเดิมของจีนกับปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก นอกจากนี้ประสบการณ์และโอกาสในชีวิตที่ต่างกันระหว่างปัญญาชนที่ศึกษาอยู่ในจีนกับปัญญาชนที่ได้เดินทางไปศึกษาต่างประเทศ ทำให้ปัญญาชนส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาในประเทศตามแบบแผนการศึกษาของจีนมองว่า วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตตามคำสอนของขงจื้อเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรรักษาและทำให้เข้มแข็ง ด้วยความเห็นว่าชาวจีนจะอยู่ได้อย่างไรหากไม่ปฏิบัติตามคำสอนของขงจื้อและจารีตธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ไปย่อมทำให้สาธารณรัฐอ่อนแอลงไป ดังนั้นความรู้ใหม่ๆ จากชาติตะวันตกควรถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมของจีน แต่สำหรับปัญญาชนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศกลับเห็นตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง ที่มองว่าการคงอยู่ของวัฒนธรรมตามคำสอนของขงจื้อนั้นเป็นสิ่งที่บั่นทอนทำลายสาธารณรัฐ ดังนั้นจึงควรทำลายวัฒนธรรมเหล่านี้ให้หมดไปจากสังคมจีน เช่นเดียวกับการปกครองระบอบจักรพรรดิ และควรสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เหมาะสมรวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาประเทศในระบอบสาธารณรัฐ พร้อมกับโต้แย้งฝ่ายแรกด้วยเหตุผลที่ว่าชาติตะวันตกไม่มีวัฒนธรรมตามคำสอนของขงจื้อ แต่สามารถสร้างความเจริญให้แก่ประเทศทำให้มีความเข้มแข็งกว่าจีนเสียอีก ปัญญาชนเหล่านี้มองว่าสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้จีนแตกต่างจากชาติตะวันตกนั้นคือ “วัฒนธรรม” พวกเขาเชื่อว่าหากจีนเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนให้เท่าเทียมกับชาติตะวันตกแล้ว จีนย่อมสามารถพัฒนาประเทศได้เท่าเทียมกับชาติตะวันตก จึงทำให้พวกเขาดำเนินการเคลื่อนไหวปฏิวัติทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่จีนและพิสูจน์ความคิดของพวกเขา

การต่อต้านลัทธิขงจื้อ

ปัญญาชนจีนที่เป็นผู้นำในการปฏิวัติทางวัฒนธรรมมีความเห็นร่วมกันว่า วัฒนธรรมใหม่ๆ ไม่อาจเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ถ้าหากวัฒนธรรมเดิมยังคงอยู่ในสังคม ดังนั้นภารกิจแรกของพวกเขาคือ การทำลายวัฒนธรรมเดิมให้สูญสิ้นไปจากสังคมเสียก่อน ซึ่งวัฒนธรรมเดิมของจีนเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากลัทธิขงจื้อเป็นหลักที่ผสมผสานกับหลักนิติธรรม (Legalism) ลัทธิเต๋า (Taoism) และศาสนาพุทธ (Buddhism)¹ การจะทำลายวัฒนธรรมเดิมของจีนจึงต้องทำลายลัทธิขงจื้อซึ่งเป็นแกนหลักของวัฒนธรรมเดิม ดังนั้นจึงเกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านลัทธิขงจื้อขึ้น

เฉิน ตู๋ชิว ได้เริ่มต้นโจมตีลัทธิขงจื้อโดยใช้วารสารซิน ซิงเหียน เป็นเครื่องมือเผยแพร่ความคิด และปลุกระดมคนหนุ่มสาวให้เข้าร่วมในการต่อต้านลัทธิขงจื้อ โดยโจมตีวัฒนธรรมเก่าตามคำสอนของขงจื้อว่าเป็นรากเหง้าของความชั่วร้ายต่างๆ ในสังคมจีน เป็นผลผลิตของระบบที่ดินและระบบศักดินาซึ่งไม่สามารถเข้ากันได้กับสังคมสมัยใหม่ที่เป็นอุตสาหกรรมและทุนนิยม จึงต้องขุดรากเหง้าที่เลวร้ายนี้ออกจากสังคมจีนเพราะว่า 1. เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวจีนอ่อนแอด้วยคำสอนที่ให้ยินยอมและเน้นพิธีรีตองมากเกินไป 2. เป็นสิ่งที่ให้ความสำคัญต่อครอบครัวมากกว่าปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของสังคม 3. เป็นสิ่งยึดมั่นในความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในสังคม 4. เป็นสิ่งที่ส่งเสริมการพึ่งพาผู้อื่น 5. เป็นสิ่งที่ติดยึดในแนวทางเดิมไม่ให้เสรีภาพในความคิดใหม่²

เฉิน ตู๋ชิว ได้นำเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปของจีนมาเปรียบเทียบกับความไม่สอดคล้องของลัทธิขงจื้อกับสังคมจีนที่เปลี่ยนไป ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ ในด้านเศรษฐกิจนั้นปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือปัจเจกบุคคล หากปัจเจกบุคคลมีอิสระในตนเองและทรัพย์สินของตน ย่อมสามารถพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมด้านวัตถุได้ก้าวหน้า ซึ่งอิสระของปัจเจกบุคคลกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลต่างเป็นพยานให้กันและกัน กล่าวคือหากปัจเจกบุคคลไม่มีอิสระจะไม่มีทรัพย์สินส่วนบุคคล การมีทรัพย์สินส่วนบุคคลย่อมแสดงถึงความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล ซึ่งของสองสิ่งนี้ย่อมมีคู่กันเสมอในสังคมที่เป็นจริงในปัจจุบัน แต่ลัทธิขงจื้อกลับสอนว่า บุตรและภรรยาไม่มีอิสระในตนเองและทรัพย์สินส่วนตัว เช่นข้อความที่ว่า “เมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ บุตรไม่กล้าถือว่าตนเองหรือทรัพย์สินสมบัติเป็นของตนเอง”³ ซึ่งเป็นคำสอนที่กักขังอิสรภาพของปัจเจกบุคคล หากลัทธิขงจื้อยังคงอยู่เศรษฐกิจของจีนย่อมไม่อาจพัฒนาและแข่งขันกับชาติอื่นได้เพราะปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญนั้นถูกกักขังโดยลัทธิขงจื้ออยู่

¹ Chow Tse-tsung. (1967). *The May Fourth Movement*. p.289.

² Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.498.

³ วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). *เล่มเดิม*. หน้า 312.

ในทางการเมืองระบบสาธารณรัฐต้องการอิสระของปัจเจกบุคคลอย่างมาก เพราะประชาชนต้องตัดสินใจเลือกตัวแทนของตนตามความต้องการของตนเอง หากประชาชนต้องเลือกตัวแทนของพวกเขาตามความต้องการของบิดามารดาหรือผู้มีอำนาจ ผู้ที่ได้รับเลือกจะถือว่าเป็นผู้แทนของประชาชนได้อย่างไร และถ้าผู้แทนของประชาชนต้องเชื่อฟังบิดามารดาหรือผู้มีอำนาจแล้ว พวกเขาเหล่านั้นจะมีอิสระในการตัดสินใจเพื่อประชาชนได้อย่างไร และจะเรียกการปกครองนี้ว่าเป็นสาธารณรัฐได้อย่างไร ระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐที่แท้จริงไม่อาจเกิดขึ้นได้เลยหากยังคงมีลัทธิขงจื้ออยู่

เงิน ตู๋ซิว ยังได้เปรียบเทียบชีวิตของสตรีจีนที่ถูกผูกมัดด้วยลัทธิขงจื้อกับชีวิตของสตรีในวัฒนธรรมตะวันตกที่มีสิทธิและเสรีภาพในทุกด้านเท่าเทียมกับบุรุษ ในสังคมจีนนั้นลัทธิขงจื้อได้ผูกมัดสตรีจีนให้เป็นฝ่ายยอม ไม่ให้เดินทางไปที่ต่างๆ ไม่ให้พูดเรื่องราวนอกบ้าน ก่อนแต่งงานต้องประพาศพรหมจรรย์ที่ห้ามพบปะสนทนากับผู้ชาย แต่งงานแล้วต้องเชื่อฟังรับใช้สามีและพ่อแม่สามี เมื่อสามีตายต้องเป็นหม้ายไปตลอดชีวิต และมีข้อห้ามอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งทำให้สตรีจีนอ่อนแอและล้าหลังขาดเสรีภาพในการดำเนินชีวิต สูญเสียโอกาสในการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต ขาดการรับรู้เรื่องราวของสังคมและเป็นการยากที่สตรีจะมีสิทธิทางการเมือง ซึ่งแตกต่างจากสตรีในวัฒนธรรมตะวันตกที่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับบุรุษ สามารถศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ในชีวิตเช่นเดียวกับบุรุษ จนสามารถทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาการเลี้ยงดูจากสามีเหมือนสตรีจีน ทำให้พวกเธอจะอยู่เป็นโสดหรือแต่งงานก็ได้ แต่งงานแล้วสามารถหย่าได้ เมื่อเป็นหม้ายสามารถแต่งงานใหม่ได้ และยังมีสิทธิเลือกผู้แทนทางการเมืองตามความต้องการของตนได้อีกด้วย

นอกจากนี้ เงิน ตู๋ซิว ได้ชี้ให้เห็นว่าลัทธิขงจื้อไม่มีความจำเป็นเลยสำหรับสังคมจีน โดยยกตัวอย่างสังคมตะวันตกที่ไม่มีลัทธิขงจื้อ สังคมเหล่านั้นยังสามารถพัฒนาความเจริญก้าวหน้าได้ยิ่งกว่าจีนเสียอีก เพราะพวกเขาได้ใช้กฎหมายและการควบคุมของสังคมที่เกิดจากความต้องการและความเห็นชอบร่วมกันของประชาชนทำหน้าที่ควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นในสังคมจีนหากว่ายังคงมีลัทธิขงจื้อที่ให้อำนาจแก่กษัตริย์และบิดามีความสำคัญยิ่งกว่ากฎหมายดังข้อความที่ว่า “บุตรจะต้องตายถ้าหากบิดาต้องการให้เขาตาย และเสนาบดีจะต้องตายถ้าหากกษัตริย์ทรงปรารถนาให้เขาตาย”¹ โดยสรุปแล้ว เงิน ตู๋ซิว เห็นว่าลัทธิขงจื้อเป็นหลักการที่ส่งเสริมสถาบันการเมืองแบบที่กักขังเสรีภาพส่วนบุคคลโดยเฉพาะเสรีภาพของสตรี และส่งเสริมอภิสิทธิ์ชนตามระบบศักดินา ซึ่งไม่เหมาะสมกับสังคมใหม่ในระบอบสาธารณรัฐ ดังนั้นลัทธิขงจื้อจึงควรหายไปจากวิถีชีวิตของชาวจีนเหมือนกับระบอบจักรพรรดิ

หู ซื่อ เป็นอีกผู้หนึ่งที่เข้าร่วมในการต่อต้านลัทธิขงจื้อ โดยณรงค์ให้ปัญญาชนจีนร่วมกัน “โค่นขงจื้อและบุตร” โดยต่อต้านหลักขั้วนำทั้ง 3 ได้แก่ กษัตริย์ชั้นนำประจำ บิดาชั้นนำบุตร สามีชั้นนำภรรยา

¹ แหล่งเดิม. หน้า 316.

หลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 ได้แก่ ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง สามัคคีปรารถนา บิดากับบุตร พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน หลักคุณธรรม 3 ประการ ได้แก่ ความจงรักภักดีต่อผู้ใหญ่ ความกตัญญูทดแทนบิดามารดา และการเก็บเนื้อสงวนตัวของสตรี ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สนับสนุนระบอบเผด็จการในรัฐและครอบครัว นอกจากนี้ยังต่อต้านการแต่งงานแบบคลุมถุงชน เรียกร้องสิทธิเสมอภาคให้สตรีทั้งทางสังคมและการเมืองคือให้สตรีมีสิทธิเลือกตั้งอย่างในประเทศตะวันตก และได้ประณามหลักพิธีการและมารยาททางสังคมว่าเป็นเครื่องพันธนาการปัจเจกบุคคล และวัฒนธรรมการจัดลำดับชั้นในสังคมจะถูกต่อต้านด้วยความเสมอภาค¹

นอกจากนี้ หู ซื่อ ยังปฏิเสธความเชื่อในพระเจ้าและนรกสวรรค์รวมทั้งหลักจริยศาสตร์ของขงจื้อ หู ซื่อ เชื่อว่าสัจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามสัดส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งขัดกับลัทธิขงจื้อที่ว่าสัจจะไม่เปลี่ยนแปลงและเป็นนิรันดร์ โดยนำความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกมาใช้เปรียบเทียบ หู ซื่อ ได้ส่งเสริมให้ปัญญาชนจีนมุ่งดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมตะวันตกแทนที่ลัทธิขงจื้อของจีน²

การโจมตีลัทธิขงจื้อ โดยการเปรียบเทียบความอ่อนแอหลังของจีนกับความเจริญก้าวหน้าของชาติตะวันตกได้ชี้ให้เห็นว่าลัทธิขงจื้อเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จีนอ่อนแอและล้าหลัง ในขณะที่วัฒนธรรมตะวันตกจะสามารถช่วยให้จีนพัฒนาและเข้มแข็งขึ้นได้ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมแนวคิดตะวันตกที่สำคัญเข้ามาแทนที่ลัทธิขงจื้อ นั่นคือแนวคิดวิทยาศาสตร์ และ แนวคิดประชาธิปไตย ซึ่งนำไปสู่การปฏิวัติทางภูมิปัญญาที่ ไช่ หยวนผย ได้ดำเนินการในมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิง

การปฏิวัติทางภูมิปัญญา (The Intellectual Revolution)

หลังจาก ไช่ หยวนผย เข้าดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิงในเดือนธันวาคม ค.ศ.1916 เขาได้นำแนวคิดของตนในสมัยเป็นรัฐมนตรีศึกษาธิการในค.ศ.1912 ที่ว่า “การศึกษาไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของเมือง”³ มาใช้ที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิง โดยได้ประกาศใช้หลักปฏิบัติ 3 ประการ ในการบริหารมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิง ดังนี้ 1.มหาวิทยาลัยควรเป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัย ไม่ใช่เพียงรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้เท่านั้น แต่ต้องสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมจีนด้วย 2.การศึกษาของมหาวิทยาลัยไม่ใช่สิ่งทดแทนการสอบรับราชการในระบบเก่า 3.ให้มีเสรีภาพทางการศึกษาอย่างสมบูรณ์บนพื้นฐานของเหตุผล⁴

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 839-840.

² ทวีป วรดิolk. (2542). เล่มเดิม. หน้า 833-834.

³ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 833.

⁴ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.496-499.

ไซ่ หยวนผุย มองว่าการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้โดยขาดการพิจารณาคุณค่าและประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งนั้นเหมือนกับการใช้ของโดยไม่รู้คุณค่าย่อมไม่อาจได้รับประโยชน์สูงสุดที่แท้จริงของสิ่งนั้น และวัฒนธรรมตะวันตกนั้นมีมากมายหลายหลายแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมช่วงเวลา และเหตุปัจจัยต่างๆ การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ของจีนจึงต้องพิจารณาคุณค่าและประโยชน์ของวัฒนธรรมตะวันตกนั้นๆ และพิจารณาถึงความต้องการของจีนตามสภาพแวดล้อมและช่วงเวลา เพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เหมาะสมกับจีน ด้วยเหตุนี้จึงต้องส่งเสริมเสรีภาพทางความคิดตามแนวคิดประชาธิปไตยเป็นอันดับแรก เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาความรู้ต่างๆ อย่างแพร่หลายไม่จำกัดอยู่ในกรอบความคิดหรือทฤษฎีใดเพียงอย่างเดียว แต่ควรศึกษาในแนวคิดต่างๆ ซึ่งแต่ละบุคคลย่อมมีอิสระที่จะสนใจศึกษาในสิ่งที่แตกต่างกัน จากนั้นใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์มาเปรียบเทียบคุณค่าและประโยชน์ของวัฒนธรรมตะวันตกแต่ละอย่าง เลือกเอาคุณค่าและประโยชน์ของแต่ละอย่างมาใช้ ย่อมจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่เหมาะสมกับจีนในที่สุด

การส่งเสริมแนวคิดวิทยาศาสตร์และแนวคิดประชาธิปไตยของ ไซ่ หยวนผุย ได้รับการสนับสนุนจากปัญญาชนจีนมากมาย ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแนวคิดพื้นฐานในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้แก่จีนแทนที่ลัทธิขงจื้อ ซึ่ง เจิน ตู๋ชิว มีความเห็นว่าแนวคิดวิทยาศาสตร์และแนวคิดประชาธิปไตยเป็นเสมือน 2 สุนัขพญานาคจากตะวันตกที่จะมาช่วยแก้ไขความอ่อนแอของจีน¹

การปฏิวัติทางวรรณกรรม

ในขณะที่ปัญญาชนจีนกำลังส่งเสริมแนวคิดวิทยาศาสตร์และแนวคิดประชาธิปไตยและโจมตีลัทธิขงจื้ออยู่นั้น ปัญญาชนจีนส่วนหนึ่งเห็นว่ามีคามจำเป็นที่จะต้องทำลายวรรณกรรมดั้งเดิมและสร้างสรรค์วรรณกรรมใหม่ขึ้นมาในสังคมจีน เพราะวรรณกรรมเป็นสื่อสำคัญในการเผยแพร่แนวความคิดไปสู่ปัญญาชนและชาวจีน ดังนั้นจึงได้ร่วมกันปฏิวัติทางวรรณกรรม

หู ซื่อ ได้เริ่มการปฏิวัติด้านวรรณคดีใน ค.ศ.1917 ด้วยการสนับสนุนของ เจิน ตู๋ชิว โดยมีวารสารซิน ซิงเหียน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการที่สำคัญ หู ซื่อ ส่งเสริมให้ใช้ภาษาของคนทั่วไปที่เรียกว่า "ป๋อว๋" ในการเขียนแทนภาษา"เหวินเหียน" ซึ่งเป็นภาษาวรรณกรรมดั้งเดิม ซึ่งต่อมาวารสารซิน ซิงเหียน ได้ตีพิมพ์เป็นภาษาป๋อว๋ทั้งหมด สำหรับการปฏิวัติทางวรรณกรรมมีเป้าหมายเพื่อสร้างแบบการเขียนแบบใหม่ที่ใช้เข้ากันได้กับความคิดสมัยใหม่ โดย หู ซื่อ กล่าวว่า "ภาษาที่ตายแล้ว ไม่อาจผลิตวรรณกรรมที่มีชีวิตได้"² ขณะเดียวกันได้ทำลายการเขียนวรรณกรรมดั้งเดิม ซึ่งปัญญาชนจีนถือว่าเป็นเสมือนที่อาศัยของวัฒนธรรมขงจื้อที่พวกเขากำลังทำลาย

¹ Jean Chesneaux, et al. (1977). *op.cit.* p. 57.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 834-835.

หู ชื่อ ได้เสนอหลักในการเขียนวรรณกรรมใหม่ 8 ประการ ให้แก่ปัญญาชนจีน ได้แก่ 1.เขียนให้มีสาระด้วยความรู้สึนึกคิด ไม่ใช่การเขียนที่นิยมท่วงทำนอง คำและวลีที่ไพเราะแต่ไม่มีความหมาย 2.อย่าเลียนแบบการเขียนของคนโบราณ เพราะงานเขียนแต่ละยุคสมัยย่อมมีเอกลักษณ์และคุณค่าเฉพาะอันเกิดจากการถ่ายทอดเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ 3.เขียนให้ถูกหลักไวยากรณ์ 4.อย่าเขียนงานแบบ คนจิตใจคับแคบ เช่นระบายความทุกข์ของตนเอง เพราะไม่มีประโยชน์ต่อทั้งต่อผู้เขียนเองและสังคม 5.เลิกใช้ถ้อยคำซ้ำซากจำเจที่พบเห็นบ่อยๆ ของนักประพันธ์ในอดีต ควรใช้ถ้อยคำที่เกิดจากความรูสึกนึกคิดของตนเอง 6.อย่าใช้คำพูดอ้างอิง ได้แก่ 6.1 คำอุปมาอุปไม 6.2 อ้างสำนวน 6.3 อ้างเหตุการณ์ในอดีต 6.4 การอ้างบุคคลในอดีต 6.5 การอ้างคำพูดของบุคคลสำคัญ เพราะคำอ้างอิงเหล่านี้ใช้ไม่ได้ในปัจจุบันและไม่อาจแสดงความรู้สึนึกคิดที่แท้จริงของผู้เขียน 7.ยกเลิกการเขียนโคลงสองบรรทัดและข้อความที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นความสูญเปล่าทางความคิด 8.สนับสนุนให้ใช้ถ้อยคำที่ประชาชนนิยมใช้กันแพร่หลายที่สื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย ไม่ใช้ถ้อยคำที่คนส่วนใหญ่ไม่มีความหมาย¹

หู ชื่อ เห็นว่าวรรณกรรมแบบเดิมเป็นเพียงแหล่งของหลักศีลธรรมตามลัทธิขงจื้อและความเชื่อถือโชคลางของลัทธิเต๋า ซึ่งหาประโยชน์ไม่ได้ในสังคมปัจจุบัน ต่อมา หู ชื่อ ได้เสนอหลักการเขียนเพิ่มอีก 4 ประการ คือ 1. จงเขียนเมื่อท่านมีเรื่องที่จะเขียน 2. จงเขียนในสิ่งที่ท่านต้องการจะเขียนและเขียนตามที่ต้องการ 3. จงเขียนในสิ่งที่ท่านมีเรื่องของท่าน อย่าเขียนในสิ่งที่ท่านมีเรื่องของคนอื่น 4. จงเขียนด้วยภาษาที่ใช้ในขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ และยังสามารถส่งเสริมให้ปัญญาชนอ่านวรรณกรรมที่ใช้ภาษาง่ายๆ และคัดเขียนวรรณกรรมด้วยภาษาง่ายๆ ด้วยการออกเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เช่น โรงงาน ร้านค้า ชุมชน เพื่อให้มีประสบการณ์และนำประสบการณ์ของตนมาเขียนงานที่เกิดจากความรูสึกนึกคิดที่แท้จริงของตนจากประสบการณ์ที่ได้รับ²

นอกจากนั้น เฉิน ตู๋ชิว ยังได้โจมตีวรรณกรรมเดิมว่า “ออกมาเป็นพิมพ์เดียวกันหมดและวิจิตรพิสดารเกินไป” “วรรณคดีที่เคร่งครัดกับกฎเกณฑ์ที่ไม่มีใครเข้าใจได้และที่ซอบความคลุมเครือของพวกอภิสิทธิ์ชนไม่กี่คน” และได้สนับสนุนให้เขียนงานที่เป็นวรรณกรรมสำหรับประชาชนที่เป็นแบบธรรมดาๆ และแสดงความรู้สึกจริง³ รวมทั้งปลุกกระตมปัญญาชนให้ร่วมกันต่อต้านและทำลายวรรณกรรมเก่าด้วยหลักปฏิบัติพื้นฐาน 3 ประการ 1. จงทำลายวรรณกรรมของพวกขุนนาง จงสร้างวรรณกรรมของประชาชน 2. จงทำลายวรรณกรรมที่เกินจริง จงสร้างวรรณกรรมแบบสัจธรรม 3. จงทำลายวรรณกรรมที่คลุมเครือ จงสร้างวรรณกรรมที่แจ่มชัด⁴

¹ วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). เล่มเดิม. หน้า 320-328.

² เล่มเดิม. หน้า 331-337.

³ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 835.

⁴ วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). เล่มเดิม. หน้า 329.

สำหรับ โจว ชูเหวิน หรือ ผู้ใช้นามปากกาว่า หลู่ ชุน ได้สร้างงานวรรณกรรมที่เป็นแบบอย่างให้แก่ปัญญาชนจีนโดยการใช้ภาษาไป้อว่าในงานเขียน และเขาได้เขียนงานจากประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิด ทำให้งานเขียนส่วนใหญ่จึงเป็นลักษณะการตีแผ่สภาพสังคมที่สอดแทรกความคิดของผู้เขียนลงไป ดังนั้นงานเขียนของเขาที่ใช้ภาษาง่ายๆมีลักษณะเยาะเย้ยสังคมในขณะนั้นได้จูงใจให้มีผู้อ่านจำนวนมาก และมีเนื้อหาใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของผู้อ่าน ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมและแสดงความเห็นของตนต่อเนื้อหาในงานเขียน ซึ่งมีผลสะท้อนให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในการพิจารณาสภาพวิถีชีวิตของตนและกระตุ้นให้ผู้อ่านอยากเขียนเรื่องราวจากประสบการณ์ของตนเองโดยสอดแทรกความคิดของตนที่มีต่อประสบการณ์นั้นๆลงไป

การปฏิวัติทางวรรณกรรมถูกต่อต้านจากฝ่ายอนุรักษนิยมที่มี เอียน ฝู (Yan Fu, ค.ศ.1854-1921) และ หลิน ชู (Lin Shu) ผู้มีชื่อเสียงในด้านการเขียนวรรณกรรมแปลจากภาษาต่างประเทศ โดยทั้งสองได้เขียนจดหมายถึง ไซ่ หยวนผย ในเชิงเยาะเย้ย ดังเช่น หลิน ชู เห็นว่าเป็นงานเขียนของ "พวกคนเร่ร่อนข้างถนน" ขณะที่ เอียน ฝู เห็นว่าเป็นการก้าวถอยหลังทางวรรณกรรมที่ไม่สามารถอยู่รอดในการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขัน ซึ่ง ไซ่ หยวนผย ได้ตอบกลับไ้ว่า การใช้ภาษาไป้อว่าในงานเขียนต่างจากการใช้ภาษาเหวินเหียนเฉพาะรูปแบบเท่านั้นไม่ใช่คุณค่าภายใน และเปรียบเทียบว่าเหมือนกับการที่ เอียน ฝู และ หลิว ชู แปลงานของนักวิชาการตะวันตกมาเป็นภาษาจีน ที่ใช้คนละภาษาแต่เนื้อหาภายในเหมือนกัน อย่างไรก็ตามการเขียนแบบใหม่ได้ดึงดูดความสนใจของปัญญาชนมากมายที่หันมานิยมใช้การเขียนแบบใหม่ แม้แต่เหลียง ฉีเซา ที่ไม่ค่อยเห็นด้วยกับการปฏิวัติทางภูมิปัญญาในเรื่องอื่นๆ

การเสนอปรัชญาชีวิตแบบใหม่

การโจมตีลัทธิขงจื้อและการปฏิวัติทางวรรณกรรมได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางในหมู่ปัญญาชนจีน ทำให้แนวคิดวิทยาศาสตร์และแนวคิดประชาธิปไตยได้กลายเป็นแนวคิดใหม่แทนที่ลัทธิขงจื้อ ดังเช่น

เจิน ตู๋ชิว ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักปัจเจกบุคคลนิยม (Individualism) และอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ลงในวารสาร ชิน ชิงเหียน ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1918 ในบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม ที่สรุปได้ว่าปัจเจกบุคคลเป็นผู้สร้างสังคมและสิ่งต่างๆในสังคม หากไม่มีปัจเจกบุคคลย่อมไม่มีสังคม เมื่อปัจเจกบุคคลส่วนหนึ่งตายไปก็ยังคงมีปัจเจกบุคคลส่วนใหม่เกิดขึ้นมาแทนที่เหมือนเซลล์ในร่างกายมนุษย์ที่มีเกิดมีตายอยู่ตลอดเวลาแต่ร่างกายที่เปรียบเสมือนสังคมยังคงอยู่ต่อไป ระบบศีลธรรมและระบบการเมืองต่างๆเป็นเพียงสิ่งที่ ปัจเจกบุคคลในสังคมใช้เพื่อรักษาระเบียบในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ไม่ใช่สิ่งที่ปัจเจกบุคคลต้องยึดถือปฏิบัติไปตลอด ความสุขและความทุกข์ที่ปัจเจกบุคคลได้รับล้วนแต่เป็นผลมาจากการกระทำของ

ปัจเจกบุคคล ไม่ใช่เกิดจากพระเจ้าหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ จงยินดีในความสุขและอย่ากลัวในความทุกข์เพราะความทุกข์ที่ได้รับในขณะหนึ่งจะก่อให้เกิดความสุขในอนาคต เช่น เมื่อเกิดโรคระบาดร้ายแรงย่อมจะมีการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์มารักษาและป้องกันโรคนั้นในอนาคต ดังที่ เจิน ตูชีว์ สรุปถึงเป้าหมายสำคัญในการใช้ชีวิตของปัจเจกบุคคลที่ว่า “ในระหว่างที่มีชีวิตอยู่ปัจเจกบุคคลควรอุทิศความพยายามของเขาเพื่อสร้างสรรค์ความสุขและยินดีกับความสุขนั้น ซึ่งจะทำให้ชนรุ่นหลังยินดีด้วยและกระทำต่อไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีที่สิ้นสุด”¹

เจิน ตูชีว์ ยังได้เสนอหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตแบบใหม่ 6 ประการได้แก่ 1.ให้เชื่อในความมีอิสระและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ 2.ให้มีความคิดก้าวหน้าพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ยึดติดกับสิ่งเดิม 3.ให้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นของตนในการแก้ไขปัญหาต่างๆเพื่อความอยู่รอดร่วมกันในสังคม 4.ไม่โดดเดี่ยวตนเอง แต่ควรจะร่วมมือกับผู้อื่น 5.ไม่ยึดถือรูปแบบ แต่ให้คำนึงถึงผลประโยชน์เป็นสำคัญ 6.ให้ใช้หลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่จินตนาการหรือความรู้สึก²

ส่วน หู ซื่อ ได้เสนอหลักปฏิบัตินิยมที่ให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดที่ว่าความเปลี่ยนแปลงขึ้นพื้นฐานมีอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งในอดีตนักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าสิ่งที่พวกเขาเรียกว่า “กฎธรรมชาติ” ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่ในปัจจุบันมีนักวิทยาศาสตร์จำนวนมากเห็นว่าเรื่องกฎธรรมชาติเป็นสิ่งที่ปิดกั้นความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ พวกเขาเชื่อว่ากฎทางวิทยาศาสตร์ต่างๆเกิดจากสมมติฐานที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดและสะดวกที่สุดในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นได้มากที่สุด โดยสรุปแล้วกฎทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากสมมติฐานที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ อีกประการคือทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วินที่ว่าพืชและสัตว์ทั้งหลายได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนาการตนเองอยู่ตลอดเวลา เมื่อทุกสิ่งมีความเปลี่ยนแปลงความจริงย่อมมีความเปลี่ยนแปลงด้วย ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงและความจริงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์หนึ่ง ๆ มากกว่าความจริงโดยสมบูรณ์ที่เป็นเพียงจินตนาการ เป็นนามธรรมที่คลุมเครือ ไม่สามารถพิสูจน์ได้³

การเสนอปรัชญาชีวิตแบบใหม่ของ เจิน ตูชีว์ และ หู ซื่อ ได้กระตุ้นให้ปัญญาชนจีนตื่นตัวในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก กล้าแสดงออกอย่างมีอิสระด้วยความคิดที่ก้าวหน้ามีเหตุผลตามหลักทางวิทยาศาสตร์ ให้ความสำคัญในเรื่องผลประโยชน์ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ได้ทำให้ปัญญาชนจีนออกมาเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติจากการกดขี่ของนานาชาติและการทรยศต่อชาติของรัฐบาล

¹ แหล่งเดิม. หน้า 341-343.

² Jean Chesneaux, et al. (1977). *op.cit.* p. 62-64.

³ วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). *เล่มเดิม*. หน้า 343-345.

เหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919

เหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 เป็นเหตุการณ์ที่นักเรียนนักศึกษาจีนเดินขบวนในเป่ย์จิง เพื่อคัดค้านมติที่ประชุมสันติภาพที่ปารีสเกี่ยวกับปัญหามณฑลซานตง ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรักชาติของชาวจีนและความผิดหวังที่มีต่อชาติตะวันตกและรัฐบาลขุนศึก และได้ส่งผลให้เกิดการเดินขบวน การนัดหยุดงาน การปิดร้านค้า และการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นไปทั่วประเทศ จนทำให้รัฐบาลจีนต้องปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญาแวร์ซาย (Treaty of Versailles)

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ขึ้น จีนได้ประกาศความเป็นกลาง แต่ญี่ปุ่นได้เข้าร่วมสงครามเป็นฝ่ายสัมพันธมิตรและได้ทำสงครามกับเยอรมนีในมณฑลซานตงของจีน จากนั้นได้ยื่นข้อเรียกร้อง 21 ประการแก่จีน เพื่อให้จีนรับรองสิทธิของญี่ปุ่นในมณฑลซานตงและสิทธิพิเศษอื่นๆ ต่อมาญี่ปุ่นได้ทำข้อตกลงลับกับชาติต่างๆ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1917¹ และในเดือนกันยายน ค.ศ.1918 ญี่ปุ่น ได้ทำสัญญาลับกับจีน โดยรัฐบาลขุนศึกจะได้รับเงินกู้ 20 ล้านเยน เพื่อแลกกับสิทธิในการสร้างเส้นทางรถไฟ 2 สายในมณฑลซานตงที่ญี่ปุ่นมีสิทธิตั้งกองกำลังทหารของตนตามเส้นทางรถไฟ ซึ่งอาจ จงเสี่ยงทูตจีนประจำญี่ปุ่นได้ตกลงด้วยความยินดีต่อเงื่อนไขในสัญญาฉบับนี้

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง ชาวจีนกว่า 6,000 คนได้เดินขบวนฉลองชัยชนะของจีนในฐานะประเทศฝ่ายชนะสงคราม เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ.1918 และรอคอยการเปลี่ยนแปลงของจีนจากนโยบาย 14 ประการ (Fourteen Points) ของประธานาธิบดีวูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson, ค.ศ.1856-1924) แห่งสหรัฐอเมริกา อาทิ ยกเลิกการดำเนินการทูตทางลับ ให้นานาชาติมีสิทธิกำหนดตนเอง (Self-determination) ก่อตั้งสันนิบาตชาติ (League of Nations) ฯลฯ ซึ่งจะดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวภายหลังสิ้นสุดสงคราม ชาวจีนต่างเชื่อถืออย่างจริงจังว่านโยบายดังกล่าวจะทำให้จีนมีฐานะเท่าเทียมกับนานาชาติ

ในการประชุมที่ปารีส (Conférence of Paris, 18 มกราคม ค.ศ.1919 – 28 มิถุนายน ค.ศ.1919) ในเดือนเมษายน ค.ศ.1919 ในการพิจารณาปัญหามณฑลซานตงของจีน ผู้แทนจีนได้นำเหตุผลต่างๆ มาใช้ในการยืนยันสิทธิของจีนในมณฑลซานตง เช่น มณฑลซานตงเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ของจีนเพราะเป็นบ้านเกิดของขงจื้อและเม้งจื้อ (Mencius) การที่จีนประกาศสงครามกับเยอรมนียอมทำ

¹ ญี่ปุ่นได้ทำข้อตกลงลับกับรัสเซีย โดยรัสเซียรับรองข้อเรียกร้อง 21 ประการที่ญี่ปุ่นยื่นต่อจีน ส่วนญี่ปุ่นรับรองผลประโยชน์ของรัสเซียในมองโกเลียนอก จากนั้นญี่ปุ่นได้ทำข้อตกลงลับกับอังกฤษ โดยญี่ปุ่นรับรองสิทธิของอังกฤษในการครอบครองเกาะต่างๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิกได้เส้นศูนย์สูตรที่เคยเป็นของเยอรมนี ส่วนอังกฤษรับรองสิทธิของญี่ปุ่น ด้านมหาสมุทรแปซิฟิกเหนือเส้นศูนย์สูตร ต่อมาญี่ปุ่นได้ทำข้อตกลงลับกับฝรั่งเศสและอิตาลี ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1917 ญี่ปุ่นได้ทำข้อตกลงกับสหรัฐอเมริกาที่เรียกว่า "ข้อตกลงแลนซิง-อิชิอิ" (The Lansing-Ishii Agreement) ที่สหรัฐอเมริกายอมรับรับรองสิทธิพิเศษของญี่ปุ่นในจีน เพื่อแลกกับการสนับสนุนนโยบายเปิดประเทศ (Open Door Policy) ของสหรัฐอเมริกาในจีน. Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.502.

ให้สนธิสัญญาต่างๆที่จีนทำไว้กับเยอรมนีถูกยกเลิก ดังนั้นเขตเช่าของเยอรมนีในจีนต้องกลับเป็นของจีนไม่ใช่ชาติอื่น ข้อเรียกร้อง 21 ประการของญี่ปุ่นที่ทำไว้กับรัฐบาลจีนนั้นรัฐบาลจีนไม่ได้ให้สัตยาบันจึงถือเป็นโมฆะ แต่ทางผู้แทนญี่ปุ่นได้นำข้อตกลงลับที่ทำไว้กับรัฐบาลซุนตีกเมื่อค.ศ.1918 มาอ้างสิทธิของญี่ปุ่นในมณฑลซานตง และชาติมหาอำนาจอื่นๆซึ่งได้ทำข้อตกลงลับกับญี่ปุ่นก่อนหน้านี้ได้มีมติรับรองสิทธิของญี่ปุ่นในมณฑลซานตงในวันที่ 28 เมษายน ค.ศ.1919¹

เมื่อข่าวจากการประชุมสันติภาพที่ปารีสมาถึงจีนในปลายเดือนเมษายน ค.ศ.1919 ได้ทำลายความหวังของชาวจีน เพราะนอกจากนโยบาย 14 ประการจะไม่ถูกนำมาใช้ในเอเชียแล้ว ที่ประชุมยังมีมติยกเขตเช่าของเยอรมนีในมณฑลซานตงให้แก่ญี่ปุ่นอีกด้วย ซึ่ง ลู่ เจิงเสียง (Lu Zhengxiang, ค.ศ.1871-1949) ผู้แทนจีนในการประชุมสันติภาพที่ปารีสได้เสนอรายงานกลับมายังจีนว่า สาเหตุที่ทำให้ผลการประชุมออกมาเช่นนั้นเพราะฝรั่งเศสได้รับรองสิทธิของญี่ปุ่นในมณฑลซานตง รวมทั้งรัฐบาลจีนได้ยอมตกลงด้วยความยินดีกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับมณฑลซานตง รายงานฉบับนี้ได้ถูกนำมาตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ต่างๆในจีนเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ทำให้ชาวจีนทราบว่รัฐบาลของพวกเขาได้ขายผลประโยชน์ของประเทศชาติก่อนการประชุมสันติภาพที่ปารีสด้วยซ้ำไป²

ข่าวจากปารีสได้ทำให้นักศึกษาจีนซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีความกระตือรือร้นต่อปัญหาของบ้านเมือง และด้วยจิตสำนึกที่ว่าพวกตนจะเป็นผู้มีความสำคัญต่อการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศ ประกอบกับสถานการณ์บ้านเมืองที่ไม่อาจพึ่งพาผู้นำประเทศได้ นักศึกษาจึงออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อแสดงความไม่พอใจต่อผู้นำประเทศของตน โดยองค์กรนักศึกษาได้ตกลงที่จะจัดการชุมนุมเดินขบวนขึ้นในวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ซึ่งเป็นวันครบรอบ 4 ปีของวันอัปยศแห่งชาติที่ญี่ปุ่นยื่นคำขาดให้จีนยอมรับข้อเรียกร้อง 21 ประการ ในค.ศ.1915 แต่การนัดหมายต้องเปลี่ยนไปเพราะจาง จงเสียงได้เดินทางกลับจีนและมีข่าวว่า จาง จงเสียง จะถูกส่งไปเป็นผู้แทนจีนที่ปารีสแทน ลู่ เจิงเสียง ทำให้องค์การทางสังคมและประชาชนได้ส่งตัวแทนเข้าพบประธานาธิบดีซวี ซือซาง ในวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ขอให้มิฉะนั้นไปยังผู้แทนจีนที่ปารีสให้ปฏิเสธการร่วมลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ และในขณะเดียวกันนักศึกษาได้จัดการประชุมขึ้นที่หอประชุมคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิง ซึ่งได้มีมติเปลี่ยนแปลงการเดินขบวนจากวันที่ 7 มาเป็นวันรุ่งขึ้น คือวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 และส่งโทรเลขไปยังผู้แทนจีนที่ปารีสให้ปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ รวมทั้งส่งโทรเลขไปยังประชาชนในมณฑลต่างๆให้จัดการเดินขบวนในวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ.1919 นักศึกษาหัวรุนแรงบางส่วนได้เตรียมการโจมตีด้วยกำลังต่อผู้ทรยศต่อชาติ 3 คน ได้แก่ จาง จงเสียง เช่า รู่หลิน (Cao Rulin, ค.ศ.1877-1966) รัฐมนตรีคมนาคม และ ลู่ จงอวี (Lu Zhongyu, ค.ศ.1876-1941)

¹ Ibid. p.503-504.

² วุฒิชัย มูลศิลป์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 218-220.

ผู้อำนวยการใหญ่สำนักงานปฏิรูปการเงินและประธานกรรมการธนาคารเพื่อการคมนาคม ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้นิยมญี่ปุ่นและมีบทบาทสำคัญในการทำสัญญาฉบับเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางระหว่างจีนกับญี่ปุ่นทางด้าน ไซ่ หยวนเผย ได้เรียกประชุมคณะดีในมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิงเพื่อหารือเรื่องการดำเนินการของนักศึกษา และมีมติไม่ขัดขวางการดำเนินการของนักศึกษา ซึ่งหลายคนเห็นด้วยกับการดำเนินการของนักศึกษาครั้งนี้¹

ในเวลา 10.00 น. ของวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 ผู้แทนนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย 13 แห่ง ในเป่ย์จิงได้ประชุมกันอีกครั้งและมีมติให้ส่งโทรเลขไปยังองค์การต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อกระตุ้นให้ชาวจีนร่วมกันประท้วงมติขานตงของที่ประชุมสันติภาพที่ปารีส รวมทั้งจัดเตรียมการชุมนุมมวลชนในเป่ย์จิงและปลุกระดมมวลชนทั่วทั้งประเทศ พร้อมทั้งจัดตั้งองค์การร่วมของนักศึกษาในเป่ย์จิงอย่างถาวร และกำหนดเส้นทางเดินขบวนจากจัตุรัสเทียนอันเหมิน (Tian An Men) ไปยังย่านสถานทูตและย่านธุรกิจ

ในเวลา 13.00 น. นักศึกษากว่า 3,000 คน จาก 13 สถาบัน ได้รวมตัวกันชุมนุมที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ซึ่งนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิงมาถึงเป็นอันดับสุดท้าย เนื่องจากรัฐบาลได้ส่งตัวแทนของรัฐมนตรีศึกษาธิการพร้อมด้วยตำรวจและทหารไปเจรจาหลอมนักศึกษาให้ต้องเสียเวลาไป เวลา 14.00 น. นักศึกษาได้เริ่มเดินขบวนไปตามเส้นทางที่กำหนดไว้ ขบวนของนักศึกษานำหน้าด้วยธง 5 สีของสาธารณรัฐ ตามด้วยป้ายหรือกระดาษที่เขียนคำขวัญและข้อความต่างๆมีทั้งภาษาจีนไปฮวา ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส จากนั้นเป็นนักศึกษาที่ร่วมเดินขบวนแจกใบปลิวให้แก่ประชาชนสองฟากถนนที่ขบวนเดินผ่าน เมื่อขบวนเดินมาถึงย่านสถานทูต เจ้าหน้าที่รักษาการณ์ย่านสถานทูตได้ปิดกั้นไม่ให้ขบวนของนักศึกษาผ่านเข้าไปย่านสถานทูตได้ นักศึกษาจึงได้ส่งตัวแทนยื่นบันทึกถึงทูตของประเทศต่างๆ

เมื่อไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนที่กำหนด นักศึกษาหัวรุนแรงที่โกรธแค้นจากการไม่อาจเข้าสู่ย่านสถานทูตได้ จึงเดินทางไปยังบ้านพักของ เซ่า รู่หลิน โดยระหว่างทางได้ตะโกนโจมตีผู้ทรยศทั้ง 3 ตัวน ฉี่รู่ย และ ซวี ซื่อซาง เมื่อนักศึกษาเดินทางมาถึงบ้านพักของ เซ่า รู่หลิน เวลา 17.00 น. พวกเขาได้บุกเข้าไปเผาบ้านและทำร้ายจาง จงเสียง ส่วนเซ่า รู่หลินสามารถหลบหนีออกมาได้ ตำรวจที่ได้รับคำสั่งให้ไปควบคุมสถานการณ์บางคนกลับเฝ้าดูเหตุการณ์แบบเอาใจช่วยนักศึกษา จนกระทั่งมีคำสั่งจากนายกรัฐมนตรี เจียน เหนิงซุ่น ให้ใช้กำลังปราบปรามนักศึกษา จึงมีการส่งตำรวจและทหารเข้ามาสมทบ ทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างฝ่ายตำรวจและทหารกับฝ่ายนักศึกษา เป็นเหตุให้นักศึกษา 32 คน ถูกจับกุมและถูกรัฐบาลตัดสินประหารชีวิต²

¹ แหล่งเดิม. หน้า 228-235.

² เขียน ชีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 127.

ในเวลาต่อมา นักศึกษาในเป่ย์จิงจัดตั้งสหภาพขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจาก หนังสือพิมพ์ พ่อค้าและศัตรูของรัฐบาลอานฝู นักศึกษาได้รวมกลุ่มกันประท้วง ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น และทำการปราศรัยตามท้องถนน โดยทำงานเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่เรียกว่า "กลุ่มสิบคนเพื่อช่วยชาติให้พ้นภัย" รัฐบาลได้ใช้กำลังปราบปรามจับกุมนักศึกษาได้นับพันคน จนต้องดัดแปลงส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิงเป็นที่คุมขังนักศึกษา การปราบปรามนักศึกษาของรัฐบาลนอกจากทำให้ ไซ่ หยวนเหยล ออกจากการเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิงแล้ว นักศึกษาและประชาชนยังร่วมมือกันประท้วงรัฐบาล เช่น พ่อค้าชาวเมืองซางไห่ปิดร้านประท้วงอยู่หนึ่งสัปดาห์ และกรรมกรโรงงานกว่า 40 แห่งนัดหยุดงานประท้วง มีการเดินขบวน นัดหยุดงาน คว่ำบาตรสินค้าญี่ปุ่น ในเป่ย์จิงและเมืองสำคัญอื่นๆ ทั่วประเทศ โรงเรียนกว่า 200 แห่งได้หยุดเรียน ทำให้รัฐบาลต้องยอมปล่อยตัวนักศึกษาทั้ง 32 คน ในวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ.1919 และต่อมาในวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ.1919 ได้ปลด เซา รู่หลิน จาง จงเสียง รวมทั้ง ลู่ จงอวี้ ออกจากตำแหน่ง และที่สำคัญที่สุดคือการปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพในวันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ.1919

เหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญคือ ปัญญาชนที่ในอดีตมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ได้ถูกเปลี่ยนเป็นผู้มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของชาติ และสร้างชาติขึ้นใหม่โดยอาศัยพลังมวลชน หลักการที่ว่าผู้ปกครองชี้นำประชาชนในอดีต จากนั้นต่อไปได้ถูกเปลี่ยนเป็นประชาชนชี้นำผู้ปกครอง และความคิดที่ว่าอำนาจเงินและอำนาจทหารจะสามารถสร้างความมั่นคงทางการเมืองการปกครองให้แก่ผู้นำนั้น เป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอสำหรับที่จะใช้ปกครองจีนหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ทำให้ผู้นำจีนในช่วงเวลาต่อมาได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของปัญญาชนมากยิ่งขึ้น มีการดำเนินวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ซึ่งได้กลายเป็นสิ่งสำคัญในการปกครองควบคู่ไปกับอำนาจทางการเมืองทหาร

การที่นักศึกษาออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองแล้วสามารถปลุกกระตมมวลชนให้เข้าร่วมจนสามารถ ทำให้รัฐบาลยอมทำตามข้อเรียกร้องของนักศึกษา โดยการไม่ลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพปลดบุคคลที่นักศึกษาไม่พอใจ และยอมปล่อยตัวนักศึกษาที่ถูกจับกุม ถือว่าเป็นความสำเร็จในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาในระดับหนึ่ง ซึ่งได้สร้างความมั่นใจในการดำเนินการทางการเมืองของนักศึกษาในเวลาต่อมา ด้วยความเชื่อมั่นว่านักศึกษาคือบุคคลสำคัญในการรักษาผลประโยชน์ของชาติ ทำให้นักศึกษาได้ก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมืองในเวลาต่อมา

จากการที่มวลชนได้ร่วมกันเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ครั้งนี้ได้แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวจีน ซึ่งก่อให้เกิดพลังมวลชนกดดันรัฐบาล ซึ่งถือว่าการเริ่มเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยของชาวจีนที่ประชาชนมีสิทธิเรียกร้องและดำเนินการทางการเมือง โดยไม่ติดขัดอยู่ในระบบเก่าที่ต้องสงบนิ่งและทำตามความต้องการของผู้นำเท่านั้น

เหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 เป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์จีน จนให้นักประวัติศาสตร์บางคนถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์จีนเพราะประวัติศาสตร์จีนหลังเหตุการณ์นี้จะเป็นประวัติศาสตร์ที่เกิดจากพลังผลักดันของมวลชนชาวจีน ซึ่งต่างจากประวัติศาสตร์จีนในอดีตที่เกิดจากการกระทำของชนชั้นปกครอง และยังได้กลายเป็นรูปแบบในการแสดงพลังมวลชนเพื่อเรียกร้องความต้องการจากรัฐบาลในสมัยต่อมา

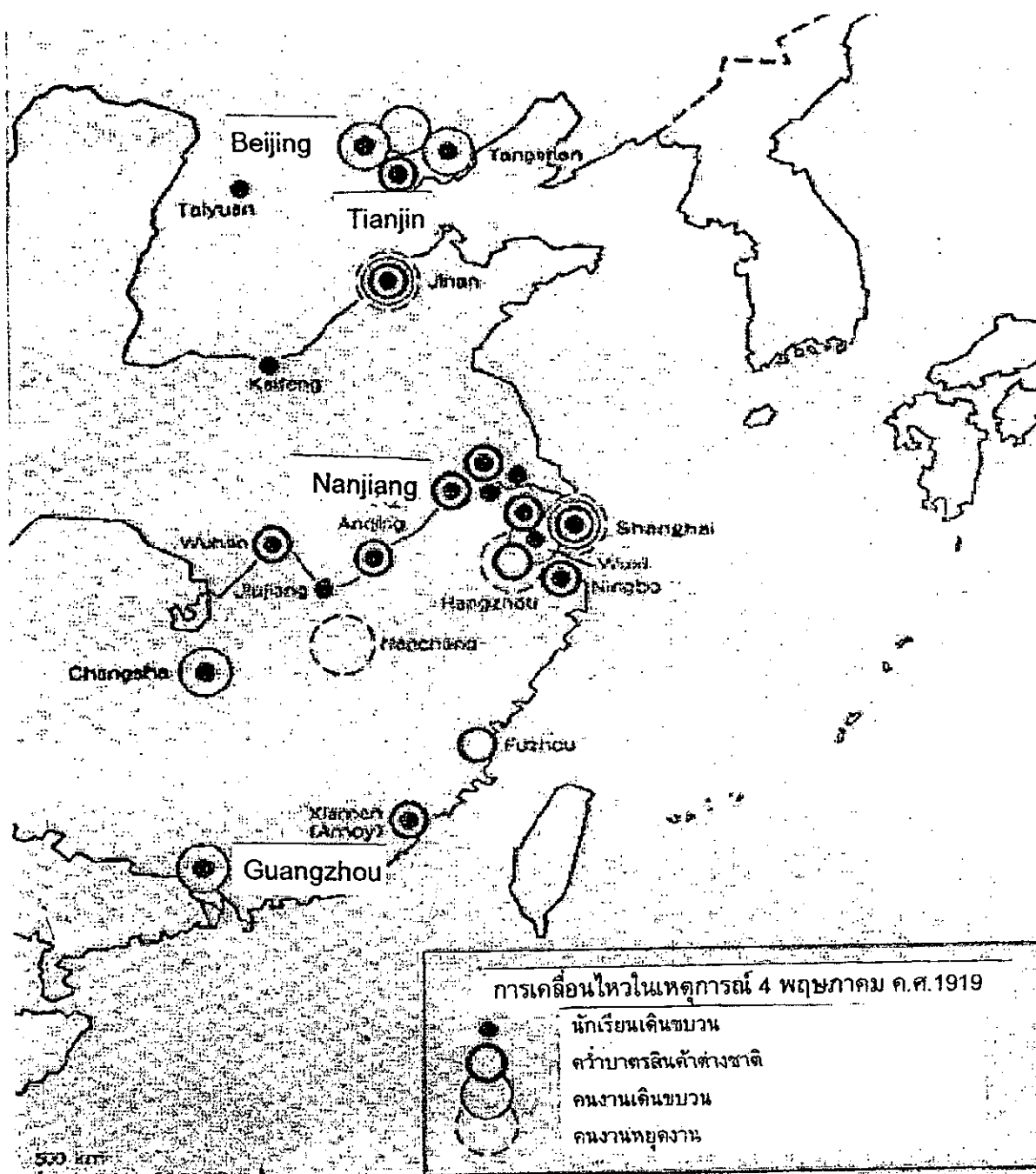
ภาพประกอบ 11 การชุมนุมของชาวจีนเพื่อฉลองการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 372-373.

ภาพประกอบ 12 การชุมนุมของนักศึกษาที่จัตุรัสเทียน อัน เหมิน ในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 388-389.

ภาพประกอบ 13 แผนที่แสดงการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 ในเมืองต่างๆ
ที่มา : Jean Chesneaux; et al. (1977). *China from the 1911 Revolution to Liberation*. p. 66.

บทที่ 3

สภาพการเมืองจีนและการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีน ค.ศ.1919-1924

ภายหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ชุน ตี๋กวางเหนือหลายคนได้แสดงตนว่าอยู่ฝ่ายเดียวกับประชาชนในการต่อต้านรัฐบาลของกลุ่มอานฝู จนสามารถยึดอำนาจในรัฐบาลเป่ย์จิงได้ แต่ไม่สามารถปราบปรามชุน ตี๋กกลุ่มอานฝูในมณฑลต่าง ๆ ได้ทั้งหมด อีกทั้งเกิดความขัดแย้งกันเองในรัฐบาลใหม่ จนทำให้เกิดสงครามหลายครั้งในจีนตอนเหนือ ทางด้านชุน ตี๋กทางใต้ได้นำระบบสหพันธรัฐมาใช้ในเขตปกครองของตน เพื่อเป็นอิสระจากรัฐบาลกลางและไม่ข้องเกี่ยวกับสงครามระหว่างมณฑล ทำให้การจัดตั้งรัฐบาลที่กว้างใจของ ชุน ยัดเซิน เพื่อรวมประเทศต้องประสบความล้มเหลว ในขณะที่ปัญญาชนจีนได้เกิดความแตกแยกทางความคิดขึ้นมากมาย ปัญญาชนจีนที่ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมใหม่ได้เกิดขัดแย้งทางความคิดระหว่างฝ่ายสนับสนุนการเคลื่อนไหวของปัญญาชนจีนในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 กับฝ่ายต่อต้านที่เห็นว่าปัญญาชนควรให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนี้ความศรัทธาที่มีต่อวิทยาศาสตร์และประชาธิปไตยซึ่งถูกทำลายจากผลของการเจรจาสันติภาพหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และได้ถูกแทนที่ด้วยแนวคิดใหม่ต่าง ๆ ที่ต่างต่อสู้กันเอง ซึ่งแนวคิดมาร์กซมีความก้าวหน้ามากจนมีการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นด้วยความช่วยเหลือขององค์การคอมมิวนิสต์สากล ส่วนปัญญาชนจีนที่ยังคงศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยได้เคลื่อนไหวให้จีนมีการปกครองในระบอบสหพันธรัฐที่เชื่อว่าจะสามารถแก้ไขความแตกแยกภายในจีนได้ สำหรับ ชุน ยัดเซิน ต้องการปฏิวัติเพื่อรวมประเทศจีนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงขอความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตและยอมรับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าเป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งเพื่อทำการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋งให้เข้มแข็งทั้งทางการเมืองและการทหาร เมื่อสงครามระหว่างชุน ตี๋กทางเหนือสิ้นสุดลงโดยฝ่ายที่เป็นพันธมิตรกับ ชุน ยัดเซิน เป็นฝ่ายชนะ จึงเกิดความคิดที่จะรวมประเทศด้วยสันติวิธีโดยชุน ตี๋กทางเหนือได้เชิญ ชุน ยัดเซินเดินทางไปเป่ย์จิงในปลายปี 1924 เพื่อเจรจารวมประเทศ

สภาพการเมืองจีนภายหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 จีนถึงสิ้น ค.ศ.1920

จากเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 รัฐบาลอานฝูถูกต่อต้านอย่างหนักจากประชาชน ในฐานะที่เป็นรัฐบาลขายชาติ ทำให้ชุน ตี๋กหลายคนโดยเฉพาะ เซ่า คุ่น แสดงตนว่าอยู่ฝ่ายเดียวกับประชาชนในการโค่นล้มรัฐบาลขายชาติ นายกรัฐมนตรี เฉียน เหมิงชุ่น ถูกปลดเพื่อรับผิดชอบในข้อหาขายชาติ โดย กง ซินจัน (Gong Xinzhan) รักษาการในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนถึงวันที่ 24 กันยายน ค.ศ.1919 จิน หยุนเผิง จึงเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่

สำหรับ ตัวน ฉี่รุ่ย ได้ใช้เงินติดสินบน อู่ เผ่ฝู่ (Wu Peifu, ค.ศ. 1874-1939) ขุนศึกคนสำคัญของ เจ้า คุณ ให้ถอนทหารออกจากมณฑลหูหนาน เพื่อเอาใจขุนศึกฝ่ายใต้ที่ต้องการยึดมณฑลหูหนานคืน โดยที่ ตัวน ฉี่รุ่ย หวังว่าการกระทำครั้งนี้ของเขาส่วนหนึ่งจะสามารถซื้อใจ อู่ เผ่ฝู่ ให้มาเป็นพวกของตนได้ อีกส่วนหนึ่งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับขุนศึกทางใต้ และถ้าขุนศึกทางใต้บุกยึดมณฑลหูหนานจะเป็นการกดดัน เจ้า คุณ ให้หันไปสู้รบกับขุนศึกทางใต้แทนการทำสงครามกับตน ดังนั้นหลังจาก อู่ เผ่ฝู่ ถอนทหารออกจากมณฑลหูหนานและได้เคลื่อนทหารของตนขึ้นมาทางเหนือ ขุนศึกทางใต้จึงได้ส่งกองทหารขนาดใหญ่จากมณฑลกว่างตงบุกเข้าโจมตีมณฑลหูหนาน ซึ่งเป็นไปตามแผนของ ตัวน ฉี่รุ่ย แต่แทนที่ เจ้า คุณ จะส่งกองทัพไปป้องกันมณฑลหูหนาน กลับติดต่อกับ จ้าวหลิน ให้ยกกองทัพมาเข้าร่วมกับตนในการทำสงครามโค่นล้มรัฐบาลชาตินิยมตามความต้องการของประชาชน ทำให้ขุนศึกกลุ่มอานฮุยบางส่วนที่ไม่ต้องการถูกจัดว่าเป็นพวกขายชาติจึงลาออกจากตำแหน่งในรัฐบาลและบางคนถึงกับเข้าร่วมกับฝ่ายตรงข้าม ในขณะที่บางส่วนไม่ต้องการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในสงครามกับขุนศึกกลุ่มจื่อลี่และขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียน จึงวางตัวเป็นกลาง เท่ากับว่า ตัวน ฉี่รุ่ย ต้องทำสงครามตามลำพัง เพราะขุนศึกคนสำคัญของฝ่ายตนคือ นี ซื่อซง เสียชีวิตไปก่อนหน้า นี จิน หยุนเหมิง¹ กับ ชวี ซื่อซาง วางตัวเป็นกลางและมีแนวโน้มเข้าข้างฝ่ายตรงข้าม ส่วน ชวี ชู่เจิง ได้ถูก ชวี ซื่อซาง ปลดออกจากการกุมอำนาจทางทหารในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1920

อย่างไรก็ตาม เจ้า คุณ และ จาง จ้าวหลิน ยังคงดูท่าทีของญี่ปุ่นเพราะเชื่อว่าญี่ปุ่นอาจส่งกำลังทหารเข้าช่วยเหลือ ตัวน ฉี่รุ่ย จนกระทั่งญี่ปุ่นประกาศไม่ให้ความช่วยเหลือ ตัวน ฉี่รุ่ย ในวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1920 เนื่องจากญี่ปุ่นถูกกดดันจากนานาชาติไม่ให้เข้าไปมีบทบาททางทหารในจีน หลังจากนั้นสงครามระหว่างขุนศึกกลุ่มจื่อลี่และขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนกับขุนศึกกลุ่มอานฮุยจึงเกิดขึ้นรอบๆเป่ย์จิงและในมณฑลต่างๆ ในวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ.1920 ประธานาธิบดีชวี ซื่อซาง ได้ประกาศปลด ตัวน ฉี่รุ่ย ออกจากทุกตำแหน่งตามความต้องการของ ตัวน ฉี่รุ่ย เพื่อเป็นการลงโทษตนเองและเตือนขุนศึกกลุ่มอานฮุยที่เหลือให้ยอมรับความพ่ายแพ้ สงครามรอบๆเป่ย์จิงจึงยุติลง² แต่สงครามยังคงดำเนินต่อไปในหลายมณฑลที่ขุนศึกกลุ่มอานฮุยยังคงมีอำนาจอยู่ จาง จิงเหยา ขุนศึกมณฑลหูหนานของกลุ่มอานฮุยได้ทำสงครามกับ หวาง จานหยวน ขุนศึกมณฑลหูเป่ย์ของกลุ่มจื่อลี่ เปิดโอกาสให้ ถาน เหยียนไช่ ร่วมมือกับ เจ้า เหง่ตี้ (Zhao Hengdi) เข้ายึดครองมณฑลหูหนานโดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลทหารที่กว้างใจ

¹ จิน หยุนเหมิง ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ.1920 เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา ระหว่างขุนศึกกลุ่มอานฮุยกับขุนศึกกลุ่มจื่อลี่และขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียน.

² Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.395-397.

ขณะที่เกิดปัญหาภายในรัฐบาลเป่ย์จิง ทางด้านรัฐบาลทหารที่กว้างโจวกลุ่มอดีตสมาชิกรัฐสภา ที่มี อู๋ ถึงฟาง เป็นผู้นำพยายามที่จะสนับสนุน หยาง หย่งไท่ (Yang Yongtai) ขุนศึกชาวมณฑลกว่างตง ให้มีอำนาจในมณฑลกว่างตงแทนที่ ลู่ หรงถิง ขุนศึกมณฑลกว่างซีและกลุ่มศึกษาการเมือง (The Political Study Group) ที่กุมอำนาจในรัฐบาลทหารที่กว้างโจว ซึ่งมีนโยบายต้องการเป็นมิตรกับ รัฐบาลเป่ย์จิง และมีการเคลื่อนไหวด้วยคำขวัญ “กว่างตงเพื่อชาวกว่างตง” ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในรัฐบาลทหารที่กว้างโจวยิ่งขึ้น ต่อมา ซุน ยัตเซ็น ได้ลาออกจากตำแหน่งในรัฐบาลทหารที่กว้างโจวอย่างเป็นทางการในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1919 และในเดือนตุลาคม ค.ศ.1919 ถึง เช้าอี้ ได้ลาออกจากตำแหน่งผู้แทนในการเจรจาสันติภาพกับรัฐบาลเป่ย์จิง

ถึง จี้เหยา ซึ่งได้รับการติดต่ออย่างลับๆจาก ต้วน ฉีรู่ย ได้ให้ หลี่ เกินหยวน (Li Genyuan) ผู้บัญชาการกองทัพนครหนานหนานในมณฑลกว่างตง ช่วยเหลือฝ่ายอดีตสมาชิกรัฐสภาโดยเสนอให้ ย้ายไปจัดตั้งรัฐบาลทหารที่มณฑลหนานหนานแทน ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1920 อู๋ ถึงฟาง ซุน ยัตเซ็น และ ถึง เช้าอี้ ได้นำอดีตสมาชิกรัฐสภาไปจัดตั้งรัฐบาลทหารใหม่ที่มณฑลหนานหนาน ทำให้มีรัฐบาลฝ่ายใต้สองรัฐบาลคือ รัฐบาลทหารที่กว้างโจว กับรัฐบาลทหารที่มณฑลหนานหนาน

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1920 ถึง จี้เหยา ได้ส่งกองทหารจำนวนมากเข้าโจมตีมณฑลสือชวน แต่ถูกต่อต้านอย่างหนักจากบรรดาขุนศึกในมณฑลสือชวนที่นำโดย ชย่ง เค่ออู่ จนทำให้ ถึง จี้เหยา ต้องยอมถอนทหารกลับ ผลจากสงครามครั้งนี้ได้ส่งผลให้บรรดาขุนศึกในมณฑลสือชวนหันมาร่วมมือกัน เพื่อปกป้องมณฑลสือชวนจากขุนศึกมณฑลอื่นแทนการทำสงครามแย่งชิงอำนาจกันเองภายในมณฑลสือชวน ขณะเดียวกัน ถึง จี้เหยา เริ่มท้อแท้ในความพยายามที่จะเข้ายึดครองมณฑลสือชวน จึงได้หันไปให้ความสำคัญกับการปกครองมณฑลหนานหนานของตนแทน

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1920 เกิดสงครามระหว่าง เงิน จงหมิง (Chen Jiongming, ค.ศ.1878-1933) ขุนศึกชาวมณฑลกว่างตงกับกองทัพนครกว่างซีเพื่อแย่งชิงมณฑลกว่างตง เป็นเหตุให้กองทัพนครกว่างซีต้องถอยทัพกลับ พร้อมกับกอบโกยความร่ำรวยจากมณฑลกว่างตงกลับบ้าน ในปลายเดือนตุลาคม ค.ศ.1920 ทำให้รัฐบาลทหารที่กว้างโจวยุติลง และ เงิน จงหมิง ได้เป็นขุนศึกปกครองมณฑลกว่างตงคนใหม่

ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1920 นายทหารมณฑลกุ้ยโจวได้ขับไล่ หลิว เซียนซือ (Liu Xianshi) ขุนศึกมณฑลกุ้ยโจวคนของ ถึง จี้เหยา ออกจากมณฑลกุ้ยโจว ทำให้มณฑลกุ้ยโจวเป็นอิสระจากมณฑลหนานหนาน ต่อมารัฐบาลทหารที่มณฑลหนานหนานถูกยุบในปลาย ค.ศ.1920 ทำให้จีนเมื่อสิ้นสุด ค.ศ.1920 ทางเหนือรัฐบาลที่เป่ย์จิงถูกปกครองโดยขุนศึกกลุ่มจื้อลี่และขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียน และขุนศึกกลุ่มต่างๆยังคงทำสงครามแย่งชิงอำนาจกันเองต่อไป ในขณะที่ 6 มณฑลทางใต้ต่างเป็นอิสระต่อกัน และอาศัยการความแตกแยกในรัฐบาลเป่ย์จิงทำการประกาศตนเป็นอิสระจากรัฐบาลที่เป่ย์จิง

ความขัดแย้งทางความคิดของปัญญาชนจีนภายหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919

ปัญญาชนจีนที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิวัติทางภูมิปัญญา มีความคิดเห็นขัดแย้งกันในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวของนักเรียนนักศึกษาที่นำโดย เฉิน ตูซิว ผู้ร่วมกับนักศึกษาแจกใบปลิวโจมตีรัฐบาลจนถูกจับกุมในวันที่ 11 มิถุนายน ค.ศ. 1919 กับฝ่ายที่เรียกร้องให้นักเรียนนักศึกษายุติการเคลื่อนไหวและให้กลับเข้าเรียนที่นำโดย หู ซื่อ ทำให้ปัญญาชนจีนแตกแยกกันออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งสนับสนุนการเคลื่อนไหวของนักเรียนนักศึกษาเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ปัญญาชนจีนต้องมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางการเมืองของประชาชน เพื่อต่อสู้กับการบริหารประเทศที่ไม่เหมาะสมของรัฐบาล ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่านักเรียนนักศึกษาควรให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อให้ความรู้ในการพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่งความขัดแย้งทางความคิดนี้ได้ส่งผลให้ปัญญาชนจีนรุ่นใหม่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ส่วนหนึ่งได้เลือกที่จะดำเนินการด้านวิชาการ เช่น ฟู่ ซุนเหียน (Fu Sunien) ลั่ว เจียหลุน (Luo Jialun) กู เจียกัง (Gu Jiegang, ค.ศ.1893-1980) เฟิง โหย่วหลาน (Feng Youlan, ค.ศ.1895-?) จู จื่อชิง (Zhu Ziqing) ซึ่งได้ร่วมกันจัดทำวารสารซินเฉา (Xin Chao หรือ คลื่นใหม่=New Tide) เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ และต่อมาบุคคลเหล่านี้ได้เป็นผู้นำทางวิชาการของจีน¹ ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งเลือกที่จะดำเนินการทางการเมือง เช่น เหมา เจ๋อตง (Mao Zedong, ค.ศ.1893-1976) โจว เอินไหล (Zhou Enlai, ค.ศ.1898-1976) หลิว เซ่าฉี (Liu Shaoqi, ค.ศ.1898-1969) ซึ่งต่อมาได้เป็นผู้นำทางการเมืองของจีน

นอกจากความขัดแย้งเกี่ยวกับบทบาทของปัญญาชนจีนที่ควรเป็นผู้นำทางวิชาการหรือผู้นำทางการเมือง ปัญญาชนจีนยังมีความขัดแย้งเกี่ยวกับแนวคิดประชาธิปไตย แนวคิดวิทยาศาสตร์ และระบบทุนนิยมของชาติตะวันตกที่ปัญญาชนจีนเคยยกย่องและหวังว่าจะช่วยให้จีนหลุดพ้นจากความอ่อนแอ รวมทั้งทำให้จีนเข้มแข็งทัดเทียมกับนานาชาติ ความผิดหวังของปัญญาชนจีนจำนวนมากที่มีต่อชาติตะวันตกในการประชุมสันติภาพ ได้ทำให้ปัญญาชนจีนเหล่านี้สิ้นหวังในการที่จะนำเอาแนวคิดของชาติตะวันตกมาใช้ในจีนไปด้วย และได้หันไปศึกษาแนวคิดมาร์กซ์และแนวคิดสังคมนิยมแทน รวมทั้งกลุ่มปัญญาชนที่สนับสนุนการรักษาวัฒนธรรมเดิมของจีนที่นำโดย เหลียง ฉีเซา ยังได้โจมตีแนวคิดจากชาติตะวันตกพร้อมกับต้องการให้ปัญญาชนจีนหันกลับไปให้ความสำคัญต่อแนวคิดดั้งเดิมของจีน ทำให้ปัญญาชนภายหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ต่างต้องตัดสินใจเลือกบทบาทของตนระหว่างการเคลื่อนไหวด้านวิชาการหรือการเคลื่อนไหวด้านการเมือง และต้องเลือกแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งในการดำเนินการ ซึ่งแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และอุปนิสัยที่แตกต่างกัน

¹จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 836.

ภายหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ในประเทศจีนมีวารสารใหม่ๆที่เขียนด้วยภาษาไป๋ว่าหลายร้อยฉบับ ซึ่งเกือบทุกฉบับตีพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างสังคมจีนขึ้นใหม่ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ต่างๆได้เสนอความคิดใหม่ๆในการพิจารณาค่านิยมในสังคม นอกจากนี้ยังมีหนังสือและหนังสือแปลจากต้นฉบับของตะวันตกออกเผยแพร่มากมาย นักวิชาการชั้นนำจากต่างประเทศได้รับเชิญให้มาบรรยายในจีน เช่น จอห์น ดิวอี้ ได้เดินทางบรรยายเกี่ยวกับการศึกษาและลัทธิปฏิบัตินิยมใน 11 มณฑลโดยมี หู ซื่อ เป็นล่าม เบอร์ทรานด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell, ค.ศ.1872-1970) ได้บรรยายเกี่ยวกับรัฐสังคม โดยมี วาย อาร์ เจ้า (Y.R. Chao) เป็นล่าม พอล มอนโร (Paul Monroe) ฮันส์ ไตรช์ (Hans Driesch, ค.ศ.1867-1941) ระพินทรนาถ ตากอร์ (Rabindranath Tagore, ค.ศ.1861-1941)¹

นอกจากนี้ปัญญาชนจีนยังได้นำเสนอผลงานและแนวคิดต่างๆที่ตนชื่นชมอีกมากมาย เช่น จาง จุนไหม (Zhang Junmai หรือ คาร์สัน จาง = Carsun Zhang, ค.ศ.1886-?) เผยแพร่ผลงานของ อองรี เบอร์กสัน (Henri Bergson, ค.ศ.1859-1941) หวาง กั๋วเว่ย (Wang Guowei, ค.ศ.1877-1927) เผยแพร่ปรัชญาของ อาเธอร์ โชเพินเฮาเวอร์ (Arthur Schopenhauer, ค.ศ.1788-1860) และ ฟรีดริช นิตซ์เช่ (Friedrich Nietzsche, ค.ศ.1844-1900) หลี่ ต้าเจา และ เจิน ตู่ซิว เผยแพร่ แนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx, ค.ศ.1818-1883) ฟรีดริช เองเกิล (Friedrich Engels, ค.ศ.1820-1895) วลาดีเมียร์ เลนิน (Vladimir Lenin, ค.ศ.1870-1924) นิโกลา บูคาริน (Nikolai Bukharin, ค.ศ.1888-1938) และ จอร์จีเพลคานอฟ (Georgi Plekhanov, ค.ศ.1856-1918) หลี่ ซื่อเจิง (Li Shizeng) เผยแพร่แนวคิดอนาธิปไตย (Anarchist) ของ ปีเตอร์ โครโปทกิน (Peter Kropotkin, ค.ศ.1842-1921) ในบรรดาแนวคิดทั้งหมดแนวคิดสังคมนิยมได้รับความสนใจจากปัญญาชนจีนมากที่สุด โดยแนวคิดของมาร์กซ์เป็นแนวคิดที่โดดเด่นที่สุด

จากแนวคิดต่างๆที่มีอยู่มากมายในจีนในช่วงเวลานี้ ปัญญาชนจีนได้แบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆตามแนวคิดที่ตนสนับสนุน ดังนี้

1.กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตย

จากการเข้ามาของชาติตะวันตกได้ทำให้ปัญญาชนจีนรับเอาแนวคิดประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชาติในสมัยปลายราชวงศ์ชิง โดย ชุน ยัตเซ็น เป็นปัญญาชนจีนที่โดดเด่นที่สุดในการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยในจีนถึงขั้นเสนอให้ชาวจีนร่วมกันปฏิวัติล้มล้างการปกครองของราชวงศ์ชิง สถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นและนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้ในจีน นอกจากนี้ ชุน ยัตเซ็น ยังได้ประกาศแนวคิดทางการเมืองในการปฏิวัติเพื่อนำระบอบประชาธิปไตย

¹ แหล่งเดิม. หน้า 839.

มาใช้ในจีน คือ ซาน หมิน จู อี้ (San Min Zhu Yi) หรือ ลัทธิไตรราษฎร์ (Three People's Principles) หรือ ลัทธิไตรประชา ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. หลักประชาชาติ หรือ หลักชาตินิยม (Nationalism) คือ การต่อต้านต่างชาติ ทั้งการปกครองของต่างชาติ (ราชวงศ์ชิง) และ การคุกคามของต่างชาติ (จักรวรรดินิยม) การจัดตั้งรัฐบาลที่มาจากประชาชนชาวจีน

2. หลักประชาธิปไตย (Democracy) คือ การจัดตั้งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย สถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้น ให้ประชาชนมีสิทธิในการริเริ่ม (initiative) มีสิทธิในการออกเสียงประชามติ (referendum) มีสิทธิในการเลือกตั้ง (election) มีสิทธิในการถอดถอนผู้ปกครอง (recall) และได้แบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ บริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ การควบคุม และการสอบเข้ารับราชการ

3. หลักประชาชีพ หรือ หลักสังคมนิยม (Socialism) คือ หลักการควบคุมและจัดสรรทุนและที่ดินให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน

ภายหลังการปฏิวัติและการสถาปนาสาธารณรัฐจีน อำนาจการปกครองตกอยู่ในมือของนายทหารที่นำระบบเผด็จการมาใช้แทนระบบประชาธิปไตยและท่ามกลางปัญหาความแตกแยกภายในประเทศในยุคขุนศึก ทำให้ปัญญางานจีนเช่น เงิน ตู๋ชีว ที่เชื่อว่าหากนำระบบประชาธิปไตยมาใช้ในจีนอย่างแท้จริงแล้วจะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวของจีนและทำให้จีนเข้มแข็ง ได้เผยแพร่แนวคิดระบบประชาธิปไตยโดยส่งเสริมเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลซึ่งเป็นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ทำให้ปัญญาชนจีนเข้าใจและสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น แต่จากการที่จีนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการประชุมสันติภาพที่ปารีส ทำให้ปัญญาชนจีนจำนวนไม่น้อยรวมทั้ง เงิน ตู๋ชีว เสื่อมศรัทธาที่มีต่อแนวคิดประชาธิปไตยและหันไปศึกษาแนวคิดทางการเมืองอื่นๆ แต่ยังคงมีปัญญาชนจีนที่สนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตยต่อไป และได้เคลื่อนไหวจนเกิดการนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ในจีน และการปฏิรูปพรรคก๊กมินตั๋งของ ซุน ยัตเซ็น เพื่อสร้างเอกภาพในชาติและนำระบบประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองจีน

2. กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดมาร์กซ์

ใน ค.ศ.1904 วารสารหมิ่นเป้า (Minbao) ได้ตีพิมพ์ชีวประวัติของ คาร์ล มาร์กซ์ ใน ค.ศ.1906 วารสารเทียนอี้เป้า (Tianyipao) ได้ตีพิมพ์ “บทนำคำประกาศคอมมิวนิสต์” (Introduction to the Communist Manifesto) และข้อเขียนจากเรื่อง “กำเนิดของครอบครัว” (The Origin of Family) ของ เอนเกิล¹

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 59-60.

ภายหลังความสำเร็จของการปฏิวัติรัสเซียในค.ศ.1917 หลี่ ต้าเจา ได้นำบทความเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์มาเผยแพร่แก่ปัญญาชนในวารสาร ซิน ชิงเหียน หลายฉบับ เช่น "ข้อเปรียบเทียบระหว่างการปฏิวัติฝรั่งเศสกับการปฏิวัติรัสเซีย" (Comparison between the French and Russian Revolutions) ในฉบับเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1918 "ชัยชนะของ ลัทธิบอลเชวิค" (The Victory of Bolshevism) ในฉบับเดือนตุลาคม ค.ศ.1918 "ชัยชนะของสามัญชน" (The Victory of the Common People) ในฉบับเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1918 นอกจากนี้ หลี่ ต้าเจา ได้ร่วมมือกับ เจิน ตู๋ชิว จัดทำวารสารเหมยโหว ผิงหลุน (Meihou pinglun หรือ สัปดาห์วิจารณ์ = Weekly Critic) ในการเผยแพร่แนวคิดมาร์กซ์ การร่วมงานกันของหลี่ ต้าเจา และ เจิน ตู๋ชิว ในครั้งนี้ได้มีส่วนทำให้ เจิน ตู๋ชิว หันมาสนใจลัทธิมาร์กซ์มากขึ้น และทั้งคู่ยังร่วมกันต่อสู้ทางความคิดกับ หู ซื่อ และปัญญาชนจีนคนอื่นๆ รวมทั้งเป็นบุคคลสำคัญในการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ในค.ศ.1918 หลี่ ต้าเจา ได้จัดตั้งสมาคมเพื่อศึกษาลัทธิมาร์กซ์ (Society for the Study of Marxism) ที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติเป่ย์จิง โดยมีนักศึกษาเข้าร่วมเป็นสมาชิก 12 คน หนึ่งในจำนวนนี้คือ เหมา เจ๋อตง ผู้ช่วยบรรณาธิการและลูกศิษย์คนสำคัญของ หลี่ ต้าเจา ในเดือนเมษายน ค.ศ.1919 วารสารเหมยโหว ผิงหลุน ได้ตีพิมพ์คำประกาศคอมมิวนิสต์ภาษาจีนออกเผยแพร่ และในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1919 หลี่ ต้าเจา ได้เผยแพร่บทความ "ทัศนะมาร์กซ์ของข้าพเจ้า" (My Marxist Views) ในวารสาร ซิน ชิงเหียน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การต่อสู้ระหว่างชนชั้นและการเอาตัวเอเปรียบของนายทุนในระบบทุนนิยม

ในขณะที่ หลี่ ต้าเจา กำลังเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ในจีน สหภาพโซเวียตได้มีการประชุมก่อตั้งองค์การคอมมิวนิสต์สากล หรือ องค์การคอมินเทิร์น (Comintern) ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1919 ซึ่งได้ประกาศให้การสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเป็นอิสระของประชาชนในประเทศอาณานิคมทั่วโลก รวมทั้งสนับสนุนการปฏิวัติบอลเชวิคของชาวจีน ต่อมา ลีโอ คาราคาห์น (Leo Karakhan) เจ้าหน้าที่ต่างประเทศของสหภาพโซเวียตได้ประกาศว่าทางรัฐบาลสหภาพโซเวียตพร้อมที่จะสละสิทธิพิเศษต่างๆ ในจีนในวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ.1919 ทำให้ปัญญาชนจีนจำนวนมากมีความหวังต่อสหภาพโซเวียต หลังจากผิดหวังจากชาติตะวันตก จึงทำให้ความนิยมในลัทธิมาร์กซ์เพิ่มสูงขึ้นด้วย

จากความนิยมในลัทธิมาร์กซ์ที่เพิ่มสูงขึ้นในหมู่ปัญญาชนจีน ทำให้ เจิน ตู๋ชิว ต้องจัดทำวารสาร ซิน ชิงเหียน ฉบับพิเศษว่าด้วยลัทธิมาร์กซ์ และหลี่ ต้าเจา ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการศึกษาและอภิปรายผลงานสำคัญในลัทธิมาร์กซ์ เช่น "ทุน" (Capital) ต่อมา หลี่ ต้าเจา ได้สนับสนุนให้นักศึกษาเดินทางสู่ชนบทเพื่อช่วยเหลือชาวนาและศึกษาสภาพชีวิตที่แท้จริงของชาวนาโดยการใช้ชีวิตร่วมกับชาวนา ซึ่งทำให้ลัทธิมาร์กซ์ได้เผยแพร่ไปสู่ชนบท ซึ่งในอนาคตนักศึกษาเหล่านี้ได้กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

การเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ต้องประสบกับปัญหาจากการต่อต้านของ หู ซื่อ ที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างทันทีทันใดตามแบบอย่างการปฏิวัติรัสเซีย แต่เป็นแนวทางที่ หลี่ ต้าเจา กำลังสนับสนุนให้เกิดขึ้นในจีน ส่งผลให้ปัญญาชนจีนจำนวนมากที่กำลังนิยมในลัทธิมาร์กซ์ต้องหยุดพิจารณาแนวคิดระหว่าง หลี่ ต้าเจา กับ หู ซื่อ ก่อนตัดสินใจอีกครั้งว่าจะเลือกสนับสนุนลัทธิมาร์กซ์ต่อไปหรือไม่

หลี่ ต้าเจา ตอบโต้โดยยืนยันความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาดังๆขึ้นเด็ดขาดและจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหามูลฐานปัญหาหนึ่งให้ได้ก่อนแล้วจึงแก้ไขปัญห่อื่นๆได้ต่อไป โดยยกตัวอย่างในรัสเซีย ถ้าหากไม่โค่นล้มราชวงศ์โรมานอฟ (Romanov Dynasty, ค.ศ. 1613-1917) ปัญห่อื่นๆในประเทศคงไม่ได้รับการแก้ไข และการปฏิวัติรัสเซียได้แสดงให้เห็นว่าลัทธิมาร์กซ์ไม่ใช่ความฝัน แต่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นแล้วในรัสเซีย และสามารถเกิดขึ้นได้จริงในจีน นอกจากนี้ หลี่ ต้าเจา ยังยืนยันว่า หากสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัญหามูลฐานได้แล้ว จะสามารถแก้ไขปัญห่อื่นๆ เช่น ปัญหาการเมือง ปัญหาระบบครอบครัว ปัญหาสิทธิสตรี ฯลฯ ได้ต่อไป

3. กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดเดิมของจีน

เหลียง ฉีเซา และพวก ซึ่งกลับจากการศึกษาสภาพสังคมในยุโรป ได้โจมตีวัฒนธรรมตะวันตกว่าเป็นวัฒนธรรมที่เสื่อมโทรมทางจิตใจ การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการยอมรับทฤษฎีดาร์วินในสังคม ได้ทำให้โลกตะวันตกกลายเป็นวัตถุนิยมที่ล้มป่วยทางจิตใจ¹ พร้อมกันนี้ได้เสนอให้มีการพัฒนาวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมตะวันตกควบคู่กันไปในลักษณะนำวัฒนธรรมหนึ่งไปเพิ่มเติมในอีกรัฒนธรรมหนึ่งเพื่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมขึ้นใหม่ โดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในอินเดีย เมื่อนำพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ในจีน ได้เกิดพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากพระพุทธศาสนาในอินเดีย แต่สามารถเจริญรุ่งเรืองในจีนได้ จากตัวอย่างนี้ถ้าจีนรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในจีน ควรเป็นไปในลักษณะที่เป็นส่วนเพิ่มเติมในวัฒนธรรมจีน ซึ่งจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมกับสังคมจีนมากกว่าการนำวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในสังคมจีน

นอกจากนี้ เหลียง ฉีเซา ยังไม่เห็นด้วยกับการโจมตีลัทธิขงจื้อและวัฒนธรรมเดิมของจีนโดยได้นำเรื่องช่วงเวลาในประวัติศาสตร์มาให้ความเป็นธรรมต่อขงจื้อและนักปราชญ์คนอื่นๆของจีนว่าในปัจจุบันคำสอนของขงจื้ออาจไม่เหมาะสมต่อสังคมในปัจจุบัน แต่ควรเข้าใจว่าสังคมในสมัยของขงจื้อนั้นคำสอนเกี่ยวกับหลักจริยธรรมมีความสำคัญมาก ซึ่งคนในปัจจุบันไม่ควรโจมตีลัทธิขงจื้อว่าเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ เพราะอย่างน้อยลัทธิขงจื้อคือพื้นฐานทางสังคมจีนในปัจจุบันที่มีประโยชน์ในการรักษา

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงค์และคณะ. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 840.

สภาพสังคมจีนเอาไว้ และควรนำวัฒนธรรมใหม่ๆมาแทนที่ในส่วนที่ไม่เหมาะสมในสังคมปัจจุบันของลัทธิขงจื้อและวัฒนธรรมอื่นๆของจีนมากกว่าการเปลี่ยนแปลงใหม่ทั้งหมด

เหลียง ฉีเซา ยังได้เปรียบเทียบลักษณะวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมตะวันตก พร้อมกับโจมตีแนวคิดวิทยาศาสตร์และแนวคิดสังคมนิยมที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่ปัญญาชนจีน โดยได้อธิบายว่าวัฒนธรรมจีนแม้ว่าจะมีนักปราชญ์หลายสำนักที่มีความเห็นแตกต่างกัน แต่จุดหมายของนักปราชญ์ทั้งหลายเป็นสิ่งเดียวกันคือ ทำให้วัฒนธรรมจีนมีลักษณะเป็นเอกภาพกลมกลืนกัน ในขณะที่วัฒนธรรมตะวันตกถูกแบ่งออกจากกันอย่างเด็ดขาดระหว่างฝ่ายวัตถุกับฝ่ายจิตใจ ซึ่งเหลียง ฉีเซา ได้โจมตีว่าวัฒนธรรมด้านจิตใจของตะวันตกเป็นสิ่งลึกลับทางไกลจากชีวิตมนุษย์ และโจมตีแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นสาเหตุของการทำลายล้างสิ่งต่างๆในโลก รวมทั้งโจมตีลัทธิสังคมนิยมว่า เป็นเพียงลัทธิเอาอย่างกันที่ไม่มีอะไรมากไปกว่าการต่อสู้เพื่อแย่งชนมับ¹

เหลียง ฉีเซา ได้เรียกร้องให้ปัญญาชนจีนดำเนินการสร้างวัฒนธรรมใหม่ตามหลัก 4 ประการ ได้แก่ 1.มีความจริงใจที่จะให้ความเคารพและคุ้มครองวัฒนธรรมเดิมของจีนไว้ 2.รับเอาวิธีการแบบตะวันตกมาใช้ศึกษาวัฒนธรรมจีน เพื่อค้นหาลักษณะที่แท้จริงของวัฒนธรรมจีน 3.ทำให้วัฒนธรรมของจีนมีระเบียบและนำเอาวัฒนธรรมอื่นมาพัฒนาวัฒนธรรมจีน ซึ่งจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ขึ้น 4.นำวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นออกเผยแพร่ไปยังโลกภายนอก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ²

ใน ค.ศ.1922 หนังสืออารยธรรมและปรัชญาแห่งตะวันออกและตะวันตก (Civilization and Philosophy of Orient and Occident) ของ เหลียง ซัวหมิง (Liang Souming, ค.ศ.1893-?) ได้สนับสนุนความคิดของเหลียง ฉีเซา โดยได้เปรียบเทียบวัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมจีน และวัฒนธรรมอินเดีย ว่าต่างมีเอกลักษณ์ในการต่อสู้ ปรับตัว ครอบงำ ศาสนา³ เหลียง ซัวหมิง ซึ่งมีพื้นฐานความรู้ด้านพระพุทธศาสนาได้นำหลักทางสายกลางของพระพุทธศาสนามาอธิบายเปรียบเทียบวัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมจีน และวัฒนธรรมอินเดียว่าวัฒนธรรมทั้ง 3 เปรียบเสมือนวิถีทางของมนุษย์ที่มีอยู่ 3 ทาง ได้แก่ 1.ไปข้างหน้าซึ่งเป็นลักษณะของวัฒนธรรมตะวันตก 2.เปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างกลมกลืนและคงอยู่อย่างมั่นคงซึ่งเป็นลักษณะของวัฒนธรรมจีน 3.ถอยหลังซึ่งเป็นลักษณะของวัฒนธรรมอินเดีย

เหลียง ซัวหมิง ได้เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างของวัฒนธรรมทั้งสามว่า วัฒนธรรมตะวันตกมีลักษณะของการเอาชนะธรรมชาติด้านวัตถุ มีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มีระบอบประชาธิปไตยในสังคม ซึ่งคุณลักษณะทั้งหมดนี้ไม่มีในวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมอินเดีย สำหรับวัฒนธรรมอินเดียมี

¹ วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). *เล่มเดิม*. หน้า 375-376.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 378.

³ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 840.

ลักษณะของความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนาซึ่งมีผลทำให้ปรัชญา วรรณคดี ศิลปะและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมตกอยู่ใต้อำนาจของศาสนา ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจที่ผิดปกติ ซึ่งต่างจากวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมตะวันตก ในส่วนของวัฒนธรรมจีนนั้นเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะที่ให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งต่างจากวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมอินเดียที่ให้ความสำคัญกับเรื่องเทวนิยม หรือสสารนิยม

เหลียง โช่วหมิง ได้สรุปถึงวัฒนธรรมใหม่ที่เหมาะสมกับจีนจากวัฒนธรรมทั้งสามไว้ว่า 1. ต้องปฏิเสธวัฒนธรรมอินเดีย 2. ต้องรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกทั้งหมดแต่ต้องนำมาเปลี่ยนแปลงพื้นฐานบางอย่าง 3. เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจีนให้อยู่ในระดับที่สามารถผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมตะวันตกได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมใหม่ตามความมุ่งหวังของ เหลียง โช่วหมิง ยังคงยึดวัฒนธรรมจีนที่เป็นทางสายกลางเป็นหลักโดยเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับยุคสมัยจากนั้นจึงรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมจีนโดยต้องเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตะวันตกเหล่านั้นให้สอดคล้องกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมจีน

สำหรับแนวคิดทางการเมือง เหลียง โช่วหมิง ได้วิจารณ์ระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกว่าพื้นฐานด้านวัตถุ จิตใจและสังคมในระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกนั้นไม่มีอยู่ในจีน การนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้ในจีน จึงเป็นเหมือนการนำสถาบันแบบตะวันตกมาใช้ในจีนโดยพลการ ซึ่งขัดต่อลักษณะสังคมชนบทและสังคมชาวนาที่เป็นแก่นแท้ของสังคมจีน ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังเอาไว้ ดังนั้นจีนใหม่ที่จะเกิดขึ้นควรพัฒนาจากพื้นฐานของชาวจีนในชนบท ซึ่งพัฒนาในลักษณะสังคมนิยมเพื่อให้เกิดสังคมใหม่ที่ไม่ใช่ลัทธิทุนนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ ต่อมา เหลียง โช่วหมิง ได้จัดตั้งสถาบันสร้างชาติแบบชนบทตามความคิดของเขาขึ้นและตั้งพรรคชาติสังคมนิยม (National Socialists Party) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นกลุ่มต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินการของพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีน²

จาง จุนใหม่ ได้โจมตีการนำวิทยาศาสตร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับปรัชญาชีวิตว่าไม่เหมาะสมกันเพราะ 1. วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของวัตถุ แต่ปรัชญาชีวิตเป็นเรื่องของจิตใจ 2. วิทยาศาสตร์ถูกควบคุมด้วยวิธีการทางตรรกศาสตร์ แต่ปรัชญาชีวิตเกิดจากปรากฏการณ์ทางจิตที่เป็นอิสระ 3. วิทยาศาสตร์เกิดจากการวิเคราะห์องค์ประกอบ แต่ปรัชญาชีวิตเกิดจากการสังเคราะห์โดยรวมที่ไม่สามารถวิเคราะห์โดยการแบ่งแยกหรือเพิ่มเติมได้ 4. วิทยาศาสตร์เป็นไปตามกฎของเหตุผล แต่ปรัชญาชีวิตเป็นไปตามเจตจำนงที่ไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้ 5. วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของการจัดหมู่วัตถุที่เหมือนกัน แต่ปรัชญาชีวิตเป็นเรื่องของเอกลักษณ์ วิทยาศาสตร์สามารถจัดสิ่งต่างๆเป็นหมวดหมู่

¹วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). เล่มเดิม. หน้า 384-385.

²แหล่งเดิม. หน้า 379-380.

ได้ แต่ไม่สามารถจัดหมวดหมู่มนุษย์ได้ จากความแตกต่างทั้งหมดนี้ แม้ว่าวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าเพียงใดก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับปรัชญาชีวิตของมนุษย์ได้ มีเพียงมนุษย์เท่านั้นที่สามารถแก้ไขปัญหามนุษย์ได้

4. กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดวิทยาศาสตร์

หู ซื่อ และปัญญาชนคนอื่น ๆ ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์และมุ่งศึกษาดำรงต่าง ๆ โดย หู ซื่อ กู เจียกิง เจียน ชวนถง (Chien Xuantong, ค.ศ. 1887-1938) และคนอื่น ๆ ได้เคลื่อนไหวในการจัดระเบียบมรดกของชาติใหม่ โดยได้ศึกษานักปรัชญาโบราณของจีน ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ เช่น พระพุทธศาสนาในจีน ลัทธิเต๋า นวนิยายพื้นบ้าน ความคิดสมัยราชวงศ์ชิง เพื่อประเมินค่าของสิ่งเหล่านั้น รวมทั้งวิเคราะห์ว่าดำรงใจเป็นของแท้หรือไม่¹

หู ซื่อ ได้โจมตีลัทธิต่าง ๆ ที่กำลังเผยแพร่อยู่ในจีนว่าเป็นเพียง “ความฝันที่หลอกตนเองและผู้อื่น”² เป็นสัญญาณที่แสดงถึงความล่มสลายทางความคิดและจุดจบของการปฏิบัติทางวัฒนธรรมในสังคมจีน โดย หู ซื่อ ได้เสนอแนะให้ปัญญาชนจีนให้ความสำคัญกับการศึกษาให้มากขึ้นและสนใจในลัทธิต่าง ๆ ให้น้อยลง และควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวในสังคมที่ละปัญหาอย่างค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะการปรับปรุงให้ดีขึ้นด้วยการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะสร้างปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมากกว่าการแก้ไขปัญหามา หู ซื่อ ได้ยืนยันว่าไม่มีการปลดแอกหรือการสร้างใหม่อย่างสมบูรณ์ เพราะในความเป็นจริงการปลดแอกทำได้เพียงการปลดแอกจากสถาบันหรือความเชื่อหนึ่ง ๆ แต่ไม่อาจปลดแอกจากสถาบันหรือความเชื่อทุกอย่างได้ การสร้างใหม่ก็เช่นเดียวกันย่อมเป็นการสร้างที่เล็กที่เล็กละน้อยมากกว่าการสร้างใหม่ทั้งระบบ

หู ซื่อ ได้โจมตีแนวคิดของ เหลียง ฉีเซา และ เหลียง โช่วหมิง ว่าเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เพราะวัฒนธรรมตะวันตกเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจมากกว่าวัฒนธรรมจีนเสียอีก โดยเขาได้อธิบายว่า วัฒนธรรมตะวันตกสร้างขึ้นมาจากการแสวงหาความสุขด้านจิตใจของมนุษย์ที่ได้กลั่นกรองแล้วเป็นอย่างดีและค้นหาความจริงในธรรมชาติด้วยเหตุผล รวมทั้งสร้างระบบจริยธรรมเพื่อความสุขของมนุษย์จำนวนมาก ในขณะที่วัฒนธรรมจีนถือสนธิสัญญาพอใจในการใช้ชีวิตแบบง่าย ๆ กับสิ่งของและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ จึงไม่แสวงหาวิธีที่จะพัฒนาด้านวัตถุ ไม่ต้องการเอาชนะธรรมชาติ ยังคงยึดติดกับความไม่รู้ การไม่เข้าใจ และการไม่รู้ ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง สนใจแต่ฐานะของตน ต้องการอยู่อย่างเชื่องช้า ไม่ต้องการการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงใดๆ เป็นวัฒนธรรมที่ทำให้มนุษย์ถูกจำกัดด้วย

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 840.

² ทวีป วรดิกล. (2542). เล่มเดิม. หน้า 839.

ขอบเขตของวัตถุและธรรมชาติ ไม่สามารถใช้ความคิดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขเปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้ดีขึ้น จัดเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่แท้จริง เป็นวัฒนธรรมของคนเกียจคร้านและไม่ก้าวหน้า ซึ่งไม่สามารถทำให้ความต้องการด้านจิตใจสัมฤทธิ์ผลได้เลย¹

สำหรับ ดิง เหวินเจียง (Ding Wenjiang, ค.ศ.1888-1936) ได้ตอบโต้ความเห็นของ จาง จุนไห่ ดังนี้ 1. ในปัจจุบันยังไม่มีปรัชญาชีวิตที่เป็นเอกภาพ และไม่มีมาตรฐานว่าด้วยความถูกต้อง ความจริง ความเท็จ จึงไม่สามารถบอกได้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สิ่งใดเป็นความจริงสิ่งใดเป็นความเท็จ การสร้างมาตรฐานว่าด้วยความถูกต้อง ความจริง ความเท็จ มีแต่วิธีการทางวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่สามารถกระทำได้ เช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับการดิ้นรนต่อสู้และการอยู่รอดของดาร์วิน ได้สร้างมาตรฐานเกี่ยวกับธรรมชาติที่ดีและชั่วของมนุษย์ การแยกวิทยาศาสตร์ออกจากปรัชญาชีวิตโดยอ้างว่าปรัชญาชีวิตเป็นเรื่องของจิตใจที่ไม่สามารถนำมาทดลองได้เป็นความเข้าใจผิดของ จาง จุนไห่ เพราะความจริงปรัชญาชีวิตกับวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ 2. จาง จุนไห่ บอกว่า ปรัชญาชีวิตเกิดจากปรากฏการณ์ทางจิต ในขณะที่วิทยาศาสตร์ถูกควบคุมโดยวิธีการทางตรรกศาสตร์ ความจริงคือปรากฏการณ์ทางจิต (จิตวิทยา) เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ทั้งนั้น และปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดจากประสบการณ์ร่วมกับหลักตรรกศาสตร์ 3. จาง จุนไห่ บอกว่าปรัชญาชีวิตเป็นเรื่องของเอกลักษณ์ที่ไม่สามารถจัดหมวดหมู่หรือวิเคราะห์แยกแยะได้ แต่ในปรัชญาชีวิตของ จาง จุนไห่ เองได้แยกแยะสิ่งที่เป็นตัวตน (อัตตา) ว่าแตกต่างจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน (อนัตตา) และได้วิเคราะห์จัดหมวดหมู่อนัตตาไว้ 9 หัวข้อด้วยกัน การแยกแยะอัตตากับอนัตตาและการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่อนัตตาของ จาง จุนไห่ ล้วนเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ 4. หากปรัชญาชีวิตเป็นเจตจำนงที่เป็นอิสระไม่ต้องมีเหตุผล ย่อมไม่มีมาตรฐานความถูกต้อง ความจริง ความเท็จ ต่างคนต่างทำตามความต้องการของตน เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วสังคมจะเป็นอย่างไร และถ้าทุกคนได้ยึดถือปรัชญาชีวิตที่ไม่มีเหตุผลของตนแล้ว ทำไมจึงถือว่าปรัชญาชีวิตของขงจื๊อ พระพุทธเจ้า พระเยซู สูงส่งกว่าปรัชญาชีวิตของตน ความจริงแล้วปรัชญาชีวิตเป็นเรื่องของเหตุผลที่มีเนื้อหาทางจิตวิทยา ความคิดเห็นและการอนุมานที่ถูกต้อง ซึ่งล้วนเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์²

ส่วน อู๋ จื่อฮุย ได้เสนอความคิดใหม่เกี่ยวกับชีวิตและจักรวาล ดังนี้ 1. ไม่สามารถแยกวิญญาณออกจากสสารได้ 2. จักรวาลเป็นสิ่งชั่วคราว 3. มนุษย์ในแต่ละสมัยจะพัฒนายิ่งกว่ามนุษย์ในอดีต 4. มนุษย์มีทั้งดีและชั่วเหมือนกัน 5. ยิ่งวัฒนธรรมทางวัตถุก้าวหน้ามนุษย์จะยิ่งมีเอกภาพ 6. ศีลธรรมเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม 7. สิ่งทั้งปวงในจักรวาลอาจใช้วิทยาศาสตร์อธิบายได้³

¹วิลเลียม ที. เดอ บาร์. (2512). *เล่มเดิม*. หน้า 385-387.

²แหล่งเดิม. หน้า 356-360.

³แหล่งเดิม. หน้า 362-363.

หู ชื่อ ได้นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ มาสร้างปรัชญาชีวิตโดยสรุปดังนี้ 1. ด้วยความรู้ด้านดาราศาสตร์และฟิสิกส์ เราควรยอมรับว่าจักรวาลนั้นใหญ่โตไม่มีที่สิ้นสุด 2. ด้วยความรู้ทางธรณีวิทยา เราควรยอมรับว่าจักรวาลไม่มีเวลาสิ้นสุด 3. ด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เราควรยอมรับว่าทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ 4. ด้วยความรู้ทางชีววิทยา เราควรยอมรับในการต่อสู้ดิ้นรนในโลก 5. ด้วยความรู้ทางชีววิทยา สรีรวิทยา และจิตวิทยา เราควรยอมรับว่ามนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง 6. ด้วยความรู้ทางมานุษยวิทยา สังคมวิทยา เราควรเข้าใจวิวัฒนาการของมนุษย์และสังคมมนุษย์ 7. ด้วยความรู้ทางชีววิทยาและจิตวิทยา เราควรยอมรับว่าปรากฏการณ์ทางจิตทั้งปวงเป็นสิ่งที่อธิบายด้วยความเป็นเหตุและผล 8. ด้วยความรู้ทางชีววิทยาและประวัติศาสตร์ เราควรยอมรับว่าศีลธรรมและศาสนาขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงที่สามารถหาสาเหตุได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ 9. ด้วยความรู้ทางฟิสิกส์และเคมี เราควรยอมรับว่าวัตถุไม่ใช่สิ่งที่ตายหรือเป็นภาวะสถิต แต่เป็นสิ่งมีชีวิตและเป็นพลวัต 10. ด้วยความรู้ทางชีววิทยา และสังคมวิทยา เราควรยอมรับว่าการมีชีวิตอยู่เพื่อสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และคนรุ่นหลังเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่าปรัชญาชีวิตใหม่นี้เป็น "ปรัชญาชีวิตแบบวิทยาศาสตร์" แต่ หู ชื่อ ต้องการให้เรียกว่า "ปรัชญาชีวิตตามธรรมชาติ"¹ ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันของวิทยาศาสตร์กับปรัชญาชีวิตตามธรรมชาติที่ไม่สามารถแยกจากกันได้

แม้ว่าปัญญาชนจีนจะมีความเห็นแตกต่างกันไปในการเลือกสนับสนุนความคิดต่าง ๆ ที่ตนยกย่องแต่มีความคิดเห็นร่วมกันในสองประเด็นนั้นคือ ต่อต้านการปกครองระบบจักรพรรดิ และต่อต้านความเชื่อเรื่องศาสนาและพระเจ้า ดังเห็นได้จาก ใน ค.ศ. 1922 เมื่อมีการประชุมสมัชชาพันธมิตรนักศึกษาคริสเตียนโลกที่เป่ย์จิง จึงได้มีการเดินขบวนต่อต้านศาสนาและคริสต์ศาสนาทั่วประเทศ²

การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน

การเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ของ หลี่ ต้าเจา ประสบปัญหาไม่น้อยจากการต่อต้านของ หู ชื่อ แต่อุปสรรคที่สำคัญกว่าคือ การเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยมซึ่งได้มีการก่อตั้งสมาคมเพื่อศึกษาลัทธิสังคมนิยม (Society for the study of Socialism) ขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1919 โดยมีปัญญาชนจีนจำนวนมากให้การสนับสนุน นอกจากนั้นในระบบสหพันธรัฐของหลายมณฑลได้นำเอาลัทธิสังคมนิยมมาใช้ แม้แต่ปัญญาชนจีนที่ศึกษาลัทธิมาร์กซ์จำนวนไม่น้อยได้หันไปสนใจลัทธิสังคมนิยมแทน ทำให้ เอ เอ มุลเลอร์ (A.A. Muller) และ เอ็น บอร์ตแมน (N. Bortman) ชาวรัสเซียได้เสนอให้ความช่วยเหลือแก่ หลี่ ต้าเจา ในการรวมกลุ่มเพื่อศึกษาลัทธิมาร์กซ์ในเป่ย์จิง โดยจัดตั้งสมาคมเป่ย์จิงเพื่อการศึกษาทฤษฎีมาร์กซ์

¹ แหล่งเดิม. หน้า 365-367.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 841.

(Beijing Society for the Study of Marxist Theory) ขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ.1920 จุดประสงค์เพื่อเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์แข่งขันกับกลุ่มเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยม ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ.1920 เกรกอรี วอยทินสกี (Gregory Voitinsky) ได้เดินทางมาจีนเพื่อจัดตั้งองค์การบอลเชวิคในจีน

ในเดือนกันยายน ค.ศ.1919 หลังจาก เฉิน ตู๋ชิว ได้รับการปล่อยตัวจากการถูกจับกุมในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม เขาได้เดินทางไปซำไห่เพื่อทำการศึกษาลัทธิมาร์กซ์จนเกิดความคิดและจัดตั้งสมาคมศึกษาลัทธิมาร์กซ์ (Marxist Study Society) ที่ซำไห่ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1920 และสันนิบาตเยาวชนสังคมนิยม (Socialist Youth League) ขึ้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1920 ต่อมาเมื่อวอยทินสกี ได้พบปะกับ หลี่ ต้าเจา เฉิน ตู๋ชิว และผู้นำกลุ่มศึกษาลัทธิมาร์กซ์อื่นๆในจีน ได้เตรียมการก่อตั้งองค์การบอลเชวิคในจีน และประกาศคำประกาศพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Manifesto of the Chinese Communist Party) ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1920 รวมทั้งจัดทำวารสารรายเดือน กงฉานตัง (Gongchandang = The Communist)¹

แม้ว่าจะมีการเผยแพร่และก่อตั้งสมาคมเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์มากมายในจีน แต่มีปัญญาชนที่สนใจเข้าร่วมในการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพียง 6 กลุ่ม โดยมีสมาชิกรวมกันเพียง 53 คน ทั้งนี้เพราะปัญญาชนจีนส่วนใหญ่ให้ความสนใจต่อลัทธิสังคมนิยมและการสร้างจีนใหม่ตามระบบสหพันธรัฐเนื่องจากหลักการต่อสู้ทางชนชั้นและหลักการอื่นๆของลัทธิมาร์กซ์ล้วนแต่แสดงถึงความเป็นศัตรูกับบรรดาขุนศึกและนายทุนผู้กุมอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้การดำเนินการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นไปอย่างยากลำบาก จำนวนสมาชิกผู้เข้าร่วมอย่างจริงจังจึงมีเพียงเล็กน้อย แม้แต่ที่ซำไห่ซึ่งเป็นศูนย์กลางสำคัญยังมีสมาชิกเพียงแค่ 5 คน²

การประชุมเพื่อก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีขึ้นที่บ้านหลังหนึ่งในเขตสัมปทานฝรั่งเศสที่ซำไห่ ในวันที่ 23-30 กรกฎาคม ค.ศ.1921³ มีผู้เข้าร่วมประชุม 13 คน ได้แก่ เฮนรี สนีฟเลียด (Henry Sneevliet) หรือ มาริง (Maring) ผู้แทนขององค์การคอมมิวนิสต์สากลเป็นประธาน และผู้แทนของสมาชิกสมาคมศึกษาลัทธิมาร์กซ์จำนวน 12 คน ได้แก่ หลี่ ฮั่นจุน (Li Hanjun, ค.ศ.1890-1927) และ หลี่ ต้า (Li Da, ค.ศ.1890-1966) ตัวแทนจากซำไห่ จาง กั๋วเตา (Zhang Guotao, ค.ศ.1897-1979) และ หลิว เหวินจิง (Liu Renjing) ตัวแทนจากเป่ย์จิง เฉิน กงโป (Chen Gongbo, ค.ศ.1890-1946) ตัวแทนจากกวางโจว ตง ปี้วู (Dong Biwu, ค.ศ.1885-1975) และ เฉิน ถานชิว (Chen Tanqiu, ค.ศ. 1896-1943) ตัวแทนจากอู่ฮั่น เหมา เจ๋อตง และ เหวอ ชู่เหิง (He Shuheng, ค.ศ.1875-1935) ตัวแทน

¹ Tony Saich. (1996). The Rise to Power of the Chinese Communist Party. p.3-4.

² Ibid. p.13.

³ กำหนดการประชุมเดิมคือวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ.1921 แต่ต้องรอสมาชิกจากที่ต่างๆเดินทางมาถึงซำไห่ โดยต้องหลบหนีการจับตามองของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้วอยทินสกีเดินทางออกจากจีน หลี่ ต้าเจา และ เฉิน ตู๋ชิว ไม่ได้เข้าร่วมประชุม.

จากฉางชา หวาง จินเหมย์ (Wang Jinmei, ค.ศ.1898-1925) และ เต็ง เ็นหมิง (Deng Enming, ค.ศ.1901-1931) ตัวแทนจากจีหนาน (Jinan) โจว ไฟไห่ (Zhou Fohai, ค.ศ.1897-1948) ตัวแทนจากญี่ปุ่น ในวันที่ 4 ของการประชุมมีตำรวจมาตรวจค้น ผู้ร่วมประชุมจึงแยกย้ายกันหลบหนีและประชุมกันใหม่บนเรือลำหนึ่งในทะเลสาบ ในการประชุมครั้งนี้มีมติก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนโดยดำเนินการตามแนวทางการก่อตั้งพรรคบอลเชวิค และ เฉิน ตู๋ชิว ได้รับเลือกเป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนคนแรก

ในปีเดียวกันนี้ โจว เ็นไห่ ได้ร่วมกับคณงานจีนและนักศึกษาจีนในฝรั่งเศสก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นที่ปารีส¹ และได้ออกหนังสือพิมพ์ใต้ดินเผยแพร่วาทกรรมคอมมิวนิสต์ในหมู่นักศึกษาและคณงานจีน โดยมี เต็ง เสี่ยวผิง (Deng Xiaoping, ค.ศ.1904-1997) เป็นหนึ่งในผู้ดำเนินการคนสำคัญ² ต่อมาสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปารีสได้เดินทางกลับจีนและได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนโดยหลายคนในจำนวนนี้ได้เป็นผู้นำคนสำคัญในพรรคคอมมิวนิสต์จีนในเวลาต่อมา

ภายหลังการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ออกเผยแพร่นโยบายพร้อมกับการรับสมัครสมาชิกเพิ่มเติม โดยเป้าหมายในการดำเนินการอยู่ที่กลุ่มกรรมกรจีนในเมืองสำคัญต่างๆ รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ ดังนี้ การนำกรรมกรจีนเคลื่อนไหวก่อตั้งคณะเลขาธิการแรงงานจีน (Chinese Labor Secretariat) ที่ช่างไห่ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1921 การนัดหยุดงานประท้วงของกะลาสีจีนในฮ่องกงซึ่งเริ่มต้นในวันที่ 12 มกราคม ค.ศ.1922 สิ้นสุดในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ.1922 ด้วยชัยชนะของฝ่ายกะลาสีจีน และการจัดประชุมสภาแรงงานแห่งชาติ (National Labor Congress) ขึ้นที่กวางโจวในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1922 ทำให้มีสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพิ่มขึ้นเป็น 200-300 คน ในค.ศ.1922 แต่ผลงานดังกล่าวยังไม่เป็นที่พอใจขององค์การคอมมิวนิสต์สากลที่ต้องการให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนดำเนินการตามหลักการร่วมมือกับ "พวกประชาธิปไตยชนชั้นกลาง" (bourgeoisie democracy) ที่เลนินได้เสนอในการประชุมองค์การคอมมิวนิสต์สากลครั้งที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1920 ที่ว่า "...องค์การคอมมิวนิสต์สากลจะต้องเข้าไปเป็นพันธมิตรกับพวกประชาธิปไตยชนชั้นกลางในประเทศอาณานิคมและประเทศที่ล้าหลัง แต่จะต้องคงความเป็นอิสระอย่างไม่มีเงื่อนไขของขบวนการชนชั้นกรรมาชีพไว้..."³ ซึ่งทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่งในจีน⁴ และด้วยเหตุผลทางการเมืองหลายประการในที่สุดองค์การคอมมิวนิสต์สากลได้เลือกพรรคกั๋วหมินต๋งของ ชุน ยัดเชิน

¹ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 845.

² ทวีป วรดิถก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 848.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 64.

⁴ องค์การคอมมิวนิสต์สากลได้เลือกที่จะติดต่อกับรัฐบาลเป่ย์จิงเป็นรัฐบาลแรก ในค.ศ.1920 โดยส่งผู้แทนในนามรัฐบาลสหภาพโซเวียตมาเจรจากับรัฐบาลเป่ย์จิง แต่ทางรัฐบาลเป่ย์จิงได้ปฏิเสธตามคำแนะนำของอังกฤษและญี่ปุ่น ต่อมาจึงไปเจรจากับ อู๋ เป่ย์ฝู ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับอังกฤษ ทำให้ถูกปฏิเสธอีก จึงติดต่อกับ ชุน ยัดเชิน.

ภาพประกอบ 14 เหมา เจ๋อตง

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 372-2373.

ภาพประกอบ 15 โจว เอ็นไหล (คนกลาง) กับนักศึกษาจีนในปารีส ซึ่งได้ร่วมกันจัดตั้ง
พรรคคอมมิวนิสต์จีนในฝรั่งเศส ค.ศ.1921

ที่มา : Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 372-2373.

การก่อตั้งระบบสหพันธรัฐในจีน

ในขณะที่ปัญญาชนจีนส่วนใหญ่กำลังเผยแพร่แนวคิดใหม่ๆ และต่อสู้กันทางความคิด ปัญญาชนจีนส่วนหนึ่งให้ความสำคัญกับการนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ในจีน ซึ่งปัญญาชนเหล่านี้เชื่อว่าระบบสหพันธรัฐเป็นระบบที่เหมาะสมกับจีนและสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกลางกับมณฑลต่างๆ ซึ่งจะช่วยยุติสงครามระหว่างขุนศึกที่เกิดขึ้นในจีน เพื่อความสงบสุขและเอกภาพของชาติ

แนวคิดเรื่องการนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ในจีนเกิดขึ้นใน ค.ศ.1900 งานเขียนของ เหลียง ฉีเซา ได้อ้างถึงความคิดของ ฌอง ชาร์ก รุสโซ (Jean Jacques Rousseau, ค.ศ.1712-1778) ที่เสนอให้ประเทศที่มีขนาดใหญ่ควรแบ่งเป็นรัฐเล็กๆ โดยมีรัฐบาลสหพันธรัฐปกครองเช่นเดียวกับสหพันธรัฐสวิส (Swiss) เพื่อความเข้มแข็งของชาติและเสรีภาพของประชาชน ในความคิดของ เหลียง ฉีเซา ยังได้เสนอให้แต่ละเมืองในมณฑลมีกฎหมายตามพื้นฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่อยู่ใต้การควบคุมของรัฐบาลสหพันธรัฐ¹

ในช่วงการปฏิรูปของราชวงศ์ชิงได้ให้อำนาจแก่มณฑลต่างๆ ในการดำเนินการกิจการภายในมณฑลของตนทั้งด้านการบริหาร การเก็บภาษีและการทหาร โดยมีกฎหมายรองรับอำนาจบริหารดังกล่าวใน ค.ศ.1907 และ ในค.ศ.1908 ได้จัดให้มีสภามณฑลขึ้นโดยสมาชิกได้รับเลือกจากชนชั้นผู้ดีในมณฑลหรือเจ้าของที่ดินผู้มีรายได้เกิน 5,000 ตำลึง² และในช่วงปฏิวัติค.ศ.1911 เมื่อมณฑลต่างๆ ได้ประกาศเป็นอิสระจากรัฐบาลราชวงศ์ชิง มณฑลซานตงได้ยื่นข้อเรียกร้อง 8 ประการต่อรัฐบาลราชวงศ์ชิง ซึ่ง 4 ใน 8 ข้อ ได้กล่าวถึงการนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ในจีนได้แก่ 1.รัฐบาลกลางต้องแสดงอย่างชัดเจนว่าเป็นรัฐบาลสหพันธรัฐ 2.การจัดองค์การท้องถิ่นและการเก็บภาษีท้องถิ่นอยู่ในอำนาจการตัดสินใจของมณฑลโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐบาลกลาง 3.ข้อบัญญัติของที่ประชุมสภามณฑลจะเป็นรัฐธรรมนูญของมณฑล ซึ่งจะแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยรัฐบาลของมณฑล 4.มณฑลมีอิสระในการจัดตั้งกองทหารเพื่อป้องกันตนเอง³

เมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวของสาธารณรัฐจีน ได้นำระบบให้แต่ละมณฑลเลือกผู้แทนมณฑลของตน 1 คน ซึ่งจะเป็นผู้เลือกประธานาธิบดีชั่วคราวต่อไป และ ชุน ยัตเซิน ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีชั่วคราวจากระบบนี้ ซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญต่อมณฑลต่างๆ ในการเลือกผู้นำของประเทศ แต่หลังจากที่ หยวน ซื่อไข่ เป็นประธานาธิบดี การใช้อำนาจเผด็จการของ หยวน ซื่อไข่ ได้

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.402.

² Jean Chesneaux. (1969). The Federalist Movement in China, 1920-1923. in *Modern China's Search for a Political Form.* p.97.

³ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.402.

ทำลายโครงสร้างของระบบสหพันธรัฐในจีน และถูกแทนที่ด้วยรัฐบาลเผด็จการทหารที่มีนโยบายรวมอำนาจไว้ที่รัฐบาลกลาง

ในช่วงการต่อต้าน หยวน ซื่อไช่ ในค.ศ.1915-1916 แนวคิดเรื่องระบบสหพันธรัฐถูกนำมาใช้อีกครั้งในการประกาศเป็นอิสระจากรัฐบาลของมณฑลต่างๆ แต่ภายหลังมรดกรรมของ หยวน ซื่อไช่ รัฐบาลที่มีบรรดาขุนศึกกุมอำนาจได้ใช้นโยบายรวมอำนาจไว้ที่รัฐบาลกลางโดยใช้ความเป็นเอกภาพของชาติเป็นเหตุผล โดยมีพรรคจีนปู้ตั้งให้การสนับสนุนและโจมตีว่าระบบสหพันธรัฐเป็นสาเหตุของความแตกแยกในชาติ ทั้ง เหลียง ฉีเซา และ ชุน ยัตเซิน ที่ในอดีตเคยสนับสนุนการใช้ระบบสหพันธรัฐในจีนต่างหันไปสนับสนุนรัฐบาลทหาร ทำให้ระบบสหพันธรัฐกลายเป็นเพียงข้ออ้างของบรรดาขุนศึกที่ต้องการเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง ซึ่งไม่ได้รับความนิยมจากชาวจีน

แม้ว่าไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเมืองแต่ปัญญาชนจีนส่วนหนึ่งที่สนับสนุนระบบสหพันธรัฐยังคงเผยแพร่แนวคิดสหพันธรัฐในวารสารต่างๆ โดยมี จาง ดงซุน (Zhang Dongsun) จาง ชือเจา (Zhang Shichao) หลี่ เจียนหนง (Li Chiennong) เป็นปัญญาชนจีนคนสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดนี้ ซึ่ง หลี่ เจียนหนง ได้เขียนถึงปัญหาความแตกแยกภายในจีนไว้ในวารสารไท่ผิงหยาง (Taipingyang หรือ วารสารสงบสุข=Pacific Magazine) ว่ามีสาเหตุมาจากการใช้อำนาจในทางที่ผิดของรัฐบาลกลางที่ใช้อำนาจทหารในการปกครองและพยายามรวมอำนาจไว้ที่รัฐบาลกลางด้วยกำลังทางทหาร โดยเสนอว่าควรจัดตั้งรัฐบาลสหพันธรัฐซึ่งจะช่วยสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นอย่างสันติ

ระบบสหพันธรัฐมาได้รับความสนใจอีกครั้งในช่วงค.ศ.1920 เนื่องจากรัฐบาลกลางถูกโจมตีอย่างหนักจากเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 และต่อมาได้เกิดสงครามระหว่างขุนศึกขึ้นทั่วประเทศ ซึ่งสงครามขุนศึกทางเหนือแม้ว่ากลุ่มขุนศึกจื่อลี่ยี่ดอำนาจในรัฐบาลกลางได้สำเร็จ แต่ยังคงต้องทำสงครามกับขุนศึกกลุ่มอานฮุยในมณฑลต่างๆซึ่งยืดเยื้อเป็นเวลานาน ในขณะที่มณฑลทางใต้เมื่อรัฐบาลทหารที่กว้างโจวสิ้นสุดลง เป็นเหตุให้มณฑลต่างๆแยกเป็นอิสระต่อกัน และได้มีการนำเอาระบบสหพันธรัฐมาใช้เพื่อความเป็นอิสระและสันติสุขในหลายมณฑล

ระบบสหพันธรัฐได้รับการสนับสนุนจากแนวคิดของปัญญาชนจีนในช่วงเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ที่ต้องการสร้างจีนใหม่โดยเริ่มต้นที่การสร้างระบบประชาธิปไตยและจัดตั้งองค์การที่ทันสมัยในแต่ละมณฑล ตามแนวคิดนี้เชื่อว่าถ้าแต่ละมณฑลของจีนได้พัฒนาตนเองเป็นมณฑลใหม่และได้ร่วมมือซึ่งกันละกันการสร้างจีนใหม่จะประสบความสำเร็จ จากแนวคิดนี้ได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า “การรวมชาวจีน” (Pan-Chinese) ในเดือนกันยายน ค.ศ.1920 ได้มีการก่อตั้งสมาคมผู้อาศัยอยู่ในข้างใต้เพื่อการปกครองตนเองของมณฑลหูเป่ย์ (Association of the Residents of Shanghai for Autonomy of Hubei) เพื่อสร้าง “มณฑลหูเป่ย์ใหม่” (New Hubei) ต่อมาได้มีการดำเนินการในลักษณะนี้ในหลายมณฑล เช่น “มณฑลอานฮุยใหม่” (New Anhui) เริ่มดำเนินการในเดือนธันวาคม ค.ศ.1920 “มณฑลเจ้อเจียงใหม่” (New Zhejiang) เริ่มดำเนินการในเดือนกุมภาพันธ์

ค.ศ.1921 “มณฑลซื่อชวนใหม่” (New Sichuan) เริ่มดำเนินการในเดือนเมษายน ค.ศ.1921 “มณฑลเจียงซีใหม่” (New Jiangxi) เริ่มดำเนินการในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1921 “มณฑลซานตงใหม่” (New Shandong) เริ่มดำเนินการในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1921¹ แต่การดำเนินการไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากขุนศึกที่กุมอำนาจในมณฑลนั้นๆ

ระบบสหพันธรัฐในมณฑลทางใต้

ระบบสหพันธรัฐได้ถูกนำมาใช้เป็นรูปธรรมในมณฑลทางใต้ โดยได้รับการสนับสนุนจากขุนศึกประจำมณฑลที่ต้องการใช้ระบบสหพันธรัฐเพื่อเป็นเหตุผลในการเป็นอิสระจากรัฐบาลกลางและไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามระหว่างขุนศึกมณฑลต่างๆ ซึ่งรูปแบบระบบสหพันธรัฐของแต่ละมณฑลมีลักษณะแตกต่างกันไป ดังนี้

มณฑลหูหนาน จัดได้ว่าเป็นมณฑลที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในการนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ หลังจาก ถาน เหยียนไช่ และ เจ้า เหิงตี้ ยึดครองมณฑลหูหนานจาก จาง จิงเหยา ได้ทำการเปลี่ยนแปลงการเมืองและการทหารของมณฑล และได้ประกาศให้มณฑลหูหนานมีรัฐบาลปกครองตนเองในวันที่ 22 กรกฎาคม ค.ศ.1920 ถึงแม้ว่า เจ้า เหิงตี้ ได้ยึดอำนาจจาก ถาน เหยียนไช่ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1920 ก็ตาม แต่ยังคงดำเนินตามนโยบายเดิมของ ถาน เหยียนไช่ โดยได้ให้ หลิน จื่ออวี่ (Lin Zhiyu) เป็นหัวหน้ารัฐบาลบริหารงานด้านพลเรือน ต่อมาในค.ศ.1921 เจ้า เหิงตี้ได้ประกาศให้มณฑลหูหนานมีรัฐธรรมนูญของตนเอง และได้เชิญบุคคลสำคัญ 11 คน ไปร่างรัฐธรรมนูญ เช่น หวาง เจิงถิง (Wang Zhengting) นักกฎหมายผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1912 หลี่ เจียนหนง บรรณาธิการวารสารไท่ผิงหยางผู้สนับสนุนระบบสหพันธรัฐ เจียง ไป่หลิน (Jiang Bolin) ผู้นำสมาคมสังคมนิยมในซางไห่ โดยมี ไช่ หยวนผย เป็นที่ปรึกษา ซึ่งคณะร่างรัฐธรรมนูญได้นำรัฐธรรมนูญฉบับร่างเข้าประชุมร่วมกับผู้แทนจาก 75 เมืองในมณฑลหูหนานเพื่อร่วมกันแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาในรัฐธรรมนูญ และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญมณฑลหูหนาน (The Provincial Constitution of Hunan) ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1922

รัฐธรรมนูญมณฑลหูหนานมีทั้งหมด 141 มาตรา แบ่งเป็น 13 หมวด เช่น หมวดสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง หมวดรัฐบาลและคณะรัฐมนตรี หมวดว่าด้วยการตรากฎหมาย ฯลฯ รัฐธรรมนูญฉบับนี้แยกอำนาจของมณฑลหูหนานออกจากรัฐบาลกลางในทุกๆด้าน เช่น ในมาตราที่ 25 กำหนดให้รัฐบาลมณฑลมีอำนาจในการดูแลและพัฒนากิจการเหมืองแร่ เกษตรกรรม ป่าไม้ ระบบชลประทาน การสร้างถนน การเส้นทางรถไฟ กิจการโทรเลขและโทรศัพท์ มาตราที่ 70 กำหนดให้ธนาคารของมณฑลทำหน้าที่ดูแลรายรับรายจ่ายและทรัพย์สินของมณฑล มาตราที่ 82 ให้ถือว่าผลผลิตและ

¹ Jean Chesneau. (1969). *op.cit.* p.106.

ทรัพยากรต่างๆในมณฑลห้ามขายหรือให้เช่าโดยไม่ได้รับความยินยอมจากมณฑล มาตราที่ 89 กำหนดให้รัฐบาลและสภามณฑลมีหน้าที่รักษาความสงบของมณฑลจากการรุกรานจากภายนอก¹

ภายหลังจากใช้ระบบสหพันธรัฐในมณฑลหูหนาน เจ้า เหิงตี้ ได้ใช้นโยบายเป็นกลางไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสงครามระหว่างขุนศึก และมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจภายในมณฑลโดยอาศัยบริษัทญี่ปุ่นที่ได้เข้ามาลงทุนในมณฑลในช่วงที่ขุนศึกกลุ่มอานฮุยมีอำนาจ แต่ขณะเดียวกันได้ส่งเสริมกิจการทางเศรษฐกิจของชาวจีนโดยเฉพาะการค้าและการคมนาคมภายในมณฑล รวมทั้งอนุญาตให้คนงานเคลื่อนไหวในการประท้วงนายทุนญี่ปุ่นโดยไม่ใช้กำลังทหารเข้าแทรกแซง จากนโยบายดังกล่าวทำให้มณฑลหูหนานสงบสุขจากสงครามและมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ดี รัฐบาลมีความมั่นคงอยู่จนกระทั่งถูกกองทัพพรรคก๊กมินตั๋งยึดครองในค.ศ.1926

ในมณฑลสือชวน หลังจากขับไล่กองทัพของ ถัง จี้เหยา ได้สำเร็จ หลิว เซียง (Liu Xiang) และ ชย่ง เค่ออู่ ได้ประกาศในเดือนมกราคม ค.ศ.1921 ให้มณฑลสือชวนเป็นอิสระและเป็นกลางในสงครามระหว่างขุนศึก โดยมีนโยบายป้องกันดินแดนของมณฑลจากการรุกรานของมณฑลอื่น และจะให้มีรัฐธรรมนูญของมณฑลสือชวน โดยมี อู่ โห่ยวซาง (Wu Youchang)² เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเขาได้ก่อตั้งสหภาพสำหรับการปกครองตนเองของมณฑลสือชวน (Union for the Autonomy of Sichuan) ที่ฉงชิ่งในเดือนเมษายน ค.ศ.1921 และได้เริ่มดำเนินการ “มณฑลสือชวนใหม่” โดยกำหนดให้มีองค์การประชาธิปไตยที่มาจากตัวแทนของประชาชนจาก 100 กว่าเมืองในมณฑล ต่อมาได้จัดการชุมนุมของประชาชนนับพันคนในฉงชิ่งเพื่อให้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและความต้องการ ซึ่งได้ข้อสรุปในสาระสำคัญ 12 ข้อ เช่น อำนาจในการดำเนินการใดๆต้องมาจากประชาชน เสรีภาพทางเพศ ให้รับรองสิทธิส่วนบุคคล สนับสนุนอุตสาหกรรมและความร่วมมือทางธุรกิจ กำหนดกฎเกณฑ์ในการทำงานเพื่อคุ้มครองแรงงาน ฯลฯ นอกจากนั้น อู่ โห่ยวซาง ยังได้จัดตั้งองค์การประชาธิปไตยและองค์การสมัยใหม่ต่างๆในมณฑลสือชวน

ภายหลังจากการดำเนินการให้มณฑลสือชวนมีอำนาจในการปกครองตนเอง หลิว เซียง และ ชย่ง เค่ออู่ ได้จัดการประชุมร่วมกับขุนศึกคนสำคัญอื่นๆในมณฑล ได้แก่ หลิว เจิงซุน (Liu Chengxun) เต็ง ซื่ออู่ (Deng Xiwu) และ ถาน เหมาชิง (Tan Maoxing) เพื่อร่วมกันเตรียมการประกาศใช้รัฐธรรมนูญของมณฑลสือชวนในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1922 ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1922 บรรดาขุนศึกในมณฑลสือชวนได้จัดการประชุมเพื่อสร้างมณฑลสือชวนใหม่ (Conference for the Reconstruction of Sichuan) ที่เฉิงตู (Chengdu) โดยที่ประชุมมีมติให้มณฑลสือชวนปกครองตนเองไปจนกว่าจีนจะ

¹ Ibid. p.108.

² อู่ โห่ยวซาง เป็นผู้มีความสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของมณฑลสือชวน ทั้งในช่วงปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง และช่วงเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 โดยมีแนวคิดโน้มเอียงไปทางสังคมนิยม.

กลับมาอีกภาพอีกครั้ง และได้เลือกให้ หลิว เจิงชุน เป็นหัวหน้ารัฐบาลพลเรือน ซึ่งมีมตินี้สภามณฑลซือชวนที่มาจากตัวแทนของเมืองต่างๆในมณฑลได้ลงมติรับรองด้วยคะแนน 101 จากทั้งหมด 116 เมือง¹

หลังจากที่มณฑลซือชวนได้นำระบบสหพันธรัฐมาใช้ ก่อให้เกิดความสงบสุขและสามารถมุ่งไปสู่พัฒนาทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับมณฑลหูหนาน โดยได้มีการพัฒนากิจการเหมืองแร่ การคมนาคม โรงงานถลุงเหล็ก และกิจการธนาคาร ซึ่งอยู่ภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลมณฑล แต่เนื่องจากมณฑลซือชวนใช้นโยบาย “ซือชวนเพื่อซือชวน” ทำให้กิจการของชาวต่างชาติในมณฑลถูกต่อต้านอย่างหนัก มณฑลซือชวนเป็นอิสระอยู่จนกระทั่งยอมเข้าร่วมกับรัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋งเพื่อความเป็นเอกภาพของประเทศ

ในมณฑลกุ้ยโจว หลังจากขับไล่กองทัพมณฑลหยุนหนานได้สำเร็จ เหวิน เรอเจิง (Ren Recheng) ผู้ว่าการมณฑลกุ้ยโจว และ ลู่ เทา (Lu tao) ผู้ว่าการทหารมณฑลกุ้ยโจว ได้ประกาศใช้ระบบสหพันธรัฐในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1921 และให้มณฑลกุ้ยโจวมีอิสระในการปกครองตนเองและเป็นกลางในสงครามระหว่างขุนศึก

ในมณฑลหยุนหนาน ถึง จี้เหยา ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการและผู้ว่าการทหารมณฑลหยุนหนาน ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1922 พร้อมกับประกาศการปกครองตนเองของมณฑลหยุนหนานตามระบบสหพันธรัฐ ต่อมาในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ.1922 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญมณฑลหยุนหนาน กำหนดให้รัฐบาลมาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยมีอำนาจเต็มที่ในการบริหารและมีสิทธิพิเศษในการแต่งตั้งบุคคลโดยไม่ต้องผ่านการคัดเลือกจากสภามณฑล ระบบสหพันธรัฐของมณฑลหยุนหนานได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากรัฐบาลฝรั่งเศสในอินโดจีน

ในมณฑลกว่างตง หลังจาก เงิน จงหมิง เข้ายึดอำนาจในมณฑลกว่างตงจาก ลู่ หรงถิง ได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นที่กว่างโจวอีกครั้งในเดือนเมษายน ค.ศ.1921 โดยมี ชุน ยัดเซิน เป็นประธานาธิบดี จากนั้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1921 ได้ส่งกองทัพบุกมณฑลกว่างซีและสามารถยึดได้ในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1921 หลังจากนั้น ชุน ยัดเซิน ต้องการส่งกองทัพบุกขึ้นเหนือเพื่อรวบรวมจีนต่อไป แต่เงิน จงหมิงต้องการใช้ระบบสหพันธรัฐในมณฑลกว่างตง และไม่ต้องการให้มณฑลกว่างตงเป็นฐานในการทำสงครามรวบรวมจีน ซึ่งจะทำให้มณฑลกว่างตงเข้าสู่สงครามกับขุนศึกต่างๆและมีภาระค่าใช้จ่ายในสงครามสูง ทำให้ทั้งคู่เกิดความขัดแย้งกันขึ้นจนนำไปสู่การทำรัฐประหารยึดอำนาจจาก ชุน ยัดเซินของ เงิน จงหมิง ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1922

เงิน จงหมิง ได้ดำเนินการเพื่อนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ในมณฑลกว่างตงโดยประกาศให้มีการร่างรัฐธรรมนูญมณฑลกว่างตงในเดือนธันวาคม ค.ศ.1921 โดยมีนโยบายสำคัญในการฟื้นฟูระบบ

¹Jean Chesneaux. (1969). *op.cit.* p.111-112.

เศรษฐกิจของมณฑลกว้างขวางจากความเสียหายที่เกิดจากการปกครองของ ลู่ หรงถิง และต้องการสร้างมณฑลกว้างขวางให้เป็นมณฑลที่ทันสมัยในทุกๆด้าน เมื่อยึดมณฑลกว้างขวางได้สำเร็จ เงิน จงหมิง ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจภายในของมณฑลตามนโยบายสหพันธรัฐของตน โดยร่วมมือกับบรรดาพ่อค้าและชนชั้นผู้ดี แต่สามารถดำเนินการได้เพียงไม่กี่เดือน เพราะถูกฝ่าย ชุน ยัดเซิน กลับมายึดอำนาจคืนได้ในต้น ค.ศ.1923

ในมณฑลกว้างซี เซิน หงหยิง (Shen Hongying) ขุนศึกท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนจากเงิน จงหมิง ให้เป็นผู้มีอำนาจในมณฑลกว้างซี แต่อำนาจที่แท้จริงอยู่ที่กองทหารของ เงิน จงหมิงที่ถูกส่งมารักษากาญจนาภิเษกในมณฑลกว้างซี จนกระทั่งเกิดความวุ่นวายในมณฑลกว้างซี ทำให้กองทหารของมณฑลกว้างซีถูกเรียกกลับ ซึ่งเปิดโอกาสให้ขุนศึกต่างๆในมณฑลกว้างซีกลับมามีอำนาจอีกครั้งและทำสงครามช่วงชิงอำนาจกันภายในมณฑล ซึ่งมีขุนศึกคนสำคัญ ได้แก่ ลู่ หรงถิง เซิน หงหยิง และหลี่ จงเหวิน (Li Zongren, ค.ศ.1890-1969) แม้ว่าขุนศึกทั้งหลายได้ประกาศถึงการปกครองตนเองของมณฑลกว้างซีและการนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ แต่จากความแตกแยกภายในมณฑล ทำให้ระบบสหพันธรัฐจึงไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม

ระบบสหพันธรัฐในมณฑลทางเหนือ

ในมณฑลหูเป่ย์ ขณะที่ หวาง จานหยวน ขุนศึกมณฑลหูเป่ย์ ของกลุ่มจื่อลี่กำลังทำสงครามอย่างหนักกับ จาง จิงเหยา อู่ กวงชิน และ เงิน ชูฟาน (Chen Shufan) ขุนศึกกลุ่มอานฮุย สมาคมพ่อค้า ปัญญาชนและบุคคลมีชื่อเสียงได้เรียกร้องให้มีการนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ในมณฑลหูเป่ย์ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1920 โดยมี เชีย ชู่กวง (Xia Shugang)¹ ให้การสนับสนุน ซึ่งได้นำตัวแทนจาก 69 เมืองในมณฑลหูเป่ย์เดินทางสู่เป่ย์จิงเพื่อให้รัฐบาลเป่ย์จิงยอมรับการนำระบบสหพันธรัฐมาใช้ในมณฑลหูเป่ย์ แต่เนื่องจาก เชีย ชู่กวง ไม่ต้องการเป็นศัตรูกับ หวาง จานหยวนและขุนศึกคนอื่นๆที่ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการของตน จึงยุติการดำเนินการในเดือนมีนาคม ค.ศ.1921²

อย่างไรก็ตาม ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1921 เจียง จั๋วปิน (Jiang Zuobin)³ ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวของมณฑลหูเป่ย์และการปกครองตนเองของมณฑลหูเป่ย์ พร้อมกับส่งกองทัพยึดอุ๋นอันจาก หวาง จานหยวน ได้สำเร็จในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1921 แต่ อู่ เผ่ฝู ได้ยกทัพมาขับไล่กองทัพของ เจียง จั๋วปิน ออกจากมณฑลหูเป่ย์ได้สำเร็จในเดือนตุลาคม ค.ศ.1921 จากนั้นได้สนับสนุนเซียว เหยาหนาน (Xiao Yaonan) ขุนศึกท้องถิ่นคนสนิทของตนเป็นขุนศึกมณฑลหูเป่ย์คนใหม่ เพื่อลด

¹ เชีย ชู่กวง เป็นชนชั้นผู้ดีในท้องถิ่นและเคยเป็นเลขาธิการของประธานาธิบดีหลี่ หยวนหง.

² Jean Chesneaux. (1969). *op.cit.* p.115.

³ เจียง จั๋วปิน เป็นอดีตองรัฐมนตรีสงครามในสมัยรัฐบาลชั่วคราวที่หนานจิง ค.ศ.1912.

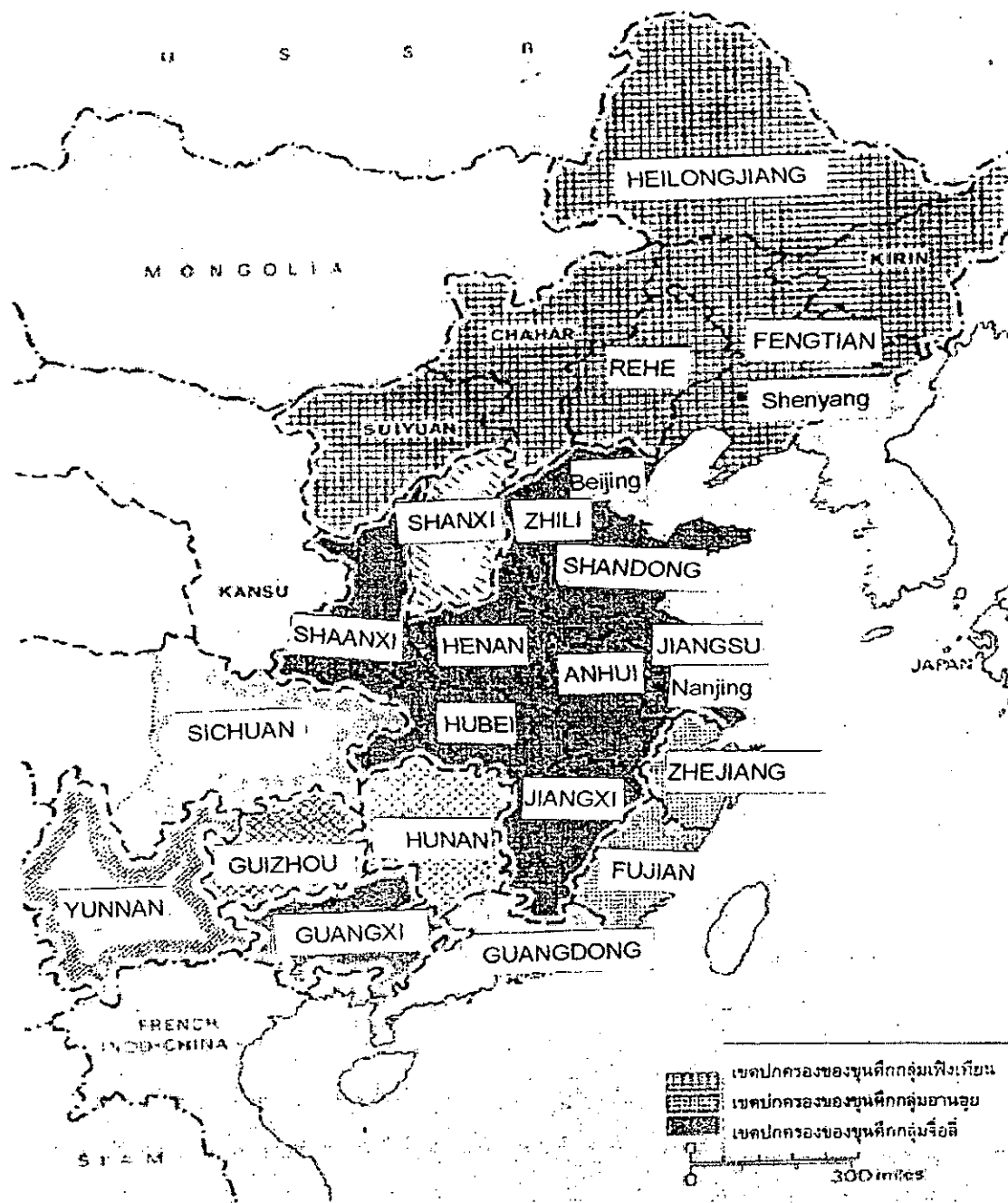
กระแสเรียกร้องที่ว่า "หูเป่ย์เพื่อชาวหูเป่ย์" ขณะเดียวกันได้ใช้เป็นข้ออ้างในการขับไล่กองทัพจากมณฑลอื่นๆออกจากมณฑลหูเป่ย์ ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1922 หวาง หยุนจุน (Wang Yunjun) เป็นตัวแทนของสภามณฑลหูเป่ย์พร้อมผู้ติดตาม 40 คน ได้เดินทางไปเป่ย์จิงเพื่อเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญมณฑลหูเป่ย์ แต่ อู่ เฟ่ย์ฝู ปฏิกิริยาการที่มณฑลหูเป่ย์อยู่ภายใต้การปกครองของขุนศึกกลุ่มจื่อลี่ที่มีอำนาจในรัฐบาลกลาง ทำให้ระบบสหพันธรัฐไม่ได้ถูกนำมาใช้ในมณฑลนี้

ในมณฑลเจ้อเจียง ลู่ หย่งเสียง (Lu Yongxiang, ค.ศ.1867-1933) ขุนศึกมณฑลเจ้อเจียงกลุ่มอานฮุย ได้ประกาศการปกครองตนเองของมณฑลเจ้อเจียงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1921 และได้เชิญ หวาง เจิงถึง มาร่างรัฐธรรมนูญมณฑลเจ้อเจียงร่วมกับบุคคลมีชื่อเสียงที่เป็นตัวแทนจาก 30 เมืองในมณฑลเจ้อเจียง รัฐธรรมนูญมณฑลเจ้อเจียงมีสาระสำคัญ เช่น กำหนดให้อำนาจในการบริหารมณฑลอยู่ที่รัฐบาลมณฑลและสภามณฑล โดยทหารไม่มีอำนาจในการบริหาร กำหนดให้ระบบเศรษฐกิจอยู่ในอำนาจการดำเนินการของรัฐบาลมณฑล ทั้งด้านภาษี การสนับสนุนธนาคารมณฑล อุตสาหกรรม การสร้างถนน การชลประทาน และการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ที่ประชุมร่างรัฐธรรมนูญได้เลือกคณะผู้บริหารมณฑล โดย ใช้ หยวนเผย ได้รับเลือกด้วยคะแนน 111 เสียง ในขณะที่ ลู่ หย่งเสียงได้ 107 เสียง อวี๋ เซี่ยชิ่ง (Yu Xiaqing) นักธุรกิจคนสำคัญของมณฑลได้ 104 เสียง ส่วน หวาง เจิงถึงได้ 94 เสียง¹

ในมณฑลอื่นๆระบบสหพันธรัฐถูกนำมาใช้ตามกระแสแต่ไม่เป็นผลเท่าใดนัก เช่น ในมณฑลซานซี ขุนศึก เอียน ซีซาน (Yan Xishan, ค.ศ.1883-1960) ซึ่งครองอำนาจในมณฑลนี้ตั้งแต่ ค.ศ.1911 ได้ประกาศใช้ระบบสหพันธรัฐและจัดให้มีรัฐธรรมนูญของมณฑลแต่ไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง เช่นเดียวกับในมณฑลส่านซี ที่ได้ประกาศการปกครองตนเองโดยมี อวี๋ หยู่เหริน (Yu Yuren) เป็นประธานาธิบดี ส่วนมณฑลอื่นแม้ว่าจะมีกระแสเรียกร้องให้ใช้ระบบสหพันธรัฐแต่ไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากมณฑลเหล่านั้นอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลกลางที่เป่ย์จิง

การใช้ระบบสหพันธรัฐในจีนได้ช่วยให้หลายมณฑลทางใต้สงบสุขจากสงครามและเกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจภายในมณฑล แต่เนื่องจากการดำเนินการมีเป้าหมายเพื่อความเป็นอิสระของมณฑลมากกว่าความร่วมมือกันเพื่อสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในชาติ ซึ่งเป็นความต้องการของชาวจีน อีกทั้งในหลายมณฑลมิได้ใช้ระบบสหพันธรัฐอย่างแท้จริง โดยขุนศึกในแต่ละมณฑลยังคงเป็นผู้กุมอำนาจที่แท้จริงอยู่ ทำให้ระบบสหพันธรัฐจึงไม่อาจสร้างจีนใหม่ได้ตามที่คาดหวังไว้ ในขณะเดียวกันได้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญคือ การปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋งที่นำเอาสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าร่วมพรรคด้วย และจะมีบทบาทสำคัญต่อการเมืองจีนจนทำให้ระบบสหพันธรัฐในจีนสิ้นสุดลง

¹ Ibid. p.115-116.

ภาพประกอบ 16 แผนที่แสดงการครอบครองจีนของชนตึก ค.ศ.1922

ที่มา : John K. Fairbank & Liu Kwang-ching. (ed.). (1983). *The Cambridge History of China*
Vol.12. p. 299.

การปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋ง

ภายหลังจาก ชุน ยัตเซ็น ได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นที่กวางโจว ซึ่งมี เงิน จงหมิง ชุนคี้กวางโจวให้การสนับสนุน ชุน ยัตเซ็น ได้เริ่มรวบรวมประเทศโดยการส่งกองทัพบุกยึดมณฑลกว่างซีได้สำเร็จ และเตรียมการบุกมณฑลหูหนานต่อไป โดยตั้งศูนย์บัญชาการอยู่ที่กั๋วหลิน (Guilin) ในวันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ.1921 องค์การคอมมิวนิสต์สากลได้ส่ง มาริ่ง มาเจรจากับ ชุน ยัตเซ็นที่กั๋วหลิน โดย มาริ่ง ได้นำเรื่องนโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Policy=NEP) ของสหภาพโซเวียตมาเจรจากับชุน ยัตเซ็น แม้ว่า ชุน ยัตเซ็น ได้ให้ความสนใจต่อนโยบายเศรษฐกิจใหม่ของสหภาพโซเวียตอย่างมาก เนื่องจากใกล้เคียงกับแนวคิดหลักประชาธิปไตยของตน โดยเฉพาะแผนในการพัฒนาอุตสาหกรรม แต่ ชุน ยัตเซ็น ไม่เห็นด้วยกับหลักการอื่นๆของคอมมิวนิสต์ อีกทั้งยังไม่เห็นความสำคัญกับการเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตในขณะนั้น จึงปฏิเสธความร่วมมือโดยให้เหตุผลว่า “พื้นฐานของจีนต่างจากรัสเซียจึงไม่สามารถนำวิธีการของรัสเซียมาใช้ได้”¹ แม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ แต่การเจรจาครั้งนี้ได้ทำให้ มาริ่ง คิดว่าความร่วมมือกับ ชุน ยัตเซ็น มีความเป็นไปได้มากกว่าร่วมมือกับผู้นำคนอื่นในจีน จึงได้เสนอให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋ง

ชุน ยัตเซ็น ได้ส่งกองทัพบุกมณฑลหูหนาน แม้จะทราบดีว่า เงิน จงหมิง ไม่เห็นด้วยกับการยกพลขึ้นเหนือของตน แต่ยังคงต้องการความช่วยเหลือจาก เงิน จงหมิง ในการยกพลขึ้นเหนือ จึงได้ยื่นข้อเสนอต่อ เงิน จงหมิง มีใจความว่า “ถ้าการยกพลขึ้นเหนือสำเร็จ ข้าพเจ้าจะไม่กลับไปยังมณฑลกว่างตงและมณฑลกว่างซีอีก แต่ถ้าล้มเหลว ข้าพเจ้าจะยอมเสียน้ำกลับไปและให้ท่านบริหารทั้งสองมณฑล ข้าพเจ้าหวังว่าท่านจะไม่ขัดขวางการยกพลขึ้นเหนือของข้าพเจ้า รวมทั้งให้การสนับสนุนด้านอาวุธและอาหารแก่ข้าพเจ้า”²

ชุน ยัตเซ็น เชื่อว่า เงิน จงหมิง คงยอมรับตามข้อเสนอจึงส่งกองทัพบุกมณฑลหูหนานในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1922 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเพราะกองทัพขาดการสนับสนุนด้านอาวุธและอาหาร และคนสนิทของ ชุน ยัตเซ็น ยังถูกฆาตกรรมที่สถานีรถไฟกวางโจว ทำให้ ชุน ยัตเซ็น ต้องยกทัพกลับกวางโจว เนื่องจากกองทัพส่วนใหญ่ของ เงิน จงหมิง อยู่ในมณฑลกว่างซี ทำให้ เงิน จงหมิง ไม่พร้อมทำสงครามกับ ชุน ยัตเซ็น ในมณฑลกว่างตงจึงยอมลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการมณฑลกว่างตงในเดือนเมษายน ค.ศ.1922 โดย อู่ ถึงฟาง ได้เป็นผู้ว่าการมณฑลกว่างตงแทน ต่อมา ชุน ยัตเซ็น ได้ส่งกองทัพบุกมณฑลเจียงซีในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1922 แต่นายทหารของ เงิน จงหมิง ปฏิเสธคำสั่งและเรียกร้องให้ เงิน จงหมิง กลับมาดำรงตำแหน่งเดิม ชุน ยัตเซ็น ต้องยอมประนีประนอมเพื่อให้การบุก

¹ ฐิติชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 66-67.

² Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.416.

มณฑลเจียงซีดำเนินต่อไป โดยแต่งตั้งให้ เงิน จงหมิง กลับมาดำรงตำแหน่งเดิม ซึ่ง เงิน จงหมิง ได้ให้สัญญาด้วยเกียรติและชีวิตว่าจะไม่ทำผิดอย่างครั้งก่อนอีก¹

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1922 ชุน ยัดเซิน ได้เดินทางกลับกว้างโจว โดยให้ หู อั้นหมิน (Hu Hanmin, ค.ศ.1879-1936) เป็นผู้บัญชาการกองทัพบก ทางด้าน เงิน จงหมิง ได้ติดต่อกับเงิน กวงหยวน (Chen Guangyuan) ชุนศึกมณฑลเจียงซี เพื่อร่วมกันต่อสู้กับกองทัพของ ชุน ยัดเซิน และได้ก่อกบฏ สงทหารโจมตีทำเนียบประธานาธิบดี ในวันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ.1922 ทำให้ ชุน ยัดเซิน ต้องหลบหนีขึ้นเรือรบฉู่หยู (Quyu) ที่แม่น้ำหวงผู่ (Huangpu) ก่อนขึ้นเรือรบหย่งฟง (Yongfong)² ซึ่งชุน ยัดเซิน ใช้เป็นกองบัญชาการต่อสู้กับพวกกบฏ ต่อมาได้ติดต่อให้ หู อั้นหมิน ยกกองทัพจากมณฑลเจียงซีกลับมาปราบกบฏ ทางด้าน เงิน จงหมิง ได้ประกาศให้รางวัล 200,000 หยวนแก่ผู้จับกุม ชุน ยัดเซิน ได้ รวมทั้งได้ติดสินบนนายทหารหลายคน จนทำให้เรือรบขนาดใหญ่ 3 ใน 4 ลำ ที่ฝ่ายชุน ยัดเซิน มีอยู่ถอนตัวจากการรบ และแม้ว่าจะมีผู้อสาเจรจาไกลเกลี่ยแต่ ชุน ยัดเซิน ยังคงทำสงครามต่อต้านกบฏต่อไป³

กองทัพของ หู อั้นหมิน ประสบความพ่ายแพ้ ทำให้ ชุน ยัดเซิน ดัดสินใจฝากกองทัพเข้าศึกษาด้วยเรือรบหย่งฟงหนีไปข้างไห่ในวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ.1922 ด้วยความช่วยเหลือของ เจียง ไคเชค จากเหตุการณ์ครั้งนี้ ทำให้ ชุน ยัดเซิน เสียใจอย่างหนัก และได้ส่งข้อความแสดงความคับแค้นใจไปถึงสมาชิกพรรคกั๋วหมินต้งมีใจความว่า

"เป็นเวลา 30 ปีที่ข้าพเจ้าได้นำสหายต่อสู้เพื่อสาธารณรัฐ และได้ประสบกับอันตรายร้ายแรงและความล้มเหลวมานับไม่ถ้วน แต่ไม่มีครั้งใดที่ทำให้รู้สึกเสียใจได้เหมือนเมื่อเร็ว ๆ นี้ เพราะความล้มเหลวก่อนหน้านี้มาจากศัตรู แต่ครั้งนี้ขณะที่ศัตรูกำลังพ่ายแพ้ เงิน จงหมิง บุคคลที่ข้าพเจ้าได้อุปถัมภ์มากกว่า 10 ปี กลับเป็นศัตรูของข้าพเจ้า เขามีเจตนาร้ายและจิตใจที่เลวทราม ซึ่งแม้แต่ศัตรูที่แท้จริงของข้าพเจ้ายังไม่ทำในสิ่งที่เขาทำ มันไม่เพียงเป็นโชคร้ายของสาธารณรัฐ แต่ได้แสดงถึงความเสื่อมทรามทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์"⁴

นอกจากนี้ ชุน ยัดเซิน ยังได้พิจารณาถึงปัญหาของสาธารณรัฐจีนว่ามาจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1.การคุกคามของจักรวรรดินิยม 2.การขาดเอกภาพภายในพรรคกั๋วหมินต้ง และ 3.สงครามกลางเมืองของบรรดาขุนศึก จึงต้องการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต้งใหม่ให้มีความเข้มแข็ง

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.418.

² ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นเรือรบจงซาน (Zhongshan).

³ วัชร วัชรโกเศสธ. (2543). *ชีวประวัติ ดร. ชุน ยัดเซิน นักปฏิวัติจีนผู้ยิ่งใหญ่*. หน้า 153-154.

⁴ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.419.

เช่นเดียวกับพรรคบอลเชวิค และต้องการความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตในการปฏิวัติ ทั้งนี้เพราะ ชุน ยัตเซ็น มีความชื่นชมในความสำเร็จของพรรคบอลเชวิค และการแสดงความเป็นมิตรของ สหภาพโซเวียตที่ได้ประกาศยกเลิกสิทธิพิเศษในจีน¹

ทางด้านพรรคคอมมิวนิสต์จีนถูก มาริ่ง กดดันให้เข้าร่วมกับพรรคกั๋วหมินตั่ง แต่ เงิน ตู๋ซิว ไม่เห็นด้วยและได้เขียนจดหมายถึงวอยทินสกีปฏิเสธแนวคิดของมาริ่ง ในการให้สมาชิก พรรคคอมมิวนิสต์จีนและสันนิบาตเยาวชนสังคมนิยมทั้งหมดเข้าร่วมกับพรรคกั๋วหมินตั่ง โดยให้เหตุผล ว่า 1.แนวทางการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและพรรคกั๋วหมินตั่งมีพื้นฐานนโยบายที่ต่างกัน 2.พรรคกั๋วหมินตั่งมีนโยบายร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา จาง จั๋วหลิน ต้วน ฉีรู่ยและคนอื่นๆที่เข้ากันไม่ได้ กับลัทธิคอมมิวนิสต์ 3.พรรคกั๋วหมินตั่งไม่มีนโยบายของพรรคที่ชัดเจน อีกทั้งประชาชนเห็นว่านโยบาย ของพรรคกั๋วหมินตั่งมีแต่การแย่งชิงอำนาจและแสวงหาผลประโยชน์ การเข้าร่วมกับพรรคกั๋วหมินตั่ง จะทำให้สูญเสียศรัทธาของประชาชนโดยเฉพาะเยาวชน ซึ่งจะไม่มีโอกาสเรียกศรัทธากลับมาได้อีกเลย 4.เงิน จงหมิง ที่เป็นพวกพรรคกั๋วหมินตั่ง แท้จริงแล้วเป็นฝ่ายขุนศึกกลุ่มจื่อลี่ที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับ ชุน ยัตเซ็น ถ้าร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินตั่งเท่ากับว่าเป็นศัตรูกับเงิน จงหมิง ซึ่งจะเป็นอุปสรรคใน การดำเนินการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในมณฑลกว้างตง 5.ชุน ยัตเซ็น เป็นคนไม่ยอมรับความคิดของ สมาชิกใหม่และหวงอำนาจ 6.สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่างมีมติเป็นเอกฉันท์ว่าการเข้าร่วมกับ พรรคกั๋วหมินตั่งเป็นสิ่งที่ไปไม่ได้ นอกจากนี้ยังขอร้องให้วอยทินสกีนำเหตุผลทั้ง 6 ข้อนี้เสนอต่อที่ ประชุมองค์การคอมมิวนิสต์สากลครั้งที่ 3²

ในการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 2 (16-23 กรกฎาคม ค.ศ.1922) ที่ประชุมมีมติที่ จะร่วมเป็นพันธมิตรกับพรรคปฏิวัติต่างๆในจีนยกเว้นพรรคกั๋วหมินตั่งที่มาริ่งสนับสนุน เป็นเหตุให้ มาริ่ง เข้าแทรกแซงภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยกดดันให้ เงิน ตู๋ซิว และสมาชิกคณะกรรมการ กลางของพรรคอีก 4 คนให้ลาออก โดยให้กลุ่มของ จาง กั๋วเตา ซึ่งเป็นกลุ่มเล็กๆภายในพรรคที่ สนับสนุนการร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินตั่งเข้าทำหน้าที่แทน

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1922 สหภาพโซเวียตได้ส่ง อัด็อล์ฟ จอฟเฟ้ (Adolf Joffe, ค.ศ.1883-1937) ผู้แทนกระทรวงต่างประเทศเดินทางมาจีนเพื่อให้รัฐบาลจีนรับรองสหภาพโซเวียต แต่รัฐบาลจีนที่ เป่ยจิงปฏิเสธ จอฟเฟ้ จึงได้เดินทางไปพบ ชุน ยัตเซ็น ที่ซ่างไห่เพื่อเสนอความร่วมมือกันอีกครั้ง ซึ่งครั้งนี้ ชุน ยัตเซ็น ได้ตอบรับ แต่มีเงื่อนไขว่าจะได้รับความช่วยเหลือในการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินตั่ง และการปฏิวัติจากสหภาพโซเวียต โดยที่ ชุน ยัตเซ็น ยอมรับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าร่วมเป็น

¹ Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.519.

² Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.34.

สมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋ง ภายใต้นโยบาย “เป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียต รับสมาชิกคอมมิวนิสต์” (alliance with the Soviets; admission of the Communists)

การให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งได้สร้างความไม่พอใจให้แก่สมาชิกพรรค ชุน ยัตเซ็น จึงต้องอธิบายถึงความจำเป็นในการร่วมมือกันของพรรคกั๋วหมินต๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน เพื่อร่วมกันต่อต้านจักรวรรดินิยมและขุนศึกทั้งหลาย และได้อาศัยความเป็นผู้นำของตนที่สมาชิกพรรคให้ความเคารพ ทำให้สมาชิกพรรคยอมรับการเข้าร่วมพรรคของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนแม้ว่าจะไม่เต็มใจนัก แต่ เฉิน ตู๋ชิว ผู้นำคนสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีนปฏิเสธที่จะเข้าร่วมกันพรรคกั๋วหมินต๋งโดยยืนยันความคิดเดิมของตนก่อนหน้านี้ ในขณะที่ผู้นำบางคนสนับสนุนการเข้าร่วมกับพรรคกั๋วหมินต๋ง เช่น จาง กั๋วเตา และ หลิว เหวินจิง ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นเหตุให้องค์การคอมมิวนิสต์สากลได้เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนอีกครั้ง และไม่เพียงจะกดดันให้ เฉิน ตู๋ชิว และหลี่ ต้าเจา ยอมรับการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับพรรคกั๋วหมินต๋งเท่านั้น แต่ยังได้เสนอให้ตัดความสัมพันธ์กับบรรดาขุนศึกทั้งหลาย เช่น อู่ เผ่ฝู เฉิน จงหมิง ตามความต้องการของ ชุน ยัตเซ็น ทั้งที่ก่อนหน้านี้สหภาพโซเวียตได้เสนอให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนสร้างความสัมพันธ์กับขุนศึกเหล่านี้¹

ในวันที่ 4 กันยายน ค.ศ.1922 ผู้นำพรรคกั๋วหมินต๋ง 53 คน และคณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์จีน 9 คน ได้ประชุมกันที่ช่างไห่ เพื่อกำหนดแนวทางการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋งและการรับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งมีมติให้ หู อันหมิน และ วาง จิงเว่ย เป็นผู้ร่างคำประกาศปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋ง และ หลี่ ต้าเจา ได้เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนคนแรกที่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งตามคำแนะนำของ จาง จี้ ต่อมาในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1923 ได้มีการประกาศการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋งอย่างเป็นทางการ

ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม ค.ศ.1922 เฉิน ตู๋ชิว และหลิว เหวินจิง ผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้เข้าร่วมการประชุมคอมมิวนิสต์สากลครั้งที่ 4 ที่มอสโคว์ ซึ่งคาร์ล ราเดกซ์ (Karl Radek, ค.ศ.1885-1939) ได้ติเตียนพรรคคอมมิวนิสต์จีนว่า “สหายของเราจำนวนมากต่างเก็บตัวเงียบอยู่แต่ในห้องแล้วศึกษาลัทธิมาร์กซ์และเลนินเหมือนดังที่พวกเขาเคยศึกษาลัทธิขงจื้อมาก่อน”² ทางด้าน หลิว เหวินจิง ได้พยายามอธิบายถึงอุปสรรคในการดำเนินการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนว่า “ถ้าเราไม่สามารถรวมเข้ากับพรรคกั๋วหมินต๋ง เราจะแยกอยู่อย่างโดดเดี่ยว เราสามารถสั่งสอนลัทธิคอมมิวนิสต์แต่ไม่มีมวลชนจะสามารถตามเราได้ ถ้าเราร่วมกับพรรคกั๋วหมินต๋งเราจะสามารถรวบรวม

¹Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.520.

²Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.8.

ผู้คนรอบๆเราและแยกพรรคกั๋วหมินต๋งได้"¹ ภายหลังการประชุมครั้งนี้ เจิน ตู๋ชิว ได้ร่าง "เทคนิคการติดต่อของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศจีน" (The Immediate Tactics of the Communist Party of China) โดยได้กล่าวถึงความอ่อนแอของชนชั้นกรรมาชีพในจีน และความล้มเหลวของชนชั้นกลางในการต่อสู้กับจักรวรรดินิยมและขุนศึกท้องถิ่น และได้เสนอให้ชนชั้นกรรมาชีพควรอาศัยอำนาจทางเศรษฐกิจของพวกชนชั้นกลางด้วยการเข้าเป็นแนวร่วม โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนยังคงรักษาอิสระของตนเอาไว้ ความร่วมมือระหว่างชนชั้นนี้พรรคคอมมิวนิสต์จีนควรเป็นกลุ่มภายในพรรคกั๋วหมินต๋ง ซึ่งหมายถึงการเข้าเป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋ง

ในวันที่ 26 มกราคม ค.ศ.1923 ชุน ยัตเซินและอดอล์ฟ จอฟเฟ้ ได้ประกาศแถลงการณ์ร่วมกันที่เซี่ยงไฮ้ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้ 1.ในปัจจุบันยังไม่สามารถจะนำระบบของสหภาพโซเวียตหรือระบบคอมมิวนิสต์มาใช้กับจีน 2.รัฐบาลสหภาพโซเวียตยืนยันที่จะยกเลิกสิทธิพิเศษในจีนตามที่ได้ประกาศไว้ในวันที่ 27 กันยายน ค.ศ.1920 3.ทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจร่วมกันในการบริหารและจัดสร้างเส้นทางรถไฟสายตะวันออกของจีน 4.สหภาพโซเวียตปฏิเสธเจตนาและนโยบายจักรวรรดินิยมใดๆที่มีต่อมองโกเลียนอก²

ขณะที่ ชุน ยัตเซิน กำลังเจรจากับอดอล์ฟ จอฟเฟ้ ที่เซี่ยงไฮ้ ขุนศึกทางใต้ที่เป็นพันธมิตรกับชุน ยัตเซิน ได้แก่ หยาง ซีหมิน (Yang Ximin) หลิว เฉินหวน (Liu Chenhuan) ซูว์ จงฉือ (Xu Chongchi) สามารถยึดกว้างโจวจาก เจิน จงหมิง ได้สำเร็จ³ ทำให้ ชุน ยัตเซิน ได้กลับไปจัดตั้งรัฐบาลที่กว้างโจวอีกครั้ง ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1923 ต่อมาสหภาพโซเวียตได้ส่ง มิฮาอิล กรูเซนเบิร์ก (Mikhail Grusenburg, ค.ศ.1884-1953) หรือ โบโรดิน (Borodin) มาเป็นที่ปรึกษาในการจัดระเบียบภายในพรรคกั๋วหมินต๋ง และได้มาถึงกว้างโจวในเดือนกันยายน ค.ศ.1923 พร้อมทั้ง วาซิลี บลูเชอร์ (Vasily Blucher, ค.ศ.1889-1938) หรือ นายพลกาเลน (Galen) ซึ่งจะมาช่วยจัดตั้งกองทัพของพรรคกั๋วหมินต๋ง และได้มาถึงกว้างโจวในเดือนตุลาคม ค.ศ.1923 รวมทั้ง เจียง ไคเช็ค ได้ถูกส่งไปศึกษาด้านการทหารที่สหภาพโซเวียตเป็นเวลา 3 เดือน เพื่อกลับมาจัดตั้งวิทยาลัยการทหารของพรรคกั๋วหมินต๋งตามอย่างโรงเรียนนายทหารกองทัพแดงรัสเซีย (Russian Red Army Officer School)⁴

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1923 หลิว เซ้าฉี แกนนำพรรคคอมมิวนิสต์จีนในเจิ้งโจว (Zhengzhou) ได้นำสหภาพคนงานการรถไฟสายเป่ย์จิง-ฮั่นโซ่ว นัดหยุดงานประท้วง แต่ผลปรากฏว่าทั้งสหภาพคนงานการรถไฟและองค์กรคอมมิวนิสต์ได้ถูกทำลายโดยกองทัพของ อู่ เป่ย์ฝู ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 65.

² Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p.521.

³ เขียน ธีระวิทย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 132.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 134.

ชนชั้นกรรมาชีพยังไม่มีความเข้มแข็ง เหตุการณ์นี้ได้ถูกมารี้นำไปรายงานต่อองค์การคอมมิวนิสต์สากลด้วยความสิ้นหวัง

ในการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 3 (12-20 มิถุนายน ค.ศ.1923) เจิน ตูชีว ได้นำเหตุการณ์ที่เจิ้งโจวมาใช้สนับสนุนแนวคิดของตนในการเข้าร่วมกับพรรคกั๋วหมินต้งด้วยการเป็น “กลุ่มภายใน” (The Bloc Within)¹ แต่ จาง กั๋วเตา แม้ว่าจะสนับสนุนการร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับพรรคกั๋วหมินต้ง แต่ไม่เห็นด้วยในการให้พรรคกั๋วหมินต้งเป็นผู้นำในการปฏิวัติ และเห็นว่าการร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต้งมีข้อจำกัดเพราะทางเหนือของจีนไม่มีองค์การของพรรคกั๋วหมินต้ง² การเข้าร่วมเป็นกลุ่มภายในกับพรรคกั๋วหมินต้งจะทำให้การดำเนินการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีเขตจำกัดอยู่แต่ในเขตที่พรรคกั๋วหมินต้งมีอำนาจ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ทั่วประเทศ ดังนั้นพรรคคอมมิวนิสต์จีนควรเป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวของคณงานภายนอกพรรคกั๋วหมินต้งในลักษณะกลุ่มภายนอก (The Bloc Without)³ ซึ่ง ไช่ เหอเซิน (Cai Hesen) ได้สนับสนุนแนวคิดของ จาง กั๋วเตา โดยเห็นว่าพวกชนชั้นกลางไม่มีความสำคัญต่อการปฏิวัติ และยังให้ความสำคัญต่อการเป็นอิสระของพรรคคอมมิวนิสต์ เป็นเหตุให้ มารีง ต้องร้องขอให้องค์การคอมมิวนิสต์สากลเข้าแทรกแซงในการควบคุมวินัยของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนอีกครั้ง⁴ ซึ่งครั้งนี้มีจุดประสงค์เข้าควบคุมกลุ่มของ จาง กั๋วเตา

ผู้นำคนอื่นๆในที่ประชุมพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ไม่เห็นด้วยกับ เจิน ตูชีว และ จาง กั๋วเตา รวมทั้งไม่ต้องการให้องค์การคอมมิวนิสต์สากลเข้าแทรกแซงกิจการภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้มีมติให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินต้งเป็นรายบุคคล เพื่อความสามัคคีในการปฏิวัติและเพื่อรักษาความเป็นอิสระของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเอาไว้ พร้อมกันนั้นได้ออกประกาศให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าร่วมในการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต้งและเตรียมการเพื่อให้การเข้าร่วมในการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต้งในมณฑลต่างๆให้เป็นไปอย่างราบรื่น⁵

ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1923 ชุน ยัตเซิน ได้แต่งตั้งคณะกรรมการกลางบริหารชั่วคราว 9 คน โดยมี เหลียว จงไช่ (Liao Zhongkai, ค.ศ.1878-1925) เป็นผู้นำ เพื่อทำการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต้งร่วมกับโบโรดิน ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1923 ชุน ยัตเซิน ได้ประกาศนโยบายหลัก 3 ประการของพรรคกั๋วหมินต้ง ได้แก่ 1.ร่วมมือกับสหภาพโซเวียต 2.ร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน และ 3.ให้ความช่วยเหลือแก่ชาวนาและกรรมกร จากนั้น ชุน ยัตเซิน ได้ออกปราศรัยต่อสมาชิกพรรคกั๋วหมินต้ง

¹กลุ่มภายใน หมายถึง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกในพรรคกั๋วหมินต้ง.

²หมายถึงองค์การของพรรคกั๋วหมินต้งที่อยู่ในอำนาจของชุน ยัตเซิน ไม่รวมถึงสมาชิกพรรคกั๋วหมินต้งเดิม.

³กลุ่มภายนอก หมายถึง การเป็นพันธมิตรกับพรรคกั๋วหมินต้ง แต่ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินต้ง.

⁴Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.8-9.

⁵วัชร ชีวะโกเศรษฐ. (2543). *เล่มเดิม*. หน้า 165-166.

อีก 3 ครั้ง ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1923 เพื่อเน้นย้ำถึงการปฏิรูปพรรคด้วยการศึกษาจากสหภาพโซเวียต โดยกล่าวว่า “การเอาชนะด้วยกำลังกองทัพเชื่อไม่ได้ จะต้องเอาชนะด้วยสมาชิกพรรคจึงจะเชื่อได้” และ “ถ้าพวกเราจะให้การปฏิบัติประสบความสำเร็จ จะต้องลอกเลียนวิธีการจัดตั้งและฝึกอบรมจากรัสเซียจึงจะมีหวังประสบความสำเร็จ”¹

ในการประชุมพรรคกั๋วหมินดั่งครั้งแรกหลังการปฏิรูปพรรค ระหว่างวันที่ 20-30 มกราคม ค.ศ.1924 ที่ประชุมได้ประกาศนโยบายของพรรคกั๋วหมินดั่ง ซึ่งสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ด้านนโยบายภายในประเทศ กำหนดให้รัฐบาลมาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยรัฐบาลกลางมีอำนาจในการควบคุมรัฐบาลท้องถิ่นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ให้รัฐบาลท้องถิ่นทำตามคำสั่งของรัฐบาลกลาง โดยรัฐบาลท้องถิ่นมีสิทธิในการเก็บภาษีที่ดินและใช้ประโยชน์ต่างๆ จากทรัพยากรภายในท้องถิ่นโดยต้องจัดส่งรายได้ประมาณร้อยละ 10-15 ให้แก่รัฐบาลกลาง กำหนดให้มีกฎหมายที่แน่นอนโดยเฉพาะการจัดเก็บภาษี กำหนดให้มีการประกาศใช้กฎหมายการใช้ประโยชน์จากที่ดินและการเก็บภาษีที่ดิน กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น กำหนดให้เด็ก ๆ ชาวจีนได้รับการศึกษาทุกคน ฯลฯ ด้านการต่างประเทศ จะยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมและสิทธิพิเศษต่างๆ ของต่างชาติที่ขัดต่ออำนาจอธิปไตยของจีนและจะไม่รับผิดชอบใดๆ ต่อข้อตกลงที่รัฐบาลเป่ย์จิงทำไว้กับต่างชาติ²

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1924 พรรคกั๋วหมินดั่งได้เปิดวิทยาลัยการทหารหวงผู่ (Huangpu Military Academy) และรับนักเรียนรุ่นแรกจำนวน 490 คน จากผู้สมัครกว่า 3,000 คน โดยมี เจียง ไคเชค เป็นผู้อำนวยความสะดวก เหลียว จงไซ่ เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร ทำหน้าที่ประสานงานระหว่าง เจียง ไคเชค กับผู้แทนด้านการทหารของสหภาพโซเวียต³ โจว เอ็นไหล เป็นหัวหน้าฝ่ายการเมือง⁴ อาจารย์ส่วนใหญ่มีทั้งผู้จบการทหารจากญี่ปุ่นและจากวิทยาลัยการทหารภายในประเทศ กำหนดให้เรียนตามหลักสูตร 6 เดือน ต่อมาในเดือนตุลาคม ค.ศ.1924 สหภาพโซเวียตได้ส่งปืนไรเฟิล 800 กระบอก มาสนับสนุนด้านอาวุธเป็นงวดแรก⁵

¹ แหล่งเดิม. หน้า 166-167.

² Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.456-458.

³ แม้ว่า ชุน ยัตเซ็น จะมีความไว้วางใจต่อ เจียง ไคเชค ในการดูแลด้านการทหาร แต่เกรงว่าอาจเกิดความขัดแย้งฝ่ายสหภาพโซเวียต เนื่องจาก เจียง ไคเชค เป็นคนอารมณ์ร้อนและเอาแต่ใจตนเอง จึงให้เหลียว จงไซ่ ช่วยทำหน้าที่ประสานงาน.

⁴ สหภาพโซเวียตและองค์การคอมมิวนิสต์สากลไม่พอใจในความพยายามดำเนินการอย่างเป็นอิสระของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนภายในประเทศที่ขัดต่อนโยบายของสหภาพโซเวียตและองค์การคอมมิวนิสต์สากล จึงให้การสนับสนุนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนจากต่างประเทศให้มีอำนาจในพรรคคอมมิวนิสต์จีนแทน ซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยกภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนในเวลาต่อมา.

⁵ จอห์น เค. แฟร์แบงค์และคณะ. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 859-860.

รัฐบาลพรรคกั๋วหมินต๋งได้เริ่มดำเนินการรวบรวมประเทศโดยสนับสนุนให้ หลี่ จงเหริน และ หวง เซ่าซง (Huang Shaoxiong) ฉวยโอกาสเข้ายึดหนานหนิง (Nanning) ระหว่างที่ ลู่ หรงถิง และ เซิน หงหยิง ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเป่ย์จิงของขุนศึกกลุ่มจื่อลี่กำลังบุกมณฑลกุ้ยโจว ต่อมาในวันที่ 16 กรกฎาคม ค.ศ.1924 หลี่ จงเหริน ได้เคลื่อนทัพขึ้นเหนือยึดหลิวโจว (Liuzhou) และในวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ.1924 เซิน หงหยิง ได้เปลี่ยนใจมาเข้าร่วมกับฝ่าย หลี่ จงเหริน ทำให้ ลู่ หรงถิง ยอมแพ้ และได้ประกาศยุติบทบาททางการเมืองและการทหารของตน ชุน ยัดเซิน ได้แต่งตั้ง หลิว เฉินหวน (Liu Chenhuan) เป็นผู้ว่าการมณฑลกวางซี หลี่ จงเหริน เป็นผู้บัญชาการทหารมณฑลกวางซี หวง เซ่าซง เป็นรองผู้บัญชาการ

ภายหลังการปฏิรูปพรรคกั๋วหมินต๋งและการจัดตั้งกองทหารของพรรคกั๋วหมินต๋ง ทำให้รัฐบาล กว่างตง มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ชุน ยัดเซิน ถูกจัดให้เป็นบุคคลสำคัญร่วมกับขุนศึกคนสำคัญต่างๆ ที่ชาวจีนเชื่อว่าจะเป็นบุคคลที่สามารถสร้างเอกภาพและความสงบสุขให้เกิดขึ้นภายในประเทศได้ ทำให้ ชุน ยัดเซิน ได้รับเชิญจากบรรดาขุนศึกให้ร่วมมือเป็นพันธมิตร และหลังจากที่ขุนศึกซึ่งเป็นพันธมิตรกับ ชุน ยัดเซิน สามารถยึดอำนาจรัฐบาลเป่ย์จิงได้สำเร็จ ชุน ยัดเซิน จึงถูกเชิญไปร่วมเจรจาเพื่อสร้างเอกภาพและความสงบสุขให้เกิดขึ้นภายในประเทศ ซึ่ง ชุน ยัดเซินได้ตอบรับเพราะเป็นโอกาสอันดีที่จะสร้างเอกภาพให้แก่จีนโดยสันติ

ปัญหาภายในรัฐบาลเป่ย์จิงและสงครามระหว่างขุนศึกทางเหนือ ค.ศ.1921-1924

เมื่อ ต้วน ฉีรู่ย ยอมแพ้และเรียกร้องให้ขุนศึกกลุ่มอานฮุยในมณฑลต่างๆยอมแพ้ ทำให้ขุนศึกกลุ่มจื่อลี่สามารถยึดครองมณฑลในแถบลุ่มแม่น้ำฉางเจียงได้อย่างง่ายดาย มีเพียงมณฑลसानซีที่ต้องสังหารเข้ายึดครองและสามารถขับไล่กองทัพของ เฉิน ชูฟาน ออกจากมณฑลได้สำเร็จ โดยเฟิง อวี๋เสียง คนสนิทของ อู่ เผ่ฝู ได้เป็นขุนศึกมณฑลसानซีคนใหม่ ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ.1921 ขุนศึกกลุ่มจื่อลี่และขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนได้มีการประชุมกันที่เทียนจิน โดยมี จิน หยุนผิง เป็นคนกลางในการเจรจาแบ่งเขตอิทธิพลทางตอนเหนือของจีนระหว่างขุนศึกอาวโซ 3 คน ได้แก่ เช่า-คุน จาง จั๋วหลิน และหวาง จานหยวน ที่ประชุมมีมติให้ จาง จั๋วหลิน มีอิทธิพลในเขตแมนจูเรีย มองโกเลีย ซินเจียง และเขตพิเศษทั้ง 3 ในมองโกเลียนอก ได้แก่ เรอเหอ ซาฮาร์ (Chahar) และ สุยหยวน (Suiyuan) ส่วน เช่า คุน จะได้ดินแดนในส่วนที่เหลือ ขณะที่ หวาง จานหยวน ไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการประชุมครั้งนี้ และยังคงทำสงครามกับขุนศึกมากมายที่ต้องการยึดครองมณฑลหุเป่ย์ตามลำพังและไม่สามารถรักษาไว้ได้ จนในที่สุด อู่ เผ่ฝู ได้ส่งกองทัพเข้ายึดครองมณฑลหุเป่ย์ได้สำเร็จในปลายปี ค.ศ.1921 ทำให้สงครามระหว่างขุนศึกกลุ่มจื่อลี่และขุนศึกกลุ่มอานฮุยสิ้นสุดลง แต่ขุนศึกกลุ่มอานฮุยยังคงมีอำนาจอยู่ในมณฑลเจ้อเจียง และมณฑลฝูเจี้ยน

รัฐบาลกลางที่เป่ยจึงพยายามเรียกร้องการสนับสนุนจากประชาชน โดยประธานาธิบดี ฮอร์วีย์ ชือซาง ได้ประกาศยุบสภาที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาณานิคม เพื่อเรียกอติตตสมาชิกรัฐสภา มาทำหน้าที่แทน ทางด้านนายกรัฐมนตรี จิน หยุนเผิง ได้เปลี่ยนนโยบายไม่กู้เงินจากต่างประเทศแต่หันไป กู้เงินจากนายทุนจีนภายในประเทศแทน จึงทำให้กลุ่มนักการเมืองที่เป็นนายทุนซึ่งนำโดย เหลียง ชืออี้ มีอิทธิพลเพิ่มขึ้น และจากปัญหาทางการเงินของรัฐบาล ทำให้ จิน หยุนเผิง ต้องลาออกจากตำแหน่ง ซึ่ง จาง จั๋วหลิน ได้สนับสนุนให้ เหลียง ชืออี้ เป็นนายกรัฐมนตรีแทนในวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ.1921 โดยก่อนหน้านี้ เหลียง ชืออี้ ได้ให้สัญญาจะมอบเงิน 3 ล้านหยวนแก่ อู่ เผยฝู แต่หลังจากได้เป็น นายกรัฐมนตรี เขาไม่เพียงไม่ยอมมอบเงินให้ตามสัญญาแต่ยังได้ตัดงบประมาณทางทหารของกองทัพ อู่ เผยฝู และยังได้ให้กองทัพแก่ขุนศึกกลุ่มอาณานิคมที่ถูกจับกุม¹ อู่ เผยฝู โกรธแค้นมากและหาโอกาส แก่แค้น เหลียง ชืออี้

ในการประชุมที่วอชิงตัน (Washington Conference, 12 พฤศจิกายน ค.ศ.1921 - 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1922) ประธานาธิบดีวิลสัน ได้บรรจุเรื่องความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการค้ากับจีนและการรักษา เสถียรภาพภายในจีนมาพิจารณาในที่ประชุม ซึ่งสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกได้ร่วมกันต่อต้านการ ขยายอำนาจทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในจีน ซึ่งผลการประชุมได้ข้อสรุปว่า 1. ญี่ปุ่นและอังกฤษได้ยกเลิกข้อตกลงพันธมิตรระหว่างกัน 2. ได้มีการตกลงจำกัดกำลังอาวุธทาง กองทัพเรือของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่นในอัตรา 5 ต่อ 5 ต่อ 3 ตามลำดับ โดยมีเงื่อนไขว่า สหรัฐอเมริกาจะไม่สร้างฐานทัพเรือทางตะวันตกของหมู่เกาะฮาวาย และ อังกฤษจะไม่สร้างฐานทัพเรือ ทางตะวันออกของสิงคโปร์ 3. ญี่ปุ่นตกลงที่จะถอนตัวออกจากดินแดนต่าง ๆ ที่ตนได้มาหลังค.ศ.1905 ยกเว้นเกาหลี ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นต้องถอนทหารออกจากมณฑลซานตงและดินเมืองท่าชิงเต่า (Qingdao) ให้แก่จีน เช่นเดียวกับอังกฤษที่ยอมคืนเมืองท่าเว่ยไห่เว่ย (Weihaiwei) แก่จีน 4. สนับสนุนนโยบายเปิด ประเทศเพื่อให้ทุกชาติมีโอกาสทำการค้ากับจีนได้อย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนการ ร่วมกันสร้างเสถียรภาพภายในจีนและอิสระในการปกครองของจีน รวมทั้งจะให้มีการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่ เป็นธรรมต่าง ๆ ทั้งเรื่องภาษีศุลกากรและสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เพื่อที่จะยกเลิกสนธิสัญญาดังกล่าว ในที่สุด นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังเสนอ อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ร่วมมือกับตนในการฟื้นฟู สห ธนาคารเพื่อใช้เป็นทุนในการฟื้นฟูประเทศจีน แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากจีนยังมีภาระชำระเงินกู้ นิ ชีฮาราประมาณ 188 ล้านหยวน รวมทั้งจีนไม่มีหลักค้ำประกันเงินกู้เพราะรัฐบาลจีนขาดเสถียรภาพ²

แม้ว่าผลการประชุมวอชิงตันจะเป็นประโยชน์ต่อจีน และมีการลงนามในสนธิสัญญาแก้ มหาอำนาจในค.ศ.1922 รับรองการประชุมวอชิงตัน แต่เนื่องจากไม่มีกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติที่ชัดเจน

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.411.

² จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 849-851.

ทำให้หลักการในการประชุมวอชิงตันกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นนั้นยังคงห่างไกลกันอยู่ การขาดรัฐบาลกลางที่มีเสถียรภาพได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ถูกนำมาใช้อ้างในการขยายเวลาสิทธิที่จีนควรได้รับจากผลการประชุมวอชิงตัน และมติที่ให้ชาติต่าง ๆ ร่วมกันสร้างเสถียรภาพแก่จีนได้กลายเป็นการเปิดโอกาสให้ชาติมหาอำนาจเข้าแทรกแซงสงครามระหว่างขุนศึกในจีนจนได้กลายเป็นสงครามแย่งชิงอำนาจในจีนของชาติมหาอำนาจโดยผ่านบรรดาขุนศึกที่ตนให้การสนับสนุน

ส่วน เหลียง ซื่ออี้ ซึ่งหวังเงินกู้จากญี่ปุ่นได้ส่งโทรเลขให้ผู้แทนจีนในการประชุมวอชิงตันยินยอมตามความต้องการของญี่ปุ่น ต่อมา อุ๋ เผ่ฝู ได้ส่งโทรเลขกล่าวประณามการกระทำของ เหลียง ซื่ออี้ ในการแทรกแซงการประชุมวอชิงตันในลักษณะขายชาติ ซึ่งขุนศึกจากมณฑลส่านซี มณฑลเหอหนาน มณฑลหูเป่ย์ มณฑลชานตง มณฑลเจียงซู มณฑลอานฮุย และมณฑลเจียงซี ได้ร่วมกันโจมตี เหลียง ซื่ออี้ ในขณะที่ เหลียง ซื่ออี้ ได้ส่งโทรเลขปฏิเสธข้อกล่าวหา โดย จาง จั๋วหลิน ได้ส่งโทรเลขยืนยันความบริสุทธิ์ของ เหลียง ซื่ออี้ ที่ตนสนับสนุน ในวันที่ 19 มกราคม ค.ศ.1922 ขุนศึกฝ่าย อุ๋ เผ่ฝู 6 มณฑล ได้ยื่นข้อเรียกร้องให้ปลด เหลียง ซื่ออี้ ออกจากตำแหน่ง โดยยืนยันว่าต้องการเอาผิดต่อ เหลียง ซื่ออี้ คนเดียวไม่เกี่ยวกับรัฐบาล เป็นเหตุให้ เหลียง ซื่ออี้ ลาป่วยและหลบหนีออกจากเป่ย์จิง ทางด้าน จาง จั๋วหลิน ไม่พอใจการกระทำของ อุ๋ เผ่ฝู จึงได้ส่งโทรเลขติดต่อกับ ชุน ยัตเซิน จาง ชุน ต้วน ฉีรู่ และขุนศึกกลุ่มอานฮุย ให้ร่วมกันส่งกองทัพโจมตี อุ๋ เผ่ฝู ซึ่งทำให้ ชุน ยัตเซิน ส่งกองทัพโจมตีมณฑลเจียงซีในเวลาต่อมา แต่ขุนศึกคนอื่นไม่ยอมเข้าร่วมด้วย

ในวันที่ 19 เมษายน ค.ศ.1922 จาง จั๋วหลิน นำกองทัพบกขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนบุกเป่ย์จิงและได้ปะทะกับกองทัพขุนศึกกลุ่มจื่อลี่ของ อุ๋ เผ่ฝู ในวันที่ 29 เมษายน ค.ศ.1922 การรบสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียน ทำให้ต้องถอยกลับแมนจูเรีย ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1922 ประธานาธิบดี ชวี ซื่อซาง ได้ประกาศปลด จาง จั๋วหลิน เหลียง ซื่ออี้ และพรรคพวก โดยได้แต่งตั้ง โจว จื่อฉี (Zhou Ziqi) เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ แต่ จาง จั๋วหลิน ปฏิเสธคำสั่งของ ชวี ซื่อซาง พร้อมกับประกาศให้ 3 มณฑลในแมนจูเรียเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง

ซุน ฉวนฟาง (Sun Chuanfang, ค.ศ.1885-1935)¹ ได้เสนอให้เรียกประชุมรัฐสภาที่ถูกยุบใน ค.ศ.1917 กลับมาทำหน้าที่อีกครั้ง โดยให้ หลี หยวนหง กลับมาเป็นประธานาธิบดี เพื่อเรียกศรัทธาของประชาชนต่อรัฐบาลกลาง เป็นเหตุให้ ชวี ซื่อซาง ต้องลาออกจากตำแหน่งในวันที่ 2 มิถุนายน ค.ศ.1922 และ หลี หยวนหง ได้กลับเข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอีกครั้งในวันที่ 11 มิถุนายน ค.ศ.1922 ด้วยความหวังว่าจะสามารถสร้างสันติภาพและเอกภาพให้เกิดขึ้นในประเทศได้ แต่ต้องประสบกับปัญหามากมายจนทำให้ต้องเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีหลายคน ได้แก่ เอียน ห้วยซิง

¹ซุน ฉวนฟาง เป็นขุนศึกกลุ่มจื่อลี่ที่มีอำนาจอยู่ในมณฑลแถบลุ่มแม่น้ำฉางเจียง และเป็นหนึ่งในขุนศึกคนสำคัญในช่วงปลายยุคขุนศึก.

(Yan Huiqing) หวาง ฉงฮุย (Wang Chonghui) หวาง ต้าเซี่ย (Wang Daxie) จาง เซ้าเจิง (Zhang Shaozeng) ส่วนหนึ่งของปัญหาเหล่านี้มาจากความต้องการเป็นประธานาธิบดีของ เซ้า คุน ที่พยายามกดดันให้ หลี หยวนหง ลาออกจากตำแหน่ง ซึ่งประสบความสำเร็จในวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ.1923 เซ้า คุน ได้เสนอมอบเงินให้แก่สมาชิกรัฐสภาคนละ 5,000 หยวน เพื่อให้เลือกตนเป็นประธานาธิบดี และในวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ.1923 เซ้า คุน ก็ได้รับเลือกตามความต้องการโดยได้เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1923¹ และได้แต่งตั้ง ซุน เปาฉี (Sun Baoqi) เป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 10 มกราคม ค.ศ.1924

ในช่วงปลายปี ค.ศ.1923 ฉี ซียวน (Qi Xiyuan, ค.ศ.1879-1946) ขุนศึกมณฑลเจียงซูของกลุ่มจื่อลี่ได้เตรียมทำสงครามกับ ลู่ หย่งเสียง ขุนศึกมณฑลเจ้อเจียงของกลุ่มอานฮุย เพื่อแย่งชิงดินแดนบริเวณเมืองซางไห่ของมณฑลเจียงซูที่ ลู่ หย่งเสียง ประกาศให้อยู่ในเขตปกครองของมณฑลเจ้อเจียง แต่ อู่ เผ่ฝู ได้มีคำสั่งให้ระงับการดำเนินการ เนื่องจากขณะนั้นขุนศึกกลุ่มจื่อลี่ซึ่งนำโดย ซุน ฉวนฟาง กำลังเตรียมบุกโจมตีมณฑลฝูเจี้ยน อีกทั้งชนชั้นผู้ดีและประชาชนของทั้งสองมณฑลได้เรียกร้องให้รักษาสันติภาพไว้ ทำให้ทั้งคู่ได้ทำข้อตกลงรักษาสันติภาพ แต่ยังเตรียมกำลังเพื่อทำสงครามกันต่อไป

หลังจาก ซุน ฉวนฟาง นำกองทัพขุนศึกกลุ่มจื่อลี่ยึดมณฑลฝูเจี้ยนได้สำเร็จโดย โจว หยิ่นเหริน (Zhou Yinren) ได้เป็นขุนศึกมณฑลฝูเจี้ยนคนใหม่ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1924 ทำให้ เจิง จื่อผิง (Zeng Zhiping) ได้นำกองทัพขุนศึกกลุ่มอานฮุยที่พ่ายแพ้จากมณฑลฝูเจี้ยนไปเข้าร่วมกับ ลู่ หย่งเสียง ซึ่งต่อมา ซุน ฉวนฟาง ได้นำกองทัพอไปทำสงครามกับ ลู่ หย่งเสียง ในต้นเดือนกันยายน ค.ศ.1924 ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ซุน ยัตเซ็น ได้ส่งกองทัพบุกโจมตีมณฑลเจียงซี ส่วน จาง จั๋วหลิน ได้ส่งกองทัพบุกเป่ย์จิง 6 เส้นทางพร้อมกับได้ส่งโทรเลขถึง เซ้า คุน กล่าวโทษ อู่ เผ่ฝู และซ่มซู่ เซ้า คุน ว่าจะนำฝูงบินรบมาใช้ในการโจมตี ทำให้ อู่ เผ่ฝู ต้องยกกองทัพจาก ลั่วหยาง (Luoyang) มาช่วยป้องกันเป่ย์จิง

ผลของสงครามปรากฏว่ากองทัพของ ซุน ยัตเซ็น ไม่สามารถยึดครองมณฑลเจียงซีได้ ส่วนกองทัพของ ลู่ หย่งเสียง แม้ว่าจะสามารถเอาชนะกองทัพของ ฉี ซียวน รอบ ๆ ซางไห่ได้ แต่ ซุน ฉวนฟาง บุกยึดมณฑลเจ้อเจียงได้และเป็นขุนศึกมณฑลเจ้อเจียงคนใหม่ในวันที่ 20 กันยายน ค.ศ.1924 ทางด้าน ลู่ หย่งเสียง ไม่สามารถฝ่าวงล้อมเข้าศึกได้จึงได้ละทิ้งกองทัพหนีไปญี่ปุ่น ในวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ.1924 สำหรับการรบทางด้านเป่ย์จิง อู่ เผ่ฝู นำทัพใหญ่ไปรบด้านซานไห่กวน (Shanhaiguan) ขณะที่ส่งทหารเพียงเล็กน้อยให้ เฝิง อวี๋เสียง ไปรบทางด้านเรอเหอ ทำให้ เฝิง อวี๋เสียง

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.435.

ซึ่งไม่พอใจ อู่ เฟยฝู ก่อนหน้านี้¹ จึงเคลื่อนกองทัพไปอย่างล่าช้า อู่ เฟยฝู ซึ่งไม่ค่อยไวใจ เฟิง อวีเสียง จึงได้ส่งหวาง เจิงปิน (Wang Chengbin) ไปควบคุมกองทัพแทน เฟิง อวีเสียง แต่ หวาง เจิงปินกลับไปเข้าร่วมกับ เฟิง อวีเสียง ทั้งคู่ได้ส่งโทรเลขถึง เซ่า คุณ และขุนศึกกลุ่มจื่อลี่คนอื่น ๆ ประณาม อู่ เฟยฝู ในวันที่ 9 ตุลาคม ค.ศ.1924 จากนั้นได้ติดต่อกันเป็นพันธมิตรกับขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนในวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ.1924 และเคลื่อนกองทัพกลับเพื่อยึดเป่ย์จิงในวันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ.1924 ในขณะที่ อู่ เฟยฝู และกำลังส่วนใหญ่กำลังทำสงครามอยู่ที่ซานไห่กวน

กองทัพของ เฟิง อวีเสียง สามารถเข้ายึดเป่ย์จิงได้ในวันที่ 23 ตุลาคม ค.ศ.1924 ด้วยความช่วยเหลือของ ซุน โย (Sun Yo) ผู้บัญชาการกองทหารเป่ย์จิง จากนั้นได้บังคับให้ เซ่า คุณ มีคำสั่งยุติสงครามและปลด อู่ เฟยฝู ออกจากตำแหน่ง โดยแต่งตั้งให้ไปพัฒนาที่ดินทางการเกษตรที่ซึ่งให้แทน² เหมือนเป็นการเนรเทศ อู่ เฟยฝู ไปซึ่งไหนั่นเอง แม้ว่า จี ซียวน และ เชียว เหยาหนาน ได้ส่งทหารมาช่วย อู่ เฟยฝู เพื่อยึดเป่ย์จิงคืนแต่ถูก เอี้ยน ซิซาน และขุนศึกมณฑลซานตงขัดขวางจนไม่สามารถใช้เส้นทางรถไฟไปสู่เป่ย์จิงได้ เมื่อไม่ได้รับความช่วยเหลือ อู่ เฟยฝู จึงถอนทหารกลับมณฑลเหอหนาน

เฟิง อวีเสียง ได้ปรับรัฐบาลที่เป่ย์จิง โดยให้ หวง ฝู (Huang Fu) เป็นนายกรัฐมนตรีแทน เอี้ยน ฮุยชิง (Yan Huiqing) และเมื่อประธานาธิบดี เซ่า คุณ ลาออกในวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ.1924 หวง ฝู จึงรักษาการณตำแหน่งประธานาธิบดีแทน รัฐบาลเป่ย์จิงได้ตกลงที่จะร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสหพันธรัฐที่ไม่มีประธานาธิบดี โดยจะจัดตั้งคณะกรรมการของรัฐบาลสหพันธรัฐ (Federal government committee) ร่วมกันบริหารรัฐบาลกลาง ซึ่งหัวหน้าคณะกรรมการควรจะเป็น ซุน ยัตเซ็น ต้วน จิรู่ย จาง จั๋วหลิน เฟิง อวีเสียง หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงคนอื่น จึงมีการเชิญ ซุน ยัตเซ็น ให้เดินทางจากกว่างโจวมาเป่ย์จิง เพื่อร่วมกันดำเนินการดังกล่าว

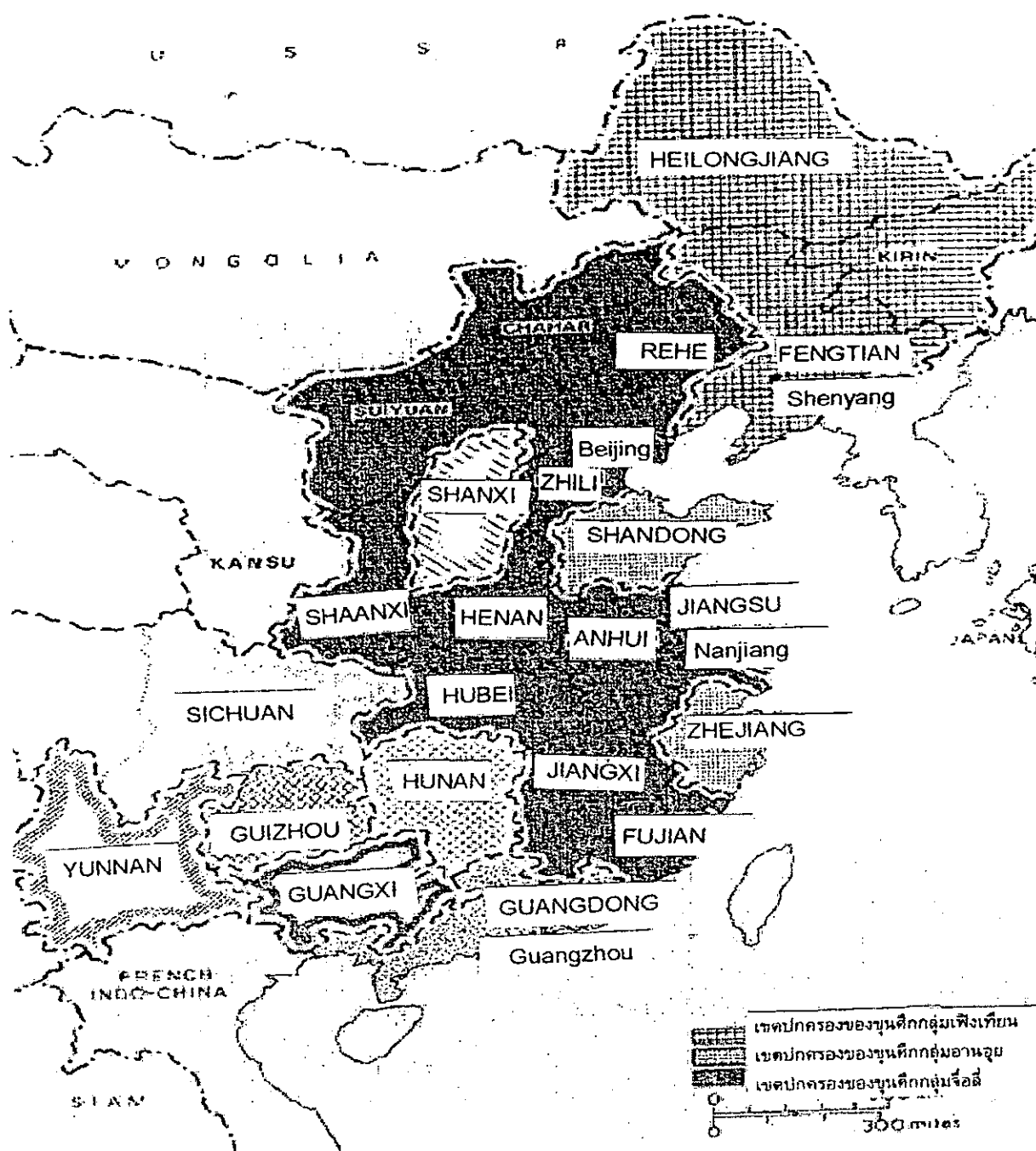
ในวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ.1924 เฟิง อวีเสียง และ จาง จั๋วหลิน ได้เดินทางไปเทียนจิน เพื่อเชิญ ต้วน จิรู่ย มาเป็นหัวหน้ารัฐบาลที่เป่ย์จิงที่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นรัฐบาลบริหารชั่วคราว (Provisional Executive Government) ในวันที่ 24 พฤศจิกายน ค.ศ.1924 จากนั้นได้รอคอยการเดินทางมาเป่ย์จิงของ ซุน ยัตเซ็น เพื่อร่วมกันเจรจาจัดการปกครองของประเทศใหม่ ด้วยความหวังที่จะสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในประเทศอย่างสันติ ในขณะที่ขุนศึกมณฑลต่าง ๆ ฝ่าว้าจับตามองผลการเจรจาดังนี้ด้วยความหวังที่ว่าตนจะยังคงมีอำนาจในมณฑลที่ยึดครองอยู่จากระบบสหพันธรัฐที่จะถูกนำมาใช้ในการปกครองจีน

¹หลังจากสงครามกับขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนครั้งก่อน เฟิง อวีเสียง ได้เป็นขุนศึกมณฑลเหอหนาน แต่อำนาจในมณฑลเหอหนานกลับอยู่ที่ อู่ เฟยฝู ที่ตั้งกองทหารอยู่ที่ลั่วหยาง ต่อมาถูก อู่ เฟยฝู กดดันให้ลาออกโดยจะได้ตำแหน่งขุนศึกประจำเขตพิเศษทั้ง 3 ในมองโกเลียนอกแทน แต่สุดท้ายได้เป็นเพียงจเรทหารที่ไม่มีดินแดนปกครอง.

²Ibid. p.472.

สภาพของจีนในช่วงปลาย ค.ศ.1924 จึงเต็มไปด้วยความหวังในสันติภาพและเอกภาพของประเทศจากระบบสหพันธรัฐ ซึ่งเชื่อว่าบรรดาขุนศึกในมณฑลต่างๆ จะยอมรับระบบการปกครองใหม่ที่ยังคงรักษาอำนาจในมณฑลต่างๆ ของพวกเขาไว้ แต่ขุนศึกจำนวนมากยังคงลังเลใจในการยอมรับ ในขณะที่ ชุน ยัตเซิน ต้องตัดสินใจครั้งสำคัญในการร่วมมือกับพวกขุนศึกอีกครั้ง ทั้งที่ ชุน ยัตเซินไม่เคยประสบความสำเร็จกับการร่วมมือกับพวกขุนศึก อีกทั้ง ชุน ยัตเซินยังต้องตัดสินใจเลือกรูปแบบการปกครองของจีนระหว่างระบบสหพันธรัฐที่เขาเคยนิยมในอดีตและเป็นระบบที่ทางรัฐบาลเป่ย์จิงจะนำมาใช้ กับระบบการปกครองแบบเผด็จการด้วยพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวตามแนวทางของพรรคบอลเชวิคที่ ชุน ยัตเซิน จะนำมาใช้เป็นแนวทางของพรรคกั๋วหมินต๋งในการปกครองจีน

การสร้างจีนใหม่ภายหลังเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1919 ได้สร้างทางเลือกใหม่ๆ ให้แก่ชาวจีนมากมายพร้อมกับความขัดแย้งในหมู่ปัญญาชนชาวจีนที่ต่างสนับสนุนทางเลือกที่ตนชอบ ความขัดแย้งนี้ได้สร้างความลังเลสงสัยต่อทางเลือกต่างๆ ที่ล้วนคลุมเครือ และไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าทางเลือกใดคือทางเลือกที่เหมาะสมในการสร้างจีนใหม่ แม้ว่าชาวจีนจะยังไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าทางเลือกใดเหมาะสมกับจีน แต่พวกเขาได้ตัดทางเลือกที่เป็นเพียงแนวคิดซึ่งไม่สามารถดำเนินการเป็นรูปธรรมออกไป จึงเหลือทางเลือกเพียง 2 อย่างเท่านั้นคือระบบสหพันธรัฐที่ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะเป็นแบบใดเพราะบรรดาขุนศึกยังคงมีอำนาจอยู่ กับระบบเผด็จการโดยพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวของพรรคกั๋วหมินต๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่แม้ว่าจะร่วมมือกันแต่ต่างก็ไม่ไว้วางใจกัน ซึ่งชาวจีนจะได้รับคำตอบที่ชัดเจนขึ้นในช่วงเวลาไม่นานหลังจากนี้

ภาพประกอบ 17 แผนที่แสดงการครอบครองดินแดนของขุนศึก ค.ศ. 1924

ที่มา : John K. Fairbank & Liu Kwang-ching. (ed.). (1983). *The Cambridge History of China*
Vol.12. p. 300.

บทที่ 4

สภาพการเมืองจีนและการเคลื่อนไหวในการรวมประเทศ ค.ศ.1924-1928

ความเสียหายของประเทศและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากความแตกแยกภายในประเทศและสงครามระหว่างขุนศึก ในปลายค.ศ.1924 บรรดาขุนศึกที่มีอำนาจในรัฐบาลเป่ย์จิงได้จัดการประชุมเพื่อกำหนดอนาคตของชาติที่สำคัญคือ การสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นโดยสันติวิธี ซึ่ง ซุน ยัตเซ็น ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมครั้งนี้ด้วยแต่ไม่ประสบความสำเร็จ และต่อมาบรรดาขุนศึกในรัฐบาลเป่ย์จิงได้ทำสงครามแย่งชิงอำนาจกันเอง ความหวังที่จะรวมประเทศโดยสันติวิธีจึงสิ้นสุดลง ภายหลังการประชุม ซุน ยัตเซ็น ได้ถึงแก่อสัญกรรม จากนั้นได้เกิดปัญหาความขัดแย้งและแย่งชิงอำนาจภายในพรรคกั๋วหมินต๋ง จนกระทั่ง เจียง ไคเชก ได้เป็นผู้นำในการรวบรวมประเทศของพรรคกั๋วหมินต๋งและทำสงครามปราบปรามขุนศึกต่างๆ จนสามารถรวบรวมจีนในส่วนต่างๆให้อยู่ใต้การบริหารของรัฐบาลพรรคกั๋วหมินต๋งได้สำเร็จในค.ศ.1928 ซึ่งทำให้ยุคขุนศึกสิ้นสุดลง แต่ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาการต่อต้านของขุนศึกต่างๆและพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เปลี่ยนจากพันธมิตรมาเป็นศัตรู รวมทั้งภัยจากจักรวรรดินิยม รัฐบาลพรรคกั๋วหมินต๋งต้องใช้เวลาปราบปรามศัตรูยาวนานหลายปีและสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ได้เข้าปกครองประเทศในค.ศ.1949

ปัญหาภายในจีนจากการปกครองของขุนศึก

สงครามระหว่างขุนศึกได้สร้างความเสียหายมากมายแก่จีน จากสภาพที่รัฐบาลกลางขาดเสถียรภาพในการปกครองประเทศไม่สามารถควบคุมส่วนภูมิภาคได้ ทำให้มีชนก๊กต่างๆแยกตัวเป็นอิสระเกิดความแตกแยกขึ้นในประเทศ ขุนศึกในชนก๊กต่างๆได้พยายามต่อสู้เพื่อเป็นอิสระจากรัฐบาลกลางและต่อสู้กับขุนศึกอื่นๆ เพื่อแย่งชิงดินแดนและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทางรัฐบาลกลางได้พยายามรวบรวมชนก๊กต่างๆให้อยู่ในอำนาจ แต่ไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่เพราะปัญหาการชิงอำนาจภายในรัฐบาลกลางของบรรดาขุนศึกที่ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงผู้นำในรัฐบาลบ่อยครั้ง ในช่วงค.ศ.1916-1924 เพียง 8 ปี มีประธานาธิบดี 4 คน นายกรัฐมนตรี 16 คน ภายหลังแย่งชิงอำนาจได้สำเร็จ ขุนศึกที่มีอำนาจในรัฐบาลกลางมักขอกู้เงินจากต่างประเทศมาใช้ในการสร้างกองทัพและติดสินบนนักการเมือง ยิ่งทำให้รัฐบาลกลางไร้ศักดิ์ศรีและขาดอำนาจในการเจรจากับนานาชาติ และแสดงถึงความล้มเหลวของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ด้านระบบราชการได้ใช้ความสามารถทางการทหารเป็นการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารราชการ ข้าราชการจีนในยุคขุนศึกเป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อยถึงร้อยละ 70 และขุนศึกซึ่งถือว่าเป็นข้าราชการระดับสูงส่วนใหญ่เป็น

คนยากจนหรือมีการศึกษาน้อยมาก่อน ผู้นำจีนในยุคขุนศึกและช่วงเวลาต่อมาล้วนแต่เป็นทหารหรือมีประสบการณ์ด้านการทหารมาก่อน¹

นอกจากนี้สงครามระหว่างขุนศึกยังได้ทำลายพื้นที่ทางการเกษตรจำนวนมาก รวมทั้งชาวนาต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารหรือเป็นแรงงานในกองทัพ อีกทั้งสัตว์เลี้ยง พาหนะและเครื่องใช้บางอย่างของชาวนายังถูกขุนศึกยึดไป การปลูกฝิ่นที่ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 3 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดใน ค.ศ. 1916 ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ของพื้นที่เพาะปลูก เพราะพวกขุนศึกต้องการรายได้จากการค้าฝิ่น ทำให้ฝิ่นที่กำลังจะหมดไปจากสังคมจีนกลับมาทำลายเศรษฐกิจและสังคมจีนอีกครั้ง จึงทำให้มีผู้ตัดฝิ่นเพิ่มขึ้น การสูญเสียพื้นที่เพาะปลูกให้แก่การปลูกฝิ่นและภัยสงคราม รวมทั้งสูญเสียแรงงานและปัจจัยในการเพาะปลูกอื่นๆ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลงจนเกิดภาวะข้าวยากหามาแพงในจีน โดยเฉพาะในมณฑลทางตอนเหนือและตอนกลางของประเทศที่เป็นพื้นที่สมรภูมิรบของบรรดาขุนศึก

จากการที่ขุนศึกต้องการเงินทุนไว้ใช้จ่ายในกองทัพ จึงพยายามหาผลประโยชน์จากดินแดนที่ตนยึดครองโดยการเรียกเก็บภาษีนานาชนิด มีด้านภาษีย่อยมากมาย รวมทั้งส่งทหารไปรีดไถเงินจากพ่อค้าหรือทำการปล้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มโจรมากมาย แม้ว่าการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมของจีนจะพัฒนาอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 และการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น แต่การพัฒนาดังกล่าวเกิดขึ้นเฉพาะเมืองสำคัญบริเวณชายฝั่งทะเล กลุ่มแม่น้ำฉางเจียงและในแมนจูเรีย และยังมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจเฉพาะกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจภายในพื้นที่เท่านั้น ขาดความร่วมมือกับกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจในพื้นที่อื่นของประเทศ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากความแตกแยกภายในประเทศ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศอย่างมาก นอกจากนี้การที่กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจจีนให้ความสำคัญกับการค้ามากกว่าการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ประกอบกับสินค้าที่ผลิตส่วนใหญ่จัดเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ทำให้สินค้าจีนไม่สามารถรองรับความต้องการของชาวจีนได้และสินค้าจีนยังมีคุณภาพสู้สินค้าจากต่างประเทศไม่ได้ เป็นเหตุให้สินค้าจากต่างประเทศโดยเฉพาะญี่ปุ่นเข้ามาครองตลาดภายในจีน² ธนาคารสมัยใหม่ของจีนได้เข้ามาแทนที่ธนาคารระบบเก่าจากการสนับสนุนของรัฐบาลที่หวังใช้ธนาคารสมัยใหม่เป็นแหล่งเงินทุน แต่ยังคงมีอุปสรรคในการดำเนินกิจการเนื่องจากธนาคารจีนคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 12 หรือมากกว่า ในขณะที่ธนาคารของต่างประเทศคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่ามาก และยังมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิรูปเงินตราในการนำระบบดอลลาร์มาใช้แทนระบบตำลึงเงินแบบเก่าของจีนซึ่งยังไม่ประสบความสำเร็จ³

¹ วัณชัย มูลศิลป์. (2521). เล่มเดิม. หน้า 214-216.

² Gilbert Rozman (ed.). (1981). *The Modernization of China*. p.447.

³ จอห์น เค. แฟร์แบงก์และคณะ. (2521). เล่มเดิม. หน้า 829.

การรีดไถของขุนศึกด้วยการเก็บภาษีในอัตราสูง การเก็บภาษีพิเศษ การเก็บภาษีหลายครั้งในรอบปี ถ้าไม่มีเงินจ่ายต้องจ่ายเป็นสัตว์เลี้ยง สิ่งของ หรือบุคคลในครอบครัว ถ้าขัดขึ้นจะถูกทหารฆ่า ชาวนาที่ยากจนจำนวนมากจึงต้องขายที่ดินเพื่อจะได้มีเงินจ่ายให้ทหารของขุนศึกที่มารีดไถ ทำให้ที่ดินจำนวนมากตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้มีอำนาจในท้องถิ่นหรือเจ้าของที่ดินไม่กี่คน ขณะที่ชาวนาส่วนหนึ่งเลือกที่จะเดินทางไปเป็นกรรมกรในเมือง ส่วนที่เหลือบางส่วนได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมลับเพื่อป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขาตน บางส่วนได้รวมตัวกันเป็นสหภาพชาวนา และบางส่วนได้ไปอาศัยอำนาจบารมีของผู้นำท้องถิ่น¹

ชาวนาจำนวนมากได้หนีการรีดไถของขุนศึกและภัยธรรมชาติโดยเข้าไปเป็นแรงงานราคาถูกตามเมืองต่างๆ คนเหล่านี้ได้กลายเป็นชนชั้นกรรมกรอยู่รวมกันในกลุ่มชนแออัดใกล้โรงงาน และเพิ่มจำนวนมากขึ้นเนื่องจากอุตสาหกรรมมีการขยายตัวมากขึ้นทางด้านพ่อค้านักธุรกิจสมัยใหม่ของจีนได้กลายเป็นชนชั้นนายทุน ซึ่งแสวงหา ความร่ำรวยจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และถือโอกาสใช้แรงงานชนชั้นกรรมกรอย่างหนักด้วยค่าจ้างราคาถูก ขณะเดียวกันชนชั้นกรรมกรพยายามต่อต้านการกดขี่ดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชั้นทั้งสองอยู่เสมอ นอกจากเกิดความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับกรรมกรแล้ว ยังมีความขัดแย้งในหมู่ปัญญาชนจีนสมัยใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากชาติตะวันตก ซึ่งไม่เพียงแต่จะเกิดความขัดแย้งกับชนชั้นผู้ดีและปัญญาชนจีนแบบเก่าแล้ว แต่ยังเกิดความขัดแย้งในหมู่ปัญญาชนจีนสมัยใหม่ด้วยความคิดที่แตกต่างกัน ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นต่างๆ ของจีนยิ่งทำให้สังคมจีนมีความแตกแยกกันมากขึ้น

สงครามในยุคขุนศึกได้สร้างความเสียหายให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก ทำให้มีชาวจีนจำนวนไม่น้อยเลือกเป็นทหารโดยสมัครใจโดยเฉพาะชาวจีนที่ยากจน เพราะการเป็นทหารจะได้รับอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เงินค่าจ้างและอำนาจจากปืนในมือ นอกจากนี้การเป็นทหารยังเสี่ยงต่อการเสียชีวิตน้อยกว่าประชาชนเสียอีก เพราะถ้าเป็นประชาชนมีโอกาสถูกฆ่าโดยทหารหรือโจรที่ออกรีดไถปล้นประชาชน และยังเกิดสงครามยิ่งเสี่ยงต่อการเสียชีวิต ในขณะที่ทหารแม้ว่าต้องรบในสงครามแต่บ่อยครั้งที่ทหารเลือกจะยอมจำนนหรือหันไปร่วมมือกับฝ่ายตรงข้ามเพื่อรักษาชีวิตมากกว่าการต่อสู้เพื่อแสดงความภักดีต่อนาย ขุนศึกทั้งหลายจึงต้องพยายามแสวงหาเงินมาใช้เลี้ยงดูทหารในกองทัพให้มีความภักดีต่อตนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แหล่งเงินทุนที่สำคัญของขุนศึกคือพ่อค้าและประชาชนในดินแดนที่ตนยึดครอง การรีดไถเก็บภาษีอย่างหนักจึงเกิดขึ้นทั่วไปพร้อมกับการทำสงครามขยายดินแดนยึดครองออกไป เพื่อสามารถรีดไถเงินจากประชาชนได้เพิ่มขึ้นจากดินแดนที่ยึดครองได้เพิ่มขึ้น สงครามและการรีดไถประชาชนจึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สร้างความทุกข์ให้แก่ประชาชนอย่างหนัก

¹ วัณชัย มุลศิลป์. (2521). *เล่มเดิม*. หน้า 215.

ภาพประกอบ 18 ชุน ยัดเซิน และซ่ง ชิงหลิง ภรรยา ขณะเดินทางไปเจอจากกับขุนศึกที่เป่ยจิง
ที่มา : John K. Fairbank. (1992). *China: A New History*. pp. 300-301.

การเจรจาเพื่อกำหนดอนาคตของชาติ

หลังจาก ซุน ยัตเซ็น ได้รับคำเชิญจากรัฐบาลเป่ย์จิงให้เข้าร่วมเจรจาเพื่อกำหนดอนาคตของชาติ เขาคิดว่าบรรดาขุนศึกมีความจริงใจในการรวมประเทศและจะรับฟังความเห็นของตน จึงเดินทางไปเป่ย์จิงในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1924 ทั้งที่ตนเองกำลังป่วยและคนใกล้ชิดหลายคนคัดค้านการเดินทางไปเป่ย์จิง ขณะที่แหว่พักที่เทียนจิน ซุน ยัตเซ็น ได้ทราบข่าวการเจรจาระหว่างรัฐบาลบริหารชั่วคราวที่เป่ย์จิงกับทูตของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ฝรั่งเศส และ อิตาลี ในการรับรองรัฐบาลบริหารชั่วคราวภายใต้ข้อตกลงดังนี้ 1.ชาติเหล่านั้นยังคงเป็นชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากจีนต่อไป 2.ผู้นำในกองทัพต้องต่อต้านการติดสินบนในการเลือกตั้งและยับยั้งการเกิดสงครามกลางเมือง 3.จีนยังคงมีอำนาจอธิปไตยในมณฑลต่างๆ รวมทั้งธิเบตและเขตพิเศษในมองโกเลียนอก 4.ชาติเหล่านั้นได้รับสิทธิพิเศษในการเป็นสมาชิกพิเศษที่ได้รับการรับรองจากกฎหมายจีนเป็นเวลา 30 ปี การกระทำใดของรัฐบาลจีนที่จะกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของชาติเหล่านั้น ทางรัฐบาลจีนต้องแจ้งให้ทูตของชาติเหล่านั้นทราบโดยด่วน¹ ข่าวนี้ทำให้ซุน ยัตเซ็น โกรธจนอาการป่วยทรุดหนัก แต่ยังคงมุ่งมั่นที่จะเดินทางไปเป่ย์จิงต่อไป เพื่อยืนยันความคิดของตนในการให้บรรดาขุนศึกทำตามข้อเสนอที่ให้จัดการประชุมแห่งชาติ ซึ่งผู้เข้าร่วมการประชุมควรจะเป็นตัวแทนจากนักธุรกิจ สหภาพแรงงาน ครู นักอุตสาหกรรม สหภาพชาวนาและมหาวิทยาลัย ซึ่งเฟิง อวี๋เสียง เห็นด้วยกับ ซุน ยัตเซ็น แต่ ต้วน ฉีรู่ย และ จาง จั๋วหลิน ไม่เห็นด้วย โดยต้องการให้เป็นการประชุมเฉพาะผู้นำทางทหารและบุคคลที่มีชื่อเสียงเท่านั้น

เมื่อ ซุน ยัตเซ็น เดินทางมาถึงเป่ย์จิงในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ.1924 ด้วยสภาพที่ป่วยหนักต้องนอนบนเปลหาม ต้วน ฉีรู่ย ได้เดินทางมาต้อนรับที่สถานีรถไฟเพื่อแสดงความเคารพต่อ ซุน ยัตเซ็น ทั้งที่ไม่เต็มใจท่ามกลางประชาชนนับแสนที่มาร่วมกันต้อนรับ ซุน ยัตเซ็น สมาชิกพรรคกั๋วหมินดั่งที่ติดตาม ซุน ยัตเซ็น มาร่วมประชุมเกรงว่าความขัดแย้งระหว่าง ซุน ยัตเซ็น กับ ต้วน ฉีรู่ย จะทำให้การเจรจาล้มเหลว จึงขอร้องให้ ซุน ยัตเซ็น ผ่อนปรนตามข้อเสนอของ ต้วน ฉีรู่ย ในบางประเด็น ทำให้ในวันที่ 17 มกราคม ค.ศ.1925 ซุน ยัตเซ็น จึงเปลี่ยนข้อกำหนดใหม่ให้ผู้ร่วมประชุมมาจากองค์การอุตสาหกรรมแบบใหม่ สมาคมพ่อค้า สมาคมทางการศึกษา มหาวิทยาลัย สหภาพนักศึกษา สหภาพแรงงานและสหภาพชาวนา โดยให้การตัดสินใจด้านการทหารและการเงินของประเทศอยู่ที่ประชุมประชาชนแห่งชาติ

ทางด้านพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัดการประชุมพรรคครั้งที่ 4 ในวันที่ 11-22 มกราคม ค.ศ.1925 ซึ่งได้ประกาศต่อต้านการให้เฉพาะชนชั้นผู้ดีในเมืองร่วมประชุมสภาแห่งชาติ และได้พิจารณา

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.477-478.

การเคลื่อนไหวในการปฏิวัติแห่งชาติ ซึ่งทำให้ประเด็นการร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋งถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอีกครั้ง โดยที่ เฉิน ตูชีว์ ยืนยันให้ร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋งต่อไปตามคำแนะนำของสหภาพโซเวียต แต่สมาชิกรุ่นหนึ่งเห็นว่าควรสนับสนุนการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพและต่อต้านการเข้าร่วมกับพรรคกั๋วหมินต๋งที่ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนอยู่ในภาวะอันตราย โดยเปรียบเทียบว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ใช้สีแดงเป็นสัญลักษณ์กำลังจะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง สมาชิกส่วนใหญ่ในที่ประชุมมีมติว่าการเข้าร่วมกับพรรคกั๋วหมินต๋งแล้วจะเลยต่อการดำเนินการที่แท้จริงของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นสิ่งที่ควรดีเถียง แต่ยังคงสนับสนุนให้มีการร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋งต่อไป¹

ในวันที่ 21 มกราคม ค.ศ.1925 รัฐบาลบริหารชั่วคราวที่เป่ย์จิงได้จัดการประชุมพิเศษเพื่อพิจารณาข้อเสนอใหม่ของ ชุน ยัตเซ็น และได้ข้อสรุปในวันที่ 29 มกราคม ค.ศ.1925 โดยกำหนดให้ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยประธานสภาของมณฑลต่างๆ สมาคมทางการศึกษา ประธานสมาคมพ่อค้า ประธานสมาคมชาวนาในมณฑลต่างๆ และผู้แทนพิเศษที่หัวหน้ารัฐบาลบริหารชั่วคราวแต่งตั้งขึ้นจากพ่อค้าของเมืองสำคัญเช่น ช่างไห่ เทียนจิน ฮั่นโซ่ว เป็นต้น

ในวันที่ 30 มกราคม ค.ศ.1925 สมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งได้ตัดสินใจถอนตัวจากการประชุมเนื่องจากเห็นว่าไม่มีความเป็นไปได้ในการร่วมมือกับรัฐบาลบริหารชั่วคราว จึงใช้อาการป่วยของ ชุน ยัตเซ็น ที่กำเริบจนต้องเข้าโรงพยาบาลอย่างกะทันหัน² เป็นเหตุผลในการถอนตัวจากการประชุมเพื่อกำหนดอนาคตของชาติที่จะมีขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1925

การประชุมเพื่อกำหนดอนาคตของชาติที่ไม่มีพรรคกั๋วหมินต๋งเข้าร่วมประชุมครั้งนี้ ได้ข้อสรุป 3 ประการ ได้แก่ 1.ให้มีการจัดองค์การสภาผู้แทนราษฎรแห่งชาติ 2.ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการทางการเมือง 3.ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการทางการเงิน ซึ่งรัฐบาลบริหารชั่วคราวได้ประกาศเป็นพระราชบัญญัติในวันที่ 24 เมษายน ค.ศ.1925 ต่อมาได้มีการจัดการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่เป่ย์จิงในวันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ.1925 และได้กำหนดการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างวันที่ 16 สิงหาคม-20 กันยายน ค.ศ.1925³ แต่การดำเนินการทั้งหมดต้องสิ้นสุดลงเมื่อเกิดสงครามครั้งใหญ่ของชนศึกทางเหนือในเดือนตุลาคม ค.ศ.1925

¹Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.104.

²เขียน ชีระวิทย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 135.

³Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.479-480.

การปราบปรามขุนศึกทางใต้และปัญหาภายในพรรคก๊กมินตั๋ง

การเดินทางไปเจรจากับขุนศึกทางเหนือของ ชุน ยัตเซ็น ได้สร้างความหวาดระแวงให้กับบรรดาขุนศึกทางใต้ ที่กลัวว่าหากการเจรจาประสบผลสำเร็จ รัฐบาลเป่ย์จิงและพรรคก๊กมินตั๋งจะร่วมมือกันปราบปรามพวกตน จึงเป็นฝ่ายฉวยโอกาสตอนที่ ชุน ยัตเซ็น ไม่อยู่ที่กว้างโจว ส่งกองทัพบุกเข้ายึดมณฑลกว่างตงแต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากถูกต่อต้านจากกองทัพของพรรคก๊กมินตั๋ง และขุนศึกบางคนหันไปร่วมมือกับพรรคก๊กมินตั๋ง หลังจากพรรคก๊กมินตั๋งเอาชนะกองทัพขุนศึกทางใต้ที่มารุกรานได้แล้ว จึงส่งกองทัพออกปราบปรามขุนศึกทางใต้ แต่การดำเนินการต้องหยุดชะงักจากการรอสัญกรรมของ ชุน ยัตเซ็น และเกิดปัญหาแย่งชิงอำนาจภายในพรรคก๊กมินตั๋ง

การปราบปรามขุนศึกทางใต้

ในระหว่างที่ ชุน ยัตเซ็น เดินทางไปเป่ย์จิง เงิน จงหมิง ได้ติดต่อกับ ถัง จี้เหยา และขุนศึกอื่นๆ ร่วมกันยกทัพเข้ายึดกว้างโจว ในเดือนมกราคม ค.ศ.1925 โดย ถัง จี้เหยา ได้ให้ หลิว เจินหวน กับ หยาง ซีหมิน นำกองทัพมณฑลกว่างซีและกองทัพมณฑลหยุนหนานบุกมณฑลกว่างตง ทางด้านพรรคก๊กมินตั๋งได้ใช้นายทหารรุ่นแรกและรุ่นที่สองของวิทยาลัยการทหารหวงฝู่ต่อสู้กับฝ่ายเงิน จงหมิง โดยแบ่งกำลังออกเป็น 3 ส่วน มี เจียง ไคเชก กับ ซวี ฉงฉือ เป็นแม่ทัพ โดยส่วนหนึ่งส่งไปต่อต้านกองทัพ เงิน จงหมิง ทางตะวันออก อีกสองส่วนส่งไปต่อต้านกองทัพมณฑลกว่างซีและมณฑลหยุนหนานทางตะวันตก ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1925 กองทัพด้านของ เงิน จงหมิง พ่ายแพ้ต้องถอยกลับไปฐานที่มั่นทางตะวันออกของมณฑลกว่างตง

การรบทางด้านตะวันตก เซิน หงหยิง ได้เข้าร่วมกับฝ่าย ถัง จี้เหยา ทำสงครามกับ หลี่ จงเหริน ที่อยู่ฝ่ายรัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋ง ซึ่งฝ่าย หลี่ จงเหริน สามารถปราบปรามฝ่าย เซิน หงหยิง ได้ในกลางเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1925 แต่ในปลายเดือนกองทัพฝ่าย ถัง จี้เหยา สามารถยึดหนานหนิง (Nanning) ได้สำเร็จและบุกโจมตีมณฑลกว่างตงสองเส้นทาง ต่อมา ถาน เหยียนไซ และ จู เป่ย์เต๋อ (Zhu Peide) ได้นำกองทัพชาวหูหนานและกองทัพชาวหยุนหนานเข้าร่วมกับฝ่ายพรรคก๊กมินตั๋ง การรบยืดเยื้อจนถึงวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ.1925 กองทัพพรรคก๊กมินตั๋งสามารถเอาชนะกองทัพจากมณฑลหยุนหนานและมณฑลกว่างซีได้สำเร็จโดยเข้าปลดอาวุธทหารฝ่ายตรงข้ามประมาณ 20,000 นาย ทางด้าน ถัง จี้เหยา หลังจากทราบข่าวความพ่ายแพ้ของฝ่ายตน จึงสั่งให้ทหารของตนในมณฑลกว่างซีถอนตัวกลับมณฑลหยุนหนาน ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1925 ทำให้ หลี่ จงเหริน สามารถยึดครองมณฑลกว่างซีได้สำเร็จ หลังจากนั้นรัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋งได้ส่งกองทัพไปปราบปรามเงิน จงหมิง ได้สำเร็จในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1925

ปัญหาภายในพรรคกั๋วหมินต๋ง

หลังจากล้มเหลวในการเจรจากับขุนศึกทางเหนือ ชุน ยัตเซิน ได้ถึงแก่อสัญกรรมในวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ.1925 จากสาเหตุมะเร็งในตับ โดยก่อนเสียชีวิตได้ให้ วาง จิงเว่ย เขียนพินัยกรรมคำสั่งเสียของตนในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1925 มีความว่า

“นับเป็นเวลา 40 ปีที่ข้าพเจ้าได้อุทิศเวลาเพื่อการปฏิวัติของประชาชน ด้วยน้ำใจอันแน่วแน่ที่จะยกฐานะประเทศจีนให้มีเสรีภาพและความเสมอภาค จากประสบการณ์ 40 ปีที่ล่วงแล้ว มาทำให้ข้าพเจ้าตระหนักดีว่า การจะบรรลุถึงจุดหมายดังกล่าวนี้ เราจะต้องปลุกมวลชน และผูกมิตรกับประชาชนทั่วโลกที่ถือว่าเรามีฐานะเท่าเทียมกัน สามัคคีต่อสู้ร่วมกัน บัดนี้งานการปฏิวัติยังไม่บรรลุผลสมความมุ่งหมาย ขอให้สหayaร่วมอุดมการณ์ของข้าพเจ้าจงยึดถือหลักการที่ข้าพเจ้าได้เขียนไว้ในแผนการสร้างชาติ โครงการสร้างชาติลัทธิไต้ราชวูร์และคำขวัญที่ออกในนามของที่ประชุมสภาแห่งชาติครั้งที่ 1 ขอจงได้พยายามทำงานของเราให้ถึงจุดหมายตามที่ได้มุ่งหมายที่จะเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและยกเลิกสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมต่าง ๆ นั้น ขอให้เร่งดำเนินการให้สำเร็จภายในระยะสั้นที่สุด นี่แหละเป็นคำฝากอำลาของข้าพเจ้า”¹

นอกจากนี้ ชุน ยัตเซิน ยังได้ส่งสาส์นถึงสหภาพโซเวียตขอให้สนับสนุนการปฏิวัติในจีนต่อไป ซึ่งโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin, ค.ศ.1879-1953) ผู้นำสหภาพโซเวียตและเกรกอรี ซินอเวียฟ (Grigori Zinoviev, ค.ศ.1883-1936) ประธานองค์การคอมมิวนิสต์สากลได้ตอบรับให้คำยืนยันว่าจะสนับสนุนการปฏิวัติในจีนต่อไป

ภายหลังสิ้นสุดสงครามกับขุนศึกทางใต้ รัฐบาลพรรคกั๋วหมินต๋งได้ประกาศทำการปฏิรูปรัฐบาลและกองทัพในวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ.1925 เพื่อสร้างเอกภาพทางการเมือง การทหาร และการเงินของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการควบคุมกองทัพของรัฐบาล เพื่อป้องกันการทรยศของขุนศึก ดังเช่น หลิว เจินหวาน กับ หยาง ซีหมิน ที่เคยได้รับแต่งตั้งจากรัฐบาลพรรคกั๋วหมินต๋งแต่กลับไปเข้าร่วมกับฝ่ายตรงข้าม การจัดรูปแบบรัฐบาลใหม่ซึ่งจะบริหารงานโดยคณะกรรมการกลางพรรคกั๋วหมินต๋ง มีสมาชิก 16 คน วาง จิงเว่ย เป็นประธาน ชวี ฉงฉือ เป็นรัฐมนตรีกลาโหม หู อั้นหมิน เป็นรัฐมนตรีคมนาคม เหลียว จงไช้เป็นรัฐมนตรีการคลัง ทางด้านกองทัพกำหนดให้กองทัพทั้งหมดขึ้นตรงต่อรัฐบาล ยกเลิกชื่อเฉพาะหรือชื่อท้องถิ่นที่ใช้เรียกชื่อกองทัพโดยให้กองทัพทั้งหมดมีชื่อว่า “กองทัพปฏิวัติแห่งชาติ” (The National Revolutionary Army) ประกอบด้วย 1.กองทัพจากวิทยาลัยการทหารหวงผู่

¹เขียน ชีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 135.

และชาวกว้างดงมี เจียง ไคเชค เป็นผู้บัญชาการ 2.กองทัพชาวหูหนานมี ถาน เหยียนไซ เป็น
ผู้บัญชาการ 3.กองทัพชาวหูหนานมี จู เผยเต๋อ เป็นผู้บัญชาการ 4.กองทัพชาวกว้างดงในมณฑล
ฝูเจี้ยน และ 5.กองทัพชาวฝูเจี้ยนมี หลี่ ฝูหลิน (Li Fulin) เป็นผู้บัญชาการ 6.กองทัพที่จัดตั้งขึ้นโดย
เจียง เจียน (Cheng Chien) เพื่อเตรียมบุกมณฑลหูเป่ย์ และ 7.กองทัพชาวกว้างซีซึ่งจะจัดขึ้นหลังจาก
รวมกว้างดงกับกว้างซีเข้าด้วยกัน กองทัพทั้งหมดอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของคณะกรรมการทหาร
ของรัฐบาล¹

ในขณะเดียวกันสภาพภายในพรรคกั๋วหมินตั๋งที่มีปัญหาความขัดแย้งภายในมาตั้งแต่ช่วง
การปฏิรูปพรรค เนื่องจากการรับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้ามาอยู่ร่วมในพรรค ทำให้เกิดการ
แตกแยกของพรรคกั๋วหมินตั๋งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งคัดค้านการรับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนมา
อยู่ร่วมในพรรค กลุ่มนี้ถูกเรียกว่า “ฝ่ายขวา” มี หู อ๋นหมิน เป็นผู้นำ อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับการเข้ามาอยู่
ร่วมภายในพรรคของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีน กลุ่มนี้ถูกเรียกว่า “ฝ่ายซ้าย” มี เหลียว จงไซ เป็น
ผู้นำ ในช่วงที่ ชุน ยัตเซ็น ยังมีชีวิตอยู่ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายไม่รุนแรงเท่าใดนักเนื่องจาก
ความเคารพที่มีต่อ ชุน ยัตเซ็น และ ชุน ยัตเซ็น ได้ยืนยันต่อพวกฝ่ายขวาว่าตนเองยังคงยึดมั่นใน
ลัทธิไตรราษฎร์ของตนต่อไปและไม่มีวันให้พรรคกั๋วหมินตั๋งเป็นคอมมิวนิสต์ แต่จำเป็นต้องให้สมาชิก
พรรคคอมมิวนิสต์จีนอยู่ร่วมในพรรคกั๋วหมินตั๋งก็เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติ

ดังนั้นภายหลังก่อการกบฏของ ชุน ยัตเซ็น ความขัดแย้งภายในพรรคจึงไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยและ
ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อผู้นำฝ่ายซ้าย เช่น เหลียว จงไซ และ วาง จิงเว่ย ได้รับตำแหน่งสำคัญ ทำให้
หู อ๋นหมิน และพวกฝ่ายขวาได้แสดงความไม่พอใจที่พวกฝ่ายซ้ายมีอำนาจภายในพรรค เมื่อ
เหลียว จงไซ ถูกคนร้าย 5 คนลอบสังหารหน้าที่ทำการคณะกรรมการกลางของพรรคกั๋วหมินตั๋ง ในวันที่
20 สิงหาคม ค.ศ.1925 หู อ๋นหมิน จึงตกเป็นผู้ต้องสงสัยในข้อหาบงการฆ่า เหลียว จงไซ ทำให้ต้อง
หลบซ่อนตัวอยู่ระยะหนึ่ง เจียง ไคเชค และโบโรดิน ได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนเรื่องนี้ มีผู้ต้องสงสัย
คนหนึ่งถูกจับกุมไปให้เจียง ไคเชค สอบสวนและเกิดการโต้แย้งอย่างรุนแรง เจียง ไคเชค โกรธจัดจึงชัก
ปืนพกออกมายิงผู้ต้องสงสัยรายนี้เสียชีวิตทันที คดีไม่สามารถสะสางให้กระจ่างได้ โดยมีความเป็นไปได้
ว่า เจียง ไคเชค คือผู้บงการให้สังหาร เหลียว จงไซ และป้ายความผิดให้แก่ หู อ๋นหมิน เนื่องจากมี
การสันนิษฐานกันว่าคนร้ายที่ลงมือเป็นคนของ ตู เวียเซิง (Du Wiyasheng, ค.ศ.1888-1951) ซึ่งเป็น
เพื่อนสนิทของ เจียง ไคเชค และต่อมา จาง จิงชาง (Zhang Jingchang) หุ่นส่วนคนสำคัญของตู เวียเซิง
ได้เป็นประธานคณะกรรมการประจำของพรรคกั๋วหมินตั๋งอยู่ระยะหนึ่ง ก่อนที่ เจียง ไคเชคจะเข้ารับ
ตำแหน่งนี้ ในวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ.1926²

¹ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.498-499.

² ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 892.

พรรคกั๋วหมินตั๋งได้หวาดระแวงพรรคคอมมิวนิสต์จีนมากยิ่งขึ้นภายหลังเกิดเหตุการณ์ 30 พฤษภาคม ค.ศ.1925 ซึ่งมีปัญหามาจากการกดขี่แรงงานจีนของนายทุนต่างชาติ เช่น โรงงานทอผ้าแห่งหนึ่งในเซี่ยงไฮ้ให้คนงานทำงานวันละ 12 ชั่วโมง โดยได้เงินเดือน 200 หยวน แต่หักค่าธรรมเนียมต่างๆ จึงเหลือจ่ายให้คนงานจริงเพียงเล็กน้อย¹ ทำให้คนงานกว่า 40,000 คน ในเซี่ยงไฮ้หยุดงานประท้วงเพื่อให้ปรับปรุงสวัสดิการคนงาน ในเดือนกุมภาพันธ์ 1925 ต่อมาในวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ.1925 คนงานผู้หนึ่งถูกย่ำโรงงานญี่ปุ่นยิงเสียชีวิตและคนงานอีกหลายคนได้รับบาดเจ็บ จากนั้นในวันที่ 21 พฤษภาคม 1925 นักศึกษาจีนได้ถูกจับในเขตสัมปทานของอังกฤษในเซี่ยงไฮ้ ขณะออกมารับบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือคนงานจีน และถูกกำหนดพิพากษาคดีในวันที่ 30 พฤษภาคม 1925 ซึ่งในวันนั้นนักเรียนกว่า 2,000 คน ได้แจกใบปลิวต่อต้านจักรวรรดินิยม ทำให้ถูกจับกุมไปกว่าร้อยคน ขณะที่ประชาชนนับหมื่นคนไปชุมนุมกันบริเวณที่กักขังนักศึกษา พร้อมตะโกนคำขวัญ "เซี่ยงไฮ้เป็นของชาวจีน ไม่ใช่ของพวกจักรวรรดินิยม" ทางอังกฤษยอมไม่ปล่อยตัวนักศึกษาที่จับกุมและได้ใช้กำลังสลายการชุมนุมทำการสังหารหมู่ชาวจีนไปหลายคน เหตุการณ์ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยทหารของชาติมหาอำนาจในเซี่ยงไฮ้ ได้ร่วมกันสังหารหมู่ชาวจีน ขณะที่ชาวจีนตอบโต้ด้วยการหยุดงาน หยุดเรียน และปิดร้านค้า ทำให้เหตุการณ์ได้ขยายไปยังเมืองสำคัญต่างๆ เช่น เป่ย์จิง กว่างตง เทียนจิน² สำหรับกลุ่มนายทุนจีนซึ่งในช่วงต้นของเหตุการณ์ได้ร่วมสนับสนุนการต่อต้านนายทุนต่างชาติและจักรวรรดินิยม เพราะพวกตนจะได้ประโยชน์จากการต่อต้านต่างชาติซึ่งรวมถึงสินค้าต่างชาติด้วย แต่เมื่อเหตุการณ์ทวีความรุนแรงและยืดเยื้อเป็นเวลาหลายเดือนทำให้พวกนายทุนจีนเสียผลประโยชน์ จึงหันไปร่วมมือกับขุนศึกและต่างชาติในการปราบปรามการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 30 พฤษภาคม ค.ศ.1925 ที่เชื่อว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนอยู่เบื้องหลัง และกลุ่มนายทุนจีนเหล่านี้มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินตั๋ง

ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1925 คณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้ประชุมกันเพื่อกำหนดการดำเนินการของพรรคต่อเหตุการณ์ 30 พฤษภาคม ค.ศ.1925 ซึ่งได้มีการเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการทหารของพรรคขึ้นภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการกลางของพรรค โดยให้คนงานหนุ่มเป็นกองกำลังติดอาวุธขนาดเล็กจำนวน 10-100 คน นอกจากนี้ยังได้กำหนดการเคลื่อนไหวของขบวนการชาวนาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยให้สมาคมชาวนาเลือกคณะบุคคลเป็นผู้นำในท้องถิ่นของตนเองทำหน้าที่กำหนดราคาผลผลิต ดูแลเรื่องผลประโยชน์ทางการเงินและการให้ยืมเงินที่ไม่ติดดอกเบี้ยแก่สมาชิก ดูแลเรื่องระบบชลประทานในพื้นที่ และจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธเพื่อป้องกันตนเอง

¹ เทอด ธงธรรม และ วรรณพร ประเสริฐ. (2516). *ขบวนการนักศึกษาจีน*. หน้า 54.

² แหล่งเดิม. หน้า 57-78.

โดยให้สมาคมชาวนาในชนบทเป็นพันธมิตรกับสหภาพแรงงานในเมือง¹ จากการประชุมครั้งนี้ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจาก 994 คน ในเดือนมกราคม ค.ศ.1925 เป็นประมาณ 3,000 คน ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1925 นอกจากนี้แผนกทหารมี จาง กั๋วเตา เป็นผู้นำ ได้ถูกยกเลิกไปและถูกแทนที่ด้วยคณะกรรมการทหารที่จัดตั้งขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1926 ซึ่งมี โจว เอ็นไหล เป็นเลขาธิการ ส่วนคณะกรรมการชาวนาซึ่งจัดตั้งขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1926 นั้นมี เหมา เจ๋อตง เป็นเลขาธิการ

ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1925 สมาชิกคณะกรรมการกลางฝ่ายขวาได้นัดพบกันที่เนินเขาตะวันตก สถานที่ฝังศพของ ซุน ยัตเซ็น เพื่อกำหนดระเบียบของพรรคกั๋วหมินต๋งใหม่ โดยมีการเสนอให้ปลดที่ปรึกษาจากสหภาพโซเวียตและขับไล่สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ออกจากพรรคกั๋วหมินต๋ง โดยอ้างว่าเป็นความประสงค์ของดวงวิญญาณ ซุน ยัตเซ็น และได้นำเรื่องนี้เสนอต่อที่ประชุมใหญ่พรรคกั๋วหมินต๋ง ระหว่างวันที่ 1-20 มกราคม ค.ศ.1926 แต่ที่ประชุมได้ประกาศคำขวัญมีความว่า “พรรคจะกระตุ่นเดือนมวชนและจะร่วมสัมพันธมิตรกับทุกประเทศในโลกที่ให้การปฏิบัติต่อจีนในฐานะเท่าเทียมกันในการต่อสู้ร่วมกัน” รวมทั้งมีมติให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนอยู่ร่วมภายในพรรคกั๋วหมินต๋งต่อไป และได้ประณามการกระทำของกลุ่มสมาชิกคณะกรรมการกลางฝ่ายขวาที่ต่อมาเรียกกันว่า “กลุ่มซานซี” หรือ “กลุ่มเนินเขาตะวันตก” นอกจากนี้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนยังได้รับเลือกเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางของพรรคกั๋วหมินต๋งจำนวน 7 คน จากจำนวนสมาชิกคณะกรรมการกลางทั้งหมด 36 คน ซึ่ง 3 ใน 7 คน ได้เป็นสมาชิกคณะกรรมการถาวร และต่อมาสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนยังได้เข้ารับตำแหน่งสำคัญภายในพรรคกั๋วหมินต๋งเพิ่มขึ้น เช่น แผนกชาวนา (Peasant Department) และแผนกองค์การ (Organization Department) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ 29 คน เป็นคอมมิวนิสต์เสีย 26 คน รวมทั้งได้ตำแหน่งเลขาธิการงานแผนกกรรมกร แผนกเยาวชน แผนกชาวจีนโพ้นทะเล แผนกการค้า แผนกสตรี และตำแหน่งเลขาธิการใหญ่ของพรรคกั๋วหมินต๋ง (Central Party Head-quarters)² ทำให้สมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งฝ่ายขวาแยกตัวไปตั้งรัฐบาลของพวกตนที่ข้างไห้โดยการนำของกลุ่มซานซี

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1926 ได้มีการประชุมเพื่อรวมมณฑลกว่างซีมาอยู่ภายใต้การบริหารของรัฐบาลพรรคกั๋วหมินต๋ง และในวันที่ 15 มีนาคม ค.ศ.1926 ได้ประกาศรวมมณฑลกว่างซีอย่างเป็นทางการ โดยกำหนดให้รัฐบาลมณฑลกว่างซีอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลพรรคกั๋วหมินต๋ง ในการดำเนินงานทางการเมืองและการคลัง และให้กองทัพมณฑลกว่างซีทั้งหมดเข้าเป็นกองทัพที่ 7 ของกองทัพปฏิวัติแห่งชาติ และรัฐบาลมณฑลกว่างซีได้จัดตั้งขึ้นในวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ.1926 โดยมี หวง เซ่าสาง เป็นผู้นำ ส่วน หลี่ จงเหริน ได้เป็นผู้บัญชาการกองทัพที่ 7 ของกองทัพปฏิวัติแห่งชาติ³

¹ Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.107-108.

² เขียน ชีระวิทย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 137-138.

³ Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.499.

ทางด้านคณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัดประชุมกันที่เป่ย์จิง ระหว่างวันที่ 21-24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1926 โดยไม่มี เงิน ตู๋ชิว เข้าร่วมประชุมเพราะป่วย ที่ประชุมได้พิจารณาถึงเหตุการณ์ 30 พฤษภาคม ค.ศ.1925 ที่สิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของชนชั้นกรรมาชีพ ทำให้ที่ประชุมได้ให้ความสำคัญแก่ชาวนามากยิ่งขึ้นโดยเชื่อว่าการเป็นพันธมิตรระหว่างกรรมกรกับชาวนาจะสามารถทำให้การปฏิวัติโดยชนชั้นกรรมาชีพสำเร็จได้ในที่สุด¹

ทางด้านรัฐบาลพรรคกั๋วหมินต๋ง เจียง ไคเชก ซึ่งได้เป็นประธานคณะกรรมการกลางเสนอให้ทำสงครามกับขุนศึกต่างๆในช่วงที่ขุนศึกทางเหนือกำลังทำสงครามกันเอง แต่ที่ปรึกษาทางการทหารของสหภาพโซเวียตแนะนำให้รอคอยต่อไป² ทำให้ เจียง ไคเชก ไม่พอใจกับการเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในพรรคกั๋วหมินต๋งของบรรดาที่ปรึกษาของสหภาพโซเวียตและสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนมากยิ่งขึ้น จากนั้น เจียง ไคเชก ได้อำศัยการที่เรือธงชานที่บังคับบัญชาโดย หลี่ ฉือหลง (Li Chihlong) ซึ่งเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์มาทอดสมอยู่หน้าวิทยาลัยการทหารหวงฝูเป็นข้ออ้างในการทำการรัฐประหาร ในวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ.1926 โดยกล่าวหาว่า หลี่ ฉือหลง และพวกคอมมิวนิสต์เตรียมการยึดอำนาจ มีการจับกุม หลี่ ฉือหลง คณะที่ปรึกษาของสหภาพโซเวียต สมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งฝ่ายซ้าย แต่วาง จิงเว่ย ผู้นำสมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งฝ่ายซ้ายอ้างว่าตนป่วยและพาครอบครัวเดินทางไปยุโรป โดยให้ เจียง ไคเชก รับผิดชอบการบริหารภายในพรรคแทนตน

หลังการทำการรัฐประหาร เจียง ไคเชก ได้สั่งปลดคณะที่ปรึกษาของสหภาพโซเวียตและองค์การคอมมิวนิสต์สากลออกจากทุกตำแหน่ง แต่ได้ออกแถลงการณ์ในวันที่ 3 เมษายน ค.ศ.1926 ยืนยันการเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตและให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนอยู่ร่วมภายในพรรคกั๋วหมินต๋งต่อไป ในวันที่ 16 เมษายน ค.ศ.1926 เจียง ไคเชก ได้กล่าวสุนทรพจน์ที่วิทยาลัยการทหารหวงฝู มีใจความสำคัญถึงความจำเป็นที่พรรคกั๋วหมินต๋งต้องได้รับความช่วยเหลือจากองค์การคอมมิวนิสต์สากลเพื่อความสำเร็จในการปฏิวัติ ต่อมาหลังจากโบโรดินกลับจากการเจรจากับ เฟิง อวี๋เสียง เจียง ไคเชก ได้นำเรื่องการยกทัพปราบขุนศึกทางเหนือมาเจรจากับโบโรดิน ซึ่งทั้งสองเห็นว่ถึงเวลาที่จะยกทัพปราบขุนศึกทางเหนือ

ในวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ.1926 คณะกรรมการกลางพรรคกั๋วหมินต๋งได้จัดการประชุมขึ้นโดยมีมติที่สำคัญได้แก่ 1.ยืนยันความร่วมมือระหว่างพรรคกั๋วหมินต๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน 2.ฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกทั้งสองพรรค 3.รักษาระเบียบและหลักการปฏิบัติของพรรคกั๋วหมินต๋ง และ 4.กำหนดตำแหน่งฐานะของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนในพรรคกั๋วหมินต๋งให้ชัดเจน³ โดยมีการจำกัด

¹Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.109.

²ทางสหภาพโซเวียตต้องการดูผลของสงครามระหว่าง เฟิง อวี๋เสียง ขุนศึกที่ตนสนับสนุนกับขุนศึกทางเหนือคนอื่นๆที่เป็นฝ่ายตรงข้าม.

³Li Chien-nung. (1956). *op.cit.* p.501-502.

จำนวนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนไม่ให้เข้าเป็นคณะกรรมการต่างๆของพรรคกั๋วหมินต๋งเกิน 1 ใน 3 และไม่ให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีส่วนร่วมในการบริหารพรรคกั๋วหมินต๋งในส่วนกลาง ทำให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนในที่ประชุมได้พยายามคัดค้านมติดังกล่าวแต่ไม่สำเร็จ มีผลให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ตัดสินใจจะจัดตั้งกองทัพของพวกตนขึ้น แต่ทางสหภาพโซเวียตมีคำสั่งให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนอดทนร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋งต่อไป¹ เนื่องจากสตาลินและโบโรดิน เชื่อว่ายังสามารถควบคุมพรรคกั๋วหมินต๋งไว้ได้แม้ว่า เจียง ไคเชก จะแสดงการต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ เงิน ตู๋ชิว กลับเห็นว่าพรรคกั๋วหมินต๋งถูกยึดครองโดยขุนศึกคนใหม่²

แม้ว่า เจียง ไคเชก จะประสบความสำเร็จในการยึดอำนาจในวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ.1926 แต่ยังคงต้องเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตและองค์การคอมมิวนิสต์สากลต่อไปเพราะต้องอาศัยความช่วยเหลือในการทำสงครามเพื่อรวมประเทศ และยังคงร่วมมือกับสมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งฝ่ายซ้ายและพรรคคอมมิวนิสต์จีน เพื่ออาศัยการสนับสนุนทางการเมือง ขณะเดียวกันพยายามลดบทบาทของสหภาพโซเวียต องค์การคอมมิวนิสต์สากล และพรรคคอมมิวนิสต์จีนในพรรคกั๋วหมินต๋งลงไปในทางด้านสหภาพโซเวียตเอง ยังคงยึดมั่นเป็นพันธมิตรและให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋งต่อไป เพื่อหวังการขยายฐานอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและความร่วมมือระหว่างประเทศ ในอนาคตหากพรรคกั๋วหมินต๋งสามารถยึดอำนาจการปกครองภายในจีนได้สำเร็จ

ในกลางปี 1926 สภาพันธมิตรจำยอมของพรรคกั๋วหมินต๋งกับสหภาพโซเวียตและพรรคคอมมิวนิสต์จีนยังคงดำเนินต่อไป ท่ามกลางความขัดแย้งและไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทางด้านพรรคกั๋วหมินต๋ง เจียง ไคเชก ซึ่งมีอำนาจในพรรคด้วยอำนาจทางการเมืองที่ตนมีอยู่ แต่ไม่อาจรับประกันความมั่นคงทางการเมืองของตนได้ เนื่องจากฝ่ายขวายังคงแยกตัวเป็นอิสระอยู่ที่ข้างให้ส่วนฝ่ายซ้ายไม่ได้สนับสนุน เจียง ไคเชก อย่างจริงจังและยังรอคอยการกลับจากยุโรปของ วาง จิงเว่ย ผู้นำของพวกเขา นอกจากนี้ เจียง ไคเชก ยังต้องพยายามจำกัดการขยายบทบาทของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนภายในพรรคกั๋วหมินต๋งที่มีเพิ่มขึ้นทุกขณะ สำหรับทางด้านพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับสหภาพโซเวียตเองก็ยังคงมีความขัดแย้งระหว่างกันอยู่ตลอด เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนพยายามดำเนินการอย่างเป็นอิสระ แต่ทางสหภาพโซเวียตพยายามให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนทำตามคำแนะนำที่เป็นเหมือนคำสั่งอย่างเคร่งครัด และได้สนับสนุนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนจากต่างประเทศให้มีอำนาจในพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนระหว่างฝ่ายที่ดำเนินการตามแนวทางของจีนเองกับฝ่ายที่ดำเนินการตามแนวทางของสหภาพโซเวียตในเวลาต่อมา

¹ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 899.

²เขียน ชีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 139.

สถานการณ์ของขบวนการทางเหนือ

ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1924 หลังจาก หู จิงอี้ (Hu Jingyi) ขุนศึกของ เฟิง อวี๋เสียง กับฮั่น อวี๋คุน (Han Yukun) ขุนศึกของ ต้วน ฉีรู่ย ได้ร่วมกันขับไล่ อู่ เผ่ฝู ออกจากมณฑลเหอหนานได้สำเร็จ จากนั้นทั้งคู่ได้ทำสงครามกันเองเพื่อแย่งชิงอำนาจในมณฑลเหอหนาน แม้ว่าจะมีขุนศึกหลายคนพยายามเข้าไปไกล่เกลี่ยปัญหาแต่ทั้งคู่ยังคงทำสงครามกันต่อไปจนกระทั่ง หู จิงอี้ เสียชีวิตในวันที่ 10 เมษายน ค.ศ.1925 สงครามจึงสิ้นสุดลง ผลจากสงครามครั้งนี้ได้สร้างความบาดหมางระหว่าง เฟิง อวี๋เสียง กับ ต้วน ฉีรู่ย และ จาง จั๋วหลิน ที่ได้เข้าข้างฝ่าย ต้วน ฉีรู่ย

ขณะเกิดสงครามในมณฑลเหอหนาน ลู่ หย่งเสียง ได้ร่วมมือกับ จาง จงซาง (Zhang Zongchang, ค.ศ.1881-1932) ขุนศึกมณฑลซานตงนำกองทัพขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนบุกเข้ายึดมณฑลเจียงซูได้สำเร็จในวันที่ 7 มกราคม ค.ศ.1925 ทำให้ ฉี ซียวน ต้องหนีไปขอความช่วยเหลือ ขุน ฉวนฟาง ไท่ยกกองทัพมาช่วยยึดมณฑลเจียงซูกลับคืน จนเป็นเหตุให้เกิดการปะทะกับขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนครั้งใหญ่รอบๆ ขางไห่ในวันที่ 14 มกราคม ค.ศ.1925 ต่อมาในวันที่ 16 มกราคม ค.ศ.1925 ต้วน ฉีรู่ย ได้เข้ามาไกล่เกลี่ยให้ยุติสงครามโดยให้ ลู่ หย่งเสียง เป็นขุนศึกมณฑลเจียงซู ส่วน ขุน ฉวนฟาง ได้เป็นขุนศึกมณฑลเจ้อเจียง ที่ยังคงมีอำนาจปกครองในหลายมณฑลบริเวณลุ่มแม่น้ำฉางเจียงต่อไป แต่ ฉี ซียวน ซึ่งเป็นผู้เสียประโยชน์จึงไม่ยอมรับการไกล่เกลี่ยครั้งนี้และคงทำสงครามต่อไป จนพ่ายแพ้และหลบหนีไปญี่ปุ่นในวันที่ 28 มกราคม ค.ศ.1925 หลังจากนั้น อู่ กวงซิน ซึ่งอยู่ในฐานะรัฐมนตรีกลาโหมได้จัดทำสัญญาสันติภาพระหว่างมณฑลเจียงซูกับมณฑลเจ้อเจียง ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1925 โดยให้ขางไห่เป็นเขตเป็นกลาง ทำให้ทั้งสองฝ่ายถอนทหารออกจากบริเวณรอบเมืองขางไห่แต่ยังคงกองทัพบางส่วนประจันหน้ากันอยู่

เมื่อเกิดเหตุการณ์ 30 พฤษภาคม ค.ศ.1925 จาง เซี่ยเหลียง (Zhang Xueliang, ค.ศ.1898-) ได้นำทหารกลุ่มเฟิงเทียน 2,000 คน เข้าควบคุมสถานการณ์ในเมืองขางไห่ ทำให้ ขุน ฉวนฟาง ถือว่าเป็นการละเมิดสัญญาจึงส่งทหารบุกมณฑลเจียงซูในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1925 จาง จงซาง ได้นำทหารกลุ่มเฟิงเทียนทำสงครามกับฝ่าย ขุน ฉวนฟาง บริเวณตอนเหนือของมณฑลเจียงซู แต่ต้องพ่ายแพ้ถอยกลับมณฑลซานตงในวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.1925 ทางด้าน อู่ เผ่ฝู ได้ส่งทหารเข้าช่วยเหลือ ขุน ฉวนฟาง เช่นเดียวกับ เฟิง อวี๋เสียง ที่ขัดแย้งกับ จาง จั๋วหลิน ได้สัญญาว่าจะช่วยโจมตีมณฑลซานตงจากทางตะวันตกหาก ขุน ฉวนฟาง บุกมณฑลซานตง

ในกลางเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1925 ต้วน ฉีรู่ย ได้พยายามไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่าง เฟิง อวี๋เสียง กับ จาง จั๋วหลิน แต่ไม่สำเร็จ ต่อมา เฟิง อวี๋เสียง ได้ทำข้อตกลงลับกับ กั๋ว ช่งหลิน (Guo Songlin) ซึ่งเป็นขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียน ให้สนับสนุน จาง เซี่ยเหลียง เป็นผู้นำขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนแทน จาง จั๋วหลิน ผู้เป็นบิดาและให้ กั๋ว ช่งหลิน ก่อกบฏต่อ จาง จั๋วหลิน นอกจากนี้ยังได้ชักชวน

หลี่ จิงหลิน (Li Jinglin) ขุนศึกมณฑลจี๋หลินกลุ่มเฟิงเทียนก่อกบฏต่อ จาง จั๋วหลินอีกคน แต่ หลี่ จิงหลิน ไม่ได้รับคำตอบที่แน่นอนเกี่ยวกับผลประโยชน์ในดินแดนมณฑลจี๋หลินที่ตนปกครองจึงไม่เข้าร่วมด้วย

ในปลายเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1925 ก้าว ช่งหลิน ได้ก่อกบฏต่อ จาง จั๋วหลิน เข้าจับกุม นายทหารหลายคนของกลุ่มเฟิงเทียนและนำทหารบุกแมนจูเรีย จาง จั๋วหลิน ได้ส่งทหารต่อต้าน อย่างหนักแต่ไม่สามารถหยุดกองทัพของ ก้าว ช่งหลิน ที่บุกไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกัน เฟิง อวี๋เสียง ได้ส่ง ช่ง เจื้อหยวน (Song Zheyuan)ให้นำทหารเข้ายึดเรอเหอ เพื่อช่วยเหลื ก้าว ช่งหลินที่กำลังเข้ายึดเซินหยาง (Shenyang)¹ ศูนย์บัญชาการใหญ่ของขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียน ขณะเดียวกันได้ส่งทหารเข้ายึดเป่ย์จิงและจับกุมคนสนิทของ ต้วน ฉีรู่ย กับกลุ่มอานฝูที่สนับสนุนขุนศึก กลุ่มเฟิงเทียน ทำให้กลุ่มอานฝูต้องหนีเข้าไปลี้ภัยในบริเวณเขตสดานทูตในเป่ย์จิง ต้วน ฉีรู่ย จึงได้ส่ง หวง ฝู ไปเจรจากับ เฟิง อวี๋เสียง ซึ่ง เฟิง อวี๋เสียง ได้ให้คำตอบว่าจะสนับสนุนให้รัฐบาลบริหารชั่วคราว คงอยู่ต่อไปโดย ต้วน ฉีรู่ย ต้องรับผิดชอบในการจัดตั้งรัฐบาลใหม่โดยมีสมาชิกพรรคกั๋วหมินตั๋งอยู่ร่วม ในรัฐบาล ต้วน ฉีรู่ย ไม่มีทางเลือกจึงประกาศให้ ชวี ซื่อหยิง เป็นนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีเป็น สมาชิกพรรคกั๋วหมินตั๋งเป็นส่วนใหญ่ ปรากฏว่าบุคคลเหล่านั้นปฏิเสธไม่รับตำแหน่ง เป็นเหตุให้ ต้วน ฉีรู่ย ต้องแต่งตั้ง เจีย เต๋อเหยา (Jia Deyao) คนสนิทของ เฟิง อวี๋เสียง เป็นนายกรัฐมนตรีแทน

ในวันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ.1925 กองทัพใหญ่ของขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนในมณฑลจี๋หลินที่มี หลี่ จิงหลิน เป็นแม่ทัพ ซึ่งถูกกองทัพของ เฟิง อวี๋เสียง โจมตีอย่างหนักตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ.1925 ได้ยอมแพ้ ทำให้ หลี่ จิงหลิน ต้องหนีเข้าเขตสัมปทานต่างชาติในเทียนจิน กองทหาร ส่วนหนึ่งถอยหนีไปมณฑลซานตง ในวันเดียวกันนี้กองทัพญี่ปุ่นในแมนจูเรียได้เข้าช่วยเหลือ จาง จั๋วหลิน โดยเข้าโจมตีกองทัพของ ก้าว ช่งหลิน จนทำให้ ก้าว ช่งหลิน ถูกจับและโดนประหารชีวิตในเวลาต่อมา

การรบในมณฑลซานตง อยู่ ฝ่ย์ฝู ได้ส่ง จิน หยุนเอ๋อ (Jin Yune) มาช่วย ชุน ฉวนฟาง แต่เมื่อ ชุน ฉวนฟาง ยึดชูโจวได้แล้ว เห็นว่าไม่มีประโยชน์ในการทำสงครามต่อไปจึงถอนตัวจากสงคราม ทำให้ อยู่ ฝ่ย์ฝู ได้สั่งให้ จิน หยุนเอ๋อ ติดต่อขอเป็นพันธมิตรกับ จาง จงซาง ขณะที่ เฟิง อวี๋เสียง ได้ส่ง กองทัพใหญ่โจมตีมณฑลซานตง จาง จั๋วหลิน ก็ได้ส่งโทรเลขถึง อยู่ ฝ่ย์ฝู ในวันที่ 5 มกราคม ค.ศ.1926 ขอให้ร่วมมือเป็นพันธมิตรกันซึ่ง อยู่ ฝ่ย์ฝู ได้ตอบรับเพราะต้องการแก้แค้น เฟิง อวี๋เสียง อยู่ก่อนแล้ว หลังจากตกลงเป็นพันธมิตรกันแล้ว จาง จั๋วหลิน ได้สั่งให้ จาง จงซาง และ หลี่ จิงหลิน ได้นำกองทัพบุก มณฑลจี๋หลินจากทางมณฑลซานตง และสั่งให้ จาง เซียะเหลียง บุกมณฑลจี๋หลินจากทางแมนจูเรีย ส่วน อยู่ ฝ่ย์ฝู ได้ส่งกองทัพเข้ายึดมณฑลเหอหนานขณะเดียวกันได้ติดต่อให้ ต้วน ฉีรู่ย ก่อการจลาจล ในเป่ย์จิง เป็นเหตุให้กองทัพของเฟิง อวี๋เสียงต่อต้านฝ่ายตรงข้ามไม่ไหว ในวันที่ 15 เมษายน ค.ศ.1926

¹หรือ เมืองมุกเดน (Mukden)

เฟิง อวี๋เสียง จึงถอยทัพกลับไปยังฐานที่มั่นทางตะวันตกเฉียงเหนือของจีนด้วยความช่วยเหลือของ เอียน ซีซาน

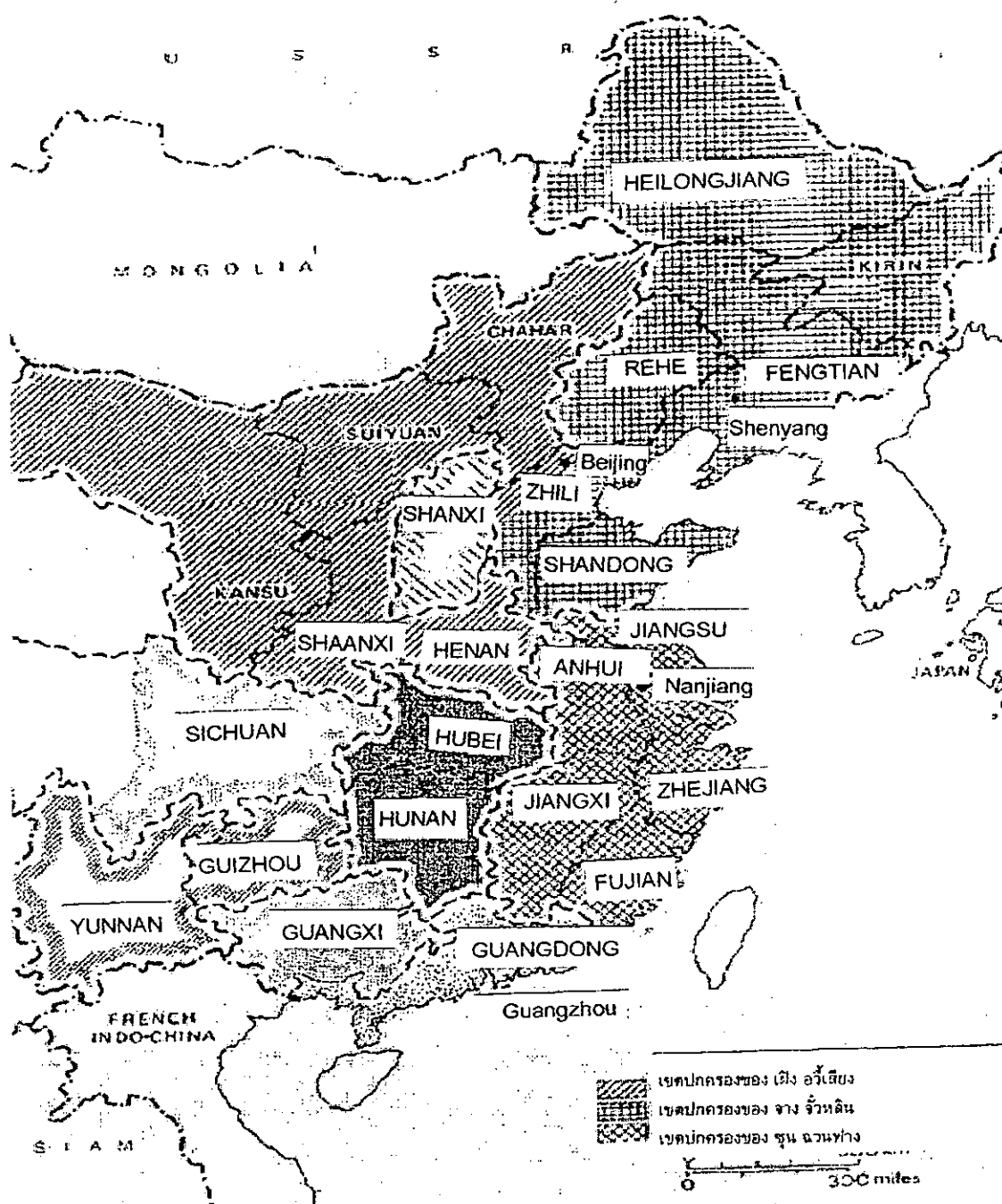
ในวันที่ 20 เมษายน ค.ศ.1926 ต้วน ฉีรู่ ได้ส่งโทรเลขเชิญ จาง เซียะเหลียง ซึ่งอยู่ที่เทียนจิน ให้ไปเจรจาจัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่เป่ย์จิง โดยสัญญาจะรักษาความปลอดภัยตลอดเส้นทางระหว่าง เทียนจินถึงเป่ย์จิง และให้ หู เว่ยเต๋อ (Hu Weide) นายกรัฐมนตรีรักษาการลาออก เพื่อให้มีการจัดตั้ง รัฐบาลใหม่ แต่ จาง เซียะเหลียง ปฏิเสธ โดยปล่อยให้การจัดตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของ จาง จั๋วหลิน ผู้เป็นบิดา กับ อู๋ เผ่ฝู ทำให้ ต้วน ฉีรู่ ต้องสิ้นสุดโอกาสที่จะกลับมามีบทบาทใน การปกครองจีนพร้อมกับกลุ่มขุนศึกอานฮุย

อู๋ เผ่ฝู ได้วางแผนจัดตั้งรัฐบาลใหม่ มี เซ้า คุ่น เป็นประธานาธิบดีและให้ เอียน หุยซิง ปฏิบัติ หน้าที่ของนายกรัฐมนตรี แต่ จาง จั๋วหลิน ไม่ยอมรับแผนนี้ สำหรับ อู๋ เผ่ฝู ที่ต้องการรักษาอำนาจของ ตนที่เจ้จางมากกว่าการมาใช้อำนาจที่เป่ย์จิง ไม่ได้สนับสนุนแผนของตนอย่างจริงจัง ทำให้รัฐบาลที่ เป่ย์จิงจึงมีเพียงชื่อไม่มีอำนาจใดๆ และต่อมาใน ค.ศ.1927 จาง จั๋วหลิน ได้เปลี่ยนรัฐบาลเป่ย์จิงเป็น รัฐบาลทหารและแต่งตั้งตนเองเป็นจอมทัพ

เห็นได้ว่าสภาพของประเทศจีนในค.ศ.1926 ถูกปกครองโดยกลุ่มขุนศึกและพรรคการเมืองดังนี้ จาง จั๋วหลิน ปกครองแมนจูเรีย 3 มณฑล มณฑลจี๋ลี่ มณฑลซานตงและเขตเรอเหอในมองโกเลียนอก เฟิง อวี๋เสียง ปกครองมณฑลกานซู มณฑลส่านซี เขตสุยหยวนและซาชาร์ในมองโกเลียนอก เอียน ซีซาน ปกครองมณฑลซานซี อู๋ เผ่ฝู ปกครองมณฑลเหอหนานและมณฑลหูเป่ย์ ชุน ฉวนฟาง ปกครองมณฑลเจียงซู มณฑลเจ้อเจียง มณฑลอานฮุย มณฑลเจียงซี และมณฑลฝูเจี้ยน พรรคกั๋วหมิน ตั้งปกครองมณฑลกว่างตงและมณฑลกว่างซี โดยมีขุนศึกในมณฑลหูหนาน มณฑลกุ้ยโจว และ มณฑลสือชวนเป็นพันธมิตร และ ถัง จี้เหยา ปกครองมณฑลหยุนหนาน

การทำสงครามเพื่อรวมประเทศ และความแตกแยกระหว่างพรรคกั๋วหมินตั้งกับ พรรคคอมมิวนิสต์จีน

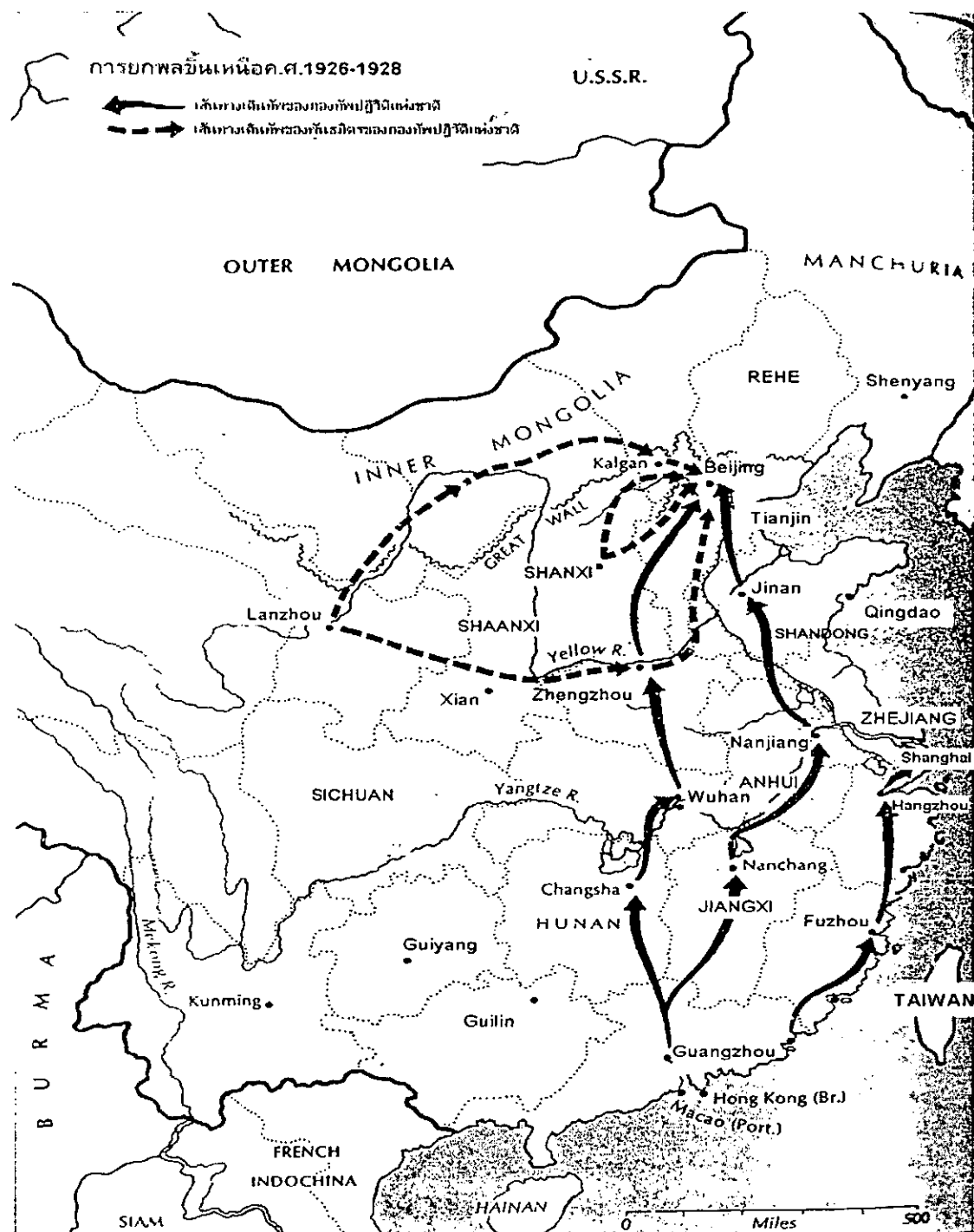
จากสภาพบ้านเมืองที่แตกแยกทำให้พรรคกั๋วหมินตั้งและขุนศึกบางส่วนคิดที่จะรวมประเทศให้ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต้นปี 1926 ถัง เซิงฉือ (Tang Shengchi) ได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจใน มณฑลหูหนานจาก เจ้า เหว่งตี้ และได้ติดต่อกับรัฐบาลพรรคกั๋วหมินตั้ง แต่ถูก อู๋ เผ่ฝู ซึ่งได้ส่ง เยอ ไช่ซิน (Ye Kaixin) ยกทัพมายึดมณฑลหูหนาน ทำให้ ถัง เซิงฉือ ต้องถอยลงใต้มาตั้งมั่นอยู่ที่ เหว่งหยาง (Hengyang) โดยได้รับความช่วยเหลือจากกองทัพปฏิวัติแห่งชาติจากมณฑลกว่างซี ซึ่งการช่วยเหลือ ถัง เซิงฉือ ยึดมณฑลหูหนานคืน ได้กระตุ้นให้พรรคกั๋วหมินตั้งยกทัพขึ้นเหนือเพื่อ รวมประเทศ

ภาพประกอบ 19 แผนที่แสดงการครอบครองจีนของขุนศึก ค.ศ.1926

ที่มา : John K. Fairbank & Liu Kwang-ching. (ed.). (1983). *The Cambridge History of China*

Vol.12. p. 301.

ภาพประกอบ 20 เส้นทางเดินทัพเพื่อรวมประเทศ

ที่มา : Immanuel Hsu. (1995). *The Rise of Modern China* 5th ed. p. 524.

ภาพประกอบ 21 ขุนศึกทางเหนือคนสำคัญ จาง จั๋วหลิน (บน) อู๋ เผ่ยฝู (ซ้ายล่าง) ชุน ฉวนฟาง (ขวาล่าง)

ที่มา : *A Pictorial History of the Republic of China*. pp. 261-262.

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1926 หลังจาก เจียง ไคเชค ได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดของ กองทัพปฏิวัติแห่งชาติ เจียง ไคเชค ได้นำทหารประมาณ 90,000 นาย บุกขึ้นเหนือโดยแยกออกเป็น 3 เส้นทางเข้าโจมตีมณฑลหูหนาน มณฑลเจียงซี มณฑลฝูเจี้ยน และให้ หลี่ จงเหวิน คอยป้องกันการโจมตีจาก ถัง จี้เหยา อยู่ที่มณฑลกว่างซี ทางด้านคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัด ประชุมที่ซางไห่ระหว่างวันที่ 12-18 กรกฎาคม ค.ศ.1926 เพื่อพิจารณาสถานการณ์ของพรรคและการยกทัพขึ้นเหนือ ซึ่งที่ประชุมได้มีมติให้ร่วมมือกับชนชั้นนายทุนไปจนกว่าจะมีอำนาจ¹

กองทัพปฏิวัติแห่งชาติสามารถยึดครองมณฑลหูหนานได้อย่างง่ายดาย จากการช่วยเหลือของ ชุนคีกหลายคนที่ในมณฑลหูหนานที่เข้าร่วมกับฝ่ายกองทัพปฏิวัติแห่งชาติ กองทัพด้านนี้จึงเข้าโจมตี มณฑลหูเป่ย์ต่อไป ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1926 อู่ เฟยฝู ยกกองทัพมาสกัดกั้นการบุกที่ดินของ มณฑลหูเป่ย์แต่พ่ายแพ้ จากนั้นจึงส่งโทรเลขขอความช่วยเหลือจาก ชุน ฉวนฟาง แต่ ชุน ฉวนฟาง ไม่ส่งกองทัพมาช่วยเพราะต้องใช้ในการป้องกันดินแดนของตนจากการบุกของกองทัพปฏิวัติแห่งชาติ เช่นกัน กองทัพของ อู่ เฟยฝู ถูกปิดล้อมอยู่ในอู่ฮั่น จนถึงเดือนกันยายน ค.ศ.1926 กองทหารของ อู่ เฟยฝู ที่ฮั่นโซวและฮั่นหยางยอมแพ้ ทำให้ อู่ เฟยฝู ต้องนำกองทัพฝ่าวงล้อมจากอู่ฮั่นกลับ มณฑลเหอหนานในเดือนตุลาคม ค.ศ.1926 ส่วนกองทัพปฏิวัติแห่งชาติด้านอื่นสามารถยึด มณฑลเจียงซีได้ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1926 ยึดมณฑลฝูเจี้ยนได้ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1926 ทำให้ อังกฤษได้พิจารณาจะรับรองรัฐบาลของพรรคกั๋วหมินต้งว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องของจีน โดยส่งทูตมา เจริญกับรัฐมนตรีต่างประเทศของรัฐบาลพรรคกั๋วหมินต้ง² การกระทำของอังกฤษครั้งนี้ ทำให้ เจียง ไคเชค หวังที่จะให้อังกฤษมาเป็นพันธมิตรใหม่แทนพันธมิตรจำยอมอย่างสหภาพโซเวียตที่ เจียง ไคเชค ไม่ไว้วางใจ

ในช่วงที่กองทัพปฏิวัติแห่งชาติกำลังทำสงครามกับชนคีกทางเหนือ ได้เกิดการเคลื่อนไหวโจมตี เจ้าของที่ดินของสมาคมชาวนาในมณฑลกว่างตง ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1926 ทั้งนี้เป็นผลมาจากการจัดตั้งสมาคมชาวนาของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในมณฑลกว่างตง แต่ไม่สามารถควบคุมชาวนาได้ ปัญหาที่สำคัญคือ มีชาวนาในสมาคมชาวนาประมาณ 800,000 คน ใน 60 เมือง แต่มีสมาชิก พรรคคอมมิวนิสต์จีนเพียง 600 คนที่กระจายอยู่ตามเมืองต่าง ๆ น้อยกว่า 20 เมือง ปัญหานี้ต่อมาได้มีการแก้ไขโดยเพิ่มสมาชิกที่เป็นแกนนำให้ได้ถึง 1,800 คน เพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินการ ในมณฑลกว่างตง มณฑลเจียงซี มณฑลหูเป่ย์ และมณฑลหูหนาน³ เหตุการณ์ที่มณฑลกว่างตงทำให้ สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนหลายคนถูกตีเตียนจาก เงิน ตู๋ชิว ว่าไม่เข้าใจสถานการณ์ในจีนที่พื้นที่

¹Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.110.

²ทวีป วรติลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 896.

³Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.111-112.

ส่วนใหญ่ถูกปกครองโดยขุนศึก ซึ่งจำเป็นต้องร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋งเพื่อปราบขุนศึก และดำเนินความคิดที่ว่า การดำเนินการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนทั้งหมดต้องเป็นอิสระของพวกสมาชิกที่ต้องการแยกตัวจากพรรคกั๋วหมินต๋ง

เมื่อมีการประชุมคอมมิวนิสต์สากลครั้งที่ 7 ในเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม ค.ศ.1926 ที่ประชุมมีมติให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋งฝ่ายซ้ายเพื่อความสำเร็จของการปฏิวัติ โดยไม่ให้ ฝ่ายขวา กลับเข้ามาสู่พรรค ขณะเดียวกันให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าควบคุมการปกครองในเขตของสมาคมชาวนา เพื่อลดความกลัวในเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้นในชนบทที่ไม่ใช่พื้นที่ที่ต้องต่อสู้กับจักรวรรดินิยม¹ โดยสตาลินให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนชะลอการปฏิบัติการของชาวนาที่กำลังดำเนินการอยู่ ไปจนกว่าจะสามารถยึดช่วงให้ได้ ซึ่งสตาลินสนับสนุนให้ โจว เอินไหล กับ หลี่ ลีซาน (Li Lisan, ค.ศ.1900-1967) ปฏิบัติการกับกรรมกรที่ช่วงให้ โดยให้เหตุผลว่าจะได้ไม่เกิดข้อขัดแย้งกับพรรคกั๋วหมินต๋ง แต่เหตุผลที่สำคัญกว่าคือการแย่งชิงอำนาจภายในพรรคบอลเชวิคระหว่างสตาลิน ซึ่งต้องการให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋ง และทำให้พรรคกั๋วหมินต๋งอยู่ภายใต้การนำของชนชั้นกรรมาชีพ โดยเน้นการเคลื่อนไหวของกรรมกรในเมือง กับ ลีออน ทรอตสกี (Leon Trotsky, ค.ศ.1879-1940) ที่เห็นว่าชนชั้นกลางจะหันไปร่วมมือกับจักรวรรดินิยมและหันหลังให้มวลชน ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์จีนอาจถูกทำลาย จึงควรแยกตัวจากพรรคกั๋วหมินต๋งและทำการปฏิวัติอย่างเป็นอิสระโดยจัดตั้งเขตโซเวียตที่ช่วงให้ กว่างโจว ด้วยลำแข้งของตนเอง รวมทั้งสนับสนุนขบวนการชาวนาในการต่อต้านเจ้าของที่ดิน เมื่อกรรมกรและชาวนามีอำนาจแล้ว พวกเขาจะสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ โดยตั้งอยู่บนรากฐานของการถือกรรมสิทธิ์ร่วมกัน² ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนหลายคน

ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1926 สมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งฝ่ายซ้ายและสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ย้ายรัฐบาลจากกวางโจวมาที่อู๋ฮั่น จากนั้นได้เร่งจัดตั้งองค์การของชาวนาและกรรมกรในมณฑลหูเป่ย์และมณฑลหูหนาน ซึ่งองค์การกรรมกรมีสมาชิกถึง 300,000 คน โดยเฉพาะในเขตอู๋ฮั่นมีสหภาพแรงงาน 73 แห่ง คนงาน 82,000 คน ส่วนสมาคมชาวนามีสมาชิกถึง 10,000,000 คน เฉพาะในมณฑลหูหนานมีถึง 2,000,000 คน ในต้นปีค.ศ.1927 มีสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพิ่มขึ้นมากกว่า 50,000 คน³ ส่วนสมาชิกพรรคกั๋วหมินต๋งฝ่ายขวาได้ย้ายรัฐบาลจากช่วงให้มาที่หนานชาง

ขณะที่ เจียง ไคเชค ได้เดินทางไปอู๋ฮั่นในวันที่ 11 มกราคม ค.ศ.1927 เพื่อเจรจาเรื่องยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่เจียง ไคเชค ได้เสนอให้เข้ายึดมณฑลเจ้อเจียงและมณฑลเจียงซูซึ่งเป็น

¹Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.114.

²เขียน วีระวิทย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 139-140.

³แหล่งเดิม. หน้า 141.

มณฑลที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจก่อน เพื่อเป็นฐานในการทำสงครามต่อไป แต่ทางรัฐบาลอยู่ยั้งยืนยงต้องการมุ่งตรงเข้ายึดเป่ย์จิงและยังได้ประณาม เจียง ไคเชค ทำให้ เจียง ไคเชค ต้องหันไปร่วมมือกับรัฐบาลที่หนานชาง ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ.1927 ที่ประชุมคณะกรรมการกลางพรรคก๊กมินตั๋ง ได้มีมติลดอำนาจทางทหารของ เจียง ไคเชค โดยให้นำระบบคณะกรรมการทหารกลับมาใช้ และลดอำนาจทางการเมืองของ เจียง ไคเชค โดยถอดออกจากการเป็นประธานคณะกรรมการกลาง และแต่งตั้ง วาง จิงเว่ย ให้เป็นแทน และได้ติดต่อให้ วาง จิงเว่ย เดินทางกลับจากปารีสเพื่อมารับตำแหน่งในการเป็นผู้นำรัฐบาลอยู่ยั้ง

ในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ.1927 สตาลินได้มีคำสั่งให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเร่งปฏิบัติงานด้านมวลชน ในการปลุกกระตือรือร้นและชวนาให้ก่อกวนรัฐบาลหนานชางของพวกฝ่ายขวาในมณฑลต่างๆ ขณะเดียวกัน เหมา เจ๋อตง ได้เสนอรายงานการเคลื่อนไหวของชาวนามณฑลหูหนาน (Report on the Peasant Movement in Hunan) ซึ่งได้ย้ำถึงความสำคัญของการเคลื่อนไหวของชาวนาในชนบทเพื่อต่อต้านอำนาจของพวกผู้ดีในเมือง แต่พรรคคอมมิวนิสต์จีนกลับได้รับคำแนะนำให้เน้นการเคลื่อนไหวของกรรมกรในเมืองมากกว่าการเคลื่อนไหวของชาวนาตามที่ เหมา เจ๋อตง เสนอความเห็น

หลังจาก เจียง ไคเชค เข้าร่วมกับรัฐบาลหนานชาง เขาได้ประณามโบโรตินว่าเป็นผู้ขัดขวางการรวมกันของรัฐบาลอยู่ยั้งกับรัฐบาลหนานชาง จากนั้นได้นำกองทัพบุกขึ้นเหนือตามแผนของตนต่อไป โดยให้กองทัพจากมณฑลฝูเจี้ยนบุกเข้ายึดมณฑลเจ้อเจียง ส่วนตนเองได้นำกองทัพจากมณฑลเจียงซีบุกยึดมณฑลเจียงซู ซึ่งสามารถรบชนะกองทัพใหญ่ของ ชุน ฉวนฟาง ที่หนานจิงได้ในวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ.1927 จากนั้น เขาได้ย้ายรัฐบาลจากหนานชางมาอยู่ที่หนานจิง หลังจากเข้ายึดหนานจิงกองทหารของ เจียง ไคเชค ได้ออกปล้นสะดมในที่ต่างๆรวมทั้งสุสานจักรพรรดิราชวงศ์หมิงและเขตสัมปทานของชาวต่างชาติ จนมีชาวต่างชาติเสียชีวิตหลายคน ทำให้ต่างชาติต้องส่งทหารและตำรวจ 22,000 นาย และเรือรบ 42 ลำเข้าช่วยเหลือชาวต่างชาติในหนานจิง

ทางด้านเมืองซางไห่ โจว เอ็นไหล กับ หลี่ ลีซาน ได้จัดตั้งกองกำลังคนงานพร้อมอาวุธกว่า 5,000 คน ทำการก่อกวนพวกขุนศึกตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1927 โดยให้ คนงานทำการนัดหยุดงาน ปิดท่าเรือ โรงงาน การขนส่ง ศูนย์การค้า ทำให้ถูกปราบปรามเป็นเหตุให้มีคนงานเสียชีวิตและถูกจับเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์รุนแรงขึ้น ในวันที่ 21 มีนาคม ค.ศ.1927 คนงานกว่า 60,000 คน ในซางไห่ นัดหยุดงานและก่อการลุกฮือขึ้นต่อต้านทหารขุนศึกด้วยอาวุธ จนกระทั่งกองทัพของ เจียง ไคเชค เข้ายึดซางไห่ได้ในปลายเดือนมีนาคม

หลังเข้ายึดซางไห่ เจียง ไคเชค ได้ออกแถลงการณ์รับประกันความปลอดภัยของชาวต่างชาติ และกล่าวขมวดการดำเนินการของสหภาพแรงงาน ทางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้แสดงความเป็นมิตรต่อพรรคก๊กมินตั๋งโดยให้คนงานยอมถูกปลดอาวุธ ต่อมา เจียง ไคเชค ได้พบปะกับนายธนาคารและ

นายทุนในช่างไห่ ที่เสนอเงินให้ เจียง ไคเชก ในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการหยุดงานหรือ การเคลื่อนไหวของสหภาพแรงงานด้านอื่นๆ หรืออีกนัยหนึ่งคือให้กำจัดสหภาพแรงงานโดยเฉพาะ พวกคอมมิวนิสต์ที่เป็นผู้นำของสหภาพแรงงาน ซึ่ง เจียง ไคเชก ได้รับเงิน 15 ล้านหยวน ในงวดแรก และได้อีก 30 ล้านหยวนในงวดที่สองที่มาจากการบริจาคของพ่อค้า โดย เจียง ไคเชก ได้ส่งทหารไป รับบริจาค ซึ่งถ้าใครไม่ยอมจ่ายจะถูกจับกุมหรือถูกคุกคามความปลอดภัยในชีวิตของตนเองหรือ ครอบครัว

ทางด้าน จาง จั๋วหลิน ได้ถอนทหาร 150,000 นาย ของตนที่ส่งลงมาตั้งรับกองทัพปฏิวัติ แห่งชาติบริเวณลุ่มแม่น้ำฉางเจียงในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1926 กลับที่มั่นทางตอนเหนือ เนื่องจาก เจียง ไคเชก และญี่ปุ่นได้ตกลงร่วมกันในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ทำให้ จาง จั๋วหลิน ขุนศึกที่อยู่ ภายใต้การสนับสนุนของญี่ปุ่นต้องหันไปปราบปรามคอมมิวนิสต์แทนการทำสงครามกับ เจียง ไคเชก ในวันที่ 1 มีนาคม 1927 ทหารของ จาง จั๋วหลิน เข้าตรวจยึดเรือรัสเซียลำหนึ่งที่ขนส่งเอกสารเผยแพร่ ลัทธิคอมมิวนิสต์จำนวนมาก และได้จับกุมชาวรัสเซียในเรือรวมทั้งภรรยาของโบโรดิน ต่อมาในวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ.1927 ได้เข้าตรวจค้นสถานศึกษาและจับกุมนักเรียนในข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์จำนวนมาก จากนั้น จาง จั๋วหลิน ได้มีคำสั่งกวาดล้างพวกคอมมิวนิสต์ในเป่ย์จิงและเมืองต่างๆในเขตปกครอง ของตน ในวันที่ 6 เมษายน ค.ศ.1927 และบุกโจมตีสถานทูตสหภาพโซเวียตในเป่ย์จิงยึดเอกสาร การติดต่อกันระหว่างสหภาพโซเวียตกับคอมมิวนิสต์จีนได้เป็นจำนวนมาก หลี่ ต้าเจา และสมาชิก พรรคคอมมิวนิสต์จีนอีก 60 คน ถูกจับกุม¹ ต่อมา หลี่ ต้าเจาและพรรคพวกรวม 19 คนถูกจับประหาร ด้วยการแขวนคอ²

ทางด้าน เจียง ไคเชก ได้เริ่มปราบปรามคอมมิวนิสต์ในช่างไห่ ในเวลาตี 4 ของวันที่ 12 เมษายน ค.ศ.1927 โดยส่งมือปืนบุกเข้าโจมตีสหภาพแรงงาน ที่อยู่ บ้านพัก และสถานที่สำคัญของ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ โจว เอ็นไหล ถูกจับกุม แต่นายทหารคนหนึ่งที่อยู่กับ โจว เอ็นไหล สมัยอยู่วิทยาลัย การทหารหวงฝู่ลอบปล่อยตัวให้หนีไปได้ มีการฆ่าฟันผู้ที่ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ติดต่อกันนานกว่า 9 ชั่วโมง เฉพาะผู้เสียชีวิตตามท้องถนนมีประมาณ 400-700 คน ยังไม่รวมผู้ที่เสียชีวิตที่อื่นและที่ถูก จับกุมไปขึ้นศาลทหารซึ่งส่วนใหญ่ถูกตัดสินประหารชีวิต วันรุ่งขึ้นคนงานที่รอดชีวิตได้ทำการหยุดงาน และเดินขบวนประท้วง โดยมีนักเรียนเข้าร่วมด้วย ทหารจึงได้ใช้กำลังเข้าปราบปรามทำให้มีผู้เสียชีวิต ราว 300 คน ซึ่ง โจว เอ็นไหล ได้กล่าวถึงการสังหารหมู่ครั้งนี้ว่ามีผู้เสียชีวิตประมาณ 5,000 คน³ ต่อมา การปราบปรามคอมมิวนิสต์ได้เกิดขึ้นตามเมืองต่างๆในเขตปกครองของรัฐบาลหนานจิง

¹เขียน ชีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 143.

²ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 902.

³แหล่งเดิม. หน้า 907.

เจียง ไคเชค ได้กล่าวถึงการสังหารหมู่ในครั้งนี้ว่า “วันที่ 12 เมษายน เพื่อยับยั้งการลุกฮือขึ้น ก่อจลาจลของพวกคอมมิวนิสต์ กำลังรบของกองทัพปฏิวัติ โดยความร่วมมือจากสหภาพแรงงานท้องถิ่น และทหารค้าทั้งหลาย ได้ทำการปลดอาวุธพวกคนงานที่พวกอาวุธจะก่อเหตุร้ายที่เป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ และเข้าควบคุมพวกคอมมิวนิสต์ที่เป็นตัวการก่อวินาศกรรมไว้ จากการปฏิบัติงานดังกล่าว จึงสามารถควบคุมสถานการณ์ในช่างให้ได้”¹

การกระทำของ เจียง ครั้งนี้ถูกประณามจากรัฐบาลอยู่ฮั่นและชาวจีนจำนวนมาก แม้แต่ เจียง จิงกั๋ว (Jiang Jingguo, ค.ศ.1909-1988) บุตรชาย ซึ่งขณะนั้นกำลังศึกษาอยู่ที่มอสโคว์ ได้เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นประณามการกระทำของบิดาตนเอง “เจียง ไคเชค เป็นบิดาของ ข้าพเจ้าและเป็นเพื่อนนักปฏิวัติด้วย แต่บัดนี้บิดาของข้าพเจ้าได้กลายเป็นศัตรูของข้าพเจ้าไปเสียแล้ว บิดาของข้าพเจ้าตายไปเมื่อสองสามวันก่อน แล้วกลับมีชีวิตขึ้นมาอีกโดยกลายเป็นนักต่อต้านการปฏิวัติ บิดาของข้าพเจ้าใช้ถ้อยคำไพเราะหรูๆเกี่ยวกับการปฏิวัติ แต่ในช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการปฏิวัตินั้น ท่านได้ทรยศต่อการปฏิวัติ...เจียง ไคเชค จงพินาศ คนทรยศจงพินาศ”²

ในวันที่ 17 เมษายน ค.ศ.1927 รัฐบาลอยู่ฮั่นสั่งปลดเจียง ไคเชค ออกจากการเป็นผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพปฏิวัติแห่งชาติ โดยที่ โบโรดิน ได้เสนอให้ร่วมมือกับ เฟิง อวี๋เสียง และ เอียน ซีซาน บุคคลเหล่านี้และรวมกำลังกันบุกเป่ย์จิง แต่ เอ็ม เอ็น รอย (M.N. Roy) ผู้แทนองค์การคอมมิวนิสต์สากลไม่เห็นด้วยกับแผนนี้เพราะไม่ไว้วางใจคนทั้งสอง โดยเสนอให้ทำการปฏิวัติที่ดินในมณฑลหูเป่ย์และมณฑลหูหนาน จากนั้นขยายอำนาจไปปราบปรามขุนศึกในมณฑลกว่างตง มณฑลเจียงซี และมณฑลฝูเจี้ยน เพื่อสร้างฐานอำนาจให้มั่นคงก่อน ซึ่งคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็มีมติเห็นชอบตามข้อเสนอของ รอย ดังนั้นในวันที่ 16 เมษายน ค.ศ.1927 โบโรดินจึงหันไปเจรจากับตั้น วาง จิงเว่ย ทำให้รัฐบาลอยู่ฮั่นมีมติจะร่วมมือกับขุนศึกบุกยึดเป่ย์จิงให้ได้ภายใน 3 เดือน จากนั้นจึงกลับมาตั้งมั่นที่ฮั่นและยกทัพปราบปรามขุนศึกทางตะวันออกต่อไป

การประชุมพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 5 (27 เมษายน-9 พฤษภาคม 1927) ที่ฮั่นโข่ว เพื่อพิจารณาปัญหาการทรยศของ เจียง ไคเชค โดยที่ เจิน ตู๋ชว่ ยังคงเสนอให้ร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋ง ฝ่ายซ้ายต่อไปตามคำแนะนำของสตาลินที่ว่า “จีนต้องพยายามสร้างพันธมิตร 4 ชั้นขึ้น ได้แก่ กรรมกร ชาวนา ปัญญาชนและนายทุนน้อยในเมืองภายในพรรคกั๋วหมินต๋งเพื่อทำลายขุนศึกและจักรวรรดินิยม”³ ต่อมาในวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ.1927 คณะกรรมการเมือง (Politburo) ได้ประชุมกันเพื่อแก้ไขระเบียบของพรรคคอมมิวนิสต์จีนใหม่และทำการเลือกคณะกรรมการกลางและคณะกรรมการเมืองใหม่ โดย เจิน ตู๋ชว่

¹ แหล่งเดิม. หน้า 908.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม. หน้า 905.

จาง กั๋วเตา ไช่ เหว่เชิน ฉวี ชิวไป (Qu Qiubai, ค.ศ.1899-1935) หลี่ เว่ยหาน (Li Wei-han) ได้เป็น คณะกรรมการเมือง มี เงิน ตู๋ชิว เป็นเลขาธิการพรรคต่อไป ในวันเดียวกันนี้พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้รับ โทรเลขจากสหภาพโซเวียตที่มีคำสั่งดังนี้ 1.จัดตั้งกองทัพซึ่งประกอบด้วยสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ 20,000 คน ชาวนาและกรรมกร 50,000 คน 2.จัดตั้งพรรคกั๋วหมินต้งใหม่ที่อยู่อัน 3.เพิ่มจำนวนชาวนา และกรรมกรเข้าเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางพรรคกั๋วหมินต้ง 4.ทำการรบที่ดินโดยไม่ต้องรอคำสั่ง จากรัฐบาลผู้อื่น 5.ให้พรรคกั๋วหมินต้งจัดตั้งศาลพิจารณาโทษของผู้ต่อต้านการปฏิวัติ โดยไม่มีสมาชิก พรรคคอมมิวนิสต์เข้าไปเกี่ยวข้อง¹ รอย เห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนไม่สามารถปฏิบัติตามได้ จึงนำ โทรเลขไปปรึกษากับ วาง จิงเว่ย และในช่วงเวลานั้นเอง เจียง ไคเชค สามารถเข้ายึดจุดยุทธศาสตร์ สำคัญทางตอนใต้ของมณฑลชานตงในวันที่ 2 มิถุนายน ค.ศ.1927 ขณะที่กองทัพรัฐบาลผู้อื่นประสบกับ ปัญหาการขัดขวางการบุกขึ้นเหนือจาก เฟิง อวี๋เสียง และ เอี้ยน ซีซาน ที่ได้ส่งทหารเข้ายึด จุดยุทธศาสตร์สำคัญภายในมณฑลเหอหนานและปิดกั้นการยกพลขึ้นเหนือของรัฐบาลผู้อื่น

หลังจาก วาง จิงเว่ย ได้ทราบข้อมูลโทรเลขจากสหภาพโซเวียต ทำให้เขารู้สึกไม่ไว้วางใจ พวกคอมมิวนิสต์ จึงไปปรึกษา เฟิง อวี๋เสียง ซึ่งเสนอตัวเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลผู้อื่น กับรัฐบาลหนานจิง ในวันที่ 6 มิถุนายน ค.ศ.1927 ขณะเดียวกัน เจียง ไคเชค ที่เสนอให้รัฐบาลผู้อื่นกับ รัฐบาลหนานจิงร่วมกันยกพลขึ้นเหนือ ซึ่ง เงิน ตู๋ชิว กับโบโรดิน เชื่อว่าที่จริงแล้วเป็นข้อเสนอต้องการ กวาดล้างคอมมิวนิสต์จึงให้รัฐบาลผู้อื่นปฏิเสธ และเมื่อ เฟิง อวี๋เสียง ได้ไปพบ เจียง ไคเชค ซึ่งทั้งสอง ได้เสนอให้ขับไล่โบโรดินกับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ออกจากรัฐบาลผู้อื่น ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีน และโบโรดินไม่ไว้วางใจใน วาง จิงเว่ย

ในวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ.1927 คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้มีการประชุมเพื่อ พิจารณาเรื่องความสัมพันธ์กับพรรคกั๋วหมินต้ง ซึ่งที่ประชุมมีมติให้ถอนตัวออกจากพรรคกั๋วหมินต้ง ต่อมาในวันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ.1927 โบโรดินประกาศให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนถอนตัวจาก รัฐบาลผู้อื่นไปตั้งรัฐบาลที่จิ่วเจียง (Jiujiang) ในวันรุ่งขึ้น วาง จิงเว่ย จึงประกาศว่าสมาชิก พรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เข้ามาเป็นสมาชิกพรรคกั๋วหมินต้งได้ทำผิดตอนนโยบายและอุดมการณ์ของ พรรคกั๋วหมินต้งและมีประกาศขับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนออกจากรัฐบาลผู้อื่น พรรคกั๋วหมินต้ง กองทัพปฏิวัติแห่งชาติและตำแหน่งต่าง ๆ ทั้งหมด ในวันที่ 16 กรกฎาคม ค.ศ.1927 และในวันที่ 26 กรกฎาคม ค.ศ.1927 รัฐบาลผู้อื่นมีมติขับไล่สมาชิก พรรคคอมมิวนิสต์ออกจากพรรคกั๋วหมินต้ง และ กำหนดห้ามสมาชิกพรรคกั๋วหมินต้งไปเป็นสมาชิกพรรคอื่น

¹Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op.cit.* p. 528-529.

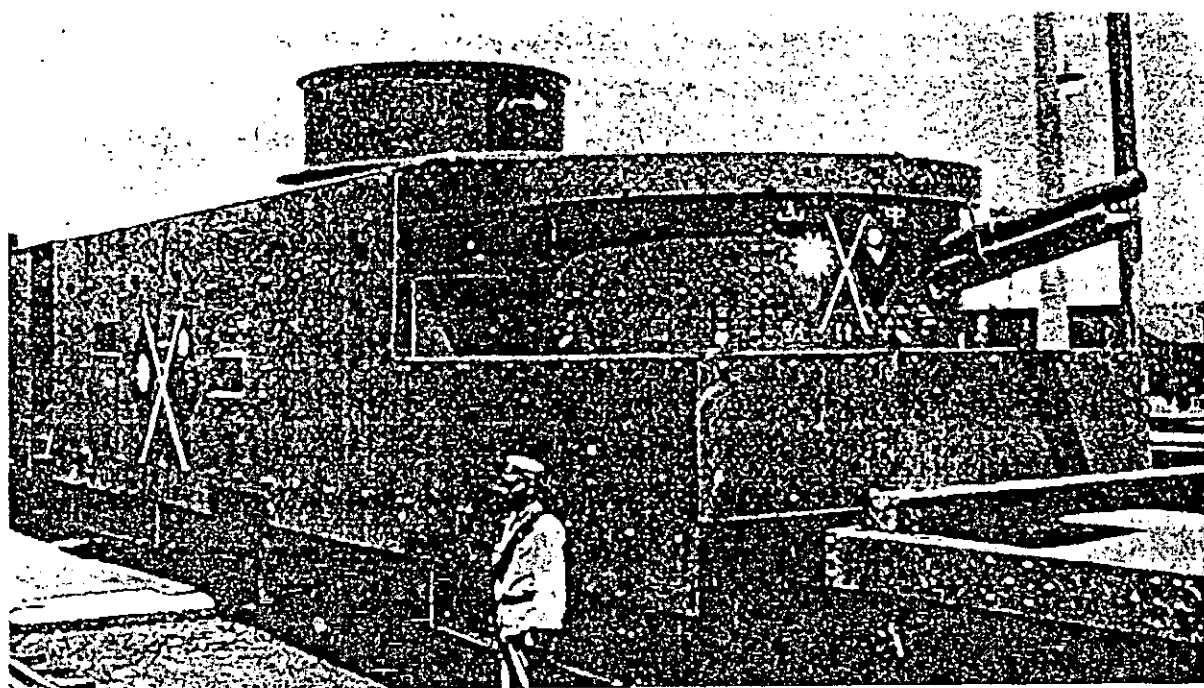
ภาพประกอบ 22 ผู้นำในการรวบรวมประเทศ เฝิง อวี๋เสียง (ซ้าย) เจียง ไคเชค (กลาง) เอียน ซีซาน (ขวา)

ที่มา : John K. Fairbank. (1992). *China: A New History*. pp. 300-301.

ภาพประกอบ 23 กองกำลังคนงานติดอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ซางไห่

ที่มา : *A Pictorial History of the Republic of China*. p. 280.

ภาพประกอบ 24 เครื่องบินรบจางซาน (บน) และ รถหุ้มเกราะจางซาน (ล่าง) ยานพาหนะสำคัญที่
กองทัพปฏิวัติแห่งชาติใช้ในการปราบปรามขุนศึกเพื่อรวมประเทศ
ที่มา : *A Pictorial History of the Republic of China.* p. 267.

ในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ.1927¹ โจว เอ็นไหล จู เต๋อ (Zhu De, ค.ศ.1886-1976) เฉิน อี้ (Chen Yi, ค.ศ.1901-1972) เย่ ถึง (Ye Ting, ค.ศ.1896-1946) เฮ่ หลง (He Long, ค.ศ.1896-1969) ได้นำทหารกว่า 20,000 นาย บุกยึดหนานชาง แต่ถูกกองทัพปฏิวัติแห่งชาติสามารถยึดคืนได้ในวันที่ 5 สิงหาคม ค.ศ.1927 ต่อมาในวันที่ 7 สิงหาคม ค.ศ.1927 คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ประชุมฉุกเฉินที่อันโหว ภายใต้การนำของ ฉวี ฉิวไป หลี่ เว่ยหาน และจาง ไท่เล่ย์ (Zhang Tailei) เพื่อประเมินผลการทำงานที่ผ่านมา พร้อมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์ใหม่และเลือกผู้นำคนใหม่ ซึ่งที่ประชุมมีมติให้เป็นศัตรูกับพรรคกั๋วหมินตั๋ง และเชิญผู้นำพรรคกั๋วหมินตั๋งที่สนับสนุนคอมมิวนิสต์เช่น ซ่ง ชิงหลิง (Song Qingling) เต็ง เอียนต้า (Deng Yanda) เหอ หลง และเย่ ถึง เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์จีน

จากการประชุมคณะกรรมการเมืองพรรคคอมมิวนิสต์จีนวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ.1927 ได้มีมติเลือก ฉวี ฉิวไป หลี่ เว่ยหาน และซู เจ้าเจิง (Su Zhaozheng) เป็นคณะกรรมการถาวร โดย ฉวี ฉิวไป ควบคุมการเคลื่อนไหวของชาวนา รวมทั้งฝ่ายโฆษณาซึ่งต่อมาได้มีการออกหนังสือพิมพ์ของพรรค หลี่ เว่ยหาน ควบคุมฝ่ายองค์กรและเป็นเลขาธิการพรรค ซู เจ้าเจิง ควบคุมคณะกรรมการแรงงาน โจว เอ็นไหล ควบคุมคณะกรรมการทหาร หวาง รวู่เฟย (Wang Ruofei) ซึ่งทำการแทน หยาง จื่อหว่า (Yang Zhihua) ควบคุมคณะกรรมการสตรี และ เปิง กงต้า (Peng Gongda) ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขาธิการ ในคณะกรรมการของพรรคในมณฑลหูหนาน² และให้ดำเนินการก่อกบฏในมณฑลหูหนาน

ในมณฑลหูหนานมีเพียงการลุกขึ้นต่อต้านในช่วงเก็บเกี่ยวฤดูใบไม้ร่วง (Autumn Harvest Uprising) ซึ่งดำเนินการภายใต้การนำของ เหมา เจ๋อตง ทางตะวันออกของมณฑลหูหนานเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จ โดย เหมา เจ๋อตง ได้นำกองทัพชาวนาและกรรมกรเข้ายึดเมืองลี่หลิง (Liling) ได้ในวันที่ 12 กันยายน ค.ศ.1927 แต่ เหมา เจ๋อตงและคณะกรรมการในมณฑลหูหนานได้ประชุมกันและมีมติให้ไป ตั้งมั่นที่เทือกเขาจิงกัง (Jinggang Mountains) ชายแดนมณฑลหูหนานกับมณฑลเจียงซีแทน โดยปฏิเสธคำสั่งของคณะกรรมการกลางที่สั่งให้โจมตีฉางซา ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีมติปลด เหมา เจ๋อตง ออกจากทุกตำแหน่งภายในพรรค แต่ยังคงให้เป็นสมาชิกพรรคต่อไป

ในวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1927 คณะกรรมการกลางพรรคกั๋วหมินตั๋งได้ประชุมพิเศษที่หนานจิง รับรองให้เจียง ไคเชก เป็นผู้บัญชาการสูงสุดในกองทัพปฏิวัติแห่งชาติต่อไป ต่อมา วาง จิงเว่ย ได้ยุบรัฐบาลอู๋อันและเข้าร่วมกับรัฐบาลหนานจิงในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1928 ซึ่งพรรคกั๋วหมินตั๋งจัดการประชุมเพื่อจัดระเบียบพรรคใหม่ พร้อมทั้งได้เลือก เจียง ไคเชก เป็นประธานคณะกรรมการกลาง และมีมติยุติความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตและพรรคคอมมิวนิสต์จีน³

¹ถือว่า วันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ.1927 เป็นวันก่อตั้งกองทัพแดงของพรรคคอมมิวนิสต์จีน.

²Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.277-279.

³เขียน วีระวิทย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 144.

หลังจากจัดการปัญหาภายในพรรคกั๋วหมินตั๋งได้แล้ว เจียง ไคเชก ได้นำกองทัพปฏิวัติแห่งชาติบุกขึ้นเหนือต่อไป ด้วยความช่วยเหลือของ เฟิง อี้เสียง และ เอียน ซีซาน แม้ว่าญี่ปุ่นจะส่งทหารมาช่วยกองทัพขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนในมณฑลซานตง แต่ไม่สามารถต้านทานการบุกของกองทัพปฏิวัติแห่งชาติได้ จาง จั๋วหลิน ไม่ยอมต่อสู้เพื่อรักษาเป่ย์จิงตามความต้องการของกองทัพญี่ปุ่น และได้หลบหนีออกจากเป่ย์จิงกลับสู่แมนจูเรียในวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ.1928 แต่ขบวนรถไฟที่ จาง จั๋วหลิน ใช้เดินทางกลับถูกทหารญี่ปุ่นระเบิดทำลายเพื่อลงโทษที่ จาง จั๋วหลิน ไม่ทำตามความต้องการของทางญี่ปุ่น ทำให้ จาง จั๋วหลิน เสียชีวิต เป็นเหตุให้ จาง เซียะเหลียง บุตรชาย จาง จั๋วหลิน ได้เป็นผู้นำขุนศึกกลุ่มเฟิงเทียนแทน โดยต้องยอมทำตามความต้องการของญี่ปุ่นที่ให้แมนจูเรียเป็นอิสระจากรัฐบาลจีนอยู่ระยะหนึ่ง

ในขณะที่พรรคกั๋วหมินตั๋งประสบความสำเร็จในการยกพลขึ้นเหนือเพื่อรวมประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัดการประชุมพรรคครั้งที่ 6 ในวันที่ 18 มิถุนายน-11 กรกฎาคม ค.ศ.1928 ที่มอสโคว์ ซึ่งอยู่ภายใต้การชี้นำของบูคาริน ที่ประชุมได้สรุปความล้มเหลวว่ามาจากแนวทางขวาจัดของเงิน ตู๋ชิว และแนวทางซ้ายจัดของ ฉวี ชิวไป โดยที่ประชุมได้กำหนดยุทธศาสตร์ใหม่ให้ละทิ้งปัญหาต่างๆ และจัดตั้งเขตโซเวียตขึ้นในชนบทซึ่งประกอบด้วย สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีน รัฐบาลเขตโซเวียต และกองทัพแดง เพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในทศวรรษต่อไป หลักการนี้เป็นการสร้างกองทัพในชนบทเพื่อล้อมเมืองต่างๆและจะทำการเข้ายึดอำนาจของประเทศในที่สุด ต่อมาในวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ.1928 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้มีการประชุมเลือกคณะผู้บริหารพรรคใหม่ โดยได้คณะกรรมการเมือง 7 คน ได้แก่ ชู เจ้าเจิง เซียง หยิง (Xiang Ying) เซียง จงฝ่า (Xiang Zhongfa) โจว เอ็นไหหล ฉวี ชิวไป ไช่ เทอเชิน และ จาง กั๋วเตา สมาชิกชั่วคราวอีก 7 คน ได้แก่ หลี่ ลีซาน กวน เซียงหยิง (Guan Xiangying) ลั่ว เต็งเซียน (Luo Dengxian) เฟิง ไพ (Peng Pai) หยาง หยิน (Yang Yin) ลู่ ฟู่ถาน (Lu Futan) และ ซู ซีเกิน (Xu Xigen) คณะกรรมการกลาง ได้แก่ เซียง จงฝ่า โจว เอ็นไหหล ชู เจ้าเจิง เซียง หยิง และ ไช่ เทอชิน ส่วนกรรมการชั่วคราว ได้แก่ หลี่ ลีซาน ซู ซีเกิน และ หยาง หยิน วันต่อมาคณะกรรมการเมืองได้เลือก เซียง จงฝ่า เป็นเลขาธิการคณะกรรมการกลางและเลขาธิการคณะกรรมการเมือง¹

ภายหลังจากพรรคกั๋วหมินตั๋งสามารถยึดเป่ย์จิงได้สำเร็จและขุนศึกต่างๆที่เหลืออยู่ยอมรับอำนาจของรัฐบาลหนานจิง ในวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1928 ซึ่งเป็นวันครบรอบ 17 ปีของการปฏิวัติสาธารณรัฐจีน เจียง ไคเชก ได้ประกาศจัดตั้งรัฐบาลพรรคกั๋วหมินตั๋งเป็นรัฐบาลของประเทศจีน มีเมืองหลวงอยู่ที่หนานจิง ส่วนเป่ย์จิงได้เปลี่ยนชื่อเป็นเป่ย์ผิง (Beiping) และต่อมา จาง เซียะเหลียง ได้ประกาศให้แมนจูเรียเข้าไปอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลหนานจิงในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ.1928 ทำให้ยุคนักปฏิวัติสิ้นสุดลง แต่ยังคงมีขุนศึกบางส่วนที่ไม่ยอมรับอำนาจ เจียง ไคเชก

¹Tony Saich. (1996). *op.cit.* p.282.

แม้ว่ารัฐบาลพรรคกั๋วหมินตั๋งจะประสบความสำเร็จในการรวมประเทศและทำให้ยุคนั้นถึงสิ้นสุดลง แต่รัฐบาลพรรคกั๋วหมินตั๋งต้องประสบกับปัญหามากมายจากภัยคุกคามของจักรวรรดินิยม โดยจีนพยายามแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่างๆ เพื่อให้จีนมีฐานะเท่าเทียมกับนานาประเทศ ขณะเดียวกันยังต้องทำสงครามปราบปรามขุนศึกที่เหลืออยู่ รวมทั้งการกวาดล้างพวกคอมมิวนิสต์ภายในประเทศเพราะเมื่อสิ้นปี ค.ศ.1928 มีเขตโซเวียตเกิดขึ้นหลายแห่งได้แก่ พรหมแดนมณฑลหูหนาน กับมณฑลเจียงซีที่มี เหมา เจ๋อตง และ จู เต๋อ เป็นผู้นำ พรหมแดนมณฑลหูหนานกับมณฑลหูเป่ย์ ที่มี เหอ หลง และ โจว อี้จวิน (Zhou Yiqun) เป็นผู้นำ พรหมแดนมณฑลหูเป่ย์กับมณฑลเหอหนานและมณฑลอานฮุย ที่มี ซูว์ เซียงเจียน (Xu Xiangqian) เป็นผู้นำ ทางตะวันออกของมณฑลหูหนาน ที่มี ผิง เต๋อหวย เป็นผู้นำ และทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลเจียงซี ที่มี ฟาง จื่อหมิน (Fang Zhimin) เป็นผู้นำ

ทางด้านพรรคคอมมิวนิสต์จีนเองหลังจากประสบความล้มเหลวมาตลอด เหมา เจ๋อตง ได้ประณามบุคคลที่เกี่ยวข้องว่า “รอยเป็นคนโง่อดฉลาด โปโรตินเป็นคนบุ่มบ่าม ส่วนเงินตัวชั่วเป็นคนทรยศที่ไม่รู้ตัวเลย”¹ ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เลือกวิธีการจัดตั้งเขตโซเวียตขึ้นในชนบท และดำเนินการเคลื่อนไหวของชาวนาตามคำแนะนำของบูคาริน ที่สอดคล้องกับความคิดของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนหลายคนโดยเฉพาะ เหมา เจ๋อตง แต่จากปัญหาการแย่งชิงอำนาจระหว่างสตาลิน ผู้นำสูงสุดของสหภาพโซเวียตกับบูคาริน ทำให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้การนำของ หลี่ ลีซาน ได้ทำตามคำแนะนำของ สตาลินโดยเน้นการเคลื่อนไหวของกรรมกรในเมือง ซึ่งทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้แตกแยกออกเป็นสองฝ่ายและต่างต่อสู้กันเอง

การแย่งชิงอำนาจของบรรดาขุนศึกได้สิ้นสุดลงภายหลังจากที่ เจียง ไคเชค ยกพลขึ้นเหนือเพื่อรวมประเทศจนประสบความสำเร็จและนำไปสู่การสถาปนาสาธารณรัฐจีน ค.ศ.1928 แต่รัฐบาลพรรคกั๋วหมินตั๋งที่หนานจิงต้องต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นระยะเวลายาวนานและเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนในที่สุด เป็นเหตุให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เข้าปกครองประเทศและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ขึ้นใน ค.ศ.1949

¹ทวีป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 913.

บทที่ 5

บทสรุป

จากปรัชญาการเมืองเรื่อง “อาณัติแห่งสวรรค์” และ “อาณาจักรกลาง” รวมทั้งระบบจักรพรรดิและวัฒนธรรมขงจื้อ ได้สร้างให้จีนเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นเวลายาวนานนับพันปี ทำให้ชาวจีนและชาวแมนจูที่มาปกครองจีนในสมัยราชวงศ์ชิง มีความภาคภูมิใจในระบบการปกครองและระบบสังคมของตน แต่จากการพ่ายแพ้ในสงครามฝิ่นและสงครามอื่นๆ ของจีนต่อต่างชาติที่สิ้นสุดลงโดยจีนต้องยอมทำสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่างๆ รวมทั้งความเชื่อเรื่อง “อาณาจักรกลาง” ได้ถูกทำลายลงไป ทำให้ชนชั้นปกครองและปัญญาชนจีนให้ความสำคัญกับต่างประเทศมากยิ่งขึ้นด้วย “การทำให้ตนเองให้เข้มแข็ง” ซึ่งได้พัฒนาปรับปรุงในสิ่งที่คิดว่าเป็นข้อด้อยของจีนด้วยสิ่งที่คิดว่าเป็นข้อดีของต่างชาติที่ชนชั้นปกครองส่วนหนึ่งเห็นว่าข้อด้อยที่แท้จริงของจีนคือความเสื่อมทางจริยธรรม จึงควรส่งเสริมลัทธิขงจื้อมากกว่าสิ่งใหม่ๆ จากต่างชาติ ทำให้การทำให้ตนเองให้เข้มแข็งตามอย่างตะวันตกจึงไม่ประสบความสำเร็จ

ความพ่ายแพ้ต่อญี่ปุ่นได้กระตุ้นให้ปัญญาชนจีนกลุ่มต่างๆ ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้จีนตามแนวทางของตน ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอนุรักษนิยมที่มีอำนาจในการปกครองที่ต่อต้านแนวคิดตะวันตกและส่งเสริมให้ใช้แนวทางเดิมของจีน กลุ่มปฏิรูปที่มีแนวคิดนำเอาสิ่งดีจากตะวันตกมาผสมผสานกับสิ่งดีที่จีนมีอยู่ และกลุ่มปฏิวัติที่ต้องการเปลี่ยนแปลงจีนตามแนวทางตะวันตก หลังจากกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มปฏิรูปไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างจีนให้เข้มแข็ง ทำให้ชาวจีนหันไปสนับสนุนกลุ่มปฏิวัติ

การปฏิวัติ ค.ศ. 1911 ทำให้การปกครองระบอบจักรพรรดิถูกทำลายลงไปพร้อมกับบทบาททางการเมืองของลัทธิขงจื้อ แม้ว่าจีนจะเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นสาธารณรัฐจีน แต่การปกครองประเทศกลับเป็นระบบเผด็จการทหารแทนที่จะเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งไม่แตกต่างจากรบอบจักรพรรดิตักไม่ขาดทุน ทำให้เกิดความพยายามที่จะนำระบอบจักรพรรดิกลับมาใช้ใน ค.ศ. 1915 และ ค.ศ. 1917 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากระบอบจักรพรรดิจะทำลายโอกาสในการมีอำนาจของนายทหารส่วนใหญ่ที่ต้องการสืบทอดอำนาจจากผู้บังคับบัญชาของตน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสถาปนาสาธารณรัฐจีนไม่เพียงแต่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่ได้ แต่ยังสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวจีนยิ่งขึ้น จากการขึ้นมามีอำนาจของทหารที่ได้ทำสงครามแย่งชิงอำนาจกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้ปัญญาชนจีนมองเห็นว่าปัญหาที่สำคัญคือการขาดความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและวัฒนธรรมจีนไม่เหมาะสมกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงเคลื่อนไหวส่งเสริมประชาธิปไตยและขณะเดียวกันต้องการทำลายวัฒนธรรมเดิมของจีนโดยเฉพาะลัทธิขงจื้อให้สูญสิ้นไป

จากสังคมจีนเช่นเดียวกับระบอบจักรพรรดิซึ่งสูญสิ้นไปจากการปกครองจีน จากนั้นสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของจีน แต่ผลจากการประชุมสันติภาพที่ปารีสได้ทำลายศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตยของชาวจีน ขณะเดียวกันได้กระตุ้นให้ปัญญาชนจีนออกมาเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 จีนหลังจากนี้จึงต้องสร้างการปกครองใหม่และวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา ซึ่งปัญญาชนมีความเห็นต่างกันระหว่างฝ่ายที่เชื่อว่าควรมีการปกครองใหม่ก่อนจึงมีวัฒนธรรมใหม่กับฝ่ายที่เชื่อว่าควรมีวัฒนธรรมใหม่ก่อนจึงมีการปกครองใหม่ ขณะเดียวกันปัญญาชนจีนต่างเลือกการปกครองใหม่และวัฒนธรรมใหม่ของตนแตกต่างกันไปตามการศึกษาและประสบการณ์ที่ต่างกัน

ปัญหาของจีนกลับทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเนื่องจากการแทรกแซงของชาติมหาอำนาจ ทำให้ปัญญาชนที่เชื่อในหลักการเมืองนำสังคมนั้นมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยแนวคิดที่สำคัญ 3 แนวทางได้แก่ ระบบสหพันธรัฐที่สนับสนุนอำนาจอิสระจากรัฐบาลกลางของนายทหารตามภูมิภาคต่าง ๆ, ลัทธิไตรราษฎร์ของพรรคก๊กมินตั๋งที่อาศัยอำนาจทหารเพื่อรวมประเทศ และลัทธิคอมมิวนิสต์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ส่งเสริมการเคลื่อนไหวของมวลชนภายใต้การแทรกแซงของสหภาพโซเวียต ความต้องการยุติความแตกแยกภายในประเทศได้นำไปสู่ความร่วมมือกันระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนและพรรคก๊กมินตั๋งในการต่อสู้กับนายทหารที่มีมหาอำนาจชาติอื่นสนับสนุน แม้ว่าพรรคการเมืองทั้งสองต่างไม่ยินดีที่จะร่วมมือกันและยังหวาดระแวงซึ่งกันและกันก็ตาม

ความร่วมมือกันความร่วมมือกันระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนและพรรคก๊กมินตั๋ง ได้นำไปสู่การปฏิรูปพรรคก๊กมินตั๋ง ซึ่งได้สร้างระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็งและสามารถควบคุมกองทัพได้ต่อมาได้ส่งกองทัพปราบปรามนายทหารในมณฑลต่าง ๆ ของจีน จากชัยชนะที่ได้รับและการสนับสนุนจากนานาชาติ ทำให้พรรคก๊กมินตั๋งไม่จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตและเป็นพันธมิตรกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนอีกต่อไป ทางด้านพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เกิดการแตกแยกออกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายที่ดำเนินการตามแนวทางของสหภาพโซเวียตกับฝ่ายที่ดำเนินการตามแนวทางที่เป็นอิสระจากสหภาพโซเวียต ดังนั้นหลังจากเกิดความล้มเหลวในการร่วมมือกับพรรคก๊กมินตั๋งตามการชี้นำของสหภาพโซเวียตแล้ว สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนส่วนใหญ่จึงเลือกดำเนินการตามแนวทางของตนเอง ทำให้สหภาพโซเวียตสนับสนุนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนจากต่างประเทศ เช่น หลี่ ลีซาน ให้มีอำนาจและต่อสู้กับผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนภายในจีนที่ไม่ยอมปฏิบัติตามแนวทางของสหภาพโซเวียต เช่น เหมา เจ๋อตง

สภาพการเมืองจีนหลังการรวบรวมประเทศจึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนทั้งสองกลุ่ม ซึ่งในที่สุดฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เลือกดำเนินการตามแนวทางของตนเองที่สอดคล้องกับสภาพพื้นฐานทางการเมืองและสังคมของจีนประสบชัยชนะ และสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นใน ค.ศ. 1949

การเมืองจีนในยุคขุนศึกได้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของจีนตามหลักอาณัติแห่งสวรรค์ที่เมื่อราชวงศ์ที่ปกครองจีนไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวจีนได้ ชาวจีนมีสิทธิที่จะล้มล้างราชวงศ์ที่ปกครองอยู่และภายหลังจากราชวงศ์เดิมถูกล้มล้าง บรรดาขุนศึกที่มีอำนาจจะทำสงครามแย่งชิงอำนาจกันอยู่ระยะหนึ่งจนกว่าจะเหลือผู้ที่ได้รับอาณัติแห่งสวรรค์เพียงหนึ่งเดียวที่จะเป็นผู้สถาปนาราชวงศ์ใหม่หรือการปกครองใหม่ ดังเช่น สมัยปลายราชวงศ์โจวที่รัฐบาลกลางอ่อนแอ บรรดาแคว้นต่าง ๆ ได้ตั้งตนเป็นอิสระและทำสงครามแย่งชิงอำนาจกัน ในขณะเดียวกันปัญญาชนจีนได้เสนอปรัชญาแนวคิดทางการเมืองต่าง ๆ มากมายและต่างต่อสู้กันทางแนวความคิดเพื่อพิสูจน์ว่าแนวความคิดของตนเหมาะสมกับการปกครองประเทศ จนกระทั่งแคว้นฉินสามารถรวบรวมประเทศสถาปนาราชวงศ์ฉินและนำระบอบจักรพรรดิมาใช้ แต่ราชวงศ์ฉินต้องประสบกับปัญหาการต่อต้านของขุนศึกของแคว้นต่าง ๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่และถูกล้มล้างในที่สุด จนกระทั่งราชวงศ์ฮั่นสามารถเข้าปกครองจีนได้อย่างมั่นคง เมื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์แล้ว ช่วงสมัยปลายราชวงศ์ซ่งเปรียบได้กับช่วงสมัยปลายราชวงศ์โจว ยุคขุนศึกเปรียบได้กับยุคปราชญ์ร้อยสำนักและยุคสงครามระหว่างรัฐ ช่วงสมัยราชวงศ์ฉินเปรียบได้กับการปกครองของรัฐบาลหนานจิง และการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนเปรียบได้กับการสถาปนาราชวงศ์ฮั่น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

- เขียน ธีระวิทย์. (2517). *วิวัฒนาการการปกครองจีน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ซุน ยัตเซ็น. (2532). *ลัทธิไตรประชาและรัฐธรรมนูญ 5 อำนาจ*. แปลโดย ปรีดี เกษมทรัพย์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เดอ แบร์, ท็อดอร์และคณะ. (2510). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน เล่ม 1 = Sources of Chinese Tradition*. แปลโดย จำนง ทองประเสริฐ. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2512). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน เล่ม 5 = Sources of Chinese Tradition*. แปลโดย จำนง ทองประเสริฐ. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ทวีป วรดิolk. (2524). *ประวัติศาสตร์จีนจากสงครามฝิ่นถึงปฏิวัติซินไฮ่*. กรุงเทพฯ: ยุคใหม่.
- _____. (2533). *อึ้งย้งครองเมือง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- _____. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- เทิด ชงธรรม และวรรณ พรประเสริฐ. (2522). *ขบวนการนักศึกษาจีน: 4 พฤษภาคม ถึงปี 1949*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธวัช ทนโดภาส. (2540). *การเมืองการปกครองจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แฟร์แบงก์, จอห์น เคและคณะ. (2518). *เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 1 = East Asia: The Modern Transformation*. แปลโดย เพ็ชร สุมิตร. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2520). *เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 2 = East Asia: The Modern Transformation*. แปลโดย ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2521). *เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 3 = East Asia: The Modern Transformation*. แปลโดย กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ ชัยโชค จุลศิริวงศ์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วัชร ชีวะโกเศษฐ. (2543). *ชีวประวัติ ดร.ซุน ยัตเซ็น นักปฏิวัติจีนผู้ยิ่งใหญ่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- วุฒิชัย มุลศิลป์. (2521). *จีน: การต่อสู้เพื่อมหาอำนาจ*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- วุฒิชัย มุลศิลป์ และธรรมนิตย์ วราภรณ์. (บรรณาธิการ). (2525). *กบฏซาวนา*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (บรรณาธิการ). (2542). *อารยธรรมตะวันออก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อึ้งอิง เจียวหรง, ฟู่อี้. (2528). *จากจักรพรรดิสู่สามัญชน = From Emperor to Citizen*. แปลโดย ยุพเรศ วินัยธร. กรุงเทพฯ: มีเดีย.

บทความและวารสาร

- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ และ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2538).
การควบคุมกำลังคนในระบบปาล์มน้ำมันหรือระบบกองทุนทั้งแปดของพวกแมนจู.
รวมบทความประวัติศาสตร์. หน้า 1-7.
- ธานี สุขเกษม. (2521, กันยายน-ธันวาคม). ความคิดและบทบาทของ คัง อี้ว-หุย ศึกษาจาก
การปฏิรูปร้อยวันของจีน. วารสารประวัติศาสตร์. 3(3) : 38-71.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2520, กุมภาพันธ์-พฤษภาคม). การปฏิรูปสมัยราชวงศ์แมนจูก่อนการปฏิวัติปี
ค.ศ.1911-12. วารสารธรรมศาสตร์. 6(3) : 103-123.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2524, พฤษภาคม-สิงหาคม). ปัญหาของจีนในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19.
วารสารประวัติศาสตร์. 6(2) : 55-62.
- _____. (2543). จีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20. วารสารประวัติศาสตร์. หน้า 97-114.

สารนิพนธ์

- ธมาภรณ์ พุมพิจ. (2547). การตอบสนองของจีนต่อการคุกคามของชาติมหาอำนาจ ระหว่าง
ค.ศ.1895-1912. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อนงคณา มานิตพิสิฐกุล. (2543). การตอบสนองต่อการคุกคามของชาติตะวันตกของจีนปลายสมัย
ราชวงศ์ชิง ค.ศ.1861-1895. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ประวัติศาสตร์เอเชีย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- A Pictorial History of the Republic of China.* (1981). Taipei: Modern China Press.
- Bergere, Marie-Claire. (1998). *Sun Yat-sen.* Stanford: Stanford University Press.
- Bianco, Lucian. (1971). *Origins of the Chinese Revolution 1915-1949.* Stanford: Stanford University Press.
- Cameron, Meribeth.; et al. (1960). *China, Japan and the Powers: A History of the Modern Far East 2nd ed.* New York: The Ronald Press.

- Chen, Jerome. (1972). *Yuan Shih-Kai 2nd ed.* Stanford: Stanford University Press.
- Cheng, Chu-yuan (ed.). (1989). *Sun Yet-sen's Doctrine in the Modern World.* Boulder: West view Press.
- Chesneaux, Jean.; et al. (1977). *China from the 1911 Revolution to Liberation.* Sussex: The Harvester Press.
- Chow, Tse-tsung. (1967). *The May Fourth Movement.* Cambridge: Harvard University Press.
- Clubb, Oliver E. (1978). *20th Century China 3rd ed.* New York: Columbia University Press.
- Clyde, Paul H.; & Beers, Burton F. (1971). *The Far East: A History of the Western Impact and Eastern Responses 1830-1970.* New Jersey: Prentice-Hall.
- Crowley, James B. (ed.). (1970). *Modern East Asia: Essays in Interpretation.* New York: Harcourt Brace & World.
- Dreyer, June Teufel. (1996). *China's Political System: Modernization and Tradition.* London: Macmillan.
- Elleman, Bruce A. (2001). *Modern Chinese Warfare 1795-1989.* London: Routledge.
- Fairbank, John K. (1983). *The United States and China 4th ed.* Cambridge: Harvard University Press.
- _____. (1988). *The Great Chinese Revolution 1800-1985.* London: Picador.
- _____. (1992). *China: A New History.* Cambridge: Harvard University Press.
- Fairbank, John K.; & Kwang-ching, Liu. (ed.). (1978). *The Cambridge History of China Vol.10.* Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (1980). *The Cambridge History of China Vol.11.* Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (1983). *The Cambridge History of China Vol.12.* Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (1986). *The Cambridge History of China Vol.13..* Cambridge: Cambridge University Press.
- Fairbank, John K.; et al. (1967). *East Asia: The Modern Transformation.* London: George Allen & Unwin.
- Fitzgerald, John. (1996). *Awakening China: Politics, Culture and Class in the Nationalist Revolution.* Stanford: Stanford University Press.

- Gasster, Michael. (1983). *China's Struggle to Modernize*. New York: Alfred A. Knopf.
- Gray, Jack. (1990). *Rebellions and Revolutions*. New York: Oxford University Press.
- Gray, Jack (ed.). (1969). *Modern China's Search for a Political Form*. London: Oxford University Press.
- Grieder, Jerome B. (1981). *Intellectuals and the State in Modern China: A Narrative History*. New York: The Free Press.
- Gupte, R.S. (1974). *History of Modern China: Nationalism and Communism in China*. New Delhi: Storing Publishers.
- Ho, Kan-chih. (1959). *A History of The Modern Chinese Revolution*. Peking (Beijing): Foreign Languages Press.
- Hsu, Immanuel Chung-yueh. (1971). *Reading in Modern Chinese History*. New York: Oxford University Press.
- _____. (1995). *The Rise of Modern China 5th ed.* New York: Oxford University Press.
- Hu, Sheng. (1991). *From the Opium War to the May Fourth Movement*. 2 Vols. Beijing: Foreign Languages Press.
- Isaacs, Harold R. (1961). *The Tragedy of The Chinese Revolution*. Stanford: Stanford University Press.
- Jordan, Donald A. (1976). *The Northern Expedition: China's National Revolution of 1926-1928*. Honolulu: The University Press of Hawaii.
- Ladany, Laszlo. (1988). *The Communist Party of China and Marxism 1921-1985*. London: C.Hurst.
- Latourette, Kenneth Scott. (1959). *The Chinese: Their History and Culture*. New York: Macmillan.
- Li, Chien-nung. (1956). *The Political History of China 1840-1928*. Translated and Edited by Teng Ssu-yu and Jeremy Ingalls. Princeton: D. Van Nostrand.
- Li, Dun J. (1971). *The Ageless Chinese 2nd ed.* New York: Charles Scribner's Sons.
- Lin, Yu-sheng. (1979). *The Crisis of Chinese Consciousness: Radical Antitraditionalism in The May Fourth Era*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Liu, Chih-pu. (1956). *A Military History of Modern China 1924-1949*. Princeton: Princeton University Press.
- McAleavy, Henry. (1967). *The Modern History of China*. New York: Praeger.

- McCord, Edward A. (1993). *Power of the Gun: The Emergence of Modern Chinese Warlordism*. Berkeley: University of California Press.
- McNelly, Theodore (ed.). (1967). *Sources in Modern East Asian History and Politics*. New York: Meredith.
- Nathan, Andrew J. (1976). *Peking Politics 1918-1923: Factionalism and the Failure of Constitutionalism*. Berkeley: University of California Press.
- Pelissier, Roger. (1967). *The Awakening of China 1793-1949*. London: Secker & Warburg.
- Powell, Ralph L. (1955). *The Rise of Chinese Military Power 1895-1912*. Princeton: Princeton University Press.
- Pye, Lucian W. (1971). *Warlord Politics*. New York: Praeger.
- Roberts, J.A.G. (1999). *Modern China: An Illustrated History*. Gloucestershire: Sutton.
- Rozman, Gilbert (ed.). (1981). *The Modernization of China*. New York: The Free Press.
- Saich, Tony. (1996). *The Rise to Power of The Chinese Communist Party*. Armonk: M.E. Sharpe.
- Scalapino, Robert A.; & Yu, George T. (1985). *Modern China and Its Revolutionary Process*. Berkeley: University of California Press.
- Schiffman, Harold Z. (1968). *Sun Yat-sen and the Origins of the Chinese Revolution*. Berkeley: University of California Press.
- Schrecker, John E. (1991). *The Chinese Revolution in Historical Perspective*. New York: Greenwood Press.
- Schurmann, Franz. (1967). *Republican China: Nationalism, War and the Rise of Communism 1911-1949*. Middlesex: Penguin Books.
- Shaw, Yu-ming (ed.). (1987). *Reform and Revolution in Twentieth Century China*. Taipei: Institute of International Relations.
- Sheridan, James E. (1967). *China Disintegration: The Republican Era in Chinese History 1912-1949*. New York: The Free Press.
- Spence, Jonathan D. (1982). *The Gate of Heavenly Peace: The Chinese and Their Revolution 1895-1980*. New York: Penguin Books.
- _____. (1990). *The Search for Modern China*. London: Hutchinson.
- Thornton, Richard C. (1973). *China: The Struggle for Power 1917-1972*. Bloomington: Indiana University Press.
- Tung, William L. (1964). *The Political Institutions of Modern China*. Hague: M.Nijhoff.

- Vohra, Ranbir. (1987). *China's Path to Modernization: A Historical Review from 1800 to the Present*. New Jersey: Prentice-Hall.
- White, Theodore H. (1968). *China: The Roots of Madness*. London: British Broadcasting.
- Wolfgang, Franke. (1980). *A Century of Chinese Revolution 1851-1949*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Young, Ernest P. (1977). *The Presidency of Yuan Shih-Kai: Liberalism and Dictatorship in Early Republican China*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Zhang, Yong-jin. (1991). *China in the International System 1918-1920*. Hong Kong: Macmillan.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นาย ประจักษ์ แป๊ะสกุล
วันเดือนปีเกิด	8 กันยายน 2520
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดพังงา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	646 หมู่บ้านฉัตรแก้ว ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2539	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนเพ็ญสมิทธิ์
พ.ศ.2543	ศศ.บ. (ประวัติศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2548	ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ